

GA - 327

РУДОЛФ ЩАЙНЕР
РУДОЛФ ЩАЙНЕР

БИОДИНАМИЧНО

ЗЕМЕДЕЛИЕ

ДУХОВНО-НАУЧНИ ПРИНЦИПИ

ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

СЕЛСКОСТОПАНСКИ КУРС

ЦИКЪЛ от 8 лекции,
Въпроси и отговори. Приветствие
изнесени в Кобервитц
от 7. 6. до 16. 6. 1924 г.

превод от немски: д-р ПЕТКО БОЯДЖИЕВ

Превод според изданието на литературното
наследство на Рудолф Щайнер
по непрегледани от автора записки

изготвил: ПЕТЪР ИВАНОВ РАЙЧЕВ - сканиран от книга

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

1.Предговор от Д-р Волфганг Шауман към българското издание.....	6
2.Вместо увод, Дорнах, 20 Юни 1924 <i>Допълнителен отчет на Рудолф Щайнер за Селскостопанския курс.</i>	12
3.Първа лекция, Кобервитц, 7 Юни 1924 <i>Предговор и въведение към курса. Еманципиране на човешкия и на животинския живот от външния свят.</i> Животът на планетите - Животът на Земята - Животът на кварцовата субстанция в света - Калциевата субстанция Едногодишните растения - Ритъм на планетите.	21
<i>Условия за процъфтяване на селското стопанство</i>	
4.Втора лекция, 10 Юни 1924..... <i>Силите на Земята и на Космоса</i> Земната почва като действителен орган - Селскостопанската индивидуалност - Живото взаимодействие - Отразените космически сили - Вътрешният живот - Космически химизъм Космично излъчване - Същинският земен елемент - Топлината на цветовете и топлината на корените – Кристализиращата сила - Живеещата във времето индивидуалност - Хаосът в семето - Естественото образуване на хумуса - Азбуката на цялостното развитие на растението - Действието на Слънцето - Голямото преобразуване вътре в природата - Космически качествен анализ - Устройство на животното по форма и цвят - Структура и консистенция на неговата субстанция	32
5.Трета лекция, 11 Юни 1924..... <i>Поглед върху дейността на природата:</i> Действието на Духа в природата Влиянието на азота за цялото земеделско производство - Действието на азота във Вселената - Дейността на сярата - Сярата, носителят на Духа - Значението на въглерода във Вселената – Въглеродът, носителят на всички формиращи процеси в природата. Кислородът под и над земята - Кислородът, носителят на живия етер - Азотът над и във земята - Азотът, носителят на усещането - Водородът като носител в далечините на Вселената - Елементите на белтъка и хаосът в семето - Варта и кварцът като основа на растението - Пеперудоцветните растения - Глината	46

6. Четвърта лекция, 12 Юни 1924.....60

Сили и субстанции, които проникват в духовната област - Въпроси на торенето.

Торенето и домакинството на природата - Начин на действие на веществата и на силите, и начин на действие на Духа - Същност на дървото в сравнение с едногодишното растение - Купчина земя - същността на наторената земя - Лично отношение към тора - Действие на силите в органичното вещество - Съживяване на самото земно вещество - Компост - формиране на рогата - формиране на рогата на елена - Обикновен оборски тор - Бактерии и качеството на тора - Концентрирана жива сила на тора в кравешкия рог – Разреждане и разбъркване на тора от рогата на крава - Престояване на кварц или фелдшпат в земята по време на лятото - Човекът като основа на цялото изследване.

7. Въпроси и отговори, 12 Юни 1924.....72

Разреждане, разбъркване и разпръскване на тора от кравешките рога – Хаотизация на семето - Способност за възпроизводство и хранителност на житните растения.

Наблюдение на Макрокосмичното като задача на духовната наука: Земя и растеж на растенията

8. Пета лекция, 13 Юни 1924.....82

Правилното определяне състава на тора. Обработка с неорганични съединения - Пряко оживяване на земята с органично вещество - Хомеопатична дозировка - Субстанционални, оживяващи и облъчващи сили - Белият равнец и природният процес за развитието на растенията - Еленът и силите на Космоса - Действието на калция и значението на лайката - Копривата, най-голямата благодетелка на растенията - „Поумняване" на почвата - Естеството на растенията и болестите на растенията - Дъбът - Поемане на силициева киселина от земята - Качествено взаимоотношение в органичните процеси - Взаимодействие между силициевата киселина и калия - Глухарчето – Валериана официналис.

9. Въпроси и отговори, 13 Юни 1924.....95

Общи грижи за тора - Подробности за торовите препарати - Поемане на храна от атмосферата. Индивидуализиране на мерките в селското стопанство

10. Шеста лекция, 14 Юни 1924.....101
 Същността на плевелите, на животните-вредители и на така наречените болести по растенията пред форума на природата. Варовото и кварцовото действие на Земята - Влиянието на планетите - Лунното въздействие и покълването - Силите, благоприятстващи плодообразуването – Предотвратяване на лунното действие при плевелите - Пепелта - Планетната система и Зодиакът – Характерен пример: полската мишка - Космичното влияние при насекомите и нисшите животни - Нематодат; при цвеклото – Слънцето и Зодиакалният кръг – Нормално състояние при растенията и при животните – Действието на Луната и паразитното гъбяване – Полският хвощ.
11. Въпроси и отговори, 14 Юни 1924115
 Водни плевели - Херния на зелето - Гъбични болести на лозата - Ръжда - Към въпроси за констелациите - Минералният тор.
12. Седма лекция, 15 Юни 1924121
 По-интимните взаимодействия в природата: Отношението между полеводство, овощарство, животновъдство. Дървото в цялостното домакинство на природата - Тревистите и житните растения - Камбиумът – Миризмата на тревистите растения и на дърветата - Същността на корена - Сродство на растенията със света насекомите - Дъждовните червеи - Светът на птиците - Съотношение на гори, ниви, ливади: регулирането на гората - Вътрешно сродство на храстите с млекопитаещите - Интимно отношение на гъбите към нисшия животински свят - Отношение на растенията към животните, на животните към растенията - Даването и вземането в природата.
13. Осма лекция, 16 Юни 1924.....133
 Същността на храненето при животните. Двойкото разчленяване в животинския организъм – Земно и космично вещество - Земни и космични сили - Селското стопанство като организъм - Зачатък на Аз в тора – Развиващата се азова сила в Земята - Селското стопанство като индивидуалност - Съвместното действие на веществените и силовите потоци при животните за мляко, за работа и за угодяване - Храненето с корени – Лененото семе - Сеното - Детелиновите растения - готвенето на храната - Солта - Домати и картофи – Селското стопанство в най-тясна връзка със социалния живот.

14. Въпроси и отговори, 16 Юни 1924	150
Тор и урина - Към въпроса за констелациите на звездите от Зодиака - Ролята на електричеството в природата - Подсоляване и подквасване на фуража - Зеленото торене - Употреба на човешки тор - Морал и убеж- дения.	
15. Приветствие, Кобервитц, 11 Юни 1924.....	157
16. Указание на немските издатели.....	165
17. Послеслов.....	170
18. Бележки.....	172
19. Продукти ДЕТЕТЕР на биодинамичното земеделие.....	174
20. Приложения.....	174

Указания относно публикуването на езотеричните лекции от Рудолф Щайнер

За характера на тези частни издания Рудолф Щайнер (1861-1925) казва следното в своята автобиография „Моят жизнен път“ (Събр. Съч. №28, гл. 35): „Съдържанието на тези издания бе предвидено да се изнесе под формата на устни, непредназначени за издаване съобщения...

Никъде и в ни най-малка степен не е споменато нещо, което да не представлява чист резултат от изграждащата се Антропософия... Читателят може напълно да ги приеме за това, което Антропософията има да каже. Ето защо... първоначално тръгнахме от условието, те да бъдат разпространявани само сред членовете на Антропософското Общество Нека обаче се има предвид, че в тези непрегледани от мен ръкописи, има и непълни неща.

Право за оценка на подобно частно издание обаче се признава само на онзи, който знае какво е условието за такава оценка. А за повечето от тези издания условието се състои поне в антропософското познание за човека и космоса, доколкото същността им е изложена от Антропософията и в познанието на това, което под формата на „антропософска история“ се съдържа в съобщенията от духовния свят."

Предговор от Д-р Волфганг Шауман към българското издание

От средата на 19 век приложението на новата научна химия допринесе за значително развитие на познанието в областта на селското стопанство. От опознаването чрез различни опити и анализи на съдържанието на веществата се достигна до все по-точни познания за веществените процеси в различните организми, както и за взаимодействията между организмите и околната среда. Досега това не беше възможно. От началото на 20 век всички академично образовани специалисти в селското стопанство са обширно запознати с химията. Не може и да бъде другояче. Едно от последствията обаче е, че от този момент на веществата започна да се гледа като на единствената действителност. Изминало е вече едно столетие, но в това отношение почти нищо не се е променило. Още Лейбих*/*J Leihig от 1858 u 1967: "Chemische Briefe", особено писмо 23, 4-то издание. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt/ активно се противопоставя на това. Точно тези значителни постижения, които никой, който има собствени познания по предмета не може да оспори, доведоха до убеждението, че до истината се стига едва чрез познанието за веществата. Тези познания се раждат в научните лаборатории. Спечелените в миналото непосредствени възприятия и опитности в селското стопанство, въз основа на които почива цялото досегашно развитие, бяха приети за субективни и оттам за ненаучни. Че възприятието е субективно, а същността на „нещата сами по себе си“ наистина съществува, но не може да бъде опозната, твърдеше още преди едно столетие от ви-

сока философска позиция Имануел Кант. Редукционизмът, редуцирането на пълнотата на непосредствените изживявания и опитности до изучаване само на веществата, стана не само метод на една простираща се в определени граници наука, но и мироглед. Може би за различните хора това не важи изцяло, но тези възгледи дадоха определена насока в развитието на науката в областта на селското стопанство и сложиха своя отпечатък, като повлияха на практиката в небивал до сега обхват.

Още от Албрехт Таер, следователно от началото на 19 век, стопанската дейност се превърна в научна дисциплина, която сега се постави върху природонаучни принципи: точно изучаване на детайлите по Хелер и Пфенниг, но единствено с оглед на максималното увеличаване на печалбите. Всичко се оценява предимно от гледна точка на парите. Тук се заличава разликата между селско стопанство и индустрия. Тезата на Таер, че селското стопанство е занаят за печелене на пари, навлезе през 20 век в съзнанието на селските стопани и оттогава определя техните действия. Тя дотолкова се наложи, че много от тях смятат всякакви други мотиви за безнадеждно остарели или неискрени. Ако и да започна промяна в това отношение през последно време, то много селски стопани споделят това становище с повечето специалисти, заети със стопанска дейност и в други отрасли.

Освен познавателен метод, химията много бързо стана метод и за производство на такива помощни средства в селското стопанство, каквито се налагат като резултат от химичния подход към нещата. През 1913 на Хабер и на Бош се удаде да изолират и направят въздушния азот достъпен за употреба в голям мащаб. Азотът стана решаващ фактор за повишаване на добива при растителните култури. Заради производството на взривни материали през войната бяха построени химичните заводи. Днес селското стопанство стана потребител на едро.

Най-убедените защитници на новите възгледи и методи в селското стопанство станаха младите академично образовани селскостопански специалисти от времето след Първата световна война. Пред себе си те виждаха светлото бъдеще на селското стопанство. Това даде и големи надежди на химичната индустрия, която видя в селското стопанство големия потребител на индустриални стоки.

Още от началото на 20 век много хора загрижено наблюдаваха новото бурно, но едностранно развитие. До какво ще доведе всичко това? Много скоро това изпълнено с надежди модерно течение се сблъска с много нови проблеми, особено относно здравето на животните и правилното развитие на растенията. Повечето хора третираха не само себе си и своите себеподобни, но и всички други живи същества за не що повече от обикновена организация от вещества. Освен това според тяхното разбиране, както те самите, така и всички тези същества принадлежат към Божието творение и не

могат да бъдат редуцирани до това, което е налице като вещества при един труп. За по-голямата част от селяните тяхната собствена работа върху и с живата природа винаги е била нещо повече от само търговия. Такива мисли да ват основание на една малка група от практикуващи селски стопани през 1920 да попитат Рудолф Щайнер, дали въз основа на неговия значително разширен светоглед може да сподели нещо, което да допринесе за по-добро развитие на селското стопанство.

През 80-те и 90-те години на 19 век Рудолф Щайнер се занимава интензивно с Гьоте и става издател на неговите естественонаучни трудове. Той разработи Гьотевия познавателен метод и свърза с него своите собствени констатации, (изложени в книгата му „Философия на свободата“) относно въпросите: Как възниква човешкото познание? Как се достига до сигурност на познанието? Възможна ли е човешката свобода? Това произведение не е задължително да се познава, за да се разбере селскостопанския курс и да се приложат новите аспекти и предложения в практиката. И въпреки това, те принадлежат към най-плодоносното, което човек може да изучи, ако иска да достигне до изчерпателно познание и себепознание. Който обаче от научна гледна точка иска да прецени Щайнеровия „Селскостопански курс“, не може да се размине с основното изучаване както на това произведение, така и на други негови произведения.

В началото на 20 век Рудолф Щайнер развива принципите на Духовната наука, най-напред нарече на от него теософия, а от 1910 - Антропософия. Пред нас са 28 написани от него книги и около 6 хиляди стенографирани и по-късно напечатани лекции. Те са на разположение на всеки, който се интересува. Към тези лекции принадлежат и осемте от Селскостопанския курс от Юни 1924. Отговаряйки на живите духовни потребности на своите слушатели и читатели от времето след Първата световна война, той разглежда много жизнени практически проблеми. Това са новите възгледи относно тристранното разделение на социалния живот. През 1919 с основаването на Валдорфските училища, възникна антропософската педагогика, а през 1920 се утвърдиха антропософската медицина и лечебната евритмия, а неговите импулси в областта на изкуството проличават още през 1913 с построяването на Първия Гьотеанум.

От всички негови произведения се вижда, че не се касае за ново мисловно проникване на познатата действителност, както се среща при философите. Това не е нова философия, а описание на свръхсетивни изживявания, което за нашето време означава открити по нов начин духовни факти. Макар че неговата „Философия на свободата“ е написана като философско произведение, той дава мотото: „Душевни наблюдателни резултати въз основа на природонаучни методи“. Това значи, че на първо място не стои мисловното търсене на отговори, а въз основа на изискващи разрешение въпроси са по-

търсени вътрешни опитности, които могат да доведат до отговори на тези въпроси. Тези вътрешни опитности при Р.Щайнер далеч надминават всичко познато досега. В първите две десетилетия от 20 век за слушателя и читателя е разработено едно извънредно многостранно и всеобхватно описание на духовни опитности, които още тогава са могли да бъдат обхванати по мисловен път.

През 1920 Рудолф Щайнер е помолен да проведе курс за земеделци. Той приема при условие, че ще се съберат достатъчно хора, които са запознати с Антропософията и нейните основни положения. Те би трябвало да са прочели поне двете книги „Теософия“ и „Духовна наука“. Освен това по професия би трябвало да са земеделци, това ще рече, да са способни да изпробват и приложат препоръките на практика. Още от това е ясно, че при тези лекции не става дума за един алтернативен учебник по селско стопанство. Според неговите собствени изложения в седмичния вестник „Гьотеанум“, той е искал към това, което относно селското стопанство досега е било известно от практическите и природонаучните опитности, да прибави и важни факти, до които е достигнал от духовно-научните си изследвания. За да може да каже това, което според него е било важно, като предпоставка се оказва доброто познаване на антропософската литература. Така че не се касае за едно алтернативно, а за едно ново, чрез нови познания разширено селско стопанство. Разбира се, това разширение хвърля нова светлина върху познатото досега. Това е характерно за всички нови познания. То има значителни последици за практиката.

На безброй места в своите произведения Рудолф Щайнер описва, че живото е една свръхсетивно познаваема, самостоятелна реалност, която има своя извор на Слънцето извън неговите светлина и топлина. Той постоянно твърди, че не става въпрос за заключения и изводи вследствие на сетивни възприятия, не и за реминисценции от древна литература, а за негови непосредствени свръхсетивни наблюдения. Това се разбира и от начина на описанията. Тази реалност той означава като етерното. Там, където се проявява живот, там етерното е проникнало веществата. В живите организми имаме един веществено-динамичен порядък, който е изграден и поддържан от една етерна организация, от етерното тяло.

Освен това той описва още две по-висши равнища на порядък и дейност. Едното действа навсякъде, където организмите образуват ограничено вътрешно пространство, както е при всички животни. Мозък, бели дробове и сърце, стомах и черва, черен дроб, бъбреци и др., не се намират във външния свят. Те не се намират и при растенията, а само при животните и при хората. Зародиши, растеж, изменение на външния вид, регенерационна способност и възпроизвеждане има при животните, хората и растенията. Активното придвижване и с това едно типично за вида себе-държане, както и изжи-

вяване на околната среда, което ще рече будно съзнание от възприетия чрез сетивата свят, започва при животните. Тяхното тяло, което се възприема сетивно, се различава от това на растенията. Свръхсетивната реалност, която пра ви всичко това възможно, Рудолф Щайнер нарича астралност или астрално тяло. Върху растенията тя действа само отвън.

Само вертикално изправеният човек, който може да говори поне един език, който се учи да разбира света и самия себе си и започва да действа разумно, а когато е необходимо даже противно на своите инстинкти и желания, може да нарече себе си „аз". Тази сърцевина на личността е от духовно естество и надвишава астралността. Освен това Рудолф Щайнер описва, че има един Световен-Аз, който действа в живата природа по един скрит засега начин.

Този курс изнася факти за свръхсетивни въздействия, тяхното взаимно действие във веществения и видим свят, боравенето и съобразяването с тях, активното им приложение в селскостопанската практика.

Тези скицирани накратко предпоставки за участващите в курса важат също както за днешния, така и за бъдещия читател. Който не може да ги изпълни, в никакъв случай не бива да се откаже от изучаването на тези напечатани лекции, но би трябвало да си даде сам равностметка доколко това ще му липсва. При всеки учебен процес човек не се допуска до следващите семестри, ако не е постигнал нужните предпоставки. Тук само дружелюбно, но настойчиво се обръща внимание върху такива необходими предпоставки, за да бъде постигнато правилно разбиране на материята. Лекциите са преведени на много езици. Така безброй много хора в целия свят, чрез задълбочено изучаване напреднаха много относно разбирането си за природата и човека, както и относно своята земеделска практика.

В конвенционалното селско стопанство все повече се разчита на химически и биотехнически средства. Изтъква се, че в природата отделният вид може да просъществува и да процъфти винаги само в по-големи жизнени общности. Рудолф Щайнер и модерното екологично селско стопанство се опират на това познание и изграждат отделното стопанство като една възможно многостранна културна екологична система, която лежи в разнообразна природна среда. Вместо азот от химичните заводи се поощрява биологичното обогатяване с азот чрез засаждане на бобови култури. Вместо минерални торове се активира биологичното разпадане в почвата, за което от особено значение е употребата на тор от принадлежащите на стопанството животни. Вместо химикали против насекоми-вредители, се извършва засаждане на различни културни растения, които цъфтят и дават плод по различно време и се подпомага умножаването на многообразието на птичия свят, полезните насекоми, червеите и микроорганизмите. Естествените сили, които осигуряват здравето на всеки организъм, се укрепват чрез акти-

вирането на жизнеността посредством специални препарати и подходящо торене. Хармонизиращото действие на тези биологично-динамични препарати върху културните растения и почвата е доказано посредством много опити на трайно торене в Швеция, Швейцария и Германия*/*1 J. Raup 1999: "Fertilisation Systems in Organic Farming Based on Long - Term Experiments", Final Report of the concertet action "Elaboration of Standards for site-specified fertilization Systems in organic farming in Europe based on long.term field experime nts" (AIR 3-CT94-1940). Inst. f. Biodynamix Research, Brandschneise 5, D-64295 Darmstadt/*2 J. Raupp, u. Meike Oltmanns 2000: "Dungungssysteme in okologisxhen Landbau auf der Basis von Langzeitversuchen". Abschlussbericht des Proektes "Fertilisation Systems in Organix Farm-ing Based on Long-Term Experiments" (AIR 3-CT94-1940). Inst. f. Biologisch-Dyn-mische Forschung, Brandschneise 5, D-64295 Darmstadt./

За да могат селскостопанските продукти, произведени въз основа на новите възгледи и методи, да излязат на пазара под общо име и марката „Demeter“, в много страни се създадоха обвързващи насоки за производството и за преработването им, в Западна Германия за първи път през 1956 година. Те трябва да бъдат изпълнени, ако производителите държат да предлагат продуктите под тази марка. Тук се касае за правни гаранции по отношение на консуматорите. Затова и името е запазена марка, която осигурява автентичността на продуктите и пречи да се предлагат продукти с друг произход. По този начин се изгражда и доверието на потребителите. Също и тези насоки, редом с практическите опитности, се основават на това произведение на Рудолф Щайнер. В това ориентиране лежи и тяхната особена стойност. Поради големия износ на тези продукти в целия свят, от интернационален комитет са създадени интернационални Demeter-инструкции и правила, които постоянно се актуализират и на които трябва да отговарят районните, повече изпълнени с детайли правила. Задължителни принципни правила са изискване за всяка запазена марка. Те принадлежат към областта на пазарната икономика. Това е условие за производство и преработване, което гарантира качеството пред потребителя.

От 1981 след една научна конференция, Европейската общност се занима с този проблем и през 1991 се стигна до публикуване на общовалидни предписания относно биологичните и екологични марки на хранителните средства.

Биологично-динамичната търговска марка „Demeter“ е гаранция, че селските стопани и градинари разбират какво е имал предвид Рудолф Щайнер. Както при всяко антропософско познание, така и тук ние трябва да се вживеем в нещата, да ги изпитаме: както вътрешно, така и във външния свят. Но преди всичко, ние трябва да ги опознаем. „Не да вярваш това, което ти казвам, а да го мислиш“, пише Рудолф Щайнер в своята „Теософия“. Про-

стата вяра пречи за правилното възприемане и за нарастващото разбиране, също както и необоснованият скептицизъм.

И така, радваме се, че сега тази възможност е налице също и в България.

Бад Вилбел, Януари 2001

Д-р Волфганг Шауман

ВМЕСТО УВОД

Дорнах, 20 Юни 1924

Току що се връщам от пътуване до Бреслау-Кобервитц, което този път имаше определена цел. Тя беше свързана с общи антропософски въпроси. На първо място се отнася, както знаете, за това, че някои земеделци, които са в Антропософското общество, пожелаха за тях да бъде проведен курс от особени селско стопански аспекти за неща, отнасящи се до селското стопанство. Наистина от всички посоки бяха пристигнали земеделци от нашето общество, за да възприемат с най-голяма сериозност гледища за това, което е извлечено от антропософските изследвания и може да бъде дадено, да се приложи практически в тази област на човешката дейност.

Естествено в такава практическа област на живота изцяло се касае за възгледи, по които да се работи, а не за някакви теории. Поради това се очакваха и напълно практически гледни точки.

Събирането протече за всички извънредно задоволително, защото участниците в този селско стопански курс, включително членовете на Председателството на Гьотеанума, които можаха да присъстват - госпожа Щайнер, госпожица Вреде и д-р Вахсмут - бяха гости в замъка Кобервитц при нашия мил приятел граф Кайзерлинг.

Със задоволство трябва да се отбележи, че това беше прием в изключително антропософски смисъл. Защото не беше дребна работа на място, до което от Бреслау (Вроцлав) се пътува три четвърти часа с кола, да се доведат толкова хора, като им се осигурят не само места за слушане на лекциите, но и богато да бъдат гощавани. Участниците бяха повече от сто и всеки ден те трябваше да бъдат гощавани.

Хората пристигаха в Кобервитц обикновено около единадесет часа. В Кобервитц те не можеха да нощуват, затова идваха всеки ден от Бреслау. И чак тогава започваше лекцията, която траеше до един часа. Лекцията прерастваше в закуска и гостите можеха да използват почти целия замък с всичко, което принадлежи към него и което беше много интересно. Това траеше до един и половина - два без петнадесет. Следваше изказване на селскостопански теми - до три часа. Това беше кобервитцката част на срещата. Това продължи десет дни.

Виждате, какво богато посрещане беше направено. Все пак трябва да отбележа, че на графиня и на граф Кайзерлинг не беше лесно да устроят този

курс, тъй като той от дълго време беше обещан, но аз все не можех да отида. Затова за Коледното събрание в Дорнах дойде племенникът на граф Кайзерлинг, на когото при изпращането е било казано: „Или ще издействаш даденото обещание този курс да бъде проведен през първото полугодие, или не се връщай у дома.“ С тази поръка племенникът се появи и така настойчиво говори, че аз му обещах курсът да се състои веднага, щом бъде възможно.

По-рано не беше възможно, състоя се по Петдесятница. Това беше една хубава Петдесятница, една направо Антропософска Петдесятница.

Има нещо много особено в този имот Кобервитц и в неговата околност, която се простира върху трийсет хиляди моргена (1 морген » 70 ара). Той е един от най-големите имоти, следователно там могат да се видят много неща от селското стопанство. И наистина много неща бяха видени, тъй като всичко беше показвано с изключителна любезност.

Когато пристигне в Кобервитц и поиска да си измие ръцете, на човек му прави впечатление, че в умивалника има желязо.

Почвата на Кобервитц съдържа желязо. И аз наистина мисля, че тази почва може да се използва още в много насоки, понеже е извънредно богата на желязо.

Фактически това желязо ме пресрещаше навсякъде. И затова още при първия обяд, когато поздравих домакините, казах, че в Кобервитц всичко е от желязо. Племенникът беше железен в своето настояване, когато дойде тук по Коледа. Почвата изцяло е пропита от желязо и там господства нещо целенасочено, съзнателно и енергично, така че нищо друго не можах да кажа, освен: желязната графиня и железният граф. В действителност също и в моралното поведение имаше нещо изцяло желязно.

При селскостопанския курс тогава стана дума за това, най-напред да се разясни, кои са условията за развитието на различните отрасли при земеделието. Там има извънредно интересни отрасли - растениевъдство, животновъдство, горско стопанство, зеленчукопроизводство и т.н. Към най-интересното принадлежат тайните на торенето. Те действително са истински тайни.

За всичко това най-напред бяха развити принципите, взаимовръзките, които в нашето съвремие са от особено значение поради това, че тъкмо земеделието най-много се е отклонило от разумните принципи под влиянието на материалистичния светоглед. И малко хора знаят, че в течение на последните десетилетия вътре в земеделието се получи така, че всички продукти, от които човекът наистина живее, дегенерират и то дегенерират изключително бързо в голям мащаб.

Сега е така, че през епохата на прехода от Кали Юга към Светлата епоха*1 не само моралното развитие на съвременното човечеството е в състояние на

дегенерация, но и това, което човекът е направил от земята и от съществуващото непосредствено над нея. То също се намира в процес на бързо дегенериране, което днес се установява статистически и се обсъжда например в селскостопанските съюзи, обаче срещу него хората са безсилни.

Днес дори и материалистично настроеният земеделец, ако не живее съвсем безучастно, а разсъждава над това, което се случва всекидневно или поне ежегодно, може приблизително да изчисли след колко десетилетия продуктите дотолкова ще се изродят, че още в това столетие не ще могат да служат за храна на хората.

Следователно става дума за въпрос, който, бих казал, в изключително дълбок смисъл е един космическо-земен въпрос. Тъкмо при селското стопанство се вижда, че от Духа трябва да бъдат поети си ли, които днес са съвсем непознати и които са от значение не само малко да бъде подобро селското стопанство, но главно, да може да продължи изобщо и във физически смисъл животът на хората - нали човек трябва да живее от това, което ражда Земята.

Всъщност се касае за една съвсем значителна тема. Бяха изнесени принципи, които да покажат, при какви условия се развиват най-различните видове растения и животни, беше показано по кои принципи трябва да се наторява, да се отстраняват плевелите, да могат да се унищожават вредителите и паразитите, да се води борба с болестите по растенията - всичко това днес са животрептящи въпроси на селското стопанство.

След като тези принципи бяха обсъдени, премина се към това, какво трябва да се направи, за да може да се проведе една реформа в торенето, реформа в борбата с плевелите, с вредителите, паразитите, с болестите по растенията. И във връзка с курса и ежедневните разисквания в курса се създаде един кръг, както го нарече граф Кайзерлинг, кръг на събраните там земеделци-антропософи, които искат да работят в тесни връзки с Природонаучната секция към Гьотеанума тук. Така че Природонаучната секция на първо място трябва да разработи основните принципи в съответните области, като вземе за основа геологичното устройство и останалите свойства на почвата, възможностите за храненето на животните, възможностите за наторяване, близост на гора, климатични условия и т.н. И след като от страна на специалистите земеделци са дадени сведенията по съответния начин, тук ще се изработят принципите, по които да се правят по-нататъшните опити, та това, което като практически указания беше дадено в курса или добавено в дискусиите, така да бъде изпробвано фактически, че макар и някои неща днес да изглеждат странни, всеки да може да каже: ние го проверихме, ние го изпробвахме, то става.

Затова трябва да съществува този кръг от земеделци, който да работи в тясна връзка с Природонаучната секция, също и с госпожица Вреде, понеже за тази дейност са необходими астрономически указания.

Естествено по най-разнообразни начини ще участва изобщо цялата Висша Свободна Школа, особено Медицинската секция. Така че да се надяваме, че нещата сега и в практическата област ще вземат по-благоприятен ход, точно според интенциите, изработени по време на курса от нашите приятели граф Кайзерлинг и г-н Щегеман, за разлика от предприетото през последно време от някои хора под друго ръководство, под нецелесъобразно ръководство.

Условието за успеха обаче се състои в следното и то беше подчертавано и винаги отново и отново повтаряно, а именно, че съдържанието на този курс на първо време остава духовно притежание на земеделците от кръга, притежание на практикуващите земеделци. Там имаше също и интересуващи се от земеделие хора, които не можеха да влязат в този кръг. На тях изрично беше възложено, всичко да не бъде веднага преразказано на всеки по обичайния антропософски начин, тъй като нещата могат да достигнат своето практическо значение само тогава, когато съдържанието на курса най-напред остане в кръга на специалисти и бъде изпробвано от земеделци. Някои неща изискват изпробване в продължение на четири години. През това време практическите указания няма да излязат от кръга на селскостопанското общество, защото няма смисъл само да се говори за нещата. Те трябва действително да се приложат в практическия живот. Прави грешка всеки един, който там е чул нещата и после ги излъчва по някакъв начин.

Това са нещата, които засега се отнасят до този, вярвам плодотворен, селскостопански курс.

В Бреслау в неделя на Петдесетница можа да се състои едно евритмично представление, което беше много посетено и извънредно благосклонно възприето.

Освен тези изяви имаше и много други. Преди всичко друго, селскостопанските дебати траеха от единадесет без четвърт до три часа след обяд. Както казах, това ставаше в Кобервитц. Другите неща бяха в Бреслау. Всеки ден завършваше с антропософска лекция за членовете на Антропософското общество относно въпроси на Кармата, които тук вече от седмици са предмет на разглеждане. Тези въпроси там бяха обхванати в девет лекции*2. За цялата работа дадох кратък доклад в местния вестник, притурка към „Гьотеанумът“, който тъкмо днес излезе. В него са дадени сведения за всички мероприятия в Бреслау *3. Искам веднага отново да наблегна: От това, което можа да се изпробва на различни места - в Прага, Берн, Париж, сега отново в Бреслау, мога да кажа, че това, което произлезе от Коледното събрание*4, този езотеричен полъх, който пронизва цялото Антропософско об-

щество, който е новото, би могло да се каже, това, което след истинското новоосноваване на Антропософското Общество сега се намира тук, което по-рано не съществуваше, сега навсякъде се посреща от сърцата не само с истинско задоволство, но по извънредно задушевен начин. Наистина съществува основателната надежда, че сега, след като Антропософското общество чрез Коледното събрание постигна своята духовност, вече съзнателно духовно се работи от страна на езотеричното Председателство в Дорнах, така че сега навсякъде може да се забележи, че не само течението се придвижва напред, но че и сърцата на участниците се присъединяват към това течение.

Това много ясно можеше да се види при вечерните лекции, при лекциите вечер пред членовете на обществото. Освен това сърдечността, с която Бреслау и Кобервитц се отзоваха на тези лекции, се изрази във формата на една организираност, поставена под знака на Духа, тъй като имаше дълбоко антропософско разбиране, което беше пренесено и осъществено в материята. Трябва да спомена, че последната вечер, в по неделник вечерта, всичко приключи вместо с лекция, с приятелска среща. Бяха дошли наистина много членове отдалеч. От дълго време членовете от германските области не са имали такава възможност. Те бяха дошли от Южна Германия, от Източна Германия, разбира се също и от близките области, така че голямата зала беше препълнена. Макар че някои трябваше да отпътуват в неделя, на приятелската среща в понеделник присъстваха все още триста и седемдесет членове и всички те бяха нагостени с вечеря от дома Кайзерлинг.

Можете да си представите, как в един локал в Бреслау на товарни коли беше докарано всичко необходимо за угощаване на триста и седемдесет антропософи, които тази вечер, както забелязах, имаха извънредно добър апетит. Да, това се случва при разглеждане на картини. Човек никога не е така гладен, както когато е минал през картинна галерия, и очевидно това се случи при антропософските лекции. Но най-хубавото беше, че антропософите на брой триста и седемдесет имаха голям апетит и все пак остана голямо количество храна.

С тези лекции така приключваше денят, че цялото мероприятие от една страна се ограждаше от селскостопанския курс и от друга страна - от събранията на антропософските членове.

Между другото, от госпожа Щайнер беше изнесен курс - изкуството за формиране на речта. Проведени бяха две събрания за младежки групи от Бреслау и два часа на езотеричната висша школа. А последната неделя се прибави още нещо. Появи се господин Кугелман със своята театрална трупа, която беше основала ново сценично изкуство по подтик от курса за формиране на речта, състоял се в Гьотеанума преди две години. Тази трупа ни представи „Ифигения“, което беше във връзка с всичко, което следваше от

курса по формиране на речта и представляваше една многообещаваща работа.

Времето беше богато, наистина богато запълнено, и въпреки това беше възможно да се изнесе нещо за членове, които дълго време изобщо нямаха възможност да вземат участие в антропософско събиране.

Между всичко останало бяха и обиколките на имотите. Разгледа се всичко, което можеше да се види в стопанството, като разбира се, във всички тези неща в Средна Европа се отразява това, което така ясно се проявява в абсолютно разпадащата се икономика. Имам предвид изобщо стопанския живот. Имотът Кобервитц е отлично стопанисван, селското стопанство естествено трябва да продължи да се развива, обаче стопанският живот в Германия вече е в ужасно състояние. Сбирките завършиха в понеделник към единадесет часа.

Във вторник можах да се отбия в Йена-Лауенщайн, където няколко наши млади приятели за едно с госпожица д-р Илзе Кнауер основават сега едно лечебно-възпитателно заведение за деца не само слабо развити, но истински конституционно болни, чието състояние да бъде колкото е възможно подобро чрез възпитанието. Този институт, както казах, е в стадий на основаване. Аз можах да дам насоки и да видя първите приети деца. Така че в Лауенщайн близо до Йена, така да се каже, можахме да поставим това начинание на крака.

След това на път за насам пристигнах в Щутгарт. В Щутгарт е извънредно потискащо - между другите неща - преди всичко това, че във Валдорфското училище, което в педагогическо-дидактическо и в духовно отношение извънредно много напредва, икономиката е направо в отчаяно положение. Представете си, днес например, така преобразувах петия клас, че от 2 паралелки станаха 3. Сега имаме 5а, 5б и 5в клас. Също и шести клас имаме в 3 подразделения. Повечето класове имат по 2 паралелки, чак до по-горните класове. Във Валдорфското училище имаме повече от 800 деца. Нещата вървят добре - особено добре в педагогическо-дидактическо отношение, също и в духовно отношение, но икономически е безнадеждно.

Помислете, само в седмицата преди Коледа имаме месечен бюджет от 6-8 хил. марки, което сега отговаря на месечен бюджет от 25-27 хил. марки вследствие на невероятното поскъпване на хранителните продукти в Германия. Тези неща, разбира се, са ужасни. И преди известно време застанахме пред финансовата ситуация, че от тези 25-27 хил. марки месечен бюджет са непокрити около 15-17 хил. Марки, така че в близко бъдеще имаме да се справяме с 15-17 хил. златни марки месечен дефицит.

Това положение е потискащо и то много тежко гнети душата, тъй като всичко друго е добре уредено. Училището има учителски колегиум от над четиридесет учители и над осемстотин ученици. Извънредно трудно е те да

работят при тези икономически предпоставки и особено при бъдещите икономически изгледи за Германия.

През първите три, четири и пет месеца чрез доброволни дарения на антропософски приятели е възможно да бъдат покривани месечно 10000 марки от този недостиг, така че само около 6000 - 7000 марки месечно трябва да бъдат набавяни от други източници от това положение.

Ако бъдат намерени още около 250-300 кръстника, ако членският внос идва навреме и по-добре се събират помощи, положението няма да е така трудно. Естествено, трябва да се каже, че сега в Германия имаме оскъдица на пари. Не че няма материални стойности, но е налице такава парична оскъдица, че тя не позволява никаква циркулация. Всъщност стопанският живот в Средна Европа е в едно направо лошо състояние.

Това са сведенията, които исках да Ви дам. Тези неща показват, че всичко, което се прави от Антропософското движение на антропософското поле, в днешно време представлява много голяма сила. Формата, образът, който Валдорфското училище възприе, вече показва твърде голяма сила, присъща на антропософията. Така стоят нещата и в другите области.

Налице е нужда от това, което Антропософията може да даде. В Щутгарт се проведе курс за формиране не на говора, за актьорската реч, който трябваше да завърши за малко часове, защото нямаше време за повече. Записаха се около 160 човека. За пет часа не може да се даде говорно обучение на 160 души, за това работата се уреди така, че около 30 човека стояха отпред и те получиха истинско говорно обучение. Останалите можеха само да слушат. Наистина има потребност от Антропософията, дълбока, обширна потребност. Трябва да сме в състояние да раздвижим наличните сили и да засилим антропософската дейност.

Факт е, че това, което се състоя в Бреслау, може да се осъществи само благодарение на активността, както вече споменах, на железния граф и на железната графиня Кайзерлинг и на нашия стар приятел, ректорът Бартч, който стана антропософ още като млад и е активен откакто съществува антропософското движение. Той сега е пенсиониран училищен ректор, но все още се чувства млад като другите и при приветствените думи, които ми отпрати през първата вечер на събранието на членовете, ме нарече баща, за което през целите десет дни горчиво съжалявах.

Това е отчетът за извършеното, който исках да ви дам, мили мои приятели, което безспорно ще ви интересува, понеже сега се удаде от страна на Антропософията да се внесе нещо непосредствено в една определена област на живота. Вижда се, че в областта на Антропософията може да се действа от две страни - от най-висша духовна и от чисто практическа. И всъщност само тогава се действа правилно, когато тези две страни се вплетат една в друга и се доведат до пълна хармония.

Грешките, които в антропософската дейност лесно могат да възникнат, се състоят в това, че от една страна, духовното не преминава в действителния живот, че то е един вид теория и остава, бих желал да кажа, един вид вяра на думи, дори не на мисли, а си остава вяра на думи; и от друга страна, няма разбирането, че духовното може да се обхване и вложи в непосредствената практическа дейност.

Помислете само, мои мили приятели, днес никой не разбира същността на торенето. Разбира се, то се извършва по инстинкт според традицията от стари времена. Но днес никой не разбира същността му. Изобщо никой човек - освен тези, които могат да познават духовната страна на нещата - не знае, какво всъщност означава торенето за нивата и как трябва да се прави, защо за определена местност то е наложително и необходимо. Никой човек например не знае, че всички видове минерални торове са тъкмо това, което допринася за дегенерацията, за която говорих, за израждането и влошаването на селскостопанските произведения. Днес всеки си мисли така: за развитието на растението е нужно определено количество азот и на хората им е безразлично по какъв начин се приготвя този азот, откъде той произлиза. Това обаче не е безразлично, не е все едно откъде произлиза той, защото има голяма разлика между азот и азот, между азота, който е свързан във въздуха с кислорода и е мъртъв азот и другия азот. Няма да отречете, мои мили приятели, че има разлика между един жив човек, който се движи насам-натам, и един труп, един човешки труп. Единият е мъртъв, другият е жив и одушевен.

Същото важи например за азота и за другите вещества. Има мъртъв азот, такъв е азотът от нашето въздушно обкръжение, който е смесен с кислорода и който играе определена роля при целия ни дихателен процес и при процеса, при който се свързваме с въздуха. Той не трябва да е жив, защото ако живеехме в жив въздух, щяхме да бъдем непрекъснато в несвяст. За да могат хората да дишат, да мислят съзнателно и да разсъждават, трябва въздухът да бъде мъртъв, трябва кислородът да бъде мъртъв, също и азотът.

Азотът, който е в земята, който трябва да се достави на почвата с тора, който трябва да се образува под влиянието на цялото небе, този азот трябва да е жив азот.

Два различни вида азот са този, който се намира над земното равнище и този, който е под него. Единият е мъртъв азот, а другият е жив азот.

С всичко е така. Това, което е необходимо за подпомагане на природата, в днешната материалистична епоха е напълно потънало в невежество. Не се знаят най-важните неща. Те продължават да се правят, като се изхожда от един верен инстинкт, обаче той постепенно изчезва. Изчезват традиции те и хората ще торят нивите според науката. Картофите, зърнените храни, всичко постоянно ще става по-лошо.

Че положението става по-лошо, това хората го знаят, констатира го статистически. Въпреки това някои се съпротивляват, те просто настръхват срещу мероприятията, които могат да се придобият от духовното изследване. Да се започне вече правилно да се гледа на нещата е от огромно значение. Често съм казвал, че когато имаме една магнитна стрелка, която винаги заема една определена посока, като с единият си връх сочи магнитния северен полюс, а с другият - магнитния южен полюс, би било детинско да се каже, че причината за тази постоянна посока на стрелката лежи в самата стрелка. Защото в действителност причината е в магнитния северен и южен полюс. За да обясни посоката на стрелката, човек прибегва до помощта на цялата Земя. Той излиза извън самата стрелка. Детинско е да се смята, че причината лежи в самата стрелка.

Също така детинско е, когато се вярва, че това, което днешната наука констатира в непосредствената близост до растението, или в непосредственото обкръжение, че от него зависи това, което там се наблюдава. В израстването и развитието на растението участва цялото небе със своите звезди. Това трябва да се знае. Това трябва най-после действително да влезе в главите. Човек трябва да си каже, че е също така детинско да се прилага ботаника по днешния начин, както е детински наивно да се говори за стрелката така, както вече казах.

И всеки образован човек може да усвои известни истини, ако само има усет за съвсем простите условия на антропософския живот.

Хората дори не знаят как се хранят човекът и животното, камо ли растението. Хората вярват, че храненето се състои в това, че човек просто яде субстанциите от своето обкръжение, поема ги в устата си, след което те преминават в стомаха и там една част се отлага, а друга се изхвърля навън. И отложената част се употребява и изразходва, след което поема същия път и се замества с друга. Човек си представя храненето по съвсем външен начин. Не е истина, че с поетите през стомаха хранителни вещества се изграждат костите, мускулите и другите тъкани, - това важи изключително само за човешката глава. Всичко онова, което се разпространява по околните пътища на храносмилателните органи за по-нататъшна обработка, образува веществения материал за главата и за всичко, което се отлага в нервно-сезивната система и в това, което и принадлежи. А веществата например за крайниците или за самите органи на обмяната на веществата, както дори и веществата, които са нужни, да речем, за да се изградят тръбести кости за краката и ръцете, или да се оформят черва за обмяната на веществата и за храносмилането, съвсем не се изграждат от поетата през устата и стомаха храна, а се поемат от цялото обкръжение чрез дишането и даже през сетивните органи. В човека непрекъснато се осъществява такъв процес, че поето през стомаха потича нагоре и се употребява в главата, докато обратно,

това, което се поема в главата и в нервно-сетивната система от въздуха и околността, то потича надолу и от него се изграждат органите на храносмилателната и двигателната система.

Ако искате да знаете от какво се състои субстанцията на пръстите на краката, не трябва да поглеждате към хранителните вещества. Ако попитате вашия мозък, откъде е неговата субстанция, трябва да се обърнете към храненето. Ако искате да опознаете субстанцията на пръстите на краката като скелет, мускули и форма, то тя е поета чрез дишането, през сетивните органи и част даже през очите. Доколкото обаче тези пръсти съдържат сетивна субстанция, обвита с топлина и др. подобни, тя също е доставена от храната през стомаха. И както често съм изтъквал тук, всичко това навлиза в органите чрез един седемгодишен цикъл, така че субстанциално по отношение на органите на двигателно-веществообменната система човекът е изграден от космична субстанция. Само нервно-сетивната система е изградена от земна субстанция. Виждате ли, това е факт от такова фундаментално значение, че само ако той се знае, може правилно да бъде преценяван физическият живот на човека и животните. А пък нищо, нищо не е дадено в съвременната наука, нито дори средствата и пътят за да се опознае такова нещо. Човек не може да го опознае чрез днешната наука. Със средствата, с които работи, днешната наука не може да достигне до нещо подобно. Невъзможно е, няма изгледи за това.

Ето нещата, които трябва да бъдат подробно обмислени. Поради това днес имаме разделяне на теорията и практиката. Днешната практика е бездуховна, тя е просто рутина.

Обаче това, което идва от Духа, престава да бъде непрактично, ако то действително идва от Духа. Тогава то става практично в най-висок смисъл.

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Кобервитц, 7 Юни 1924

Предговор и въведение към курса. Еманципиране на човешкия и животинския живот от външния свят

С дълбока благодарност се връщам към думите, които току що произнесе граф Кайзерлинг. Чувството на благодарност на тези, които могат да получат нещо от Антропософията е напълно основателно. Но в днешното трудно време наистина дълбоко може да бъде почувствана също и благодарността към Антропософското дело, която трябва да бъде призната на всички участници в осъществяването на антропософските интереси. И затова бих желал точно от духа на антропософските убеждения най-сърдечно да благодаря за произнесеното слово.

Дълбоко задоволство ни доставя фактът, че имаме възможност да проведем този селскостопански курс тъкмо в дома на граф и графиня Кайзерлинг. От

моите предишни посещения зная каква чудно хубава атмосфера цари тук, имам предвид преди всичко духовно-душевната атмосфера, и как точно тази духовно-душевна атмосфера е най-хубавата предпоставка за това, което ще бъде говорено на този курс.

Ако графът обърне внимание върху неудобствата, които би могъл да изпита този или онзи - в този случай става дума за дамите евритмисти, а може да се отнася и за други посетители отвън - то от друга страна по отношение на това, което всъщност ни е събрало тук, трябва да се каже, че за този селскостопански курс едва ли някъде бихме били настанени по-добре, отколкото тъкмо сред такова отлично и образцово водено селско стопанство. Към всяка проява на Антропософията принадлежи и това, да може да се заобиколи с необходимата задушерна среда. И съвсем сигурно за селското стопанство случаят тук ще бъде точно такъв.

Всичко това ме кара да изкажа на дома Кайзерлинг най-дълбока благодарност, - към което се присъединява разбира се и г-жа Щайнер, - за това, че тъкмо тук ще можем да изживеем тези празнични, а смятам, че ще бъдат и работни дни. Аз мисля, че точно защото сме в Кобервитц през тези празнични дни, тук ще царува свързаният с Антропософското движение селскостопански дух. Нали точно граф Кайзерлинг стоеше с думи и дела, и с пълна пожертвователна работа в началото на старанията ни, които проявихме по отношение на развитието на селското стопанство в Щутгарт, тръгвайки от „Идващият ден“*5. Той влагаше своя основно сраснал се със селското стопанство дух в това, което можахме да направим относно селското стопанство. От най-вътрешното наше движение се породиха сили, които напълно естествено ни привлякоха към Кобервитц в мига, в който графът ни покани. Затова аз мисля, че всеки охотно и с удоволствие е дошъл в Кобервитц за провеждането на този курс. Това дава основание ние, които сме тук, да изкажем нашата дълбока благодарност, че в тези дни домът Кайзерлинг ни приема с всички наши стремежи.

Колкото до мен, тази благодарност е най-сърдечна и аз моля семейство Кайзерлинг да я приеме съвсем специално. Зная какво означава, в продължение на дълги дни да се приемат толкова много посетители по начин, който виждам че става, и мисля, че в тази благодарност мога да вложа необходимия нюанс, като моля напълно да се приеме, че разбирам трудностите за провеждане на такова мероприятие в дом, който се намира далеч от града. Убеден съм в това, че неудобствата, за които граф Кайзерлинг говори, ще бъдат отстранени и всеки от нас ще си отиде доволен, що се отнася до гощаването и приемането.

Дали ще си отидете доволни от самия курс, този въпрос изглежда винаги ще бъде обсъждан, макар че ние искаме да бъде направено всичко, та в бъдеще в различни разисквания да постигнем разбиране относно казаното.

Макар че от дълго време от много места се проявяваше желание за такъв курс, сега аз за първи път го предприемам, като се опирам на антропософски изследвания. Такъв курс трябва да отговори на различни изисквания, тъй като самият той ще ни покаже, как интересите на селското стопанство във всички посоки са се сраснали с най-важните области на човешкия живот, така че едва ли има някоя област на живота, откъсната от земеделието. Ако се погледне от каквата и да било страна, от какъвто и да било ъгъл, ще се види, че всичките интереси на човешкия живот са свързани със селското стопанство. Естествено тук можем да засегнем само централната област на земеделието. Въпреки това от само себе си ще се наложат някои отклонения и обяснения, може би точно защото всичко казано тук ще трябва да бъде казано от антропософска гледна точка и самото то ще ни насочва по странични пътища, което ще се явява като една необходимост. Ще трябва специално да ме извините, ако днешното въведение трябваше да се разпростре така далеч, че може би не всеки може веднага да види, каква връзка ще се окаже между въведението и специалната земеделска материя, която трябва да разглеждаме. Все пак това, което ще бъде разглеждано, ще трябва да стъпи на казаното днес, макар и то да изглежда отдалечено от него.

Тъкмо земеделието по най-сериозен начин е засегнато от мисленето на новото време. Виждате, цялото това мислене на новото време, особено по отношение на стопанския характер, възприе форми, за чието разрушително значение много хора все още едва се досещат. От нашето Антропософско движение поискаха да се създадат стопански предприятия с намерение да се противопоставят на това състояние на нещата. Тези стопански предприятия бяха създадени от икономисти и търговци, но те не успяха напълно да осъществят първоначалните си намерения главно поради това, че в нашето съвремие действат премного сили, които противоречат на правилното разбиране на една такава кауза. Отделният човек е безпомощен срещу тези сили и затова първо началната идея на тези опрени на Антропософското движение стремежи не достигна досега дори до разискване. За какво се касаеше практически?

Искам да вземем за пример селското стопанство, за да говорим конкретно, а не общо. Днес например има най-различни тъй наречени националикономически книги и доклади, в които са включени също глави за селското стопанство от социаликономическа гледна точка. Там се разсъждава как върху социаликономически принципи трябва да се изгражда селското стопанство. Има книги за изграждане на селското стопанство въз основа на социаликономически идеи. Всичко това - изнесените националикономически доклади и написаните такива книги - всичко това е явна безсмислица. Днес обаче безсмислия се упражняват в най-широки кръгове. Ето защо всеки трябва да разбере, че за селското стопанство и за неговата социална форма може да се

говори само ако се вземе за основа самото селско стопанство, ако действително се знае какво означава отглеждането на цвеклото, на картофите, на житните растения. Без това не може да се говори също и за националикономическите принципи. Тези неща трябва да бъдат установени от фактите, а не от теоретичните разсъждения.

Ако това се говори пред хора, които относно селското стопанство са слушали лекции по политическа икономия, то ще им се види съвсем абсурдно, защото те смятат, че тези неща са ясно и сигурно установени. Случаят обаче не е такъв. Относно селското стопанство може да дава мнение само онзи, който извлича своята преценка от полето, от гората, от животновъдството. Трябва да престане всяко разискване върху националната икономика, което не изхожда от практическата същност на нещата. Докато не се разбере, че казаното в националикономическо отношение, което само теоретично се отнася до нещата, е само празно говорене, дотогава няма да се дойде до нищо съществено нито в селското стопанство, нито в другите области.

Да се вярва, че за нещата може да се говори от различни гледни точки, без да се разбира тяхната същност, следва само от факта, че при отделните области на живота човек сам не може да достигне до техните основи. Да се види, че цвеклото изглежда като цвекло, - разбира се то изглежда така или иначе, може лесно или по-трудно да се разреже, има определен цвят, съдържа едни или други елементи, - всичко това може да се каже. Но така цвеклото съвсем не е опознато и преди всичко не се разкрива съвместният живот на цвеклото с нивата, с годишното време, в което то се развива, зрее и т.н., а човек трябва да е наясно със следното.

Често съм употребявал едно сравнение, за да изясня това в други области на живота. Човек вижда, че магнитната стрелка с единия си край сочи винаги към север, а с другия към юг. Той търси причината за това не в магнитната стрелка, а в цялата Земя, като едната и страна определя като магнитен северен полюс, другата и страна като магнитен южен полюс. Ако някой търси причината за това свойство на магнитната стрелка в самата нея, това би било едно безсмислие. Защото положението на стрелката може да се разбере само ако се знае в какво съотношение тя се намира с цялата Земя.

Това, което по отношение на магнитната стрелка изглежда глупост, за много други неща хората го смятат за разумно. Ако разгледате едно посадено цвекло отделно, само за себе си, в неговите най-тесни граници, то би представлявало нещо абсурдно, не вземете ли предвид, че за своето израстване е зависимо от безброй обстоятелства, които даже не са на Земята, а се намират в космичното обкръжение на Земята. Днес всичко се обяснява и в практическия живот се подрежда така, като че ли човек има работа само с тясно ограничените неща, а не и с въздействията, които идват от целия свят. Отделните области на живота страшно много са пострадали и тези страдания

щяха да са много повече, ако нямаше известен инстинкт останал от времето, когато човек е работел инстинктивно, а не според науката. В една друга област има нещо, което винаги ме е развеселявало. Това са хората, на които лекарят е предписал, да приемат толкова грама месо, толкова зеле, за да спазят нормите на физиологията. Те държат при себе си везна и претеглят всичко, което слагат в чинията си. Разбира се, добре е това да се знае, но при всеки такъв случай аз си мисля: добре е все пак, че въпросният чувства глад, когато претегленото е недостатъчно. Добре е, че този инстинкт още е налице.

Преди да е имало наука в дадена област, инстинктът е лежал в основата на всичко, което човек е трябвало да върши. Някога тези инстинкти съвсем сигурно са управлявали. И днес още, когато прочете селскостопанските правила в селскостопански календари, човек остава извънредно изненадан от вложената в тях огромна мъдрост и разбиране. Здравият инстинкт го е предпазвал от суеверие. Наред с извънредно дълбокомислени изказвания, които се отнасят за важни неща като сеитбата и жътвата, тук-там, за да се от страни всяко възможно изпадане в глупост, се намират и такива изречения: „Ако петелът пее на бунището, ще вали или времето ще остане такова, каквото е“. В тази инстинктивност навсякъде има необходимия хумор, за да се отстрани суеверието.

Щом говорим тук от антропософска гледна точка, наистина става дума не да се връщаме назад към старите инстинкти, а въз основа на едно по-дълбоко духовно проникване да намерим това, което инстинктите, които са станали несигурни, все по-малко могат да ни дадат. Поради това е необходимо да разширим наблюдението си върху живота на растенията и животните, както и върху живота на самата земя, на самата почва, като включим едно силно разширяване към космичната страна.

Наистина, от една страна е правилно да не се свързва по тривиален начин дъждовното време с фазите на Луната, но от друга страна това, което някога е ставало, става и сега. При други срещи често съм разказвал, че в Лайпциг имаше двама университетски професори, единият от които, Густав Теодор Фехнер*6, един човек понякога с правилен поглед в духовните неща, въз основа на своите наблюдения, а не поради суеверие, в определена степен можеше да установи, че известни периоди на дъждовно и на не дъждовно време са в зависимост от Луната и нейното обикаляне около Земята. Според него от статистическите изследвания се вижда, че това се явява като една закономерност. Неговият колега обаче, известният професор Шлайден*7, в едно време, когато такива неща се пренебрегваха, отричаше това поради научни разумни основания. Двамата професори бяха женени. И Густав Теодор Фехнер, който беше надарен с хумор, един ден казва: нека нашите жени да решат. Тогава в Лайпциг съществуваше известен обичай. Не

беше лесно да се набави вода за пране, трябваше да се носи отдалеч. Затова събираха дъждовна вода в каци и делви. Това правеха и г-жа Шлайден и г-жа Фехнер. Но там нямаше достатъчно място за съдовете и на двете и професор Фехнер казва: ако моят уважаван колега е прав, нека г-жа Шлайден постави съдовете си във времето, когато по моите данни според фазите на Луната ще има по-малко дъжд, а моята жена, когато по моите изчисления ще дойде повече дъждовна вода. Ако всичко това е глупост, г-жа проф. Шлайден с готовност ще се съгласи. Това не се хареса на г-жа Шлайден и тя вместо да се води от сведенията на собствения си съпруг, следваше по-скоро съветите на професор Фехнер.

Така стоят нещата. Науката може да е правилна, но практиката може да не потвърди това. Ние не искаме да говорим по този начин, ние искаме да говорим сериозно. Трябваше да разкажа това, за да се убедим, че трябва да се гледа по-обширно, отколкото човек е свикнал днес, когато се разглежда единственото, което прави възможен физическия живот на човека тук на Земята. И това е селското стопанство.

Не знам дали това, което засега може да бъде казано от Антропософията, ще ни задоволи във всяко отношение. Наш дълг е да се опитаме да кажем това за селското стопанство, което може да бъде казано, като се изходи от Антропософията.

Като въведение в материята бих желал да започна, като се насоча към най-важното в нашия земен живот относно селското стопанство. Днес съществува навикът, когато се говори нещо, главното ударение да се поставя върху химико-физичните съставки. Сега нека да тръгнем не от химико-физичните съставни части, а от нещо, което стои зад химико-физичните съставки, и е от особена важност от една страна за живота на растението, и от друга страна за живота на животното. Вижте, когато разглеждаме живота на човека и в известна степен също и живота на животното, ние забелязваме голяма еманципация на човешкия и животинския живот от външния свят. Колкото повече идваме към човека, толкова еманципацията е по-голяма. В човешкия и в животинския живот намираме явления, които на пръв поглед днес изглеждат съвсем независими от извънземните, а също и от непосредствено заобикалящите Земята атмосферни и други подобни влияния. Това не само изглежда така, то е съвсем вярно по отношение на голяма част от човешкия живот. Разбира се ние знаем, че под известни атмосферни влияния при някои заболявания се усилват болките. По-малко знаем, че някои болести в човека или други явления в неговия живот протичат така, че по отношение на времето възпроизвеждат външните природни процеси, но в тяхното начало и край не се покриват с тези природни процеси. Достатъчно е да споменем много важното явление на мензиса при жената, който по време протича съобразно фазите на Луната, само че по своето начало и своя

край не съвпада с тях. Редица по-фини явления както в мъжкия, така и в женския организъм, са копия на природни ритми.

Ако можеше да проникне по-дълбоко в нещата, ако можеше истински да разбере периодиката на слънчевите петна, човек например щеше да разбира много по-добре това, което се разиграва в обществения живот. Тези неща не се забелязват, защото това, което в човешкия обществен живот съответства на периодиката на слънчевите петна, не започва тогава, когато започват слънчевите петна и не престава, когато престават слънчевите петна, защото социалният живот се е еманципирал. Той показва същата периодика, същия ритъм, но не и съпадението по време. Вътрешно повтаря точно тази периодичност и ритмичност, но ги прави самостоятелно, независимо, еманципирал се е от тях. Ако се каже на някого, че човешкият живот е един микрокосмос, който подражава на Макрокосмоса, той може да възрази: това е нелепост. На твърдението, че при някои болести има седемдневна треска с повишена температура, той може да възрази: тогава би трябвало, когато настъпи едно външно явление, да се появи и високата температура и да протече успоредно на външното събитие, както и да престане, когато свърши външното явление. Това температурата не прави, но тя протича в този вътрешен ритъм, дори и когато по време не съвпада с началото и края на външните явления.

Тази еманципация в Космоса е почти осъществена за човешкия живот, за животинския - по-малко, а животът на растението във висока степен е включен в общата природа и външния земен живот. По тази причина животът на растението не може да бъде разбран, без да се вземе под внимание, как всичко на Земята всъщност е само един отблясък на това, което става в Космоса. При човека това става скрито, защото той се е еманципирал. В себе си той носи само вътрешния ритъм. При растението има пълно съответствие. Към това сега искам да насоча вниманието с тези встъпителни думи. Вижте, в небесното пространство Земята се заобикаля най-напред от Луната и след това от другите планети на нашата планетна система. В една стара инстинктивна наука, в която Слънцето се причислява към планетите, те имат следното подреждане: Луна, Меркурий, Венера, Слънце, Марс, Юпитер, Сатурн. Сега бих желал да посоча връзката на този планетарен живот с живота на Земята, без да навлизам във всичките астрономически дискусии относно живота на планетите. Ако в едри щрихи разгледаме живота на Земята, трябва да вземем под внимание факта, как в този земен живот възможно най-голяма роля играе това, което бих желал да нарека живот на силициевата субстанция в света. Силициева субстанция намираме например в нашия красив кварц, заключен във формата на призмата или на пирамидата. Тази силициева субстанция, свързана с кислорода, се съдържа в нашите кварцови кристали. Ако се абстрахираме от кислорода в кварца, останалото

е тъй нареченият силиций. Това е субстанцията, която днешната химия причислява към елементите - кислород, азот, водород, сяра и т.н., така че ние смятаме силиция за химически елемент, който в кремъка е свързан с кислорода. Не трябва да забравяме обаче, че това, което като силиций живее в кварца, е разпространено върху повърхността на нашата Земя около 27-28%. Всички останали субстанции са в по-малък процент, само кислородът е към 47-48%. Налице е невероятно много силиций.

Този силиций, като се намира в камъни като кварца, се явява в такава форма, че когато се разглежда външно материалното, когато се разглежда почвата с растителността по нея, на силиция не се отдава голямо значение, той просто се забравя. Защото той не се разтваря във вода, той пропуска водата. На пръв поглед изглежда, че той няма много общо с общите обикновени, тривиални условия на живота. Ако вземете обаче полския хвощ, *Equisetum**8, в него ще откриете към 90% силициева киселина, същата, която се съдържа в кварца, но в много разрежено състояние. От всичко това можете да разберете, какво огромно значение трябва да има кварцът, силицият. Почти половината на това, което срещаме на Земята, се състои от силиций. Учудващо е, че този силиций толкова малко се забелязва, че даже почти се изключва от процеси, в които може да действа извънредно благотворно. В антропософската медицина силициевата субстанция представлява съществена част на много лекарства. Цяла верига от болести се лекуват с вътрешно поемане или с бани със силициева киселина, защото почти всичко, което в случай на заболяване се появява в абнормно състояние на сетивата, което не лежи в самите сетива, а се проявява в сетивата, както и във вътрешните сетива, което предизвиква болки тук или там в органите - всичко това по чудесен начин бива повлияно от силиция. Изобщо силицият играе мислимо най-голяма роля в това, което по един древен израз се нарича домакинство на природата, тъй като силицият се намира не само там, където го виждаме, в кварца или в другите камъни. Извънредно фино разреден силиций има също в атмосферата, всъщност той е налице навсякъде. Половината от стоящата на наше разположение Земя е силиций*9, тъй като той заема 48% от нея. Какво върши силицият? Да, това трябва да се запитаем в една хипотетична форма.

Ако в нашето земно обкръжение имаме само половината от силиция, тогава растенията щяха да имат повече или по-малко пирамидална форма, цветовете щяха да атрофират и почти всички растения щяха да имат формите на кактусите, които ни се струват ненормални, формите на житните растения щяха да изглеждат твърде комично, стъблата щяха да са долу дебели, даже месести, класовете увехнали, изсъхнали, нямаше да имаме пълни класове. Това от една страна.

От друга страна, макар не така разпространена както силициевата киселина, навсякъде в земята се намира варовикова субстанция, калциеви, калиеви и натриеви субстанции. Ако тези субстанции бяха по-малко, отколкото са те сега, бихме имали растения с изключително тънки стъбла, чисто виещи се растения. Цветовете им наистина щяха да са раздалечени един от друг, но щяха да са празни, безполезно съдържание, без да доставят особени хранителни вещества. Само при равновесието, при съвместното действие на тези две сили - ако взема тези две субстанции отделно от останалите - само при съвместното действие на варовикоподобните и кварцоподобните субстанции растенията добиват формата, в която ги виждаме днес.

По-нататък. Всичко, което живее в кварцовите субстанции, притежава сили, които не произлизат от Земята, а от тъй наречените отдалечени от Слънцето или външни планети: Марс, Юпитер, Сатурн. Това, което идва от тези планети, действа върху растенията по околния път на кварца и сродните му елементи. А от близките до Земята, от вътрешните планети: Луна, Венера, Меркурий - върху растителния и животинския живот действат сили по околния път на варовиците. И за всяка обработвана нива можем да кажем: тук в нивата действа кварцова и варовикова субстанция. В кварцовата субстанция действат Сатурн, Юпитер, Марс, във варовиковата субстанция - Луна, Венера, Меркурий.

Сега да се вгледаме в самото растение. Трябва да го наблюдаваме от две страни. Първо, самата същност на растението, както и всеки отделен растителен вид, съдържа в себе си силата за възпроизвеждане, развива силата за размножаване, следователно може да възпроизведе себеподобно растение и т.н. Това от една страна. От друга страна, растението като по-нискостоящо природно царство служи за храна на съществата от по-висшите природни царства. Тези две течения в развитието на растението на пръв поглед имат много малко общо помежду си. Тъй като по отношение на развитието от растението-майка към растението-щерка, внучка и т.н. на градивните природни сили може да е съвсем без различно дали ние ядем растението, дали се храним с него или не. Два съвсем различни интереса се извяват вътре в растенията и въпреки това във взаимовръзките на природните сили нещата стоят така, че всичко свързано с вътрешната сила на възпроизвеждане, с израстването, което допринася за продължаване на рода на растението от поколение към поколение, във всичко това от Космоса върху Земята действат Луната, Венера, Меркурий посредством варовика. Ако гледаме само това, което става в растенията, които не ядем, които само се възпроизвеждат и обновяват, като че ли се интересуваме само от това тяхно свойство, тогава ще видим космическото действие в тях чрез силите на Венера, Меркурий, Луната. Те вземат участие в това, което се възпроизвежда в растението на Земята.

Но, ако на растението става хранително средство в същинския смисъл на думата, ако то се развива така, че в него се изграждат хранителните вещества за животните и човека, тогава в този процес участват Марс, Юпитер, Сатурн по пътя на силиция, на кварца. Силицият отваря растението към мировите далечини и събужда неговите сетива, за да поеме от просторите на Вселената силите, които идват от далечните на Земята планети - Марс, Юпитер, Сатурн. От Луната, Венера, Меркурий се поемат силите, с които растението се размножава. На пръв поглед казаното изглежда само като обект на знание, тези неща обаче, възприети в малко по-широк аспект, вода сами по себе си от познанието към практиката.

Сега трябва да запитаме: от Луната, Венера, Меркурий постъпват на Земята сили и тези сили действат в растението. Кое ги улеснява и кое има пречи малко или много, кое благоприятства в растението да действуват силите на Луната или Сатурн и кое ги спъва, кое им противодейства?

В течение на годината имаме дъждовни и недъждовни дни. В дъжда днешният физик вижда само това, че при дъждовно време на земята пада повече вода, отколкото когато не вали. За него водата е абстрактно вещество, съставено от водород и кислород. Когато се подложи на електролиза, водата се разпада на две вещества, едното от които има едни, а другото други свойства. С това обаче не е казано всичко за водата. Водата крие много повече от това, което се явява химически като водород и кислород. Водата е напълно пригодена в областите на Земята да очертава пътя и да насочва силите, които идват например от Луната. Тя разпределя лунните сили в областта на Земята. Между Луната и водата на Земята съществува определено отношение. Да приемем, че тъкмо са преминали дъждовни дни и е настъпило пълнолуние. Да, със силите, които идват на Земята при пълнолуние, става нещо колосално. Те избухват в цялостното израстване на растението. Те не биха могли да предизвикат този буен растеж, ако не са предшествани от дъждовните дни. Ще трябва да говорим за това, дали е от значение да засеем семената след последван от пълнолуние дъжд или да засяваме по всяко време, без да мислим за тези условия. Разбира се, че и тогава ще се получи нещо, но въпросът е добре ли е да се насочим към сеитба след дъжд и пълнолуние? Защото това, което пълнолунието трябва да направи, при известни растения става мощно и силно след дъждовни дни и слабо и оскъдно след слънчеви дни. Такива правила се намираха в ръководствата на древното земеделие. Казваше се един афоризъм и се знаеше, какво трябва да се направи. Днес тези максими се смятат за древно суеверие, а няма наука за тези неща, няма желание те да се проучат и установят.

По-нататък: навсякъде около нашата Земя има атмосфера. Освен че е съставена от въздух, атмосферата има свойството да бъде понякога по-топла, понякога по-студена. Понякога показва силно повишаване на топлината и то-

гава, когато напрежението е твърде силно, атмосферата се разтоварва чрез бури. А как стои въпросът с топлината? Духовното наблюдение показва, че докато водата няма никакво отношение към кварца, топлината има извънредно тесни връзки със силиция, по-точно със силите, които действат чрез силиция, като засилва действието им. Това са силите, които произлизат от Сатурн, Юпитер, Марс. Тези сили, които идват от Сатурн, Юпитер, Марс трябва да се разглеждат по съвсем друг на чин, отколкото силите на Луната. Да помислим: Сатурн се нуждае от трийсет години, за да завърти около Слънцето, докато Луната за своите фази има нужда от трийсет, съответно от двадесет и осем дни. Сатурн е видим само петнадесет години*10. Той се свързва с растенията по съвсем друг начин. Във всеки случай той действа не само когато свети върху Земята, той действа също и когато неговите лъчи трябва да преминават през Земята.

Щом като той за тридесет години обикаля така бавно и това ще е пътят на Сатурн /Рис.1/, ще видим, че той осветява Земята пряко само от време на

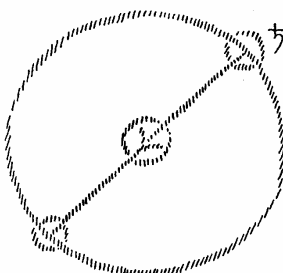

Рис. 1

време; но това място и в останалото време се влияе и обработва от него през Земята. Колко силно сатурновите сили ще въздействат върху живота на растенията, зависи винаги от топлинното състояние на въздуха. При студен въздух те не достигат растенията, при топъл въздух те успяват да ги достигнат. В какво се състои действието на тези сили в растението?

Това не се вижда при едногодишните растения, които в течение на една година поникват и си отиват, като остават само семена. Действието посредством топлината на силите на Сатурн и на другите далечни планети и ние виждаме в трайните, в многогодишните растения - в кората на дърветата и във всичко в тях, което ги прави трайни и многогодишни растения.

Така е, защото едногодишният живот на растението и ограниченото му съществуване за кратък срок е свързано с планетите, които обикалят Слънцето за кратък период. Обратното, това, което се откъсва от преходното и остава, което обвива дърветата с кора, което ги прави дълготрайни, то е свързано със силите, които действат посредством силите на топлината и студа и идват от планетите с дълъг период на обиколка - при Сатурн тридесет, при

Юпитер двадесет години. Оттук има значение да се познават периодите на Марс, когато някой иска да засади дъб. Тъй като дъб, засаден в подходящ период на Марс, ще расте другояче, отколкото ако го засадите без да се съобразявате с това, когато Ви е удобно. Или ако засаждате иглолистна гора, при което силите на Сатурн играят голяма роля, ще се получи съвсем различен резултат, ако гората се засажда в тъй наречения асцендент, изгряване на Сатурн, или в друг негов период. Който има поглед в тази материя, може с точност да каже, кога едно растение се развива добре или зле, дали нещата са направени с разбиране на връзката с тези сили или не, тъй като това, което не е явно за очите, излиза на бял свят в по-интимните връзки на живота.

Да предположим, че употребяваме дърва за горене от дървета, засадени без да се държи сметка за космическите периоди на Земята. Това няма ни даде такава здравословна топлина, каквато ще дадат дървата от дърветата, които са посадени с разбиране. Тъкмо в най-интимните отношения на ежедневния живот тези неща са от огромно значение, обаче хората днес животът протича почти необмислено. Хората са доволни да не мислят за тези неща. Смятат, че всички неща трябва да протичат като машина. Имат си необходимите съоръжения, включват машината и тя върви. И според материалистичния подход те си представят, че така стоят нещата в цялата природа. Затова в практическия живот се стига до катастрофално положение. И идват големите загадки. Защо е невъзможно днес да ям такива картофи, каквито съм ял в моята младост? С течение на времето много продукти са загубили своята вътрешна хранителна сила. Последните десетилетия показват това по безспорен начин. Защото не се познават по-интимните въздействия, които пристигат от Вселената и които трябва да се търсят по такъв път, какъвто загатнах в днешния увод. Исках само да посоча, къде се намират въпросите, които излизат далеч извън днешния кръгзор. Ние не само ще продължим това, но също така ще го задълбочим и ще го приложим в практиката.

Условия за развитие на селското стопанство

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Кобервитц, 10, юни 1924

Силите на Земята и на Космоса

В първите часове ще изложим това от познанието на условията за разцвета на селското стопанство, което е необходимо, за да се извадят истинските практически изводи. Те трябва да бъдат реализирани, като непосредствено се приложат, и само в това практическо приложение ще имат някакво значение. Още в първите часове ще трябва да се научите да виждате, как произлиза това, което се произвежда в селското стопанство и как то живее в общите простори на целия свят. Селското стопанство разкрива най-добре

истинската си същност, когато може да се схване като един вид сама за себе си индивидуалност, като наистина затворена в себе си индивидуалност. Всяко земеделско стопанство трябва да се доближи до състоянието да бъде затворена в себе си индивидуалност - това състояние не може да се постигне напълно, но трябва да бъде доближено. Това значи, че трябва да се направи възможно в самото стопанство да е налице всичко необходимо за производството, включително и наличието на добитък. Изобщо в едно идеално устроено земеделско стопанство това, което се внася отвън като торене и други подобни, трябва да се смята като лечебно средство за едно заболяло вече земеделско стопанство.

Едно здраво земеделско стопанство трябва да може само да си произвежда всичко, от което има нужда. Ще видим защо това е естествено. Докато нещата се разглеждат само външно и като вещества, а не в тяхната същност и в тяхната действителност, дотогава оправдано ще възникват въпросите: не е ли все едно, дали торът ще се вземе от кравите в съседното или в собственото стопанство? Както се казва, това не може да се осъществи напълно, но човек трябва да има понятие за необходимата затвореност на едно земеделско стопанство, ако иска то да бъде уредено по подходящ начин.

Че това твърдение е основателно, ще разберете, когато от една страна се разгледа Земята, от която израства нашето земеделско стопанство и от друга страна това, което действа върху Земята отвън. Всъщност днес най-често по чисто абстрактен начин се говори за влиянията, които действат върху Земята отвън. Съзнава се, че слънчевата светлина и топлина и всичко свързано с тях имат известно отношение към плодородието на почвата. Но как точно стоят нещата, днешният възглед не може да обясни, защото не може да проникне в действителността на фактите. Да тръгнем най-напред от положението, че почвата е основата на земеделското стопанство. Тази почва - искам да я означа тук с този щрих /Рис.2/ - обикновено се разглежда

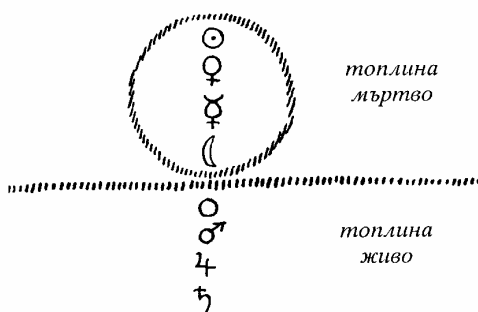

Рис. 2

като нещо чисто минерално и понеже в нея се образува хумус или понеже се внасят органични торове, поради това в нея е прибавено нещо органично. Не се констатира, че в самата почва не само има известен живот, но самата тя има растителен характер и дори в нея се намира астрално въздействие. Това днес изобщо не се и помисля, а още по-малко се признава. И ако се продължи изследването и се види, как този вътрешен живот на земната почва, бих казал, във фина дозировка е съвсем различен през лятото и през зимата, тогава се навлиза в области, които имат огромно значение за практиката, обаче днес те никак не се взимат под внимание. Ако се тръгне от наблюдението на почвата, трябва да се насочи вниманието, че повърхността на земята е орган в един организъм, който се проявява навсякъде в природния растеж, изобщо където е налице природен растеж, природен живот.

Почвата е един истински орган, орган, който можем да сравним с човешката диафрагма. И ние получаваме една истинска представа от това, което всъщност става - не е съвсем точно казано, но с това трябва само да се обясни и засега е достатъчно -, ние си създаваме една представа, когато си кажем: При човека над диафрагмата се намират определени органи - преди всичко главата и това, което го снабдява с необходимото от дишането и циркулационните процеси. Под диафрагмата са други органи. Ако от тази гледна точка сравним почвата с човешката диафрагма, можем да кажем: за индивидуалното земеделско стопанство главата е под земната почва, а ние с всички животни живеем в корема на земеделското стопанство, там също се развиват и растения. Това, което е над земята, изцяло е това, което принадлежи към вътрешните коремни органи - нека употребим някакво наименование - на селскостопанската индивидуалност. В едно селско стопанство вървим всъщност в корема на стопанство то и растенията растат също в корема на стопанството. Следователно ние имаме наистина една индивидуалност, която е застанала на главата си и можем да получим правилна представа за нея само ако я разглеждаме и по отношение на човека така стояща на главата си. В следващите лекции ще видим, че при животните положението е малко по-друго. Но защо казвам, че разгледано като индивидуално същество земеделското стопанство стои на главата си?

Казвам го с основание, защото всичко, което се намира в непосредствена близост до земята - въздуха, водните изпарения, също и топлината, в която ние самите се намираме, където дишаме, откъдето идва това, от което растенията заедно с нас получават тази външна топлина, външен въздух и вода отвън, в действителност всичко това съответства на човешките органи под диафрагмата. И обратно, всичко под земната почва въздейства върху организма, особено по време на детството, а също и през целия ни живот. Непрекъснато имаме едно живо взаимодействие между надземното и под-

земното и това намиращо се над земята въздействие е същевременно зависимо - разгледайте го първо като локализация на въздействието - непосредствено от Луната, Меркурий и Венера, които подпомагат Слънцето и го модифицират така, че тези тъй наречени близки планети разгръщат своята дейност върху всичко, което е над земята. Всички далечни планети, които се намират под земята и подпомагат онова въздействие на Слънцето, което го упражнява отдолу върху почвата. Така че по отношение живота на растението, въздействието на далечните планети трябва да търсим под земята, а на близките - над земята.

Силите от далечните на Космоса действат не пряко върху растенията, не чрез непосредственото лъчение, а се поемат първо от Земята и се излъчват обратно от Земята нагоре. Следователно благотворно то или вредното въздействие върху отглеждането на растението, което идва отдолу, всъщност е отражение на космическото облъчване. Непосредственото въздействие върху надземния въздух и вода се наслоява в тях и действа оттам. От това зависи как почвата непосредствено въздействува върху растежа на растенията с нейните вътрешни свойства. По-късно това наблюдение трябва да го разширим и върху животните.

Като разглеждаме земната почва, трябва да имаме предвид, че в нея се намират всички въздействия на далечния Космос, които имат някакво значение за развитието на земята. Тези въздействия са в камъните и пясъка. Камъните и пясъкът, които пропускат водата, без да я поемат в себе си, за които се казва, че не съдържат хранителни вещества, имат изключително важно значение за разгръщане живота на растението и това зависи от действието на далечните космически сили. Колкото и невероятно да изглежда, предимно по заобиколен път през съдържащият кварц пясък, в почвата навлиза онова, което при обратното си излъчване навън въздействува като отразено и което можем да означим като жизнено-етерно и химическо действие на почвата. Доколко самата почва бива вътрешно оживена и как тя упражнява своя собствен химизъм, това изцяло зависи от пясъчния и състав. И това, което корените на растението изживяват в почвата, в немалка степен зависи от това, доколко космичният химизъм по заобиколен път през скалите и камънаците, независимо на каква дълбочина те се намират в земята, са обхванати и отразени от тях. За да изучим живота на едно растение, трябва да сме наясно от носно геологичната основа, на която то расте и в никакъв случай не бива да оставим без внимание обстоятелството, че при отглеждането на кореноплодни растения и изобщо на растения, при които корените са от особено значение, в почвата не трябва да липсва кварц, макар и той да се намира надълбоко.

Може да се каже: слава Богу, че под формата на силициева киселина и други силициеви съединения кварцът е разпространен от 47 до 48% и човек

може навсякъде да разчита на действието на силиция в количества, от които се нуждае. Касае се обаче за още нещо, а именно, да може да се проведе нагоре през растението това, което чрез силиция е свързано с корените на растението. То трябва да протече нагоре, трябва да има непрекъснато взаимодействие и обмяна между приетото от Космоса чрез силиция, и действащото горе - извинете - в "корема", с което трябва да бъде снабдена "главата" долу, тъй като главата трябва да се намира в истинско взаимодействие с процесите, които стават горе над земята, в корема. Идващото от Космоса, хванато долу, трябва непрекъснато да тече нагоре. И за да може то да тече нагоре, в почвата се намира глина. Глината и транспортното средство за действието на космическите същности в земната почва отдолу нагоре.

Когато преминем към практическата работа, това ще ни даде насока, как да се отнасяме спрямо глинестата или спрямо пясъчливата почва, според това какъв вид растение искаме да засадим в съответната подходяща почва. Но на първо място човек трябва да знае, какво става там. Как глинестата почва трябва да бъде обработвана, за да стане плодородна, е особено важно да се знае, но най-напред трябва да се знае, че глината е средата, в която протича стремиящият се нагоре космически поток.

Не е достатъчно обаче само наличието на това възходящо протичане на космическото. Необходимо е също да става и обратното, което аз наричам земното, а именно: всичко онова, което още в корема е подложено на определен вид външно храносмилане - също и всичко това, което през лятото и зимата става във въздуха над земята, за растежа на растението е един вид храносмилане - всичко това, след като е преминало през един вид храносмилане, трябва да бъде привлечено отново в почвата, така че по този начин фактически става взаимодействие, обмяна. Това, което чрез въздуха и водата, които се намират над земята, се превръща в сили, както и във фини хомеопатично изградени субстанции, бива привлечено в почвата чрез по-голямото или по-малкото съдържание на калций, на варовик. Варовиковото съдържание на почвата и разпръснатите в хомеопатични дози непосредствено над почвата варовикови субстанции затова се намират там, за да докарат в почвата този непосредствен земен елемент.

Когато човек ще притежава истинска наука, а не просто днешните научни фантазии, тези неща ще бъдат възприемани по друг начин. Тогава ще бъдат давани точни сведения. Ще се знае например, че съществува граматна разлика между топлината над почвата, която се намира в обсега на Слънцето, Меркурий, Венера и Луната, и топлината вътре в почвата, която е под влиянието на Юпитер, Сатурн и Марс. Тези два вида топлина, които можем да обозначим - едната като цветна и листна топлина за растението, другата като коренна топлина за растението, тези два вида са съвсем различни един от друг и то така различни, че ние напълно основателно можем да наречем

надпочвената топлина мъртва топлина, а подпочвената - жива топлина. Подземната топлина притежава една особеност, която се проявява особено през зимата. Тя е проникната от вътрешен жизнен принцип, тя е нещо живо. Ако същата тази топлина, която действа в земята, трябваше да се изживява от нас, хората, всички ние бихме били съвсем глупави, тъй като за да сме умни, достъп до нашите тела трябва да има само мъртвата топлина. В мига, в който чрез варовиковото съдържание на почвата топлината навлезе в земята, където се поема от други субстанции на земята, където външната топлина преминава във вътрешна, тя преминава в известно състояние на леко оживяване. Днес се знае, че съществува разлика между въздуха под земята. Не се взема под внимание обаче, че има разлика между топлината над земята и топлината под земята. Знае се, че въздухът под земята съдържа повече въглена киселина, а въздухът над земята повече кислород. Не се знае обаче причината за това. Причината е, че когато бъде всмукан и абсорбиран в земята, въздухът също бива проникнат от лек полъх на живот. Така стоят нещата с топлината и въздуха.

Когато се поемат от земята, те получават лек жизнен характер.

Другояче стоят нещата с водата и със самото твърдо земно вещество. В земята те стават още по-мъртви, отколкото са навън. Те загубват част от своя външен живот, но тъкмо по този начин стават годни да бъдат изложени на далечните космични сили. И минералните вещества трябва да се освободят от това, което се намира непосредствено над почвата, ако искат да се изложат на влиянието на далечните космически сили. Те могат да се освободят от надземното и да се оставят под влиянието на най-далечните космични сили в нашата ера най-лесно през зимата, по времето между 15 Януари и 15 Февруари. Това са неща, които един ден ще се признаят за точни сведения. Посоченият период е времето, през което е възможно в земята да се развият най-голямата кристализационна сила, най-голямата формираща сила за минералните субстанции. Това време е в средата на зимата. Тогава за вътрешността на земята е свойствено да е най-малко подчинена на собствената си минерална маса*11 и поради това може да изпадне под влиянието на кристалообразуващите сили, които идват от далечините на Космоса.

Случва се следното: в края на Януари минералните вещества на Земята имат най-силен стремеж да кристализират и колкото по-надълбоко се отива, толкова този стремеж да станат чисти кристали в домакинството на природата става по-силен. Това, което става с кристалите, не се отразява на живота на растението. Тогава растенията са най-много отдадени на себе си и най-малко са изложени на минералните вещества. Обратно, известно време преди и след този период, особено преди него, когато минералите се подготвят да преминат във формиране, в кристализиране, те са от особена важност за развитието на растенията. Тогава те излъчват силите, които са от особена

важност за растежа на растенията. Следователно можем да кажем: към Ноември до Декември настъпва времето, в което процесите под повърхността на Земята оказват особено въздействие върху развитието на растенията. Отгук следва изискването, действително да оползотворим това за живота на растението, тъй като един ден ще се разбере, колко особено важно е използването на такива неща, за да може да се управлява развитието на растенията.

Същевременно тук искам да отбележа, че ако боравим с почва, която не издига лесно нагоре това, което през споменатото време на зимата трябва да действа точно нагоре, добре е на тази почва да се доба ви малко глина в подходяща доза, която ще съобщи по-късно. С това почвата се подготвя да пренесе над земята кристализиращата сила, която в това време се намира в нея и още не е достигнала края на своето действие. Чрез глината тя трябва да бъде пренесена над земята, за да бъде употребена от растенията. Представа за тази кристализираща сила могат да ни дадат снежните кристали. Колкото се отива по-дълбоко в земята, тя става все по-интензивна и по-силна, и през Януари и Февруари достига своето най-силно действие. Тази сила трябва да се издигне над земята, за да намери приложение в развитието на растенията.

Виждате как от едно най-странично познание следват съвсем положителни указания, които радикално подпомагат човека, докато иначе нещата се оставят на простото опитване. Трябва да сме наясно, че земеделското стопанство заедно с това, което се намира под почвата, представлява същинска индивидуалност също и във времето и че животът на Земята е особено силен точно през зимата, докато през лятото той по определен начин замира.

Относно обработката на земята трябва да прозрем нещо много важно. Този много важен въпрос - често съм го споменава между антропософи - се състои в това, да се знае при какви условия мировото пространство със своите сили може да действа върху Земята. За да вникнем в това, нека тръгнем от образуването на семето. Семето, от което се развива зародишът на растението, обикновено се разглежда като едно извънредно сложно молекулярно устройство.

Отдава се най-голяма важност това семеустройство да бъде разбрано в неговата сложна молекулярна структура. Казва се: молекулите имат определена структура. При обикновените молекули тя е по-проста, после постепенно става все по-сложна, докато се стигне до чудовищно комплицираната структура на белтъчната молекула. И човек стои удивен и смаян пред комплицираната структура на белтъка в семето, защото си мисли следното:

Човек си мисли, че белтъчната молекула трябва да е нечувано комплицирана, тъй като от тази комплицираност израства следващият организъм. Този следващ организъм е извънредно комплициран, заложен е в ембрионалното

устройство на семето и следователно тази микроскопична или свръхмикроскопична субстанция трябва да е също много комплицирано устроена. Така в известна степен е в началото на процеса. Докато се изгражда земният белтък, молекулярната структура бива докарана до най-висока комплицираност. Обаче от тази най-висока комплицираност никога ни би могъл да произлезе един нов организъм, никога.

Тъй като организмът не произлиза по този начин от семето, че това, което се е изградило като семе, да се предава от майчиното растение на растението-дете или от майчиното животно на рожбата на животното. Тъкмо това съвсем не е вярно. Много по-вярно е, че доведе ли се тази сложност на изграждането до крайност, тя се разпада и накрая от това, което в границите на земното е доведено до най-голяма та сложност, се получава малък хаос. То се разпада, би могло да се каже, в космичен прах и когато се е разпаднало в космичен прах, когато семето е достигнало до най-голяма сложност и се е установил малкият хаос, тогава върху семето започва да действа цялата околна Вселена. Тя се отпечатва върху него и изгражда от малкия хаос това, което може да бъде изградено чрез въздействията на Вселената, идващи от всички страни. И от семето получаваме едно отражение на Вселената /Рис.3/.

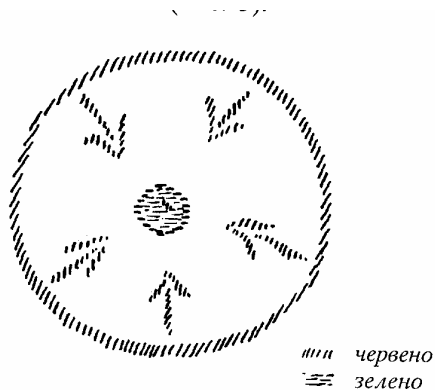

Рис. 3

Всеки път в образуването на семето земният организационен процес се довежда до хаос. И всеки път в хаоса на семето новият организъм се изгражда от цялата Вселена. Старият организъм притежава само тенденцията да доведе семето до такова космично положение, та благодарение на своя афинитет към това космично положение, от правилните посоки да действат сили така, че от глухарчето да произлезе пак глухарче, а не кисел трън.

Образът, който се изгражда в отделното растение, винаги е отражение на някаква космична констелация, винаги се изгражда от Космоса. Ако искаме да въвлечем действието на Космоса в нашите земни граници, необходимо е

да вкараме земното по възможност в най-съвършен хаос. Навсякъде, където искаме да предизвикаме въздействието на Космоса, трябва възможно най-силно да приведем земното в хаос. За развитието на растението в известно отношение се грижи самата природа. Понеже новият организъм се изгражда от Космоса, във всеки случай е необходимо да задържим космичното действие в организма дотогава, докато отново се образува семе.

Засадим ли в земята семе на някакво растение, то в това семе имаме отпечатъка, характеристиката на целия Космос откъм някаква посока на света. В него започва да действа констелацията, звездното съотношение и по този начин то получава своята определена форма, своя вид, своя образ. В мига, в който семето се посея в земята, върху него започва много силно да действа външното обкръжение на Земята и в този миг семето се прониква от копнеж да противодейства, да се противопоставя на космичното, да започне буйно да расте, да се разраства във всички възможни посоки, понеже това, което действа над Земята, не иска да задържи тази форма, този образ. Като противоположност на вкарването на семето в хаоса - семето трябва да бъде доведено до хаос - щом от него вече се появят първите наченки на новото растение и следващите кълнове, се налага в растението да внесем земното, като противес на космичното, което като форма на растението живее вътре в семето. Ние трябва да приобщим растението с неговия растеж към земята. Това обаче може да стане само когато в действителност в живота на растението внесем намиращия се над земята живот, който още не е достигнал до пълния хаос, който не се е издигнал до семеобразуването, а в организацията на растението е застинал преди да достигне семеобразуването. Този намиращ се върху земята живот трябва да внесем в живота на самото расте ние. В това отношение за хората са особено благоприятни местностите богати на хумус, тъй като това, което може да доведе до плодородие на земята чрез естествен хумус, може да се замести по изкуствен начин само незадоволително.

Но на какво почива това образуване на хумус? То почива на факта, че това, което идва от растителния живот, се поема от природния процес. Това, което още не е преминало в хаос, отблъсква по определен начин космичното въздействие. Бъде ли и то приложено върху развитието на растението, ние задържа ме вътре в живота на растението земния елемент, и тогава космичният елемент действа само в потока, който води отново до семеобразуване. Обратно, земният елемент действа върху растението на листа та и цветовете и т.н. Във всичко това космичното само изпраща своите действия. Това може да се проследи съвсем точно.

Да вземем едно растение, което израства от корена нагоре. На края на стеблото се образуват семенцата. Развиват се и се разпростират листата и цветовете. В листа и цвета е това земно, което дава оформлението, което е едно

изпълнение със земна материя. Причината листата и семето да наддебеляват и да поемат субстанциалност се крие в това, че ние доставяме на растението земното, което още не е достигнало до хаос.

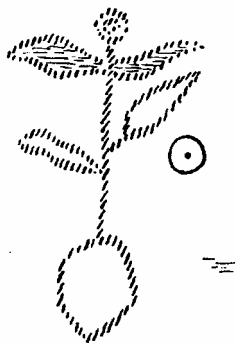

Рис. 4

Обратно е при семето, което през стъблото провежда цялата своя сила във вертикална посока, а не я развива околоръст. То отвътре облъчва листата и цвета със силите на Космоса. Това може непосредствено да се види.

Погледнете зелените растителни листа /Рис.4/. Зелените листа на растенията носят в своята форма, дебелина и зелен цвят земното. Те обаче не биха били зелени, ако в тях не живееше също космическата сила на Слънцето. В багрите на цветовете на растението живее не само космическата сила на Слънцето, но също и съдействието, което космичната сила на Слънцето получава от далечните планети Марс, Юпитер, Сатурн, които подпомагат силите на Слънцето. Ако растежът на растението се разглежда само в това отношение, ще се види, че в червения цвят на розата се проявява силата на Марс. Слънчогледът е наречен на Слънцето поради своята форма, но по

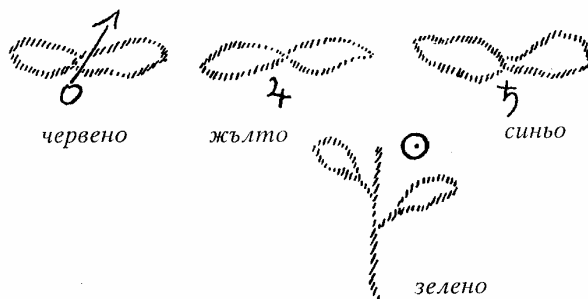

Рис. 5

своя жълт цвят би трябвало да се нарича цвете на Юпитер, тъй като силата на Юпитер, която подкрепя космичната сила на Слънцето, поражда в цветовете белия и жълтия цвят. Пристъпим ли към синята жлъчка, към цикорията, с нейния синкав цвят, трябва до почувстваме действието на Слънцето. Навсякъде имаме възможността да виждаме в червения цвят Марс, в белия и жълтия цвят Юпитер, в синия цвят Сатурн и в зелените листа самото Слънце.

Това, което се проявява като обагряне при цветовете, същото то действа особено силно в корените. Там, вътре в почвата действа това, което като източник на сила живее в далечните планети. Навсякъде нещата стоят така, че трябва да си кажем: ако изскубнем едно растение от земята, отдолу в корена имаме космичното, в цвета имаме най-много земен елемент и само във финото му обагряне се намира космическият елемент.

Обратно, когато земното би трябвало да живее в корена и силно да действа в него, тогава той избуява във формата, тъй като растението има своята форма от това, което може да произлезе в областта на Земята. Това, което разпростира, разклонява и изгражда като коренище, тогава както в багрите космични те сили действат нагоре, така върху него земните сили действат надолу. Така че космични са онези корени, които са цялостни, неразклонени и обратно при разклонените корени имаме навлизане на земните сили навътре в почвата, както в цветовете имаме действие на космичните сили отдолу нагоре, в слънчевото действие стои по средата. Слънчевите сили действат предимно в зелените листа, във взаимодействието между цветовете и корена и във всичко, което е между тях. Слънчевото действие е това, което като диафрагма е причислено към вътрешността на Земята и действа в растението отдолу нагоре. Земното, което се намира над почвата действа и надолу, като с помощта на калция, на варовика, се привлича надолу в растението. Наблюдавайте растенията, при които чрез варовика земното силно е привлечено надолу до корените. Това са растения, които разпростират разклонените си на всички страни корени, както и при фуражните растения, например еспарзетата - не цвеклото. За да разбере едно растение, човек трябва да разгледа формата и багрите на цветовете му - докъде в него действа космично то и докъде земното.

Да допуснем, че чрез нещо в максимална степен успеем да спрем и задържим космичното в растението, тогава то няма да бъде изпратено нагоре и няма да се прояви в цветовете, а ще се изживее в стъблената част. Да, в какво, според досега изложените сведения, живее космичното вътре в растението? То живее в кварца. Сега да разгледаме хвоща, еквизетум. Това растение има свойството да привлича в себе си космичното, да се прониква с кварц, със силиций. Той съдържа в себе си 90% силициева киселина. В хвощовете

космичното е в огромно изобилие, но не се разкрива в цветовете, а се изявява в долната част на растението. Да вземем нещо друго.

Да приемем, че искаме да задържим в корените това което се стреми да премине през стъблото нагоре към листата. В днешно време този въпрос не привлича толкова силно вниманието, тъй като вече сме установили видовете растения според различни критерии. Другояче е било в древни времена. Тогава човек с лекота е могъл да превръща едно растение в друго. Някога това много се е прилагало. Днес също е от значение, тъй като трябва да се търсят условията, благоприятни за дадено растение.

Как трябва да се отнесем към едно растение, какво трябва да направим, когато искаме космичната сила да не отива изцяло в цветовете и в плодовете, а да остане долу, когато в известна степен това, което се изчерпва в образуване на стъбла и листа, задържим в образуването на корените. Какво трябва да направим? Трябва да засадим това растение в пясъчлива почва, тъй като космичните сили се задържат в кварцовата почва. Такова растение са картофите. Те са коренов зеленчук, при който силата, която образува листата и стъблата се задържа в клубените, тъй като самите картофи не са корени, а надебелени стъбла. Тях трябва да ги засадим в пясъчлива почва, за да задържим процеса на цветообразуването т.е. космичната сила в самите клубени.

От всичко това се вижда, че преценката на правилния подход при отглеждането на растението, така да се каже неговата азбука, е: винаги да може да се каже, кое при дадено растение е космично и кое в него е земно. Как особените свойства на почвата да бъдат насочени така, че космичното действие да бъде, тъй да се каже, уплътнено и задържано в корените и листата. Или как може то да се направи по-тънко, по-fino, за да бъде изтеглено нагоре и да обагри цветовете, или да направи плодовете по-вкусни и по-хранителни. Когато кайсиите или сливите имат фин вкус, този фин вкус е всъщност вложеното в тях космично действие, както е при багрите на цветовете в ябълката. Вие фактически ядете Юпитер, в сливата Вие фактически ядете Сатурн. И ако човечеството с днешното познание бъде поставено пред необходимостта да произведе от някои растения, останали от предисторическо време, разнообразието на нашите плодови сортове, той няма да постигне много, ако формите на нашите овощни сортове не се наследяваха и не са били произведени във времето, когато човечеството още е съзнавало инстинктивната прамъдрост относно производството на овощните сортове от примитивни сортове. Ако нямаме вече създадени овощните сортове и ако законите на наследствеността не им позволяваха да се възпроизведат, ако при такова положение човекът днес с днешната си интелигентност би бил поставен пред необходимостта отново да създава нещата, той не би постигнал нищо по отношение на овощните сортове, понеже днес човекът

не прониква рационално в процеса, а всичко прави чрез експерименти, чрез опити. Рационалното прониква не в процесите обаче е основното условие, което трябва да е налице, ако искаме изобщо стопански напредък.

Нашият приятел Щегеман съвсем уместно заяви, че се констатира влошаване на продуктите, влошава не на качеството на земеделските произведения. Това влошаване, както и преобразуването на човешката душевност зависят - приемете тази забележка зле или не - с изтичане във Вселената на времето на Кали Юга през последните десетилетия и през десетилетията, които ще последват. Изправени сме също и пред голямо преобразуване на същността на природата. Това, което от миналите времена е достигнало до нас, което ние сме продължавали да наследяваме, било като природни способности или инстинктивни познания и подобни, както и това, което като лечебни средства е достигнало до нас, всичко това загубва своето значение. Ние трябва да придобием нови познания, за да навлезем в природните взаимовръзки на тези неща. Човечеството няма никакъв друг избор, освен в различните области на живота или да извлече познания от природните и световните взаимовръзки и взаимодействия, или да остави природата, както и човешкия живот, да дегенерира и да умра. Както в стари времена е било необходимо да се притежава познания, които наистина са прониквали в структурата на природата, така и днес на нас също са ни необходими познания, които наистина проникват в строежа на природата.

Човекът знае едва нещо за поведението на въздуха вътре в земята - говорих вече за това, - но той почти нищо не знае за поведението на светлината там. Не знае, че точно това, което е космическият камък, силициевият камък, поема в земята светлината и я поставя в действие и обратно, което стои близко до земната жизненост - образуването на хумуса - не поема светлината, не я задейства в земята и за това действието му е лишено от светлина. Това са неща, които трябва да се знаят и да се разбират.

Растителността на земята обаче не е всичко. Към определена земя принадлежат и определени животни. По причини, които ще бъдат посочени, засега може да се абстрахираме от хората. От животинския свят обаче не можем да се абстрахираме, тъй като съществува особеността, че най-добрият, ако мога така да се изразя, качествен космически разбор се осъществява само в съвместния живот на определена покрита с растителност област и животните, които живеят в тази област. Съществува особеното свойство - и аз се радвам, ако нещата бъдат проверени, тъй като проверката сигурно ще ги потвърди - съществува съотношението, че когато в едно стопанство има правилно количество крави, коне и други животни, тези животни заедно дават толкова тор, колкото е необходимо на стопанството, колкото е необходимо да се попълни това, което е изпаднало в хаос. И то ако конете, кравиците, свинете и пр. са в подходящ брой, торът също ще е смесен по подходящ

начин. Нещата са свързани: животните изяждат правилното количество от това, което има дава от растителността, защото изяждат точно това, което може да им даде земята с отглежданите на нея растения. По тази причина, чрез своите органични процесите отделят толкова тор, колкото е нужно отново да се даде на земята. Тук важи правилото - на практика това е трудно достижимо, обаче в идеалния смисъл, като идеал то е правилно - че когато стане нужда да се внесе тор отвън, той трябва да се употреби и да се използва само като лечебно средство за едно вече заболяло стопанство. Стопанството е здраво дотогава, докато самото то си набавя тор от своите животни. Естествено, това изисква да се развие правилна наука относно въпроса колко животни от даден вид трябва да има определено стопанство. Това ще стане, когато отново са налице познания за вътрешните сили, които действат в стопанството. Разбира се, към това, което вече изложихме относно съответстващото на стомах състояние над почва та и за съответстващото на главата състояние под почвата, принадлежи също и разбирането за животинския организъм. Животинският организъм живее вътре в природното домакинство и непосредствено е свързан с всичко, което му принадлежи. С оглед на неговата форма и обಾಗряне, върху структура та и състава на неговата субстанция в животинския организъм действат силите на Космоса: от муцуната към сърцето действат силите на Сатурн, Юпитер и Марс, в сърцето силите на Слънцето и зад сърцето към опашката силите на Венера, Меркурий и Луната /Рис.6/.

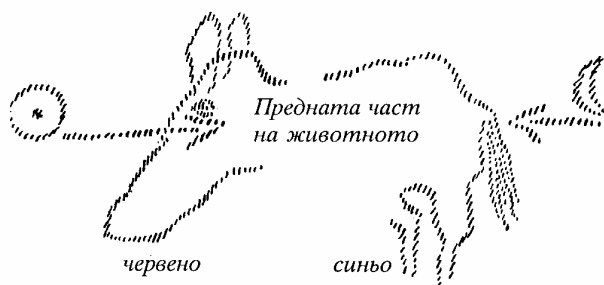

Рис. 6

И онези, които се интересуват от тези неща, трябва за в бъдеще да придобият познания, като се опират на наблюденията си върху формата. Защото това усъвършенстване на познанията, опирайки се на формата, според наблюдение на формата, е от огромно значение. Идете някога в музей и разгледайте скелета на бозайник, идете със съзнанието, че в образуването на главата, в оформянето и, действа предимно слънчевото облъчване, като навлиза през муцуната - директното лъчево слънчево действие. Според то-

ва как животното се излага на Слънцето, по един или по друг начин - лъвът се излага различно от начина, по който се излага конят - или според други дълбоки причини, за които тук също ще разговаряме, според това се формират и принадлежащите към нея части. Така че предната част на животното има работа с прякото действие на Слънцето, от което зависи образуването на главата.

Сега помислете и за това, че слънчевата светлина идва към Земята и по друг път - като отразена от Луната. Отразената от Луната слънчева светлина няма никакво въздействие, когато осветява главата на дадено животно. Там няма никакво действие. Тези неща са от значение само за ембрионалния живот. Но отразената от Луната слънчева светлина развива своята най-висока активност, когато пада върху задната част и в особеното отношение на задната част към строежа на главата. Развийте чувство за противоречието с оглед на формата между предната и задната част на животното, как са поставени бедрата в целия организъм, как всичко това е изградено като истински противовес на главата. Тогава в противоположността между предната и задната част на животното Вие ще разкриете противоположността между Слънцето и Луната. И ако продължите по-нататък, ще откриете, че действието на Слънцето продължава до сърцето, то спира пред сърцето. Там в главата и в кръвообразуването действат още Марс, Юпитер, Сатурн. В задната част, от сърцето до опашката действа Луната, подкрепена от действието на Меркурий и Венера. И ако си представите животното обърнато така, че главата му да е забодена в земята, а задната част над земята, ще имате разположението на едно земеделско стопанство.

По този начин от вида и формата на животното имат възможност да установите съотношението между доставяния от животното тор и нуждата от тор на земята, чиито растения животното яде. Защото трябва да знаете, че космичните влияния, които се проявяват в дадено растение, които идват от вътрешността на земята, се провеждат нагоре. Ако дадено растение е особено богато на такива космични въздействия и бъде изядено от едно животно, то от своя страна от тази храна ще достави особено подходящ тор на почвата, на която растението расте.

Виждате, че ако проникне в същността на нещата, човек идва до всичко, което е необходимо за тази затворена в себе си индивидуалност, каквато представлява едно земеделско стопанство. Трябва само да се има предвид и животните - техните видове и техния брой.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Кобервитиц, 11 юни 1924

Поглед към дейността на природата: действието на Духа в природата

Силите на Земята и на Космос, за които вече ви говорих, оказват своето въздействие в областта на селското стопанство чрез веществата на Земята. Да осъществим прехода към различни практически гледни точки през следващите дни ще ни бъде възможност, само ако се занимаем по-обстойно с въпроса: как тези сили действат чрез веществата на Земята, за които говорихме? Но сега ще трябва да направим известно отклонение, като разгледаме дейността на природата изобщо.

Един от най-важните въпроси относно производството в селското стопанство е въпросът за значението и влиянието на азота върху цялостното селскостопанско производство. Точно по въпроса за същността на дейността на азота днес цари голямо объркване. Навсякъде, където действа азотът, се виждат само крайните прояви на неговото действие, само най-повърхностните явления на неговата проява. Не се прониква вътре в природните взаимовръзки, в които той действа, а и това проникване не може да се постигне, ако се остане само в една област на природата. То може да се постигне, когато погледът се насочи в далечните области на природата и действието на азота се проследи във Вселената. Може дори да се каже, че азотът като такъв може би не играе най-главната роля в растителния живот, обаче неговата роля в тази област трябва да бъде опозната, за да се разбере животът на растенията.

В природата азотът работи заедно с четири свои роднини, чието действие също трябва да се познава, ако искаме да разберем неговите функции и тяхното значение в тъй нареченото домакинство на природата. Тези четири роднини са свързани с азота с растителния и в животинския белтък по един още не познат, тайнствен начин за днешната наука. Това са въглеродът, кислородът, водородът и сярата.

Ако искаме да опознаем пълното значение на белтъка, между съществените съставки на белтъка трябва да изброим не само водорода, кислорода, азота и въглерода, но към тях трябва да прибавим също и веществото, дейно по многозначителен за белтъка начин, а именно сярата. Тъкмо сярата в белтъка играе ролята на посредник между градивната сила на присъстващата навсякъде в света духовност и физическия свят. И може да се каже: който наистина иска да проследи дирите, които Духът оставя във физическия свят, трябва да проследи действието на сярата. Макар тази дейност да не е така очевидна, както е при другите вещества, тя обаче е от най-голямо значение, тъй като по пътя на сярата Духът прониква и действа във физическата страна на природата, където тъкмо сярата е носителят на духовното. Старото име е "сулфур", което е сродно с името "фосфор". На сярата е дадено това име, защото в древността, в разпростиращата се навсякъде слънчева светлина, хората са виждали също и разпростиращият се навсякъде Дух. И затова

тези вещества - сярата и фосфорът, които са свързани с действието на светлината в материята, са били наречени "носители на светлината".

Понеже дейността на сярата е много фина и мъчно доловима, най-добре ще е да огледаме първо другите четири роднини - въглерод, водород, кислород, азот, и наистина ги разберем, за да ни стане ясно, какво всъщност представляват тези вещества в света изобщо. Химикът днес не знае много за тези вещества.

Той знае как изглеждат външно, когато ги разглежда в лаборатория, но всъщност никак не познава вътрешното значение на тези вещества в общата световна дейност. И знанието за тези вещества, което човек получава от химията, не надвишава знанието за даден човек, когото сме видели да минава по улицата, заснели сме го с фотоапарат и за когото си спомняме благодарение на снимката. Това, което науката прави с тези вещества, чиято дълбока същност трябва да се познава, е не повече от едно снимане с фотоапарат. И това, което се пише в книгите и се изнася в докладите за тези вещества, всъщност не съдържа много повече.

Да започнем най-напред с въглерода. Този въглерод от едно високо аристократично положение в последно време е смъкнат - Боже, по този път са минали по-късно много други световни същества - до едно твърде плебейско състояние. Във въглерода виждат въглищата, които се слагат в печката, графита, с който се пише. Цени се само една определена разновидност на въглерода - диаманта, но човек не може да си го купи. И тъй онова, което се знае за въглерода, в сравнение с огромното негово значение в природата е една нищожна дреболия. Допреди две столетия този черен юначага се смяташе за онова, което означаваша с благородното име "Камък на мъдреците". Много се е говорело, какво се крие зад наименованието "Камък на мъдреците", но въпреки говоренето нищо съществено не се е казало. Под това название алхимиците и други като тях са имали предвид въглерода в неговите различни състояния, но са държали в тайна неговото име.

Ако се абстрахираме от раздробената форма на въглерода в природата като въглища или графит и го разгледаме в неговата жива дейност в човека и в телата на животните и как изгражда телата на растенията, тогава става ясно, че аморфното вещество и безформеният материал, който смятаме за въглерод, представлява последният отпадък, мъртвият труп на онова, което всъщност е въглерода в домакинството на природата.

Въглеродът именно е носителят на всички формиращи, на всички градивни процеси в природата. Каквото трябва да бъде изградено - дали сравнително краткотрайния образ на животинския организъм - там навсякъде големият скулптор е въглерода. В себе си той носи не само черната субстанциалност, но когато е в пълна вътрешна деятелност, той навсякъде в себе си носи възникващите световни картини, великите световни имагинации, от които

трябва да произлезе всичко онова, което се създава в природата. Един траен скулптор твори във въглерода и докато изгражда различните форми в природата, този траен скулптор си служи със сярата. Така че ако искаме да опознаем истинското значение на въглерода в природата, трябва да разгледаме, как духовната дейност на Вселената се оросява, така да се каже, със сярата, за да действа като скулптор, и как с помощта на въглерода този скулптор изгражда по-твърдите форми на растенията; как като процес на възникване и изчезване изгражда фигурата на човека, който тъкмо поради това е човек, а не растение, защото може веднага да унищожи току що възникналата форма, като отделя въглерода свързан с кислорода във въглената киселина. Понеже въглерода в човешкото тяло прави човека твърде корав, прекалено втвърден, както прави твърда палмата, затова дишането веднага откъсва и отстранява този въглерод и свързан с кислорода го изхвърля навън. Така ние се оказваме в една подвижност, от която като хора се нуждаем.

В растението обаче той остава вътре и по този начин в определена степен задържа твърдата форма също и в едногодишните растения. По отношение на човек един древен израз гласи: "Кръвта е съвсем особена течност". И с право трябва да се каже, че човешкият Аз пулсира в кръвта и така той се изявява физически. Казано по-точно: това е тъчащият, управляващия, формиращият се и веднага разрушаващ своята форма въглерод, по чийто път в кръвта, оросена със сярата се движи духовната същност на човека, която наричаме Аз, като същинския дух на човека, живее във въглерода, така в известна степен световният Аз е световният Дух, който чрез сярата живее във формиращия се и винаги отново разпадащ се въглерод.

В по-рани епохи на нашето земно развитие въглеродът е бил самотен, нещо отделяно. Едва по-късно към него се прибавя това, което е например калцият, който човекът започва да използва, за да си създаде за опора също и нещо твърдо. За да може това, което живее във въглерода, да остане подвижно, в своя калциев костен скелет човекът си създава една твърда опора; животното също, поне висшето животно. Така в своя подвижен въглероден строеж човекът се издига и излиза от чисто минералния твърд калциев строеж, какъвто е строежът на Земята, който той впрочем включва в себе си, за да има в себе си твърда земя. Чрез калция, в строежа на костите, човекът носи твърдата Земя в себе си.

Вие можете да си изградите представата, че в основата на всяко живо същество е разположен повече или по-малко твърд и повече или по-малко флукуиращ, трептящ въглероден скелет, по пътя на който Духът се движи през света. За да стане това по-прегледно, искам да начертая един скелет, който Духът с помощта на сярата си е изградил по някакъв начин /Рис.7, синьо/.

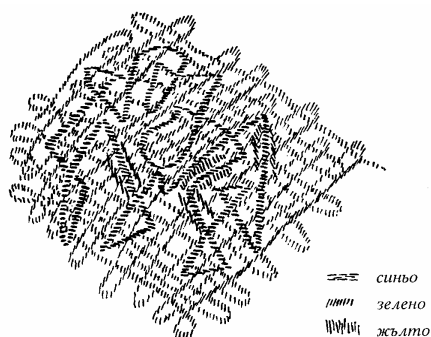

Рис. 7

Това е или непрекъснато променящият се въглерод, който се движи в много фино дозирана сяра, или е, както при растенията, един смесен с други съставки, твърдо установен въглероден скелет.

Ако разгледаме човека или каквото и да било друго живо същество, ще видим, че това живо същество би трябвало - при нашите срещи често сме говорили за това - да бъде проникнато от етерното, което е същинският носител на живота. Това, което представлява въглеродният скелет на нещо живо, трябва от своя страна да бъде проникнато от етерното, така че етерното да се държи здраво и неподвижно за скелета, или повече или по-малко трептящо да е в движение. Етерното трябва да се разпростира навсякъде, където този скелет /схема - зелено/. Да подчертаем: навсякъде, където този въглероден опорен строеж е налице, трябва там да се намира и етерното.

В нашия физически земен свят етерното не би могло да съществува само за себе си. То, така да се каже, навсякъде би се промъкнало като едно нищо и ако нямаше физически носител не би могло да докосва и да действа върху това, върху което трябва да действа във физическия земен живот. При всичко, което става на Земята, особеното е, че Духът винаги трябва да има физически носител. Материалистите взе мат само физическия носител и забравят Духа. Те винаги имат право, понеже най-близкото нещо, което срещаме в сетивния свят, е физическия носител. Но те оставят извън вниманието, че навсякъде Духът трябва да има своя физически носител. И този физически носител на Духа, който действа в етерното - тук можем да кажем, че в етерното имаме най-нисшата духовност - този физически носител, е проникнат от етерните сили и то така проникнат, че етерното в известна степен от своя страна се оросява със сярата и провежда във физическото тяло онава, което трябва да бъде доведено не до определена форма, не до градивен скелет, а до живост, до вечна подвижност. Физическият елемент, който с помощта на сярата довежда от етера жизнените въздействия, този физичес-

ки елемент е кислородът. Така че това, което тук скицирах зелено, можете да си представите от физически аспект, че изобразява кислорода, който с помощта на сярата носи вибриращата, вълновата, тъчашката същност на етерното.

Етерното се движи по пътя на кислорода с помощта на сярата. Така дихателният процес добива своя смисъл. Чрез дишането ние поемаме кислород. Днешният материалист говори само за този кислород, който получава в ретортата чрез електролиза на водата. Навсякъде обаче в кислородът живее нисшият свръхсетивен свят, етерният свят, ако кислородът не е умъртвен, както трябва да бъде умъртвен във въздуха около нас. Във въздуха, който вдишваме, животът на кислорода е умъртвен, за да не изпадаме в безсъзнание от живия кислород. Ние получаваме припадък, ако в нас проникне повисш жизнен елемент. Вече една банална хипертрофия на растеж в организма, на място където не трябва да става това, ни прави немощни, загубваме съзнание и още по-лошо. И ние щяхме да ходим замаяни, съвсем упоени, ако бяхме заобиколени от жив въздух, от въздух, в който има жив кислород. Кислородът около нас трябва да е мъртъв. Но бих желал да кажа, че от момента на раждането той е носител на живота, носител на етерното. И тук той ще стане веднага носител на живота, ако напусне сферата, в която има задачата да обгръща нашите сетивни органи. Навлезе ли чрез дишането в нас, където може да е жив, той отново оживява. Кислородът, който циркулира вътре в нас не е същият, както навън около нас. Вътре в нас той е жив кислород и веднага, когато от въздух проникне в почвата става жив кислород, макар там неговият живот да е по-слаб, отколкото когато е в хората и в животните. Все пак там той става жив кислород. Кислородът под Земята не е същият като този над Земята.

Трудно можем да се разберем с физиците и химиците по този въпрос, тъй като според прилаганите от тях методи кислородът винаги трябва да е изваден от земята, затова те имат пред себе си само мъртъв кислород. Другояче не може и да бъде. Всяка наука, която се основава само на физическата страна, има този недостатък, че може да разбере само трупове. В действителност обаче кислородът е носител на живия етер и този жив етер завладява кислорода и го владее, като действа посредством сярата.

Сега, в известна степен един до друг, от една страна имаме въглеродния скелет, в който проявява своята дейност най-висшата, достъпна за нас на Земята духовност - човешкият Аз, или действащият в растителния свят световен Дух - и от друга страна, ако спрем вниманието си на човешкия дихателен процес, имаме навлезлия в човека жив кислород, който е носител на етерното. Въглеродният скелет, който при човека е подвижен, и живият кислород трябва да си взаимодействат. Кислородът трябва да може да се движи по предварително означените от скелета пътища и трябва да може да

минава по която и да е линия, очертана от въглерода, по-точно от духа на въглерода. Навсякъде в природата кислородът, носещ етерното, трябва да може да достига одухотворения въглерод. Как става това? Кой е посредникът?

Посредникът е азотът. Азотът вкарва живота във формата, вплетена във въглерода. Навсякъде, където се появи азотът, той има за задача да свързва живота с духовността, която най-напред се формира във въглеродното. Навсякъде в животинското и растителното царство, също вътре в земята, мостът между кислорода и въглерода се поставя от азота. И онази духовност, която от своя страна с помощта на сярата та действа там в азота, е същата, която ние означаваме като астрална същност. Астралната духовност се намира в човешкото астрално тяло, също и околността Земята, откъдето действа върху живота на растенията, в живота на животните и т.н.

И така, казано от духовен аспект, между кислорода и въглерода се настанява астралността, но тази астралност се нуждае от азот, за да може да се отпечата във физическата област и да действа на физическото поле. Астралност се простира навсякъде, където има азот. Етерната жизненост би се разливала във всички посоки подобно на облаци, без да се съобразява с въглеродния скелет, ако азотът не упражняваше такова огромно притегляне към този въглероден скелет. Навсякъде по проправените във въглерода линии и пътища, азотът влачи кислорода, там астралността в азота довлеча етерната жизненост /виж рисунката, жълтия цвят/. Голям преносвач на живота към Духа е този азот. Азотът в човека има съществено значение за душевността в човека, той е посредникът между живота и Духа.

В действителност много чудно нещо е този азот. Ако проследим неговия път в човешкия организъм, той се явява също като един цялостен човек. Има един такъв човек от азот. Ако можехме да го отделим в чист вид, той би бил възможно най-прекрасният призрак, понеже напълно подражава на всичко, което се намира в твърдия човешки скелет. От друга страна той се разлива също и в самия живот. Това го виждате в дихателния процес. Чрез дишането човек поема в себе си кислорода, т.е. етерния живот. Тогава се намесва вътрешният азот, който разнася кислорода навсякъде, където има въглерод, т.е. където са активните променящи форми. Там той донася кислорода, а взема въглерода и го изнася на вън. Азотът именно посреднички от кислорода да се получи въглена киселина и тя да бъде издишана.

Азотът ни обгръща отвсякъде. Около нас има само незначителна част кислород, който е носител на живота, и голяма част азот, който е астралният носител на Духа. Кислородът от въздуха около нас ни е без крайно необходим през деня, също и през нощта. Може би малко почитаме азота - имам предвид азотът във въздуха, който дишаме - защото смятаме, че по-малко

се нуждаем от него. Азотът обаче има духовно отношение към нас. Бихме могли да направите следния експеримент.

Бихте могли да опитате да експериментирате с човек, който се намира в затворено въздушно пространство, като изтеглите малко количество от азота, та въздухът около него да стане по-беден на азот, отколкото при обикновени условия. Ако експериментът е направен внимателно, ще се убедите, че азотът от ново се замества с нов, но той не идва отвън, а се набавя от вътрешността на човека. Човекът трябва да отдаде своя азот, за да възстанови обикновеното количествено съотношение. Ние като хора трябва да възстановяваме правилното процентно съотношение между цялото наше вътрешно същество и азота около нас. За да можем да дишаме, не се нуждаем от азота. Затова и намаленото количество би било достатъчно, но за да е налице връзката ни с духовността, се нуждаем от обичайното количество азот, което обикновено се намира във въздуха.

Виждате следователно, че азотът играе важна роля чак в духовната област и това ще Ви позволи да си представите, че този азотът трябва да е необходим за живота на растенията. Както ги виждаме да израстват от земята, растенията имат само физическо и етерно тяло. Но астралността отвън трябва да ги заобикаля отвсякъде. Растението не би могло да цъфти, ако астралността не го облива отвън. Самото то не я поема в себе си като животното или човека, но отвън трябва да бъде в контакт с астралността.

Астралното е навсякъде и азотът, носителят на астралното, също е навсякъде. Азотът се носи във въздуха като труп, но щом дойде в земята, отново става жив. Както кислородът оживява, така оживява и азотът. В земята азотът не само оживява - това трябва да се има предвид особено в областта на селското стопанство - но той също така става чувствителен, става усещаш, нещо което днес изглежда така парадоксално за материалистично заплетения мозък. Азотът наистина става носител на една тайнствена чувствителност, която се разлива върху целия земен живот. Той усеща дали в дадена земна област има достатъчно количество вода. Той усеща това като нещо приятно. Когато водата е твърде малко, усеща нето му е неприятно. Когато на дадена почва растат подходящи за това място растения, това му е приятно, и т.н. върху всичко азотът излива един вид усещаш живот.

Може да се каже: всичко, което разказах и предсещащите часове, че планетите Сатурн, Слънце, Луна и пр. оказват влияние върху растителната форма и върху растителния живот, това хората не го знаят. В обикновения живот това не се знае. Но азотът, който се намира навсякъде, не само че знае за това, което се излъчва от звездите и след това действа по-нататък в живота на растенията, в живота на Земята, но той е също и усещашият посредник на човешката нервнo-сетивна система и опосредява усещането. Азотът наистина е носителят на усещането.

Вие можете да проникнете в прекрасния интимен живот на природата, когато обхванете с поглед азота, който подобно на трептящи усещания се носи навсякъде около нас. И тогава ще се разкрие, че точно в прилагането на азота лежи нещо от огромно значение за живота на растенията. Това ще бъде предмет на по-нататъшни обсъждания. Сега обаче се налага да се спрем на нещо друго.

Виждате, че има живо взаимодействие между онова, което идва от духовната област и приема форма на скелет във въглерода и това, което излиза от астралната област и чрез азота изпълва скелета с живот и го прави чувстваш, за да може животът да действа вътре в кислорода.

Но всичко това в областта на Земята работи съвместно само защото е проникнато от нещо друго, което осъществява връзката на физическия земен свят с далечините на Космоса. С оглед на нашето земно съществуване Земята не бива да скита като откъснато твърдо тяло във Вселената и да се изолира от останалия свят. Ако Земята би постъпвала така, тя би изпаднала в положение на човек, който живее вътре в едно стопанство, но желае да остане самостоятелен и да остави извън себе си това, което расте в нивата. Поради благоразумие той не постъпва така. Това, което днес расте на нивата, го намираме после в стомаха на многоуважаемите стопани, след което то по някакъв начин отново поема пътя към нивата. Като хора ние не можем да се уединим, а напротив, ние сме свързани с нашето обкръжение и в края на краищата принадлежим към него. Както малкият пръст ми принадлежи, така и нещата около човека естествено принадлежат на целия човек. Трябва да има непрекъсната обмяна на вещества. Така трябва да бъде и между Земята с всички нейни същества и цялата Вселена. Всичко, което живее на земята във физически образ, трябва да може да бъде върнато във Вселената и във Вселената в известна степен да бъде прочистено и просветлено.

И така имаме следното /Рис.7/: най-напред виждаме въглеродния скелет, начертан в синьо; зеленото е етерната кислородна същност; с жълто е означено астралното формиране, което тръгва навсякъде от кислорода и опосредено от азота осъществява прехода между въглеродообразното и кислородообразното по сините линии онова, което е означено със зелените шрихи.

Но всичко, което в живите същества е изградено във фини структури, трябва да може също отново да изчезне. Изчезва не Духът, изчезва онова, което Духът е вградил във въглерода и за което привлича живота от кислорода. Така изграденото трябва да може да изчезне не само в просторите на Земята, а и далеч в Космоса, далеч във Вселената. Това го прави едно вещество, което е възможно най-сродно с физическата същност и също така възможно най-сродно с духовното, това го върши водородът. Макар водородът да

е най-финото от всички физически вещества, той напълно раздробява физическото и така раздробеното се разнася от сярата и се влива в недиференцираните области на Вселената.

Може да се каже, че в такива формации Духът е станал физически, той живее в тялото астрално, като свое подобие под формата на Аз. Във физическото тяло той живее по физически начин, като физически преобразен Дух. След известно време Духът започва да се чувства не добре и иска да се освободи. Сега той, междувременно оросен пак от сярата, отново се нуждае от вещество, в което да се освободи от всяка определеност, от всяка структура и да полети в общата неопределеност и хаотичност на Вселената, където няма и следа от една или друга организация. Това вещество е водородът, който се намира най-близко от една страна до Духа и от друга страна до физическото. Той отново отнася в безкрайността на Вселената всичко, което е оформена и оживена астралност, за да бъде отново поета от Вселената. Въсщност водородът разтваря всичко*/** Това е най-малкият цикъл в ритъма на човешкия живот: Духът като Аз се vyplъгва (= изгражда си тяло, за да действа с него във физическия свят) и се освобождава, като го разгражда. Подобни са по-големите цикли: събуждане-заспиване, раждане-умиране, прераждане. (Бел. пр.)

Тези са петте вещества, които действат в живите същества, както и в привидно мъртвите, които са само преходно мъртви. Сяра, въглерод, водород, кислород, азот, всички те се намират във вътрешна връзка с една съвсем определена духовна същност и следователно са нещо съвсем различно от това, за което говорят химиците. Нашите химици говорят само за труповете на веществата. Те не говорят за истинските вещества, които са и трябва да се познават като живи и чувстващи. Тъкмо водородът, който изглежда най-фин и с най-малко атомно тегло, от петте е най-малко духовен.

Когато човек медитира - искам да отворя скоба и да вмъкна това, за да видите, че в медитирането няма нищо мистично и мъгляво - какво всъщност прави човек, когато медитира? Човекът на Изтока е правел медитация по свой начин. Ние в Средноевропейския Запад правим това по свой начин. Ние извършваме медитация, която само косвено се обляга на дихателния процес, ние всъщност действваме и живеем в концентрация и медитация. Обаче всичко това, което правим, когато се отдаваме на душевни упражнения, то има все пак една тиха, субтилна, срещуположна телесна страна. Чрез медитирането се променя, макар и съвсем неуловимо, равномерният начин на дишането, което е така тясно свързано с човешкия живот. Когато медитираме, винаги задържаме в себе си малко повече въглена киселина, отколкото при обикновеното будно съзнание. В нас винаги остава малко повече въглена киселина през време на медитацията. Ние не отблъскваме цялата мощ на въглената киселина, както правим в обикновения живот, а

задържа част от нея. Не изхвърляме постоянно цялото количество въглена киселина веднага там, където от всички страни сме заобиколени с азот. Част от нея задържа в себе си.

Една аналогия: ако си блъснете главата в една маса, ще усетите само вашата болка от това. Ако леко се допрете, ще усетите повърхността на масата и други нейни свойства. Същото е, когато медитирате. Вие постепенно се вращавате в едно изживяване на азота около Вас. Това е действителният процес при медитирането. Всичко става познание, също и това, което живее в азота. Тъй като той е много умен момък, който осведомява човека за това, какво правят Меркурий, Венера и т.н., защото той знае това, направо го усеща. Всички тези неща почиват на напълно реални процеси. И тук е точката, където - за това ще кажа още някои неща по-точно - всъщност духовното във вътрешната дейност започва да оформя определено отношение към селското стопанство. Там се намира това, което постоянно възбужда особения интерес на скъпия ни приятел Щегеман, а именно взаимодействието на душевно-духовното с нещата около нас. Вече разбирате, че никак не е лошо, ако този, който се занимава със земеделие, може да медитира. По този начин той става чувствителен за откровенията на азота и може да упражнява земеделие в съвсем друг стил и в съвсем друг смисъл отколкото онези, които не правят това. Такъв човек добива всякакви знания внезапно. Те сами се появяват. Той започва да разбира тайните, които царят в имотите и в селскостопанския двор.

Не може да се повтори това, което казах тук преди час, но аз мога да го характеризирам по определен начин. Да вземем един селянин, както върви през нивата си. Ученият го смята за невежа, за неосведомен. Ученият казва, че селянинът е глупав, но в действителност това не е вярно, то е из основи погрешно. Селянинът - извинете, това е точно така - той е един медитант, той медитира. Което той промедитира в своите зимни нощи, това е твърде, твърде много. Той усвоява това, което е един вид придобиване на духовно познание. Той не може да го изрази, то внезапно се появява. Той върви през полето и изведнъж то е там. Той знае нещо, което след това изпробва. Това съм го виждал много пъти, когато като млад съм живял със селяни; винаги, навсякъде е така.

Трябва да се тръгне от тези неща. Простото интелектуализиране не води до такива дълбочини. В края на краищата, животът и работата в природата са така фини и незабележими, че не могат да се схванат с грубите понятия на ума. В последно време науката прави тези грешки. Тя иска с грубите разсъдъчни понятия да разбере нещата, които обаче са направени много по-фино.

Всичките тези вещества - сяра, въглерод, кислород, азот, водород - са обединени в белтъка. А сега ще разберем образуването на семето още по-

точно, отколкото можахме да направим досега. Ако въглеродът, водородът, азотът по някакъв начин се явяват в листата, цвета, чашката, корена, те навсякъде са свързани в някаква форма с други вещества и са зависими от тези вещества; те не действат самостоятелно. Самостоятелни са само в две насоки: или когато водородът отнася всичко в пространите на Вселената, като отнема всяка определеност на нещата и като оставя всичко да се разтвори в общия хаос, или когато водородът насочва първичните съставни вещества на белтъчините в малкото семе и ги прави самостоятелни, така че те да станат чувствителни за въздействията на Космоса. В малкото семе е хаос, и далеч в обкръжението му също е хаос. Тогава хаосът в семето и хаосът в най-далечните обкръжения на света трябва един на друг взаимно да си въздействат. Тогава се поражда новият живот.

Сега да разгледаме как в природата се осъществява действието на тези така наречени вещества, които всъщност са носители на Духа. Това, което действа вътре в човека като кислород и азот, прави това по точно определен ред. Там вътре живеят свойствата на кислорода и азота. С обикновената наука това не може да се констатира, защото е скрито във вътрешността на природата. Но съединенията, производни на въглерода и водорода не се държат така прилежно. Да вземем най-напред въглерода, когато в своето действие идва от растителното царство и преминава в животинското и човешкото царство, където въглеродът трябва да влезе в действие. И сега, за да предложим този твърд образ, въглеродът трябва да се вгради в един дълбоко поставен скелет и този дълбоко положен скелет е нашият костен скелет, съдържащ калций, а така също и кварц. Този скелет ние винаги носим в себе си, така че в човека и животното въглеродът маскира своята формираща сила. Той се увива около формиращата сила на калция и силиция. В самия човек, също и в животното, той не винаги се обявява за единствено меродавен, а се опира върху това, което формират калцият и кварцът.

Варовикът и кварцът са основата също и за развитието на растението. Сега трябва да добием познание за онова, което въглеродът развива в процесите на храносмилането, дишането и в циркулационния процес по отношение на костното и кварцовото изграждане. Трябва да добием познание за това, което става вътре в организма, което до известна степен бихме видели, ако можехме да пропълим дотам и от циркулационния процес би могло да ни бъде показано, как сияе формообразуването на въглерода във варовиковото и кварцовото вещество. Този поглед трябва да отправим, когато разглеждаме площ, покрита с растения, под която има варовик и кварц. В човека не може да се проникне, обаче там може да се получи това познание, там може да се види как кислородът се хваща от азота и бива пренесен във въглерода, но доколкото въглеродът се опира на варовика и кварца. Можем също да кажем: кислородът само преминава през въглерода. По този път в почвата

трябва да бъде пренесено това, което живее наоколо, което е кислородът като жива същност. Той с помощта на азота трябва да бъде вкаран в дълбините на земята, където може да добие форма във варовика, като се опира на кварца.

Този процес по чудесен начин може да се наблюдава при пеперудоцветните растения, при бобовите култури, при всички растения, които в земеделието могат да се нарекат събирачи на азот. Те са предназначени да привличат азота, за да го предават на почвата под тях. Когато човек погледне тези растения, вече може да каже: наистина долу в земята има нещо, което се нуждае от азот така, както белите дробове се нуждаят от кислород. И това е варовикът. Долу под земята е варовикът, който е зависим от това, да вдишва азот, както човешките дробове са зависими от вдишването на кислород. И пеперудоцветните растения представляват нещо подобно на това, което става с нашите епителни клетки. Именно чрез вдишването азотът слиза долу. И това са единствените растения от такъв вид. Всички оста нали растения не са свързани с вдишването, а с издишването. За нашето наблюдение, бих казал, че цялостният организъм на растителния свят, ако изходим от азотното дишане, се разделя на две части. Навсякъде, където срещаме пеперудоцветни растения, виждаме пътя на дишането. В другите растения виждаме други органи, които упражняват дишане по много по-скрит начин и в действителност имат други функции.

Ние имаме задачата да се научим да виждаме, че всеки растителен вид е поставен в цялостния организъм на растителния свят, както отделният човешки орган е поставен в цялостния организъм на човека. Човек трябва да гледа на отделното растение като на част от едно цяло. Когато нещата се разглеждат по този начин, тогава ще се види голямото значение на пеперудоцветните растения - разбира се, тези неща се знаят, но е необходимо да се опознаят от духовна гледна точка, тъй като съществува голяма опасност в скоро време, особено където са загубени традициите, новото да бъде приложено по съвсем погрешни начини.

Как действат тези пеперудоцветни растения може да се види. Всички те имат особен стремеж да задържат в областта на листата плодообразуването, което при другите растения се изнася нагоре. Плодът иска да се оформи преди цъфтенето. Всички пеперудоцветни имат тенденцията да образуват плод преди да са цъфнали. Причината е, че това което се проявява чрез азота, се задържа близо до земята - те пренасят азотообразното (астралността, която е свързана с цъфтенето и плодообразуването, бел пр.) към земята. При тези растения азотообразното се насочва към почвата по-силно, отколкото при други растения, където то се развива на по-голямо разстояние от земята. Пеперудоцветните растения оцветяват листата си малко по-тъмно от обикновеното зелено. При тях е налице един вид атрофия на собствения

плод, семената им имат кълнимост само за кратко време и скоро я загубват. Тези растения са организирани така, че за своето развитие използват най-вече това, което растителният свят дължи на зимата, а не това, което той дължи на лятото. Човек е изкушен да каже: в тези растения е заложена тенденцията да чакат зимата, те наистина искат да чакат зимата, за да се развият. Растенето им се забавя, когато намира достатъчно това, от което се нуждаят: достатъчно азот във въздуха, който по свой начин могат да пренасят надолу.

Това са начините да може да се проникне в живота и развитието на това, което става в почвата и над нея. И когато се прибави, че варовикът има учудващо сродство с човешкия свят на желанията, тогава виждаме, как всичко органично става живо. Варовикът, докато е още калций, няма спокойствие, навсякъде иска да се осъществи, да стане варовик, да се свърже с кислорода; но и тогава не е доволен, и има желание да поеме всяка възможна метална киселина. Той иска всичко да привлече към себе си. В почвата той развива истински характер на силно желяещ. Който е по-внимателен, ще види разликата между него и другите вещества. Варовикът изсмуква всичко, което е различно от него. Човек има чувството, че всичко, което има характер на желание, е разпространено навсякъде, където има варовик и то привлича и растението. И понеже всичко, което варовикът иска да има, живее в растението, той го притегля и го изсмуква оттам. Затова се налага то да му бъде постоянно изтръгвано. Как да бъде изтръгвано? Чрез големия благородник, който не иска нищо за себе си.

Има такъв благородник, който всъщност нищо повече не иска, който почива в себе си. Това е кварцът. Той е достигнал до покой в себе си. Ако хората мислят, че могат да видят кварца само в твърдите минерали, те грешат. В хомеопатични дози кварцово вещество има навсякъде и то почива в себе си без никакви претенции. Варовикът има претенции към всичко, кварцът не претендира за нищо. Той е като нашите сетивни органи, които не възприемат самите себе си, а възприемат външния свят. Кварцът е всеобщото външно сетиво в земния свят. Варовикът е всеобщото външно желание в земния свят. Глината ги опосредява, тя стои между тях. Тя стои по-близо до кварца, но въпреки това е посредник към калция.

Виждате, че трябва да се проникне по-дълбоко, за да се постигне едно почувствително познание. Варовикът трябва да се схваща като момък, изпълнен със силни желания, тъй като той иска всичко да откъсне, да грабне, а кварцът трябва да се разглежда като онзи благородник, който изтръгва всичко онова, което варовикът е ограбил, отнася го в атмосферата и изгражда формите на растенията. Той живее така, че или се огражда като в някой замък например в полския хвощ, или разпръснат навсякъде, по някога в силна хомеопатична доза, се занимава с това, което трябва да се отнема от

калция. Виждате как отново срещу нас застава невероятно интимното природно действие.

Въглеродът е истинският строител във всички растения, скулпторът на скелетообразните опори. В течение на земното развитие обаче това му става трудно. Въглеродът би могъл да формира всички растения само ако под него би имало вода. Тогава всичко би растяло, обаче сега отдолу се намира варовикът, който му пречи. Затова той се свързва с кварца и така кварц и въглерод заедно и в съюз с глината пак строят, като преодоляват съпротивата на варовика. Как прочее в такава обстановка живее едно растение?

Отдолу варовикът иска да обхване растението с пипала; горе кварцът иска да го направи съвсем тънко, фино, стройно, влакнесто, каквито са водораслите; но между тях се намира нашият истински строител на растителните форми - въглеродът, който подрежда всичко. И точно както нашето астрално тяло създава ред между Аза и етерното тяло, така азотът като астрална същност действа посреднически. Трябва да се научим да разбираме как азотът действа между варовика, глината и кварца, между всичко онова, което варовикът постоянно дърпа надолу и това, което кварцът би желал да излъчи нагоре.

Възниква въпросът: как азотното вещество да бъде доставено в растителния свят по правилен начин? С този въпрос ще се занимаем утре и с това ще направим преход към видовете торове.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Кобервитц, 12 Юни 1924

Силите и субстанциите, които проникват в духовното: Въпросът за наторяването.

Видяхте, че според методите на Духовната наука, приложени също и за селското стопанство, същността и действието на Духа в природата се разглеждат в тяхната истинска величина и в техните всеобхватни взаимовръзки, докато материалистично оцветената наука все повече и повече се затваря в тесния кръг на малките явления. Макар че в област като селското стопанство не винаги имаме работа с микроскопично малкото, както често е в другите природни науки, все пак човек трябва да работи с това, което действа в малък обхват и трябва да бъде разбрано от действието му при малките величини. Светът обаче, в който живеят човекът и останалите земни същества, съвсем не е нещо, което може да се разбере от малкото, от ограниченото. Ако например селското стопанство се разглежда така, както това прави разпространената днес наука, то все едно е, ако бихме поискали да опознаем цялата същност на човека, да кажем, по неговия малък пръст или по върха на ухото и от това да си направим извода за човека като цяло. Срещу

това трябва да противопоставим истинска наука, която се гради върху големите, всеобхватни световни връзки - днес това е крайно необходимо.

Колко много науката, в сегашния общоприет смисъл или в този от преди няколко години, трябва да коригира самата себе си, следва от научните заблуди, които преди известно време господстваха например по отношение на храненето на човека. Нещата бяха съвсем научни и също научно се доказваха, така че срещу доказателството не можеше нищо да се възрази, ако човек се опира само на това, което там беше изложено. Научно беше доказано, че човек със средно тегло от 70 - 75 килограма се нуждае на ден от 120 грама белтъчини в храната. Както казах, това беше, така да се каже, научно доказано. Днес никой човек с научно виждане не вярва на това твърдение, тъй като науката сама се коригира. Днес почти всеки знае, че 120 грама белтъчини в храната не само че не са необходими, но направо са вредни, и че човек остава най-здрав, когато дневно поема само 50 грама белтъчини. Науката сама се коригира в този смисъл. Днес се знае истината, че ако се приема излишен белтък, той произвежда в червата междинни продукти, които имат отровно действие. И ако се изследва не само периода от живота на човека, в който му е препоръчано да взема толкова много белтък, а целия негов живот, тогава се узнава, че главно от това отровно действие на излишния белтък произтича калцирането на артериите - артериосклерозата при възрастния човек. Научните изследвания например по отношение на човека често са погрешни, защото те гледат само това, което става в момента. Един човешки живот, ако е нормален, трае повече от десет години и вредните въздействия от привидно изглеждащите благоприятни причини често се проявяват много късно.

Духовната наука по-малко може да изпадне в такава грешка. Разбира се, аз съвсем не искам да се присъединя към евтината критика, която често се прави въз основа на това, че днешната наука трябва да се коригира. Това е необходимо и не може да бъде другояче. Но от друга страна е неоправдано да се напада Духовната наука, когато иска да се намеси в практическия живот, когато тя е принудена да насочи погледа си към по-големите взаимовръзки в живота и тогава в погледа и попадат не само грубо материалните сили и вещества, а тези сили и субстанции, които имат своето продължение в духовната област. Това изцяло важи също и за земеделието, важи особено тогава, когато се постави въпросът за наторяването.

Често, когато учените говорят за наторяването, се вижда, че всъщност е много малко истинското разбиране, какво в действителност представлява наторяването в домакинството на природата. Днес често се чува фразата: торът съдържа хранителни вещества за растенията. В началото Ви казах две положения относно храненето на човека, за да Ви посоча как науката в най-ново време, в непосредственото настояще, трябваше да се коригира. Тя

трябваше да се коригира, защото се основава на съвсем погрешно виждане относно храненето на всяко същество.

Вярваше се, че най-важното при храненето е това, което човек ежедневно яде - не ми се сърдете, че казвам нещата така направо. Наистина е важно това, което човек яде всеки ден. Обаче най-голямата част от това, което човек ежедневно изяжда, съвсем не служи, за да се поемат в тялото субстанции, които да бъдат складирани. Най-голямата част от поетата храна е предназначена да отдаде на тялото силите, които тя съдържа в себе си, за да движи тялото, да го направи активно. И най-голямата част от веществата, поети по този начин, всъщност се отделя. Така че трябва да се каже: касае се не толкова да се подреди и увеличи асимилацията в обмяната на веществата, а главно за това, с хранителните вещества по правилен начин да можем да поемем в себе си живите сили, които се съдържат в тях. Защото тези живи сили ни трябва, когато например ходим или когато работим, или изобщо когато движим ръцете си.

И обратно, това, от което тялото се нуждае, за да складира в себе си субстанции, тъй да се каже, да се обогати със субстанции - онези субстанции, от които човек се освобождава, когато всеки седем до осем години обновява клетките на тялото си - това в по-голямата част се поема през сетивните органи, през кожата, чрез дишането. Така че това, което тялото поема като субстанции, което трябва да напласти в себе си, това то поема постоянно в извънредно фина, извънредно разрежена дозировка, и го съгъстява в организма. Поема го от въздуха, съгъстява го и го втвърдява по-нататък, за да бъде изрязано като нокти, коса и т.н.. Съвсем погрешна е формулата: поета храна, преминаване през тялото, лющене на кожата и други подобни. Трябва да се формулира: дишане, фино поемане през сетивните органи, даже през очите, преминаване през организма, изхвърляне, фактически това, което поемаме през стомаха е важно поради обстоятелството, че също като даден горивен материал има вътрешна подвижност и въвежда в тялото сили, които достигат до волята, която действа в него.

Вижте, човек съвсем се отчайва, когато съпостави тази истина, установена от духовното изследване, с възгледите на днешната наука, която защитава точно обратното. Човек се отчайва, защото си казва, че е така трудно изобщо да се разбере с тази днешна наука по най-важните въпроси. А такова разбиране трябва да настъпи, защото днешната наука неизбежно ще навлезе в задънена улица тъкмо в практическия живот. И вървейки по своите пътища тя просто не може да разбере такива неща, които и се набиват в очите. Съвсем не говоря за експериментите. По принцип това, което науката казва за тях, е вярно. Експериментите могат да се използват много добре. Лошо е теоретизирането върху тях. За съжаление от него се дават практически указания в различните области на живота. В това се състои трудността за вза-

имното разбиране. Но от друга страна, това взаимно разбиране трябва да се осъществи в най-практическите области на живота, към които принадлежи и селското стопанство.

Вижте, човек трябва да има поглед в различните области на селскостопанския живот относно начина на действие на веществата, на силите, а също така относно начина на действие на Духа, ако иска да има правилно отношение към нещата. Детето, докато не знае предназначението на гребена, го хапе, употребява го по неподходящ и безсмислен начин. Също така човек ще употребява нещата по несвойствен и безсмислен начин, когато не познава тяхната същност и тяхното предназначение.

Да разгледаме едно дърво, за да си изградим представа за него. Дървото се различава от едно обикновено едногодишно растение, което остава просто тревисто растение. Дървото се обгражда с кора. Каква е неговата същност в сравнение с едногодишното растение? Да сравним едно дърво с куп натрупана земя, който е богат на хумус и съдържа в себе си извънредно много, повече или по-малко разлагащи се растителни вещества, а може би и разложени животински вещества.

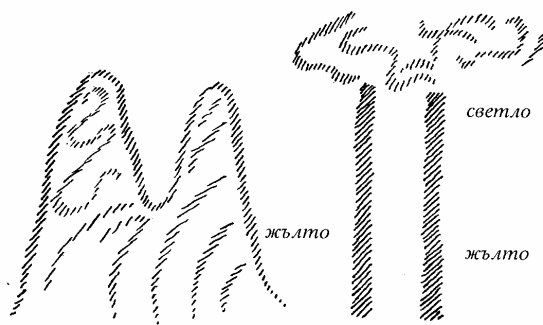

Рис. 8

Да приемем, че това е един богат на хумус хълм, в който искам да направя вдлъбнатина във формата на кратер, а това пък е дървото с повече или по-малко твърда външна част, и вътре расте това, което води до оформянето на дървото. Ще Ви се стори странно, че поставям тези две неща едно до друго. Те обаче имат помежду си повече сродство, отколкото си мислите, тъй като земята, която е проникната от разлагащи се хумусни субстанции, притежава в себе си живи етерни сили. И това е същественото.

Ако имаме такова земно устройство, което по своята особена направа разкрива, че съдържа етер но-жизнени сили, то всъщност е на път да стане обвивка на растение. Но то спира дотук, не достига дотам да стане обвивка на растение, да се превърне в кора на дърво. И Вие можете да си представите,

че в природата то не достига дотам. Така е, че вместо да се образува такъв хълм от земна пръст и в него хумусът да действа в почвата чрез особените си характерни свойства, които произлизат от етерно-жизненото, то този хълм в една по-висша форма на развитие просто се обвива и затваря около растението. Ако на дадено място се определи нивото на повърхността на земята, всичко, което се издига над нормалното ниво на тази местност, показва особена склонност към живот, проявява особена склонност да се прониква от живот, от етерни сили. Оттук следва, че лесно можете да направите плодородна една обикновена земя, една неорганична, минерална земя, като издигнете могили, хълмчета и ги наситите с хумус или изобщо с разлагащи се отпадъци. Тогава самата земна маса ще получи тенденцията да се оживи вътрешно, да стане сродна на растение. Същият този процес се осъществява при образуване на дървото. Земята се издига, обвива растението, дава живи етерни сили около дървото. Защо?

Казвам Ви всичко това, главно за да събудя у Вас представата, че съществува сродство между това, което е заключено в контурите на растението и почвата около растението.

Съвсем не е вярно, че с контурите на растението животът престава. Животът като такъв продължава извън очертанията на растението, именно от корените продължава навън в почвата и за много растения не съществува рязка граница между живота вътре в растението и живота около него в околността, където то живее. Преди всичко човек трябва да бъде проникнат от този факт и основно да го схване, за да може да разбере същността на една на торена земя или на земя, обработвана по друг подобен начин.

Необходимо е да се знае, че торенето трябва да се състои в оживотворяване на земята, та растението да не попадне в мъртва почва, в която ще му бъде трудно, да осъществи всички процеси, които водят до образуването на плодовете само от своята собствена жизненост. То лесно ще даде плодове, ако бъде засадено в живот. Общо взето всяко развитие на каквото и да е растение има този лек паразитизъм, че се развива като паразит върху нещо живо. Необходимо е да бъде така. Ние не трябва да разчитаме самата природа да набавя достатъчно органически отпадъци навсякъде в земята, където да ги разложи, за да се проникне достатъчно с живот. В някои местности трябва да подпомогнем развитието на растенията чрез наторяване. Това е нужно в най-малка степен в областите с чернозем, защото при тях самата природа се грижи почвата да е оживена.

Виждате, че трябва наистина да се разбере, за какво се отнася. А сега и друго трябва да се разбере. Човек трябва да придобие индивидуално отношение към всичко, което трябва да се вземе под внимание в селското стопанство, преди всичко едно лично отношение - изразът звучи грубо - едно лично отношение към тора и именно към работата с тора. Това изглежда като

неприятна задача. Без това лично отношение обаче не може да се мине. Защо? Веднага ще ви стане ясно, когато вникнете в същността на какъвто и да било живот изобщо. Тогава ще видите, че живото винаги има една вътрешна и една външна страна. Вътрешната страна лежи вътре в някаква кожа, външната - вън от кожата. Сега разгледайте вътрешната страна!

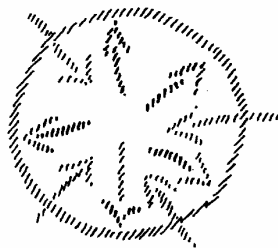

Рис 9

Вътрешната страна има не само силови течения отвътре-навън в посока на тези стрелки, но вътрешният живот на един организъм има също и силови течения, които се отразяват и се оттласкват от кожата и отиват навътре. Органичното е заобиколено отвън от всевъзможни силови течения. Но има нещо, което по съвсем точен, но и по един личен начин изразява как органичното трябва да си изгради отношението между своята вътрешна и своята външна страна. Всичко, което се проявява като действие на силите във вътрешността на организма, което вътре в очертанията на кожата подбужда и поддържа живота, всичко това трябва - извинете отново за грубия израз - да мирише в себе си, би могло да се каже, да смърди. Всъщност животът се състои в това, че миризмите не се излъчват твърде силно навън, а се задържат вътре, задържа се това, което иначе се изпарява, излита и разпространява миризма. В посока навън организъмът трябва да живее така, че да изпуска през кожата колкото е възможно по-малко от това, което възбуждащият миризма живот произвежда в него. Така че може да се каже: един организъм е толкова по-здрав, колкото повече мирише навътре и колкото по-малко мирише навън /Рис. 10/.

Рис. 10

Така е защото организмът, именно растителният организъм, е предопределен да не излъчва миризма, а да поема. И ако се осъзнае освежаващото въздействие на една ароматно ухаеща ливада, осяяна с ухаещи ароматни растения, ще се забележи взаимното подкрепяне в живота. Тази ухаеща сила, която там е разпространена и която е различна от простото ухане на живота, ухае поради причини, които ще имаме възможност да разясним. Тя е това, което сега отвън действа върху растението. Към всички тези неща човек трябва да има живо лично отношение, тогава се навлиза вътре в истинската природа.

Сега трябва да се разбере, че същността на торенето и подобни нему дейности се състои в това, да се даде на почвата известна степен жизненост, но не само да и се даде известна степен жизненост, но и да се даде възможност, в нея да бъде предизвикано това, върху което вчера особено наблегнах. В почвата азотът трябва да може така да се разпространи по определени силови линии, както вече Ви показах, че животът да се пренася точно с помощта на азота. Когато наторяваме, трябва да внесем в почвата достатъчно количество азот, за да може жизнеността да бъде пренасяна точно до онези нейни структури, които са подходящи за съществуването на растителния живот. Такава е сега задачата и тя трябва да се изпълни точно.

Едно солидно указание може да даде обстоятелството, че ако за наторяване употребите едно чисто минерално вещество, то Вие в действителност никога няма да повлияете земната маса, а в краен случай само воднистата част на земята. С минерални торове можете да въздействате върху водната част на почвата, но не можете да постигнете оживяване на самата почва. Затова растение, което се намира под влияние на минерални вещества, ще Ви покаже такова израстване, такова развитие, което издава както е подпомогнато само от стимулираната водна съставна част на земята, а не от оживената земя.

Ако искаме истински да проучим тези неща, ще направим добре, да се обърнем към най-непретенциозното средство за наторяване, към компоста - градинския тор, листовката, който понякога се пренебрегва. Компостът е средство, което оживява почвата. В него влизат всички и всякакви отпадъци, които малко се ценят, отпадъци от полето и от градините като трева, листа и даже умрели животни. Тези отпадъци не трябва да се пренебрегват, те съдържат запазено нещо не само от етерните, но и от астралните сили. Това е важно. В купчината компост имаме живот, етерна същност, а също и астрална сила. Наистина етерното и астралното съдържание в компоста не е в такава висока степен както в оборския тор, но тук то е по-устойчиво. То е заседнало вътре, именно астралното се е установило. И сега е особено важно да се съобразим с тази уседналост и устойчивост. Ако е налице прекалено силно избуяване на етерното, веднага ще се за трудни правилното дей-

ствие на астралните сили върху азота. Прекалено силното избуяване на живота в етерното не позволява в компоста да се прояви астралното.

В природата се намира нещо, за чието предимство вече Ви говорих от различни гледни точки. Това е калцият, варовикът. Ако в компоста се внесе варовик във формата на негасена вар, тогава става нещо особено. Без да се въздейства особено силно върху астралните сили, етерното съдържание се поема от ворта, кислородът също и на астралните сили се осигурява най-добро действие. С това се постига не що съвсем определено. С такъв компост на почвата се придава нещо, което силно я прониква с астрални сили без обиколния път през етерните сили.

Помислете само, астралното, без да минава по околния път на етерното, прониква много силно в почвата, така че почвата по особен начин бива, така да се каже, астрализирана и по този път на астрализиране бива проникната от азотните съединения и така се задвижва процес много подобен на известен растителноподобен процес в човешкия организъм, но така растителноподобен, че не достига до образуване на плодове, а спира при израстването на листата и стъблата. Процесът, който иначе предаваме на почвата, в нас по съответния начин насочва хранителните вещества към активността, за която Ви говорих, че трябва да съществува. Когато действаме по описания начин, ние подбуждаме също и почвата към такава активност. Така подготвяме почвата да ни произведе продукт, който като бъде изяден, например от животното, с по-нататъшното свое въздействие да развива вътрешна активност и да прави тялото вътрешно подвижно. С други думи: ще постъпваме добре, ако наторяваме нашите ливади и пасища с този компост и ако строго изпълняваме и другите предписани процедури. Точно с това ще добиваме добро сено и добър сух фураж. Но за да се изпълняват правилно тези неща, трябва да се вникне в целия процес. Осъществяването в подробности често зависи от усета, а такъв усет се развива, когато човек е вникнал в естеството на целия процес.

Ако приготвеният по този начин компост се остави в това положение, което досега описах, той лесно може да разпространи на всички посоки своите астрални сили, да излети и да мирише. За да се намали или предотврати това, трябва да се изгради личното отношение към нещата, като се доведе купчината компост до състояние да мирише възможно минимално, което лесно се постига, като се правят пластове и между пластове се посипва натрошен торф. По този начин се задържа това, което иначе ще се изпари. Азотът има силната тенденция навсякъде да се свързва във всевъзможни връзки, а по описания начин той ще се задържа. Селското стопанство трябва да се води с убеждението, че животът, жизнените и астралните сили трябва да бъдат насочвани да проникват навсякъде, за да може всичко правилно да се развива.

Във връзка с това следва нещо друго. Замисляли ли сте се, защо кравите имат рога или защо известни животни имат разклонени рога? Това е извънредно важен въпрос. Отговорът, който предлага науката, обикновено е съвсем едностранчив и външен. Тогава да си отговорим ние защо кравите имат рога. Вече казах, че органичната същност, че живият организъм не трябва да има само насочени навън си лови течения, а също и силови течения насочени навътре, на сочени към вътрешността. Представете си едно органично същество с масивна форма подобна на буца, при което текат силови течения - едните отправени навън, другите насочени навътре. Това щеше да е съвсем необичайно и би се стигнало до едно тромаво, неугледно живо същество. Ако беше така при кравите, те щяха да изглеждат много странно, те биха били като буци с прибавени наченки на крака, каквито са били в ембрионалния стадий. Такива биха си останали и биха изглеждали гротескно. Кравата обаче не е устроена така, а има рога и копита. Какво става на местата, където расте рогът, копитото? Там се образува място, което по особено силен начин изпраща силови течения навътре. Там има особено рязка граница спрямо външното. Изключена е не само комуникацията, която става през пропускливата кожа и косми, а там напълно са заключени портите за течения отвътре навън. Оттук следва, че образуването на рогата е свързано с цялата фигура на животното. Образуването на рогата и копитата е свързано с цялото формообразуване на животното.

При разклонените рога на елените нещата стоят съвсем другояче. При еленовите рога се касае не за това, теченията да бъдат отразени обратно в организма, а част от определени течения да бъде изведена навън. Рогата на елена са вентили, през които се изпращат определени течения навън. Теченията не винаги са течни или въздушни, те могат да бъдат също и силови, локализиращи в еленовите рога, откъдето биват разтоварвани навън. Еленът е красив затова, защото има силна комуникация с околната среда, като излъчва известни свои течения навън и така живее с околността, че поема всичко, което действа органично в неговите нерви и сетива. Той става един нервен елен. В известно отношение всички животни, които имат еленови рога, са проникнати от лека нервност, което може да се види и по очите им.

Кравата има рога, за да изпраща в собственото си тяло това, което астрално-етерно трябва да изгражда и формира, и което трябва да проникне чак до храносмилателните органи, така че тъкмо чрез силовите излъчвания, които идват от рогата и копитата, произлиза много работа в храносмилателния организъм. Който иска да разбере епидемията шап - болест на муцуна-та и копитата, т.е. естеството на обратното действие на периферията върху храносмилателния тракт, той трябва да прозре тази връзка. И нашето лекарство против шап е съставено въз основа на разбирането на тази връзка. И така рогата на кравата, чрез своята особена природа и мъдрост са добре на-

годени да отразяват във вътрешния живот етерните и астралните сили. В рогата има нещо, излъчващо живот и даже астрални сили. Ако бихте могли да се промъкнете в живия организъм на кравата, когато сте в нейния стомах, бихте усетили как от рогата навътре текат астралните и етерните сили. При копитата по подобен начин става същото.

От казаното може да се даде указание, как да се увеличи активността на силите, които са вложени в обикновения оборски тор. Обикновеният оборски тор представлява това, което от външната храна постъпва в животното, поема се от организма до определена степен, до определен пункт, където предизвиква динамично действие на сили в организма, но не на първо място за обогатяване със субстанции, а за да бъде отново отделено навън. Но тази отделена маса е била в организма и се е проникнала от етерни и астрални сили. В астралното тя е проникната от сили, разнасящи азот, в етерното - от сили-носители на кислород. Тази маса вещества, която сега се явява като тор, е проникната от всичките тези сили.

Ние вземаме тази маса, предаваме я на земята в някаква форма - в подробностите ще навлезем по-късно, с това доставяме на земята етерни и астрални сили, които нормално се намират в корема на животното и там, в корема, произвеждат за организма сили от растително естество. Силите, които произвеждаме в нашия храносмилателен тракт, са от растителен вид. Трябва да сме много благодарни, че се получава тор, че животното отделя тор, тъй като торът изнася етерните и астралните сили от вътрешността на организма навън, където те остават. Ние трябва само да го съхраним по подходящ начин така, че в тора да имаме етерни и астрални сили. С тях той действа върху почвата, върху земята етеризиращо и астрализиращо, той я оживява. Оживява и астрализира не просто почвената вода, а самата земна маса, самата почва. Той съдържа сили, които да преодолеят неорганичността, безжизнеността на земната почва.

Това, което даваме на земята като тор, трябва да загуби първичната си форма, която е имало като поета храна. То трябва да е преминало през органичния процес на обмяната на веществата, в известно отношение трябва да е обхванато от разлагане, да бъде разтворено. Най-добре е, когато това разваряне стане чрез собствените етерни и астрални сили. Тогава там се наставят паразити, микроскопични живи същества. Там те намират добра хранителна почва. По тази причина се вярва, че те са елемент от доброкачествеността на тора. Те обаче всъщност са указание, че торът е в едно или друго състояние. Тяхното значение е, че по тях се установява състоянието на тора. Измама е обаче да се мисли, че торът може радикално да се подобри чрез инжектирането на такива бактерии и подобни на тях микроорганизми. Така изглежда само от външен пръв поглед, но в действителност не е истина. Ще говоря още за това, но сега да продължим по-нататък.

Да вземем тор, както го получаваме от животното, натъпкваме с него рог на крава и го заравяме на известна дълбочина в земята - половин до три четвърти метър дълбочина, в почва нито прекалено глинеста, нито прекалено пясъчлива. За тази цел можем да изберем добра почва, която не е пясъчлива. Вижте, като сме заровили рога на кравата с вложения в него тор, с това ние консервираме вътре в рога силите, които рогът е свикнал да упражнява в самата крава, а именно да отразява обратно в нея жизнените и астралните сили. Поради това, че рогът е за обиколен отвън със земя, всичките сили, които етеризират и астрализират се излъчват в неговото вътрешно пространство. Торovото съдържание на заровения в земята кравешки рог със силите, които от заобикалящата земя привличат всичко, което е от жизнено и етерно естество, през цялата зима, когато земята е най-съживена, най-жива, бива много силно вътрешно проникнато от живот. Земята през зимата е най-оживена вътрешно. Цялата тази жизненост се консервира в този тор и така в съдържанието на рога се получава извънредно концентрирана, силно оживена наторяваща сила.

Тогава рогът може да се изрови и торът се изважда. При нашите последни проби в Дорнах дамите и господата се убедиха, че изваденият от рога тор не миришеше. Това беше особено впечатляващо. Той вече нямаше миризма, но започна естествено малко да мирише, когато беше обработен във вода. Това свидетелства, че всичко миришещо в него беше концентрирано и преработено. Вътре в него се намира невероятна сила от астрално и етерно естество, която можете да употребите, като разределите презимувалия в рога тор в обикновена вода, която трябва да бъде малко затоплена. Като се вземе предвид площта, която трябва да бъде наторена, и количеството от този тор, от опит се установи, че за една площ от около 1200 кв.м. е нужен само един рог, чието съдържание се разрежда в около половин кофа вода. Тогава цялото съдържание на рога трябва много добре да се разтвори и да се свърже с водата. Това значи тази смес да започне да се бърка, да се разбърква толкова бързо, че да се върти в кръг около ръба на кофата, по периферията на кофата. Вътре в средата трябва да се образува кратер почти до дъното на кофата, така че цялата смес да се ротира чрез въртене в кръг. Тогава бързо се сменя посоката, така че сместа да закипи и да се завърти обратно. Ако това продължи един час, получава се основно взаимопроникване на тора и водата.

Помислете колко малко работа изисква това. За тези неща не се изисква много работа. Мога да си представя, че незаетите с друго членове на семейството ще имат особено забавление, тъкмо по този начин най-малко в началото на работата да бъркат тора. Ако за това се погрижат дъщерите или синовете на стопаните, те ще го направят по чудесен начин, тъй като при тази работа се получава много приятно чувство да се открие, как от съвсем

немиришещата смес се разнася съвсем леко благоухание. Това лично отношение, което можете да развиете към тази работа, ще подежда извънредно добре на човека, който обича да възприема природата в нейната цялост, а не такава, каквато е представена в ръководството на Баедекер.

С този разтвор се ръси разораната почва - при малки площи това може да се направи с обикновена пръскачка - а именно приготвеният по този начин разтвор да се смеси с пръстта. Разбира се, за големи площи трябва да се конструират специални машини. Ако обаче обикновен тор се смеси с този, тъй да се каже „духовен тор“, тогава ще се установи каква голяма плодovitост ще се получи. Между другото ще се види също, че тези неща могат да бъдат значително развити, тъй като към това мероприятие, което току що описах, може да се прибави едно друго, което се състои в следното:

Отново се взема рог на крава, обаче той се напълване с тор, а със смлян на брашно кварц или силиций, или също ортоклас или фелдшпат, прави се каша гъста като меко тесто, и с нея се напълва рога. Заравя се да престои в земята през лятото, а не през зимата, изважда се през късна есен, запазва се до пролетта и тогава това, което е било изложено на действието на летния живот се употребява по същия на чин, като се разрежда с вода по същия начин, само че от него е необходимо много по-малко количество. В една кофа вода може да се разтвори едно късче, голямо колкото грахово зърно, може би и само колкото глава на топлийка. Сместа трябва да се бърка в продължение на един час. Когато поръсите леко самото растение, не до намокряне, ще видите какво подсилващо действие има, което от друга страна се подкрепя от тора на кравешкия рог, който действа отдолу от земята. Така се получава особено добър резултат при зеленчуците и при подобни на тях растения.

И когато трябва да се напърскат големи площи, защо да не се използват машини, които могат лесно да се произведат - те просто ще поръсят целите поля съвсем слабо, от каквото слабо шприцоване се нуждаем. Тогава ще видите как торът на кравешкия рог тласка растението от долу, а другият, кварцовият тор го изтегля отгоре - нито много слабо, нито много силно. И това би могло да действа чудесно точно при узряване на семената.

Както виждате, тези указания почиват на разглеждане на нещата в тяхната пълнота от един по-обширен кръгзор, а не откъм една отделна част, както би било ако искаме да изградим теоретично целия човек, като познаваме само един пръст от ръката му. По описания начин може да се постигне и нещо, което също не трябва да се подценява. Това, което днес се проучва, което, както се казва, може да е по-продуктивно за земеделеца, в последна сметка стига до изследването, как производството да бъде финансово доходно. Много други неща не се отчитат. Ето защо - естествено хората не винаги мислят за това, но то неосъзнавано лежи в основата - земеделецът е

учуден, когато чрез някои мероприятия мигновено постига големи резултати, получава едри картофи, продукти с големи размери. Да, но проучването не излиза извън този количествен показател и не отива по-нататък, защото се смята, че останалото не е най-важното.

А най-важното е, когато нещата се преценяват с оглед на човека - те да са най-благоприятни за неговото съществуване. Може на полето или в градината да отгледате някакъв плод блестящ на вид, но да е годен може би само да напълни стомаха на човека, без да допринася за неговия вътрешен органически живот. До този резултат обаче, човекът да получи най-добрия вид храна за своя организъм, днешната наука не стига, защото тя съвсем не знае и не намира пътя към това.

А в същността на всичко, което се казва въз основа на Духовната наука, лежи цялото домакинство на природата. То се извлича от нейната цялост и затова отделното, което трябва да се каже, важи и за цялото. При упражняване на земеделието по този начин не може да последва нищо друго, освен да се произведе най-доброто за човека и за животните. При всяко начинание се изхожда от човека, човекът се поставя в основата на всичко. Оттук следват указанията, които се дават, за да може човешката природа най-добре да се поддържа. По това се различава формата на нашето виждане на нещата от това, което е разпространено днес.

ВЪПРОСИ И ОТГОВОРИ

12 Юни 1924

Разреждане, бъркане и разпръскване на тора от кравешкия рог - Запазване и употреба на кравешките рога - Хаосът в смето - Способност за размножаване и хранителността на житните растения

Въпрос: Разреждането трябва ли да следва аритметична прогресия?

Д-р Щайнер: По този въпрос ще бъдат казани някои неща. Пропорцията е, че с увеличаване на площта се употребява по-голямо количество вода и по-малко кравешки рога, от което следва, че с относително по-малко рога могат да бъдат наторени големи площи. В Дорнах имахме 25 кравешки рога и тогава ги употребихме за една по-голяма градина. При това взехме един рог за половин кофа. Тогава още веднъж поставихме в една пълна кофа два рога. След това трябваше да наторим още една площ, която беше много по-голяма и употребихме седем рога за седем пълни кофи.

Може ли при бъркане на тора за по-големи площи да се използва механична бъркачка или това не е позволено?

Естествено, това е нещо, което може да бъде възприето строго, или човек може да се реши постепенно да се плъзне към сурогати, към заместители. Все пак няма никакво съмнение, че бъркането с ръка има по-друго значение, отколкото машинното бъркане. Механикът естествено няма да признае

това. Но помислете само, колко огромна е разликата, ако Вие действително бъркате с ръка, при което всичките фини движения, които ръката извършва, преминават в бърканата смес, всичките неща, включително усещанията и чувствата също постъпват там, или ако това разбъркване става машинизирано. Естествено днес хората не вярват, че в случая тази разлика има значение, обаче тя се забелязва също и в медицинската дейност. Помислете само, че не е все едно дали едно лекарство е приготвено ръчно или машинно. Човек придава още нещо на произведенията, когато самият той ги произвежда - не се смеете на това. Много от вас познават лекарствата на Ритер и мен често са ме питали, как се отнасям към тези лекарства. Знаете може би, че за тези лекарства на Ритер много химни се пеят, докато други разпространяват становището, че те нямат особено действие. Разбира се, те имат своето действие, аз обаче съм твърдо убеден, че те съществено ще загубят своето действие, когато бъдат включени общо в търговията, защото тъкмо при тези лекарства не е все едно дали ги притежава самият лекар и ги дава непосредствено на пациента. Когато това става само в този малък кръг и при тази близост, тогава с лекарството лекарят дава на пациента известен ентузиазъм, известно съпричастие. Ще кажете, че ентузиазмът нищо не тежи и не може да се претегли, обаче той вибрира, той трепти в лекарството. И лекарите са въодушевени, когато са обзети от ентузиазъм. Светлината действа много силно на лекарствата, защо въодушевляването на лекаря да не им действа? Ентузиазмът всъщност създава връзката и оказва голямо въздействие, така че днешните въодушевени лекари биха могли да предизвикват големи въздействия. Тъкмо по този начин лекарството на Ритер въздейства много силно. Но ако го приготвят занаятчийски, по всяка вероятност въздействието ще изчезне. При такива неща има значение дали това, което произлиза от човешката ръка - а от човешката ръка се изработват много неща - дали се прави придружено от споменатото въодушевляване или се прави с машина. Постепенно обаче може да се разбере, че бъркането на торовата смес е голямо удоволствие, така че човек няма и да помисли за машинизирано приготвяне дори когато се употребяват много кравешки рога. Опитали ли се, ще се стигне до това, да се прави в неделите за десерт. Тогава само чрез това, че се прави в неделя, когато са поканени много гости и се провеждат приятни разговори, без машини ще се постигне прекрасен резултат.

Разпределянето на половин кофа разтвор върху една трета моргена вече представлява известно затруднение. Ако количеството на рогата се увеличава, нараства и затруднението не само по отношение на рогата, а по-скоро за самото разпръскване, то става все по-трудно. Може ли разтворът да се разрежи с повече вода или трябва да остане в това съотношение на половин кофа за една трета моргена?

Може да се направи такова разреждане. Но тогава трябва да се промени начинът на бъркане. Вие можете най-напред да разбъркате тора от един рог с половин кофа вода, след което добавяте вода и отново бъркате. Мисля обаче, че по-добре ще бъде да се пресметне, колко субстанция трябва да се разбърква в половин кофа вода и разтворът да се приготвя по същия начин, като се бърка в половината кофа, макар и сипаният вътре тор да е по-малко от един рог. Много е важно да се получи едно вътрешно взаимно проникване. Далече не се постига истинско проникване, ако субстанцията се разреди с вода и само се разбърка. Трябва да се предизвика едно вътрешно взаимно проникване, а такова не може да се получи, ако твърдата субстанция само се разклаща или се бърка недостатъчно бързо. Мисля, че е по-лесно за човека, ако приготви възможно повече половин-кофи с минимални количества субстанция, отколкото отново да бърка получения вече разтвор.

Възможно ли е течността, в която все още са останали твърди частици, да бъде прецедена, за да може по-добре да се разпръсне с пръскачка?

Мисля, че това не е необходимо, защото когато сместа се бърка бързо, получава се доста размътена течност и не е нужно да се обръща внимание, дали там все още има чужди тела. Торът ще позволи правилно да бъде разпръснат. Чистият, еднородният кравешки тор е най-добър, обаче макар в него да има чужди тела, не е нужно човек да си прави труда да ги изхвърля. Ако вътре се намират чужди тела, те без да причиняват никаква вреда, са по-скоро в състояние да действат благоприятно, защото при концентрацията и последвалото разреждане действат фактически лъченията, а не субстанциите. Затова на място, където попадне такова чуждо тяло, няма опасност посетите картофи да избуят в дълги стръкове без нищо по тях.

Аз мислех само за приложението на апарат за пръскане.

Може да се прецеди разтворът, това не вреди. Най-добре ще бъде машините да се снабдят с цедка преди да се разпръсква.

Нищо не се каза, дали масата от рога трябва да се претегли, за да се получи съответната пропорция. За каква кофа става дума, за швейцарска или за кофа от определени литри?

Аз употребявах швейцарска кофа, която там употребяват за доене, а цялата работа беше изпробвана според непосредственото духовно наблюдение. Сега съотношението би трябвало да се изгради по тегло.

Рогата могат ли да се употребяват повече пъти или те винаги трябва да са взети от прясно заклана крава?

Мисля - опити в това отношение не сме правили - от това, което се знае за тези неща, че рогата могат да се употребяват поред три-четири пъти, след което вече не са така добри. Би могло обаче, ако стане нужда, рогата употребени три-четири пъти последователно да бъдат съхранени в обор с крави и да бъдат употребени и през следващата година. Нямам идея обаче с колко

кравешки рога трябва да разполага дадено стопанство и дали да прави икономии в това отношение. Въпрос, който сега не мога да реша.

Откъде могат да се набавят кравешки рога? От Източноевропейските или от Средноевропейските страни трябва да се вземат?

Няма значение откъде са взети рогата, само не трябва да се вземат от боклука на екарисажа, те трябва да са по възможност пресни. Във всеки случай странното е, колкото и парадоксално да звучи това, че западният живот, животът в Западното полукълбо, е съвсем друг в сравнение с живота в Източното полукълбо. Животът в Африка, Азия, Европа означава нещо различно от живота в Америка. Може би рогата от американския добитък ще трябва да се използват по малко по-друг начин. При тези рога може би е необходимо торът да се погъсти, да се направи по-гъст, по-твърд, по-сбит. Най-добре е рогата да се вземат от област, където ще се употребяват. Между силите, които се намират в рогата на кравите от дадена местност и силите, които изобщо се намират в тази местност, съществува невероятно силно сродство, докато силите от чуждите рога биха могли да влезнат в конфликт с нещата, които са в земята. Трябва да се има предвид и това, че много често кравите, от които трябва да се доставят рогата, не произхождат не посредствено от същата местност. Това не трябва да е пречка, като се има предвид, че ако кравата три-четири години е пасла в дадена местност, ако е живяла там, то тя вече принадлежи на тази местност, дори и да не е западна порода.

На каква възраст трябва да са тези рога? От стара или от млада крава трябва да се вземат?

Смятам - всичко това трябва да се изпробва, - че според същността на работата, най-добре е да се вземат от крава на средна възраст.

Колко големи трябва да са рогата?

Рис. 11

(Д-р Щайнер начертава размерите на рога на дъската - около 30 - 40 см дължина (виж Рис.11).Това е обикновената дължина на рогата от алгойска порода.

Не е ли всъщност все едно, дали рогът се взема от скопен вол, от мъжко или от женско животно?

Голяма е вероятността рогът от вол да няма никакво действие, а рогът на бик да има сравнително слабо действие. Затова аз винаги казвам рог от крава, кравешки рог, по правило кравите са от женски род! Имам предвид женско животно.

Кога е най-добре да се засяват зърнените култури, хлебната пшеница?

Точен отговор на този въпрос ще бъде даден в лекцията относно сеитбата. Сеитбата естествено е извън редно важна и има голяма разлика дали се засява скоро след зимните месеци или по-късно. Ако се засее в кратко време след като са изтекли зимните месеци, предизвиква се силна способност за размножаване, ако това стане по-късно, получават се зърнени култури с висока хранителност.

Може ли торът от кравешкия рог да се смеси и поръси заедно с пясък? Има ли значение дъждът при това?

Що се отнася до пясъка, това може да се направи. Не сме пробвали, но нищо не говори против това. Как действа дъждът, това трябва да се провери. Може да се приеме, че дъждът няма да внесе някаква промяна в този процес, дори евентуално може да засили въздействието. От друга страна обаче се отнася все пак до една така висока концентрация на сили, че може да се помисли, дали чрез малкия тласък, който се упражнява от падащите дъждовни капки, няма да се прекали. Действително това е едно фино въздействие и всичко трябва да се вземе предвид. Относно разпръскването на кравешкия тор чрез пясък не може да се възрази.

При съхранението им как могат да се опазят от увреждане кравешките рога и тяхното съдържание?

Относно такива неща важи общото правило, че отстраняването на тъй наречените вредни влияния по правило предизвиква повече вреда, отколкото ако се оставят. Нали в последно време страшно много се държи на това, навсякъде да се дезинфекцира. В това отношение във всички области се отива твърде далеч. При изработването на нашите лекарства имахме предвид, че ако абсолютно бъде отстранена всяка възможност да плесенясат, трябва да се приложат методи, които спъват собствената им лечебна сила. Аз не се страхувам от това, което се проявява като вредно въздействие. То не вреди чак толкова много. Най-добре е да не се стараем да прилагаме изчистващи методи, а да оставим нещата така, както са. Ние обвихме рогата в свински пикочни мехури, за да не попада в тях пръст. Не се препоръчва нищо особено за изчистване на самите рога. Трябва да се знае, че мръсно не винаги е „мръсно“. Например ако си намажете лицето с тънък златен пласт, това е мръсно, но златото не е мръсно. Мръсно е по някога това, което всъщност действа консервиращо, запазващо.

Трябва ли по някакъв начин да се съдейства и усилва хаотизацията на семето?

Може, но това не е необходимо. Изобщо щом се образува семето, с неговото узряване настъпва максимумът на хаотизацията. Не е необходимо да се подкрепя и поддържа. Подкрепа е необходима при торенето. При образуване на семето не е необходимо да се повишава, да се усилва хаотизацията - изобщо щом имаме едно оплодено семе, там вече имаме пълен хаос, съвършена хаотизация. Естествено това може да се постигне, като се направи почвата повече силициева, отколкото е. Чрез силиция, чрез кварца действа всъщност тази част от същността на космичните сили, която бива уловена в почвата. Това може да се направи, но не мисля, че е необходимо.

Колко големи трябва бъдат опитните площи? Не е ли необходимо да се направи нещо за космичните сили, които трябва да се задържат за образуване на новото растение?

По този въпрос могат да се правят опити по следния начин. При тези неща винаги е сравнително лесно да се дават директиви, обаче целесъобразността на една работа човек трябва сам да изпробва. Сравнително лесно могат да се назначат опити по тези въпроси. Да кажем, насаждате на две лехи една до друга жито и еспарезета. Тогава ще имате възможност да видите уреждането на семеобразуването при едно растение, което според собствената си наклонност лесно развива образуването на семена - пшеницата постоянно има тази тенденция. Ако приложите силиций, ще спънете образуването на семена. При еспарезетата образуването на семе напълно ще се потисне или много ще се забави. Когато човек иска да изследва тези неща, винаги може да вземе за сравнение присъщите свойства на зърнените растения, на житото, от една страна, и от друга страна, подобните свойства на еспарезетата, на бобовите растения, и по този начин могат да се направят интересни опити със семеобразуването.

Безразлично ли е кога се разпръсква разреденото количество в нивата?

Съвсем не е безразлично, ако човек иска да запази кравешките рога, след като ги е извадил от земята. Те могат също да се оставят и в земята докато потрябват. Там съдържанието им няма да се развали, дори и когато трябва да презимуват и да останат още известно време от лятото в почвата. Ако обаче се наложи да се съхраняват другаде, трябва да се направи сандък, който да се облицова отвътре с възглавници от торфен прах така, че от всички страни рогата да са обградени с торф. Рогата трябва да се поставят вътре в средата, за да може да се задържи силната концентрация. Обратно, при никакви обстоятелства, в никакъв случай не може да се препоръча запазването на разредената течност. Смесването и бъркането трябва да се направят непосредствено преди употребата.

Ако искаме да третирате зимни житни растения, трябва ли рогата да се употребят три месеца, след като са извадени от земята?

Най-добре ще бъде до тяхната употреба те да остават винаги в земята. Ако се употребят в началото на есента, да се оставят в земята до времето на употребата. Торът няма да влоши качеството си.

При употребата на пръскачки, които фино разпръскват течността, няма ли да се загубят етерните и астралните сили?

Съвсем сигурно не. Те са много крепко свързани. Изобщо не трябва да се страхувате, че духовните сили ще ви избягат, стига вие предварително да не сте ги изгонили. При духовното този риск е много по-малък, отколкото при материалното.

Как да се третират рогата с минералното съдържание, които са прекарвали лятото в земята?

Няма никаква вреда, ако се извадят от земята и се съхраняват на друго място. Може да ги нахвърлите на куп. Това не вреди на субстанцията, която през лятото е стояла в тях. Те могат да бъдат огрявани от Слънцето. Това дори ще им бъде от полза.

Трябва ли рогата да се заравят на мястото, което ще бъде наторявано, или това трябва да стане на съседно или на друго място?

Разликата ще е така незначителна, че няма нужда да се спазва. На практика най-добре ще бъде да се потърси сравнително добра почва, да не е много минерална, а да има хумус в нея. Там на едно място могат да се заравят всички рога, които са необходими.

Какво става, ако в селското стопанство се използват машини? Каза се, че не трябва да се използват машини.

Да, това е въпрос на който всъщност не може да се отговори само с оглед на селското стопанство. Няма съмнение, че в нашия съвременен социален живот въпросът дали бива да се употребяват машини е доста неактуален. Днес е почти невъзможно човек да е земеделец без да използва машини. Естествено, не всички процеси са така сродни с най-интимните природни процеси, както точно това бъркане на тора и подобни на него дейности. Както тук, при този така интимен природен процес не трябва да се прибягва до машини, така и при други процеси природата сама се грижи за това, което няма нищо общо с машините, и там с машини нищо не може да се направи. При семеобразуването те не могат да направят нищо особено, за това се грижи самата природа. Мисля, че въпросът не е особено актуален. Днес обаче въпросът се поставя така: как може да се свърши работата без машини? Трябва само да се обърне внимание на това, че един земеделец няма нужда да култивира в себе си такава голяма привързаност към машините. Съвсем сигурно ще се види, че ако някой някъде е обзет от такава мания към машините при упражняване на земеделието, ще постъпи много по-зле, ако прибягва все до нови машини, макар те да са по-усъвършенствани, отколкото ако продължи да използва старата си машина, докато тя може да

върши работа. Тези неща обаче не са вече селскостопански в строгия смисъл на думата.

Може ли посоченото количество разтворен тор да се разпръсне само върху половината от посочената площ?

Тогава ще получите буйно разрастване, ще стане това, което посочих в друг случай. Ако постъпите така например с картофена нива или нива с друга култура, ще получите бурен растеж, големи стръкове, а това което искате, няма да се добие. Получавате същото, което се нарича тлъсто място. А тлъста, тежка почва се получава, когато там се вложи голямо количество тор.

Как стоят нещата при фуражни растения, при които искаме да получим буен растеж на листата, например спанака?

Смятам, че и в този случай трябва да се приложи само половин кофа с един рог, както ние в Дорнах направихме за определената площ, която всъщност беше зеленчукова градина. За по-големи площи е нужно даже много по-малко. Това е оптималното.

Безразлично ли е какъв е торът, дали е кравешки, конски или овчи?

Най-добрият материал за тази процедура е несъмнено кравешкият тор. Но може да се изследва също по-нататък, дали е приложим за това и конският тор. Тогава, ако по този начин се употреби конски тор, добре ще е кравешкият рог да се увие в косми от конска грива, за да се постави в действие това, което се намира в гривата на коня, който няма рога.

Трябва ли да се направи преди посев или след това?

Правилно е - преди посев. Ние скоро ще видим как действа, защото тази година сме вече закъснели и ще трябва да се направи нещо след посева. Ще видим дали има значение. Но естественото е да се прави преди сеитба, за да се засегне самата почва.

Може ли рог, употребен за кравешки тор, след това да се употреби за минерален материал?

Може наистина, но не трябва да се употребява повече от три-четири пъти. След като се употреби три-четири пъти, неговата сила се загубва.

Има ли значение каква личност извършва тази работа, може ли кой да е да прави това или той трябва да е антропософ?

Наистина това е въпросът. Поставен днес, той ще предизвика много пренебрежителни усмивки. Припомням Ви, че има хора, при които цветята, отглеждани от тях на прозореца, растат чудесно. При други хора те не растат, а изсъхват. Такива неща сега наистина стават, това е факт. Всичко това, което се случва по начин, който външно изглежда необясним, но вътрешно може да се прозре, се случва под влиянието на самия човек. То се случва точно поради това, че човек например медитира и се подготвя за това чрез медитативния живот - вчера характеризирах това. Всъщност, когато меди-

тира, човек живее съвсем другояче с азота, който съдържа световните имажинации. Чрез това той се пренася в състояние, което съществено активира въздействието на всичко това. Човек се поставя в такова състояние тогава изобщо спрямо целия растителен растеж. Само че днес нещата не са така ясни, както са били във времената, когато са се знаели. Имало е епохи, когато хората действително са знаели и чрез определени действия са могли да въздействат върху развитието на растенията. Днес на това не се обръща внимание и тези фини и деликатни въздействия са на път да се загубят. Затова е много лесно да се отричат, когато някой спомене за тях. По тази причина малко ми е трудно да говоря свободно за тези неща пред широка аудитория, защото те лесно могат да бъдат отречени, като се има пред вид начинът, по който хората живеят днес. Много парлив въпрос беше поставен при разговора в залата Бок от нашия приятел Щегеман, дали можем да водим борба с паразитите по този начин, по пътя на концентрацията и подобни на нея практики. Без съмнение това може, ако го правите по правилен начин. Ако особено в периода от средата на Януари до средата на Февруари, когато Земята разгръща своите най-мощни сили, които са концентрирани най-много в Земята, ако човек твърдо си определи едно и също време и в това време редовно предприема такава концентрация. Тогава въздействията могат вече да се покажат наяве. Както казах, това е парлив въпрос, обаче въпрос, който получава положителен отговор. Това трябва да се прави в съзвучие с цялата природа. Трябва да се знае, че е съвсем различно дали една концентрация се прави по средата на зимата или по средата на лятото. Много неща се съдържат в някои народни поговорки, които могат да дадат важни указания за днешния човек. Вижте, вчера бих могъл да прибавя и това, че между многото работи, които бих могъл да свърша в сегашната си инкарнация, но до сега не съм успял, е, че като съвсем млад имах идеята да напиша една тъй наречена селска философия, да опиша понятията на селяните за всички неща, които ги засягат. Би могло да се получи нещо извънредно добро и то би опровергало твърдението на графа, че селяните са глуповати. Би се получила една субтилна мъдрост, една проникателна философия, която още при словообразуването по един грандиозен начин се произнася относно тайните в живота на природата. Човек наистина е учуден от това, което селянинът действително знае за процесите, които се извършват в природата. Да се напише такава селска философия днес вече не е възможно. В нашето време нещата в голямата си част изцяло се загубиха. Днес нещата не стоят така, както преди петдесет, преди четиридесет години. Да, това беше нещо извънредно значително, тъй като тогава при селянина можеше да се научи много повече, отколкото в университета. Тогава време то беше съвсем друго, живееше се със селяните на село и когато дойдоха хората с калабрийските шапки, които въведоха днешното социалистическо дви-

жение, настъпиха други времена и това стана рядкост. Днес светът напълно се е променил. Присъстващите тук по-млади дами и господа нямат никаква представа, как се е променил светът в течение на последните тридесет - четридесет години. Твърде много от действителната красота на народния начин на говорене - диалекти и наречия - е загубена. Още повече е загубено от същинската селска философия, която беше вид културна философия. Даже в селските календари тогава стояха неща, които вече ги няма там. Те изглеждаха другояче, бяха задушежни. Познавах селски календар, отпечатан на лоша хартия, но в него можеха да се видят цветно изобразени планетните знаци, а на външния заглавен лист един малък бонбон, който човек можеше да близне, когато си служи с календара. По този начин книгата беше направена още по-вкусна и по-приятна. Поколения наред си служеха с нея.

Когато се наторяват големи площи, трябва ли човек да употреби броя на използваните рога просто по свой усет?

Не бих Ви дал такъв съвет. В такъв случай смятам, че човек все пак трябва да е наистина разумен. Бих посъветвал най-напред да се направи всичко, та чрез направените по усет опити да се постигнат най-благоприятните резултати и тогава, като се държи сметка за нещата каквито са, да се изразят резултатите в числа, така че да се създадат верни таблици, за да могат хората да ги ползват. Бих посъветвал: ако някой според своето убеждение е склонен да прави това по усет, нека го прави. В своето поведение към другите обаче да не се държи така, като че ли никак не цени таблиците, а да даде на другите достоверни числа и таблици. Би трябвало всичко да се превърне в пресметнати количества и сборове. Това днес наистина е необходимо. Ние се нуждаем от краवेशки рога, за да осъществим нещата, но не се нуждаем от рога на бик, за да ги защитим. Точно това лесно води до съпротива. Бих посъветвал, ако се налага, да се премине към компромиси и добре да се съобразяват мненията на другите.

Може ли в купчината компост да се прибави негасена вар в предписаните днес процентни съотношения?

Досегашният метод ще се наложи като по-подходящ. Трябва обаче да се подходи специфично според това дали почвата е мочурлива, торфена или е пясъчлива. За пясъчливата почва се изисква по-малко негасена вар, докато мочурливата почва изисква по-голямо варово съдържание поради окисляването*12 в нея.

Трябва ли да се прекопават купчините компост?

Не пречи. Но след прекопаването компостът трябва да се покрие пак с един пласт пръст, която го запазва, така че след прекопаването отново да бъде покрит със земя. Особено е добре да се употреби за това торфена пръст, торфен прах.

Какъв вид калиево вещество се има предвид, което може евентуално да се употреби в едно стопанство в преход?

Калий магнезий.

Как най-добре да се употреби неизползваният тор, пълните с тор рога? Трябва ли да се занесат през есента да зимуват на полето или да се оставят до пролетта там, където са закопани?

Трябва да сте наясно, че торенето с тора от рогата не замества напълно торенето изобщо, че обикновеното торене естествено трябва да продължи. Новото торене трябва да се разглежда като допълнително торене, което съществено повишава действието на досегашното торене. Другият, обикновеният начин на торене остава паралелно да се прилага.

Наблюдението на Макрокосмоса като задача на Духовната наука: Животът на Земята и животът на растенията.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Кобервитц, 13 Юни 1924

Правилното уравновесяване състава на тора

Това, което се каза вчера относно подобряването на тора в кравешкия рог, се отнася естествено за подобряване на торенето. Разбира се, наторяването си остава и днес ще говорим, как да се отнасяме към него, като се има предвид, че живото трябва да бъде задържано в областта на живота.

Видяхме как етерно-живото, силите на живота, никога не бива да напускат областта, сферата на растежа. Оттук ние отдадохме голямо значение на това, да опознаем, че почвата, от която растението пониква и която обгръща неговите корени, представлява един вид продължение на растежа навътре в земята; че растително-живото като качество на самата земя се отличава от чисто минералното. Аз вчера посочих как можем да си представим прехода от една купчина натрупана земя с вътрешната и жизненост, породена от съдържащия се в нея хумус, към кората, която обгръща дървото и го затваря, отделя го от външния свят. Днес е загубен възгледът за големите връзки в природата, за общия живот в земята и растението, как този общ живот продължава в отпадъчните продукти на живота, които ние имаме в тора и как действат силите на този всеобхватен живот. Този възглед постепенно беше забравен.

Както казах във вчерашното обсъждане, Духовната наука не трябва да действа като нещо, което от позицията на определен фанатизъм се намесва революционизиращо с гръм и трясък в постигнатото през последно време в различните жизненни области, а трябва напълно да признае тези постижения. Трябва да се води борба, ако може така да се каже, само срещу онези неща, които почиват на съвсем погрешни постановки, понеже са свързани с материалистичния възглед на нашето съвремие; а това, което произтича от

един жив възглед за света и може да се разпростре върху различните области на живота, да се допълни. Ето защо не държа да разглеждаме как досега се приготвя оборският тор, течният тор или компостът. В това отношение относно преработването на твърдия и течния тор е направено достатъчно много. В тази насока може да се каже още нещо в днешното разискване след обяда. Искам да изтъкна само, че навсякъде е налице правилното мнение, че днес в нашето селско стопанство се извършва истинско пиратство, безмилостна експлоатация. Това ограбване става, защото чрез всичко, което изпращаме в света, ние отнемеме сили от земята, даже сили от въздуха, а те трябва да се заместват. За това торът, който по съдържание трябва да отговаря на нуждите на обеднялата земя, за да може отново да я оживи, трябва съответно да бъде приготвян. В последно време именно от материалистичното схващане се появиха най-различни погрешни съждения.

Първо: днес грижливо се изучава, как действат бактериите, най-малките живи същества. На тези малки същества се приписва свойството, че те могат да приведат в правилно съотношение субстанциите в състава на тора. Вижда се какво правят бактериите в тора и се разчита на тях. В това отношение се направиха наистина остроумни, извънредно логични инжектирания на почвата с бактерии, но в повечето случаи те са краткотрайни и не особено полезни опити. Всичко това произлиза от становище, подобно на следното: в една стая човек открива много мухи и смята, че стаята е мръсна, понеже в нея има много мухи. Стаята съвсем не е мръсна, защото има толкова много мухи, а мухите са там, понеже стаята е мръсна. И стаята няма да стане по-чиста, ако човек обмисли всевъзможни начини да намали мухите, или да ги увеличи, та те по-скоро да изядат мръсното, и пр. С такива методи не може да се постигне много, докато във всеки случай ще се постигне повече, ако се премахне мръсното.

Когато се употребява тор от животни, тези малки животинки - бактериите трябва да се разглеждат като резултат на процесите, които стават тук или там в тора. Те могат да бъдат само много полезен симптом за състоянието на тора и затова не бива да им се отдава толкова голямо значение, та да бъдат завъждани или отглеждани, а още по-малко да се води борба с тях. Навсякъде се касае за това, да се намери погледа към общите взаимовръзки при важните жизнени процеси в селското стопанство и относно тези малки същества да се прилага колкото е възможно по-малко атомистичният начин на разглеждане.

Естествено такова твърдение не трябва да се прави, ако същевременно не се посочи средство и път, как практически да се постъпва правилно. Известно е, че това, което казах досега, е подчертавано от различни страни. Важното обаче е, не само да се знае правилното, тъй като много често не се знае какво да се прави с правилното. Трябва също да се знае, какви мерки трябва да

се вземат, особено когато тези правилни идеи отричат нещо, за да могат тези правилни идеи позитивно да се осъществяват. В случай че не могат да се направят позитивни предложения, човек трябва да се въздържа да подчертава негативния аспект, защото това предизвиква само раздразнение.

На второ място: предизвикано от материалистично нюансираното разбиране, се препоръчва торът да се обработва по всевъзможни начини, с всевъзможни неорганични елементи или съединения. Хората от опит се убеждават, че това няма трайна стойност. Човек трябва да е наясно, че ако иска да облагороди, да подобри тора минерално, с това само въздейства оживително на течността, на водата, докато за доброто изграждане на растението е необходимо да се оживи не само водата, тъй като от водата, която се процежда през земята, не произлиза никакво по-нататъшно оживяване. Водата не може да придава живот от своя страна.

Земята трябва пряко да бъде оживена, а това не може да стане с нейното минерализиране. Това може да стане само с органическа субстанция, която се внася по съответен начин, за да може да действа организиращо, оживяващо върху самата твърда почва, върху самата твърда земя. Това оживяване на торовата маса, на твърдия и течния торов материал от животните, както и на всяка друга маса, която се употребява за тор, може да се постигне само ако се действа от областта на живота, ако се остане в живота - това е задача в областта на земеделието, която се импулсира от Духовната наука. Духовната наука навсякъде разглежда предимно цялостното действие на живота и отмества погледа си от малкото и от заключенията, които се извличат от малкото, от микроскопичното, - тях микроскопът ги взема под внимание, - понеже те нямат голямо значение. Наблюдаването на макрокосмичното, на широкия обсег на природните действия, това е задачата на Духовната наука. Затова, разбира се, е необходимо да се вгледаме в тези природни действия.

В селскостопанската литература по най-различен начин се прокарва становището, че за почвата и растенията от голямо значение са азотът, фосфорната киселина, вартата (натриевите съединения), калиевите съединения, хлорът и пр., даже желязото, докато силициевата киселина, оловото, арсенът, живакът, даже содата бикарбонат имат най-вече стимулиращо значение за растенията, че с тях растежът на растенията може да бъде само стимулиран.

И тези, които поддържат това становище, вярват, че то се доказва от опита. Като твърдят това, те обаче документират, че вървят пипнешком в тъмнината, и добре е само това, че - сигурно по силата на стари традиции - те не се отнасят към растенията така неразумно, както биха се отнасяли, ако следваха само това свое становище. То всъщност не може и да се следва. Защото как в действителност стоят нещата?

В действителност великата природа не изоставя човека така безмилостно, когато той не се съобразява със силициевата киселина, оловото, живака, арсена, както го изоставя, когато той не взема по правилен начин под внимание калия, калция или фосфорната киселина. Тъй като силициевата киселина, оловото, живака, арсена ги доставя небето, доставя ги доброволно с дъжда. За да има по правилен начин фосфорна киселина, калий, вар в земята, човек трябва да я обработва, трябва да я тори по правилен начин. Тях небето не ги доставя от само себе си. Но все пак от продължителното земеделие земята може да обеднее, човек непрекъснато я прави по-бедна. Затова той трябва да я наторява. Възможно е обаче, както е случаят с много селски стопанства, компенсирането с тора да е твърде слабо и недостатъчно. Тогава земеделието се превръща в грабеж и земята непрекъснато обеднява.

Човек трябва да се грижи правилно да се осъществява същинският природен процес. Така наречените подбуждащи въздействия са именно най-важните въздействия. Веществата, които се смятат за ненужни, се намират в най-фини дози около цялата Земя. Те са толкова необходими за растенията, колкото това, което идва от Земята. Само че растенията ги всмукват от световните простори. Живак, арсен, силиций - тях растенията ги всмукват от почвата, след като самите тези вещества са проникнали в почвата.

Ние, хората, можем напълно да попречим по правилен път в почвата да проникне*13 онова от световното обкръжение, от което растенията се нуждаят. Като продължаваме да наторяваме без план, ние можем постепенно да попречим на почвата да поеме това, което идва от световните простори и като силициева киселина, олово, живак действа в най-фини хомеопатични дози. То трябва да бъде поето от растението, което да формира своето тяло чрез въглерода, с помощта именно на това, което във фини дози идва от световните простори и което растението поема посредством почвата.

Поради това ние трябва и по-нататък редовно да обработваме тора, не само както беше казано вчера. Не просто да прибавяме субстанции, които смятаме, че той трябва да съдържа, за да ги пренесе в растението, а да прибавим живи сили. Защото за растението са много по-важни и необходими живите сили, отколкото само субстанциалните сили, само субстанциите. Дори да бихме имали почва все по-богата на тези или онези субстанции, тя не би била от полза за растението, ако чрез торенето не предадем на растението способността да поема в своето тяло това, което действа в почвата. Касае се точно за това.

Днес съвсем не се знае как минимални количества действат извънредно силно, точно когато се отнасят до живото. След изследванията на г-жа д-р Колиско*14 върху действията на най-малките същности, които изследвания по такъв блестящ начин поставиха изцяло на научна основа това, което до тогава пипнешком се опитваше в хомеопатията, мисля, че от този момент

нататък ще се гледа съвсем научно на факта, че точно защото малките същности се прилагат по съответен начин в най-малки количества, точно затова лъчащите сили, от които се нуждае органичният свят, се освобождават от наличната си обвързаност и се въвличат в действие.

При торенето никак няма да ни е трудно да прилагаме така минималните количества. Ние видяхме, как с препаратите от кравешките рога, употребени било преди торенето, било след него, ние прибавяме въздействия към тора, използван отделно от това хомеопатично торене, като регулираме и подпомагаме по правилен начин действието му. По разнообразни начини трябва да се опитва да се придаде на тора съответният живот, да му се даде консистентността, та той от само себе си да задържи необходимото му количество азот, както и другите вещества, от които се нуждае; да му се даде жизнената тенденция, която ще го направи способен да достави на земята съответната жизненост. И днес бих желал да дам указания, как и какво да се добави към тора свръх прибавения тор от кравешкия рог, как той да бъде оживен така, че от своя страна да може да пренесе в земята, на която расте дадена култура, своята животворност. Ще изброя различни неща, но изрично подчертавам, че ако в една или друга област нещо е трудно да се направи, то може да се замени с друго. Само в един единствен случай не може да се намери заместител, защото това е толкова характерно, че едва ли може да се намери по същия начин в друг вид растение.

В органическата област на първо място трябва да се има предвид, че въглеродът, водородът, азотът, сярата трябва по правилен начин да се свържат с другите вещества и особено с калиевите соли. Специално за калиевите соли относно израстването на растението се знаят някои неща. Да вземем количеството на калиевите соли, които растението използва за своя растеж. Знае се, че калиевите соли, изобщо калият внася растежа повече в онези области на растителния организъм, които по-късно в повечето случаи стават негов скелет, които образуват твърдото, стъблообразното. Чрез калия растежът се задържа в стъблото. Става дума така да се вгради калиевото съдържание в това, което става между земята и растението, че в органичния процес той правилно да действа в същинското тяло, в белтъчините на растението. Там се постига нещо, ако се направи следното:

Взема се бял равнец, растение, което може да се намери в изобилие. Може да се употреби също и като дрога. Белият равнец е истинско чудо, всъщност също като всяко растение, но когато човек гледа друго цвете, в сърцето възниква чувството, че в сравнение с него белият равнец е съвсем особено чудо. То съдържа в себе си това, за което ви казах, че с него Духът винаги си на мокря пръстите, когато иска да пренесе на неговото съответно органическо място дадено нещо като въглерод, азот и пр. Белият равнец се представя в природата така, като че ли някакъв творец на растения го е

имал за модел, по който да постави по правилен начин сярата в правилно-съотношение спрямо другите растителни субстанции. Може да се каже: при никое друго растение природните духове не са постигнали такова съвършенство да приложат сярата, както при белия равнец. И ако човек е запознат с действието на белия равнец в животинския и човешкия организъм, ако знае как с правилно поемане на бял равнец може да поправи всичко, което е причинено от слабост на астралното тяло, тогава може да проследи това растение с неговата специфичност в целия природен процес на растителното развитие. Той е голям благодетел на дадена област, когато расте по синорите или по пътищата, където се отглеждат житни растения, картофи или каквито и да било други култури. Белият равнец не трябва в никакъв случай да се премахва. Разбира се, трябва да се попречи да се развъжда там, където пречи. Той никъде не е вреден, но може да стане досаден.

Както някои симпатични хора упражняват въздействие в обществото със самото си присъствие, а не с това, което говорят, така в местност, където много расте, белият равнец въздейства извънредно полезно със самото си присъствие.

С белия равнец може да се направи следното: от него се взема това, което се използва в медицината, вземат се цветовете, съцветията на белия равнец. Ако са пресни, оставят се малко да увехнат, не много. Когато се употребява изсушен като дрога, тогава от листата се пресова сок или от сухите листа се прави отвара и със сока или отварата леко се поливат съцветията, сухите съцветия. От така приготвения бял равнец се вземат една-две пълни шепи, смачкват се силно, така се получава плътна маса и с нея се напълва пикочен мехур на елен - виждате как навсякъде се остава при живото - завързва се и по възможност се окачва на слънчево място, да престои през лятото. През есента се откачва и се заравя не много дълбоко в земята, където престоява през зимата. Така затворените в мехура на елен цветове на равнеца - може да са налице вече и наченки на плода - през цялата година отчасти над земята, отчасти под земята са изложени на въздействия. Може да се види как през зимата се получава една специфична консистенция.

Ако сега получената от еленовия мехур субстанция - в готовия си вид може да се запази толкова дълго, колкото човек иска - се прибави към един куп обикновен тор, който може да е голям и колкото една къща, и се размеси с него, за което не се изисква много работа, ако тази субстанция само се разпредели в тора, тя започва да го облъчва. В нея се съдържа извънредно голяма облъчваща сила - съществуването на облъчваща сила ще повярва и материалистът, щом като говори за радий, - така че щом изобщо бъде внесена и с колкото и количество тор да се размеси, тя въздейства върху цялата маса твърд и течен животински тор, както и върху компоста.

Така пригответената маса от бял равнец действа оживяващо и освежаващо, когато обогатеният с нея тор се разпръсне по обработваната площ по същия начин, по който днес се прилага торът. Така се компенсира много от това, което иначе представлява ограбване на почвата. На тора се възвръща възможността така да оживи земята, че да бъдат уловени далечните космични вещества като силициевата киселина, оловото и прочие, които пристигат на Земята в най-фини хомеопатични дози. Членовете на селскостопанския кръг трябва да направят свои опити и ще видят, че ще имат успех.

Сега трябва да поставим въпроса - защото е важно да се работи с разбиране, а не без да се разбира: Ние опознахме белия равнец с неговото хомеопатично съдържание на сяра, което наистина по превъзходен начин е свързано с калия и от самото цвете действа така великолепно, че прави белия равнец способен да облъчва и да прониква в големи маси. Но защо трябва да се затваря точно в мехур на елен?

Това е свързано с вникване в целия процес, който протича във връзка с мехура. Еленът е животно, свързано по особено интимен начин не толкова със Земята, колкото с околността на Земята, с това, което е космично в околността на Земята. Затова еленът има разклонени рога, чиято задача вчера посочихме. Точно това, което се съдържа в белия равнец, по много особен начин се консервира в човешкия и животинския организъм в процеса, който става между бъбреците и пикочния мехур, а този процес е зависим от субстанциалното устройство на мехура. Мехурът на елена, макар че е тънък субстанциално, е свързан не с вътрешността на организма, а с космичните сили. Мехурът на елена е почти отражение на Космоса, за разлика от говедото, при което силите са съвсем други и са свързани с вътрешността на организма. Така даваме възможност чувствително да се увеличат силите на белия равнец, които свързват сярата с другите субстанции. В тази обработка на белия равнец, която описах, имаме нещо съвсем фундаментално за подобряване на тора, при което през цялото време оставаме в живото, в средата на живота и не излизаме извън нея, не навлизаме в неорганичната химия. Това е най-важното.

Да вземем друг пример относно случая, когато искаме да придадем на тора толкова живот, че той да го пренесе в земята, от която израства растението; да направим тора способен още повече да свърже веществата, необходими на растението, освен калия също калция и калциевите съединения. При белия равнец имаме работа предимно с калия. Ако искаме да уловим действието на калция, тогава се нуждаем от едно растение, което не предизвиква такова възхищение както белият равнец, но което също съдържа сяра в хомеопатични дози и чрез нея привлича в органичния процес останалите вещества, необходими за растението. Това е лайката, *Chamomilla officinalis*.

Не е достатъчно да се каже само, че лайката се отличава с това, че съдържа много калий и калций. Разликата е, че белият равнец развива своята сярна сила предимно в изграждащия процес на калия. Той има сяра точно в количество, необходимо да преработи калия. Лайката обаче плюс това преработва калция и така съществено може да допринесе да се изключат от растението вредните за оплождането влияния и да поддържа растението здраво. Удивително е, че лайката също съдържа сяра, но в друго количество, защото с нея тя трябва да преработва и калция. Трябва отново да се учи. Това, което постъпва от Духовната наука, се отнася винаги за големи, за далечни взаимовръзки или както се казва, за макрокосмичните, а не за микрокосмичните отношения. Сега трябва да се проследи процесът, който лайката извършва в човешкия и в животинския организъм. За всичко, което лайката извършва, пикочният мехур е почти без значение; обратно, от голямо значение са стените на червата. Затова ако искаме да употребим лайката както белия равнец, трябва да откъснем хубавите, нежни жълто-бели главички и да постъпим с тези главички също както с чадърородобните съцветия на белия равнец, но не да ги поставим в мехур, а в червата на говедо.

Вижте, Вие отново можете да извършите нещо чудно хубаво, нужно е не много, но то е чудесно. Вместо да се направи обичайната наденица, както се прави днес, от червата на говедото се прави наденица с пълнеж от приготвената по описания начин лайка. Сега разполагаме с нещо, което само трябва да се изложи по подходящ начин на действието на природните сили. Ние и тук през целия този процес оставаме в областта на органичното, на живота. И понеже сега трябва да действат колкото е възможно повече сродните на Земята живи сили, тази скъпоценна наденица - тя наистина е скъпоценна - се заравя на неголяма дълбочина в богата на хумус почва и престожава цялата зима в земята. Изберете място, където снегът остава по-дълго и слънцето добре го огрява. Там космичните астрални сили му действат възможно най-много.

През пролетта се изважда, запазва се също както белия равнец и по същия начин се поставя в тора. Ще се види, че с това се получава тор, който първо по-добре задържа в себе си азота от обикновения тор и освен това има способността така да оживи земята, че тя може да действа извънредно стимулиращо върху растежа на растенията. И преди всичко когато така се тори, ще бъдат произведени здрави растения, наистина по-здрави растения, отколкото ако такива неща не се правят.

Казаното звучи налудничаво, знам това, но помислете, колко неща досега са били обявявани за налудничави, а след някоя и друга година се въвеждат в живота. В швейцарските вестници например можете да прочетете, как проектът за построяване на планинска железница в Швейцария се смяташе за глупост, но след кратко време тази железница стана действителност и

днес хората не я вземат за глупава измислица. Затова при тези неща трябва да бъдат отстранени предразсъдъците. Връщам се на въпроса. Ако е трудно да се намерят тези две растения - бял равнец и лайка, те могат да бъдат заместени с други, но това няма да е добре. По-добре е тогава те да се употребят като дрога.

И обратно, с оглед на неговото добро въздействие, мъчно може да бъде заместено едно растение, което хората често не го обичат; не го обичат в смисъл, че това, което човек обича, той го милва. А това растение човек не може да го погали, това растение е копривата. Тя действително е голямата благодетелка в живота на растенията и едва ли може да бъде заместена от друго растение. Ако някъде не може да се намери, може да се замести с дрога, с изсушена коприва. Копривата обаче наистина е един световен юнак, който може да върши огромна работа. Също и копривата носи в себе си сярата, чието значение вече разясних, а именно тя подрежда и улеснява работата на Духа. Освен че разпространява калий и калций в своите излъчвания и течения, копривата има и железни лъчения, които са почти толкова полезни за развитието на природата, колкото нашите собствени железни лъчения в кръвта. Поради своите ценни свойства копривата съвсем не заслужава да бъде пренебрегвана, което често се случва там, където тя расте навън в природата. Всъщност тя би трябвало да се вратне в сърцето на човека, тъй като поради своето великолепно вътрешно действие и вътрешна организация, вън в природата тя наистина е подобна на това, което е сърцето в човешкия организъм. На първо място става дума за това, че в копривата човек има едно голямо благодеяние, а сега - извинете ме господин графе, ако за миг стана много конкретен относно Вашия имот тук и кажа, - че ако е необходимо дадена почва да бъде освободена от желязото, за това допринася засяването на необработвани места с коприва, която по особен начин освобождава от действието на желязото горния пласт на почвата, защото тя много обича желязото и го привлича към себе си. Ако не желязото, то действието на желязото върху развитието на растението се неутрализира. Засяването на коприва в такава местност ще има голямо значение. Но това исках да спомена само мимоходом. Искам да обърна внимание, че самото наличие на коприва в дадена околност е от голямо значение за развитието на растенията.

За да бъде подобрен торът, се набира коприва, каквато може да се намери, оставя се малко да увехне и в това слабо увехнало състояние се смачква и така, без да се поставя в мехур на елен или в черво на говедо, просто се заравя в земята, като се отделя от земята с тънък пласт натрошен торф. Отбелязва се мястото, за да не се изкопае само пръст, когато потрябва. Така престоява през зимата и лятото - цяла година. Тогава се получава субстанция с огромно въздействие.

Тази субстанция се прибавя и смесва с тора по начина, който описах, и тогава под нейното въздействие този тор става чувствителен, наистина чувствителен. Той става като че ли умен и не позволява по неправилен начин да се разлага каквото и да било, нито да се изпусне по неправилен начин азота, както и други вредни процеси. Тази прибавка прави тора умен, и той добива способността да прави земята разумна, така че тя индивидуализира своето отношение към растенията, които човек иска да отглежда по този начин. Имаме наистина нещо като „вразумяване“ на почвата, което постигаме с тази добавка на *Urtica dioica*, на копривата.

Днешните методи за подобряване на тора, макар засега понякога да изненадват със своето външно въздействие, в края на краищата превръщат всички превъзходни селскостопански произведения постепенно, така да се каже, в прост пълнеж на човешкия стомах. Те вече нямат истинска хранителна сила в се бе си. Но не би трябвало човек да се зальгва, когато има за ядене нещо голямо и надуто, а е необходимо той да има продукт, който е изпълнен с истинска хранителна сила.

Сега става дума за това, че някъде в селското стопанство може да се появяват болести по растенията. Ще говоря общо. Днес много обичат да се специализират във всички неща, говори се за тази или онази болест. Доколкото се упражнява наука, правилно е човек да знае, как изглежда това или онова. Но както за лекаря не е от голяма полза, че може да опише заболяването, а много по-важно е той да може да го лекува, така е и тук. При лекуването влиза в съображение далеч по-различна гледна точка от тази, която се взема при описанието на болестта. Може да е достигнато до голямо съвършенство в описанието на болестите, може точно да се знае какво става в организма според правилата на днешната физиология или физиологичната химия, но да не може нищо да се излекува. Не може да се лекува според резултата на хистологичните или микроскопичните изследвания. За да лекува, човек трябва да познава общите, големите взаимовръзки. Така е също и относно растителната природа. И понеже в това отношение растителната природа е по-проста, отколкото животинската и човешката природа, също и лекуването при растението може да протече по-общо. При растението може да се приложи универсално лечебно средство. Ако това не можеше, човек фактически би бил наистина в лошо положение спрямо растителния свят, в каквото той често изпада при лекуването на животните. При лекуването на човека не е така, човекът може да каже какво го боли. Животното и растението не могат, но затова пък при тях лекуването протича по-общо. Не всички, но голям брой болести по растенията могат да бъдат отстранени, щом като бъдат забелязани, чрез рационално приготвяне на тора и то по следния начин:

Чрез торенето на почвата трябва да се прибави калций. Той обаче няма да помогне, ако в него няма живот. Ако е предназначен за лекуване, калцият трябва да остане в областта на живота. Не трябва да се напуска областта на живота. Нищо не можете да предприемете с обикновения варовик и подобни.

Има едно растение, богато на калций, което в растителната пепелна субстанция*15 съдържа 77% калций, но в най-фини съединения. Това е дъбът, особено кората на дъба, която вече представлява междинен продукт между растението и живата част на почвата, както Ви изложих относно сродството на живата почва с кората. Калциевата структура на дъбовата кора е най-идеалната проява на калция. Калцият, когато е още жив, а не мъртъв - в мъртво състояние също действа, но по друг начин - има онова свойство, което Ви разясних. Живият калций създава съответен порядък, когато етерното тяло действа прекалено силно, така че астралните сили не могат да обхванат организма. Тогава калцият потиска, задушават етерното тяло и с това освобождава действието на астралното тяло; това се получава при всеки калций. Но когато искаме не да произведем шок в организма, а да свием по правилен начин буйно разрастващото се етерно тяло, тогава трябва да приложим калция в структурата, в която той се намира в дъбовата кора.

Събираме дъбова кора, каквато можем да намерим. Нужно е не много, не повече от това, което можем да съберем. Надробяваме я на трохи, напълваме с тази раздробена маса черепа на някакво домашно животно, безразлично какво е то, затваряме черепа по възможност с някаква кост, заравяме го на плитко в земята, покриваме го с натрошен торф и насочваме към мястото улук, канавка, за да се излива там повече дъждовна вода. Може даже напълненият с дъбова кора череп да се сложи в каца, в буре, в което да може непрекъснато да се втича и да изтича дъждовна вода; там да се сложи растителна маса, която образува растителна тиня. В тази растителна тиня черепната кутия с раздробената дъбова кора да престои по възможност през есента и зимата - снежната вода е също така добра както дъждовната.

Чрез тази маса се прибавя към торовете това, което им придава силите да се борят профилактично с вредните растителни болести и да задържат тяхното развитие. Сега вече сме смесили четири неща. Във всеки случай всичко това изисква известна работа, но ако помислите, ще откриете, че това изисква по-малко работа, отколкото всичко, което се прави в селскостопанските химически лаборатории и което при това трябва да се заплаща. Ще видите, че това, което обяснихме тук, националикономически по-добре се рентирира.

Ние обаче се нуждаем от още нещо, което по правилен начин привлича силициевата киселина от цялото космическо пространство. Защото тази силициева киселина трябва да я имаме вътре в растението. И точно по отношение на поемането на силициевата киселина с течение на времето земята гу-

би своята мощ. Губи я бавно и затова не се забелязва особено от тези, които още гледат само микрокосмичното, а не макрокосмичното. Те не се интересуват от тази загуба на силициевата киселина, защото вярват, че това няма никакво значение за развитието на растението. То обаче има извънредно голямо значение. За тези неща човек трябва да има известно знание. Съвсем сигурно днес това незнание не поставя учените в такова конфузно положение, както би било в миналото, защото днес се говори без стеснение за превръщането на елементите. В тази насока наблюдението на най-различни елементи опитоми материалистичните лъвовете.

Хората нищо не знаят за известни неща, които непрекъснато стават около нас. Ако ги познавах, те по-лесно биха могли да приемат такива неща, които сега изложих. Знам много добре, че рутинираните в днешния начин на мислене ще кажат: но ти нищо не казваш как да се подобри азотното съдържание на тора. Аз непрекъснато говорих именно за това, особено когато говорих за белия равнец, лайката, копривата, защото в органическия процес действа една тайна алхимия, която например наистина превръща калия в азот, когато той работи вътре в тора по правилен начин. В живота на растението участват тези четири елемента, за които говорих. Наред със сярата се намира също и водород. Аз Ви посочих значението на водорода. Между калция и водорода има взаимно качествено съотношение, аналогично на отношението между кислорода и азота във въздуха. Вече и по чисто външен начин, както е при количествения химически анализ, би могло да се установи, че съществува сродство между връзката на кислорода и азота във въздуха и връзката на ворта с водорода в органичните процеси. Под въздействието на водорода калцият и калият непрекъснато се превръщат в азотоподобна субстанция и в края на краищата в истински азот. И азотът, получен по този начин, е от огромна полза за развитието на растението, но той трябва да бъде произведен по тези методи, които описах.

Силициевата киселина съдържа силиций. Силицият пък в организма се превръща в едно вещество от извънредна важност, което изобщо не се изброява сред химическите елементи. Силициевата киселина е нужна на човека, за да привлича космичните сили. И така, в растението трябва да се установи правилно взаимодействие между силициевата киселина и калия, не калция. Чрез торенето трябва да оживим почвата, като изградим това правилно съотношение. Трябва да потърсим растение, което чрез съдържащото се в самото него съотношение между калия и силициевата киселина да е в състояние, като се прибави пак в хомеопатична доза към тора, да му придаде съответната сила. Ние наистина можем да намерим това растение. Със самото си присъствие сред нашите селскостопански области то действа благотворно.

Това растение е Тагахасум, радиката, глухарчето. Невинното жълто глухарче е истинско благодеяние за областта, в която расте, тъй като то е посредникът между фино хомеопатично разпределената в Космоса силициева киселина и това, което в цялата област се нуждае от силициевата киселина. Глухарчето е наистина един вид небесен пратеник. Но ако иска да направи глухарчето активно в тора, човек трябва правилно да го приложи. Там трябва да го постави под въздействието на Земята и то през зимата. С това глухарчето приема заобикалящите го сили, ако се обработи така, както се обработват другите съставки, които посочих, а именно:

Набират се жълтите главички на глухарчето, оставят се да увехнат малко, притискат се, зашиват се в булото, в мезентерия на говедо и се заравят в земята за през зимата. Когато през пролетта се извади от земята, тогава този препарат е изцяло проникнат от космичното въздействие. Може да се остави настрана, докогато ще се употреби. Получената субстанция се прибавя към тора по същия начин и тя ще да де на почвата способността да привлече от атмосферата и от космоса толкова силициева киселина, колкото е нужно на растението, за да бъде то чувствително към всичко, което се намира в неговото обкръжение и самото то да привлича всичко, от което има нужда.

За да може наистина да расте и да се развива, растението трябва да притежава известна чувствителност. Както един безчувствен човек не чувства това, което се случва край него, така всичко, което се случва във и над почвата, не се забелязва от едно безчувствено растение, то не го чувства и не може да си послужи с него за своето развитие. Ако обаче растението бъде проникнато и оживено от силициева киселина по описания начин, тогава то става чувствително към всичко и привлича всичко, което му е нужно. Растението може лесно да се доведе до положение да използва съвсем малка част от почвата около него, за да привлича това, от което се нуждае. Естествено това не е добре. Ако почвата се обработи така, както описах, растението се подготвя да привлича нещата от широката околност. На растението може да се помогне да използва нужните му сили и вещества не само от дадената нива, но и от близките ливади, както и от горските площи. Така, когато по описания начин чрез глухарчето предоставим на растенията силите, от които се нуждаят, можем да постигнем обменните взаимодействия в природата.

Би трябвало да се опита да се произведе тор така, че тези пет съставки или техни заместители по споменатия начин да се прибавят към тора. Вместо да се обработва с химикали, торът в бъдеще трябва да бъде обработван с бял равнец, лайка, коприва, дъбова кора и глухарче. Едно такова средство за напояване не ще притежава много от това, от което земеделието има нужда.

Ако се направи още едно усилие и към така приготвения тор се прибави още една съставка, а именно силно разреден сок от валериана, торът добива още една способност: подбужда растението да се отнася по правилен начин с фосфорната субстанция. Тази съставка се приготвя по следния начин: пресова се, изтисква се сок от цветовете на валериана и се разрежда в топла вода. Това може да се направи по всяко време, разтворът да се запази до неговата употреба, когато се прибавя към тора. С тези шест съставки ще може да се произведе превъзходен тор както от течен и твърд оборски материал, така и от компост.

ВЪПРОСИ И ОТГОВОРИ

13 Юни 1924

Общи грижи за тора - Подробности относно торовите препарати - Поемане на хранителни вещества от атмосферата.

Въпрос: Мехурът на елен от мъжки елен ли трябва да се вземе?

Д-р Шайнер: Имах предвид мъжки елен, мъжки ротвилд.

За какъв вид коприва става дума?

Уртика диоика.

В местности, където много вали дъжд, правилно ли е торната яма да се покрие?

Всъщност торът трябва да понася обикновеното количество дъждовна вода. Не е полезно, когато торът не получава никаква дъждовна вода; вредно е също, ако дъждът съвсем го измива. Тези неща не могат да се решават по общ начин за всички случаи. Общо може да се каже само това, че дъждовната вода е полезна за тора.

Не трябва ли течният оборски тор да се държи на закрити места, за да не се размие от дъжда и да запази състава си?

В действителност в известен смисъл дъждовната вода е необходима на тора. Може да се помисли, дали ще е добре за предпазване от дъжда върху тора да се разстеле торфен пласт. Неправилно ще бъде, ако над тора се постави покрив за предпазване от дъжда. От това сигурно ще се влоши качеството на тора.

Ако даденият вид наторяване в еднаква степен поощрява както културните растения, така и плевелите, трябва ли да се прилагат особени методи за премахване на плевелите?

Разбира се, въпросът е уместен. За плевелите искам да говоря следващите дни. Това, което казах, е благоприятно изобщо и чрез него не се постига премахване на плевелите. Растенията обаче стават много по-устойчиви срещу паразитните вредители, които ги нападат. Има средство против паразитните вредители по растенията. Борбата с плевелите не почива на принципите, за които говорих досега. Плевелите участват в общия

растителен живот. За това ще говорим още. Нещата са така свързани, че нищо не бива да се изключва от този общ процес.

Какво трябва да е нашето отношение към метода на капитан Кранти, според когото чрез рехаво натрупване на торните маси на пластове, от произведената собствена топлина торът също може да се измирише?

Умишлено не говорих за нещата, които се прилагат днес по рационален начин. Исках да посоча това, което като стимул за подобряване на всеки такъв метод идва от Духовната наука. Този метод, който споменавате положително има предимства. Аз вярвам, че методът е общо взето нов, не е метод от старо време и може да се предположи, че принадлежи към онези методи, които в началото заблуждават с външни ефекти и които с течение на времето не се оказват така практични, както всъщност се представят. В началото, когато почвата е обработвана по традиционен начин, всичко ново я освежава по някакъв начин. Ако това се прилага по дълго, получава се същото, както при лекарствата, когато за пръв път се внесат в организма. Най-невероятните лекарства помагат първия път, след това лечебното им действие спира. Също и при тези неща това трае известно време, докато се разбере, че не е така, както отначало се е вярвало. От особено значение тук е произвеждането на собствена топлина и тази дейност, която трябва да се извърши, за да се произведе тази собствена топлина, сигурно е извънредно благоприятна за тора, така че от тази дейност трябва да се получи нещо положително. Вредите, които могат да произлязат, са в това, че торът е рехав и аз не знам дали по този начин наистина загубва миризмата си. Ако той се окаже без миризма, това ще е знак, че този метод е благоприятен. Това обаче е метод, който не е изпробван много години.

Не е ли по-добре торището да е над земята, вместо да се поставя в трап?

По принцип е правилно торището да е нависоко. Трябва да се погрижим самото торище да не е много високо, за да се запази съответна връзка със силите, които се намират под земята. Да не се поставя на хълм, на могила, а да е на нивото на земята, това е най-благоприятното положение на торището.

За лозата, която много боледува, може ли компостът да се ползва при същите условия?

Може да се използва с някои изменения. Ще посоча някои изменения, когато говоря за овощарството и лозарството. Което казах днес, важи изобщо за подобряване на всеки вид тор. Днес говорих за нещата, които подобряват състоянието на тора изобщо. Как тези неща могат да се спе-

цифицират за ли вада или пасище, за житните култури, за овощарството и лозарството, това ще разгледаме по-обстойно.

Правилно ли е торището да бъде изолирано от земята чрез плочи или мушама?

Според това, което се знае за цялата структура на земята и нейната връзка с тора, това изолиране във всеки случай е нелепост. Не виждам защо торището трябва да се облицова по този начин. Ако се направи това, тогава за торището трябва да се остави свободно пространство, един пояс празно място около него, за да се позволи взаимодействието между тора и земята. Защо трябва торът да се влошава, като се отделя от земята?

Има ли някакво значение дали почвата е песъчлива или глинеста?

Понякога вътрешните пластове на торището се покриват с глина, за да не са пропускливи.

Вярно е, че определен вид земя има съответно определено въздействие. Естественото произлиза от свойствата на самия вид почва. Когато почвата е песъчлива, тя постоянно попива вода, защото е водопронемлива, и затова преди да се сложи торището върху нея, трябва да се попълни с глина. Ако почвата е много глинеста, трябва да се разрови, да се направи рохкава и да се посипе с пясък. За да имаме едно средно въздействие, винаги се взема, един пласт пясък и един пласт глина. Тогава имаме едновременно и двете, плътност на земята и въздействията на водата. Иначе ще се просмуче водата. Особено е благо приятно смесването на двата вида почва. По този начин - особено ако това може да се избегне - няма да се избира льосова почва за торището. Льос и подобни на него нямат особено въздействие. По-добре е постепенно да се направи изкуствена почва за торището.

Ако в дадена област няма тези растения, които ни посочихте - бял равнец, лайка, коприва, възможно ли е те да бъдат развъдени чрез засяване?

Ние, производителите на сено смятахме, че белият равнец е опасен за говедата, също и радиката. Ние бихме желали по възможност да ги отстраним при сенопроизводството, както и магарешкия бодил. На път сме да постигнем това. Трябва ли пак да ги засяваме по синорите и по междите, не в ливадите и пасищата?

Да, с какво те са вредни като храна за животните?

Граф Кайзерлинг: Говори се, че белият равнец съдържа отровно вещество. Казват, че радиката не била полезна храна за добитъка.

Д-р Щайнер: Това заслужава внимание. На полето животното не ги яде.

Граф Лерхенфелд: При нас е обратното, радиката направо се приема като храна за млекодаващите животни.

Д-р Щайнер: Понякога това са само съждения. Не се знае дали са изпробвани.

Трябва да се провери - възможно е в сеното те да не са вредни. Ако те бяха вредни, самото животно ще остави сеното; животното не яде нищо, което му вреди.

Белият равнец не е ли затруднен в растежа си при много варовита почва, тъй като той всъщност се нуждае от влажна и кисела почва?

Когато се употребява дивият бял равнец - става дума за това особено хомеопатизиране - за един голям имот е достатъчно да се разпръсне само незначително количество бял равнец. За целия този имот е достатъчен само белият равнец в градината на този дом.

Виждал съм в моята ливада, че всички говеда обичат да пасат глухарчето, докато то е младо, докато наближи да цъфти. По-късно, когато започва да цъфти, говедата вече не го ядат.

Трябва да вземете под внимание следното: говоря, разбира се, за едно общо правило. Животното не яде глухарчето, ако то му вреди, животното има извънредно добър инстинкт по отношение на храната. Има обаче едно друго нещо, което не трябва да се забравя. Когато искаме да поощрим нещо, което почива на някакъв процес, ние почти винаги прилагаме средства, които не прилагаме в друг, в обикновен случай. Например никой не се храни ежедневно с хлебна мая, но тя се употребява за печене на хляб. Работата стои така: това, което при определени обстоятелства, когато се изяде в голяма доза може да действа отровно, при други условия може да действа най-благоотворно. Лекарствата в по-голямата си част са отровни. Определящото в случая не е веществото, а начинът на употреба. Така че разсъжденията дали глухарчето е вредно за животното, трябва да се изоставят. Съществуват много странни мнения; не е ли любопитно това, че докато от една страна граф Кайзерлинг подчертава вредността от радиката, то от друга страна граф Лерхенфелд говори, че е най-добрата млекодаваща храна. В така близки една до друга области действието не може да е различно; явно едното от тези две становища трябва да е неправилно.

Може би решаващо тук е подпочвеният слой? Освен това моето твърдение се опира на един ветеринарен възглед. Трябва ли белият равнец и глухарчето нарочно да се засеят в ливадите и пасищата?

Достатъчна е съвсем малка площ.

Колко време трябва да се съхранява торът, който е смесен с препаратите, след като те са били извадени от земята?

Ако сте ги смесили с тора, няма значение колко дълго са престояли там. Това смесване обаче трябва да се направи преди торът да бъде разпръснат из полето.

Трябва ли всичките препарати да се заровят на едно място или всеки да е отделно?

При това взаимодействие от значение е единият препарат да не пречи на другия, така че те трябва да се заровят поне на известно разстояние един от друг. Ако трябва да правя това на малък имот, бих търсил отдалечени места в краищата на имота и бих ги заровил на голямо разстояние, за да не си пречат един на друг. В голям имот човек може да ги отдалечи, колкото желае.

Може ли да е обраснала земята над заровените препарати?

Земята може да прави, каквото иска. В такива случаи дори е много добре, ако земята е обраснала. Може да е засята с културни растения.

Как да се вложат препаратите, как да се смесят с тора?

Бих посъветвал да се постъпи така: слагат се в голямо торище четвърт метър навътре или по-дълбоко, така че торът да обгръща препаратите отвсякъде. Не е нужно да е чак на метър на вътре, но все пак торът трябва да обкръжава препарата от всички страни. Ако това е торището (Рис.12) и сте сложили препарата тук - целият процес почива на облъчването - лъчите минават ето така, а ако препаратът е съвсем близо до повърхността, това не е добре.

На повърхността лъчението се пречупва, то прави един определен завой и не излиза навън, когато торът го обкръжава. Ако е много близо до повърхността, голяма част от силата на излъчването се губи.

Достатъчно ли е да се направят само няколко дупки или цялото количество трябва да се разпреди на много места?

По-добре е да се разпреди, да не се правят дупките само на едно място. Иначе излъчванията си пречат.

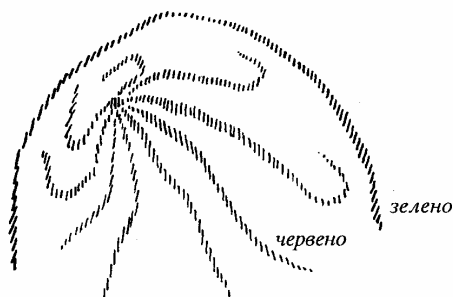

Рис. 12

Трябва ли препаратите да се внесат в тора едновременно?

Препаратите могат да се внесат в тора и да се поставят поотделно един до друг. Те не се влияят един от друг, те влияят единствено върху тора.

Могат ли препаратите да се поставят в една и съща дупка в тора?
Теоретично може да се предположи, че ако всичките препарати се поставят в една и съща дупка, няма да си пречат. Аз обаче не бих желал да твърдя това. Могат да се поставят в съседство, но ако се смесят в една дупка, може би ще си пречат.

Какъв дъб имате предвид?

Quercus robur.

Кората от живо дърво ли трябва да се вземе или може и от отсечен дъб?
По възможност от живо дърво, дори от дърво, за което може да се предположи, че дъбовата смола е още доста активна.

Цялата кора ли се взема?

Само външната част, най-външният пласт на кората, който се разпада, когато бъде отделен.

Безусловно ли е необходимо торовите препарати да се заравят само до обработваемия пласт на почвата или рогата могат да се заравят по-дълбоко?

По-добре е да останат в обработваемия, в култивирания пласт на почвата. Може даже да се предположи, че в почвата под обработваемия пласт те няма да дадат така плодороден материал. Би трябвало още да се има предвид, че по-дълбок обработваем слой е най-подходящ. Ако се избере най-дебелият пласт култивирана земя, това ще е най-доброто място. Под обработваемия пласт на почвата обаче, няма да има добър ефект.

В обработваемия пласт на почвата препаратите непрекъснато ще бъдат изложени на студа. Това няма ли да навреди?

Когато препаратите са изложени на студа, това става тъкмо във времето когато чрез студа Земята най-силно е изложена на космичните влияния.

Как се раздробява кварцът, кремъкът? В малка мелница или в хаван?

Най-добре е в този случай това да се направи първо в хаван - нужен е железен чук - и в хавана да се раз дроби до дребни брашноподобни частици. При кварца е необходимо той да се раздроби първо колко то се може по-наситно и след това да се стрие със стъкло. Тъй като трябва да стане на фино брашно, а това при кварца се постига много трудно.

Селскостопанският опит показва, че едно добре хранено добиче натрупва мазнина. Трябва ли да има съотношение между храната и поемането на храна от атмосферата?

Вземете предвид само това, което казах. При поемането на храна същественото са силите, които се развиват в тялото. От правилното приемане на храна зависи дали животното развива достатъчно сили, за да е способно да приема веществата от атмосферата и да ги преработва. Да направим сравнение: ако човек трябва да надене една тясна ръкавица, той не може да направи това с напъване, с натъпкване, а като я разтегне на дърво и я разшири. Така се правят ловки силите, които трябва да са там, за да поемат от атмосферата това, което не може да се получи от храненето. Чрез храната организъмът се разширява и по този начин става способен да поеме повече от атмосферата. Може да настъпи даже хипертрофия, ако се поема прекалено много храна. Тази хипертрофия се изкупва с по-кратък живот. Тук има нещо, което лежи между минимума и максимума.

Индивидуализация на селскостопанските мероприятия

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Кобервити, 14 Юни 1924

Същността на плевела, на животните-вредители и на така наречените болести на растенията пред форума на природата.

В по-нататъшния ход на нашите обсъждания ще се опрема на това познание относно развитието на растенията и изграждането на организма на животните, което постигнахме в предшестващите дни. Поне накратко ще разгледаме някои от духовно-научните представи за вредителите от растителен и животински вид, както и така наречените болести по растенията. Всъщност тези неща трябва да се разглеждат само конкретно. Затова също и там, където малко може да се говори общо, понеже нещата трябва да бъдат разглеждани специфично, най-напред ще дам примери, които, като се вземат за отправни точки на по-нататъшни изследвания, могат да доведат до понататъшни резултати. Бих желал сега да разгледам същността на плевелите, на така наречените растителни вредители.

Става дума не толкова да получим дефиниция за плевелите, а да разберем как от определена площ на земеделското стопанство могат да бъдат отстранени онези растения, които са нежелани там. Понякога човек има някои странни пориви, останали още от студентското време. Макар и с неголямо желание опитах се да последвам един такъв порив, и потърсих в някои книги, каква дефиниция се дава за плевела. И там намерих, че повечето автори, които искат да дадат дефиниция за това, какво представлява плевелът, казват: „Плевел е всичко онова, което расте на място, където не го искат.“ Виждате, че това е определение, което не навлиза непременно в същността на нещата. И ако човек иска да проникне до същността на плевела, той няма да има особен успех по простата причи-

на, че пред форума на природата плевелът има толкова право да расте, колкото растенията, които смятаме за полезни. Трябва да стане ясно, че въпросът следва да се обсъди от друга гледна точка: Как от дадена земеделска площ да бъде премахнато растението, което не е култивирано, а расте там въз основа на общите взаимовръзки в природата. На този въпрос не може да се отговори другояче, освен като се вземе под внимание това, което разгледахме през изминалите дни.

Ние посочихме, че строго трябва да се разграничават силите, които са в самото растение, и силите, които идват от Космоса, но първо се поемат от Земята и тогава от Земята действат върху живота на растенията. Тези сили, които по същество произлизат от космически влияния, както казах, от Меркурий, Венера и Луната, но не действат пряко от тези планети, а действат по околен път през Земята, тези сили трябва да се вземат под внимание, когато трябва да се проследи това, което предизвиква от растението-майка да произлезе растението-дъщеря и така нататък. И обратно, във всичко, което растението пряко поема от своето обкръжение над Земята, трябва да виждаме въздействията върху растението на далечните планети, които те предават на въздуха, и които растението поема по този начин. В по-широк смисъл може да се каже, че силите, които от близките планети действат върху Земята, много се влияят от калциевите процеси на Земята, докато силите, които идват от далечните планети и действат направо от обкръжението на Земята, се влияят от действието на силиция. При това, когато силициевото действие също произлиза от самата Земя, то все пак опосредява това, което се излъчва от Юпитер, Марс, Сатурн, а не това, което се излъчва от Луната, Меркурий, Венера.

Днес изцяло е изгубен навикът да се вземат под внимание тези неща, но това скъпо се заплаща. И в един случай, в много области на цивилизования свят, хората ще трябва да изкупят със страдания непознаването на космичните влияния, - от една страна, когато тези влияния действат отгоре чрез въздуха по околния път през това, което лежи над земното ниво, от друга - доколкото те действат отдолу, чрез посредничеството на земята. Хората трябва да плащат за това неразбиране, защото всичко, което някога се е правело по отношение на такива неща, въз основа на старата инстинктивна наука, сега изцяло е забравено. На всички Вас може да Ви е все едно, но на много хора това не е безразлично. Почвата беше изтощена, традициите също бяха загубени - ако и селяните понякога да помагаша - и така по обширни лозови насаждения се появи филоксерата. Срещу филоксерата човек е твърде безпомощен. Мога много да ви разказвам за една редакция, която през осемдесетте години издаваше едно селскостопанско списание във Виена. От всички страни я призовавах

да открие средство срещу филоксерата и тя беше напълно обърквана и безпомощна, когато филоксерната напаст наистина се разпространи в остри форми. Тези неща не могат да се третират с разбиране чрез схващанията на днешната наука, а само ако действително се проникне и разбере това, което човек може да научи по пътя, който посочихме.

Представете си сега - искам да го представя схематично (Рис. 13), - че това е нивото на земната почва, а тук - всичко това, което пристига от Космоса като въздействия от Венера, Меркурий и Луната и се отразява така, че се излъчва и действа отдолу нагоре. Това, което по този начин се задейства в земята – искам също да го начертая схематично, - задейства растенията така, че те изграждат всичко, което израства за една година и тогава образува семена. От семето отново идва новото растение, третото растение и т.н.. Всичко това, което идва по този път, се влива във възпроизводителната сила, в следващите генерации.

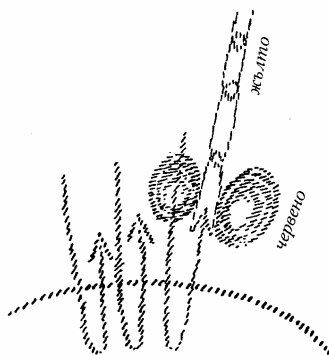

Рис. 13

И обратно, всичко онова, което идва по друг път, който лежи над нивото на почвата, то произлиза от другите сили, от силите на външните планети. То може схематично така да се начертае, че мога да кажа: - това тук е същото, което навлиза в растението и се преобразува, разклонява се на широко, прави растението да изглежда дебело и месесто, а ние го употребяваме за храна, понеже един непрекъснат поток отново го създава. Това, което вземаме например от ябълката, от прасковата и го ядем като месо на плода, всичкото то произхожда от далечните на Земята планетни сили. От тези възгледи произлиза начинът, по който могат да се използват тези сили, ако искаме да повлияем върху развитието на растението, защото човек може да повлияе върху развитието на растението само като вземе под внимание тези различни сили.

Да вземем на първо място растенията, които се наричат плевели, бурени, които понякога са извънредно силно лечебни и затова именно сред тях

ние търсим най-силните лечебни растения. Върху тези растения най-голямо влияние оказва това, което наричаме лунни въздействия.

От обикновения живот знаем, че Луната поема със своята повърхност слънчевите лъчи и ги отразява към Земята. И Земята поема тези лунни лъчи, тези отразени от Луната слънчеви лъчи. Така отразените слънчеви лъчи обаче Луната ги насища със своите собствени сили и те пристигат до Земята именно като Лунни сили - така е от времето, откакто Луната се е отделила от Земята. Тъкмо тези лунни сили действат засилващо, укрепващо върху всичко на Земята. Докато Луната е била обединена със Земята, земното много повече е било нещо жизнено, плодно, не е имало такова силно минерализиране каквото имаме днес. След отделянето на Луната от Земята, тя действа върху Земята така, че обикновеното състояние на Земята, което обезпечава растенето на живите същества, бива засилено така, че растежът може да се издигне и да премине във възпроизвеждане.

Когато расте, дадено същество става голямо. В него действат същите сили, които действат при размножението. Само че при растежа не се достига дотам да произлезе същество от същия вид, а само възниква клетка върху клетка - това е по-слабо размножаване, докато размножаването е по-силно растене. Самата Земя сега може да развива само слабото размножаване, растежа. Без Луната обаче тя не е в състояние да способства за силното растене, за размножаването. Тя се нуждае от космичните сили, които се излъчват от Луната, а при особени растения също от Меркурий и Венера. Хората си представят, че Луната само поема слънчевите лъчи и ги отразява върху Земята. При действието на Луната те виждат всъщност само слънчевата светлина. Но това не е единственото, което пристига на Земята. С лунните лъчи на Земята идва също целият отразен Космос. Всичко, което действа върху Луната, бива отразено върху Земята. Цялото звездно небе се отразява от Луната към Земята по определен начин, макар че това не може да се докаже на днешния човек с днешните физически методи. И така, имаме една мощна и много организираща сила, която се излъчва от Луната в растенията, за да могат те да произведат семена и силата на растежа да прерасне в сила на размножението.

За дадена местност на Земята обаче това става, само когато там е пълнолуние. Ако там е новолуние, тази местност не се радва на благодатното лунно въздействие. По време на новолуние в растенията се запазва само онова, което те са поели по време на пълнолунието. Оттук се вижда колко много може да се постигне, ако се знае, как да се използва Луната, да кажем при сеитбата, когато растението покълва - както са правели индусите чак до деветнадесети век, които са засявали според фазите на Лу-

ната. Природата обаче не е така жестока, та да наказва човека поради проявеното от него невнимание и не учтивост към Луната при сеитба и при жътва. В годината имаме дванадесет пълнолуния и това стига, за да има достатъчно въздействия от пълната Луна, - това са силите, необходими за плодобразуването. И ако нещо, предназначено да даде плод, се постави в земята при новолуние, вместо при пълнолуние, то изчаква там до новото пълнолуние, пренебрегва човешките грешки и се съобразява с природата. По този начин човек пак използва силите на Луната, но без да има понятие за това. Това обаче не води по-нататък.

При такова третиране от страна на хората, също и плевелите държат на своето право така, както и културните растения, и човек безразборно размесва всичко, тъй като не прониква в силите, които управляват израстването. Той трябва да навлезе в тези сили и трябва да знае, че с действието на пълната лунна сила се задейства възпроизвеждането, размножението на всяко растение; въздейства се на това, което от корена прониква нагоре в семеобразуването. Ще получим най-добрите плевели, ако оставим благодетелната Луна да въздейства върху тях, ако не задържим нейното въздействие. Плевелите се размножават и умножават чрез силите на Луната и действието на тези сили е по-голямо при влажна, отколкото при сушава година. Като се съобразява с тези космични сили, човек ще си каже:

Пресече ли се цялостното действие на Луната върху плевелите и те се оставят само под действието на останалите сили, които не идват от Луната, тогава се слага граница на тяхното размножаване. Тогава те не могат да се размножават. Това може да стане, като почвата се обработва така, че да загуби склонността да възприема въздействието на Луната, тъй като не можем да премахнем самата Луна. Тогава не само Земята не е склонна да поема действието на Луната, но и самите растения, тези плевели в известен смисъл получават боязън да растат на така обработена почва. Постигнем ли това, вече имаме каквото искаме.

Ние виждаме как за една година се развива плевелът. Това първо трябва да го приемем, не да се уплашим, а да се захванем за работа. Събираме известно количество семена от този плевел, в тях са вложени силите, за които говорих. Запалваме огън, най-добре от дърва, изгаряме тези семена и грижливо събираме всичко, което като пепел се е получило от тях. По този начин ние си набавяме сравнително малко пепел. Но сега при тези растения, които така сме третирали, че сме подложили на огън семената им, превърнали сме ги в пепел, имаме концентрирана в пепелта противоположната сила на това, което се развива, когато бъдат привлечени лунните сили. Поръсим ли по нашата нива този малък препарат, който си набавяме по този начин от различните плевели - не е необходи-

мо да правим нещо особено, той действа в големи площи - още на втората година ще видим, как плевелите са намалели. Те вече не растат така силно и понеже много неща в природата имат цикъл на развитие от четири години, и в този случай ще видим, че ако всяка година по веднъж правим това, след четвъртата година въпросният плевел изчезва от тази нива. Така в практиката действително правим плодородно действието на най-малките същности, което беше научно обосновано от Биологичния институт. По този начин фактически може да се постигне извънредно много, и ако във Вашата работа държите сметка за тези неща, ако вземате предвид въздействията, които досега остават без внимание, Вие ще имате извънредно много на ръка. Например ако се нуждаете от глухарче, за да го използвате както вчера обясних, може някъде да го насадите, а на други площи, чрез по сипване с пепел от неговите изгорени семена, съвсем да го премахнете - ще имате от него където искате, където не го желаете, ще го премахнете.

Това са неща - днес не се вярва - които по-рано са се знаели и са били прилагани в земеделието благодарение на древната инстинктивна агрикултурна мъдрост. Човек е могъл в определени области да отглежда културите, които е искал, и това е правел по инстинкт. Аз мога да Ви дам сведения за тези въпроси, от които ще се уверите, че те могат да послужат като от правна точка в истинската практика, да се приложат правилно в практиката. И понеже днес съществува мнението - не искам да го наричам предразсъдък, - че всичко трябва да се провери, допълнително да се верифицира - е, добре, нека се опитаме да проверим тези неща. Ако експериментът е направен правилно, ще се види, че те са верни. Аз обаче, ако имах земеделско стопанство, не бих чакал резултата от експеримента, а веднага бих започнал, защото съм напълно сигурен, че нещата ще станат. Защото за мен нещата стоят така: духовно-научните истини са верни сами по себе си, те не се нуждаят от доказване чрез други обстоятелства по външни методи. Всички наши учени правят грешката, че биха искали тези истини да се установят с външни методи, нещо, което правят и в Антропософското Общество, а там хората би трябвало да знаят, че нещата могат да бъдат верни сами по себе си. Но за да се постигнат резултати днес, трябва да се направи компромис и това да се потвърди външно. По принцип не е необходимо. Как се познават нещата вътрешно? Познават се вътрешно по своето качество, по присъщата им същност и това се установява, както се установява например следното: поръчвам на 50 души да произведат нещо; ако искам да произведа три пъти повече, ще наема 150 души. Тогава може да дойде един заядлив хитрец и да каже: не вярвам, че 150-те ще произведат тройно повече, това трябва тепърва да се изпробва. Според обстоятелствата обаче може да

се случи така, че да бъде опроверган при експеримента. Да кажем, дадено нещо се поръчва да бъде изработено от един, после от двама, от трима и така статистически се установява колко са изработили тримата. Ако обаче тримата постоянно са бъррили, те ще изработят по-малко, от колкото единият, и така заложената предпоставка се оказва фалшива, експериментът може да докаже точно обратното. Но ако експериментът е доказал обратното, това нищо не означава. Човек ако действа точно, трябва да има предвид и противоположната възможност.

Това, което е вътрешно вярно, то ще се потвърди и външно. За растенията-вредители по нивите би могло да се говори общо. За животните-вредители обаче не може да се говори толкова общо. Бих желал да избира един особено характерен пример, за да се види, как се потвърждават казаните неща.

Да вземем особено добрия приятел на земеделците - полската мишка. Какво ли човек не прави и какво ли не би желал да направи, за да се пребори с полските мишки. В селскостопанската литература можете да прочетете, че се прилагат резултатно фосфорни препарати, както и други неща като препарат от смес на стрихнин и захарин. Замисля се даже радикална борба с тях, като се развъжда тифус по мишките. В картофено пюре се слага съответно количество тифусни бацили, вредни само за гризачите и се разпределя, където трябва. И такива неща са правени, най-малкото са препоръчвани. Срещу тези, всъщност толкова миловидно изглеждащи животинчета, когато се появят, се търсят съвсем нечовешки начини на борба с тях. Мисля, че се поставя в действие и държавата, защото такава борба с мишките не помага, ако съседът не я прилага. Тогава мишките идват от другите ниви и трябва да бъде извикана на помощ държавата, която да принуди всички да действат по определения начин. А държавата не познава модификации. Тя от своя страна дава предписания, които смята за правилни, и всеки трябва да ги изпълнява, независимо от това, дали те наистина са правилни или не.

Виждате следователно, че всичко е изпробвано и насочвано по околен път отвън, без да постига желания резултат. И човек има чувството, че експериментите не са намерили решението, защото мишките отново се появяват. Тези мерки не успяват, мишките идват отново. Това, с което ще се занимаем сега, е една процедура, която също не може да се приложи единствено само в едно стопанство, която обаче може да е в помощ по известен начин даже за едно отделно стопанство. От тази мярка могат да се добият напълно всичките полезни резултати, само ако и съседните стопанства проявят разбиране и направят същото, и аз твърдя, че в бъдеще трябва да се разчита много повече на взаимното разбиране, отколко-

то на полицейските мерки. Това вече ще е истински напредък в нашия обществен живот.

Представете си, хваща се една съвсем млада полска мишка, на която се взема кожата и се одира. Кожата на полската мишка се взема по времето, когато Венера се намира в знака на Скорпион. Виждате, че древните хора на инстинктивната наука не са били глупави. Когато преминаваме от растенията към животните, вече идваме до зодиакалния кръг. Той не без смисъл е назван зодиакален, животински кръг и е представен от животни. Ако искаме да постигнем нещо при растенията, оставаме при планетите. При животните това не е достатъчно. При тях са нужни представи, които вземат под внимание неподвижните звезди, именно тези неподвижни звезди, които се намират в Зодиака.

При развитието на растенията действието на Луната е почти достатъчно, за да се осъществи размножаването. При животните действието на Луната трябва да бъде подкрепено и засилено от действието на Венера. При животните действието на Луната не е нужно да се съблюдава толкова много, тъй като животинското царство консервира лунните сили, запазва ги в себе си и по този начин животните се еманципират от Луната. В животните лунните сили също са разгърнати и когато не е пълнолуние. Животното носи лунната сила в себе си и не зависи от фазите на Луната. Не е такъв случаят по отношение на това, което трябва да изложим тук, не е така по отношение на останалите планетарни сили.

С кожата на мишката ние постъпваме по съвсем определен начин – одираме кожата, когато Венера е в знака на Скорпион, изгаряме я, събираме внимателно получената пепел, получена от съставните части на кожата. Тази пепел не е много, затова се одират и изгарят кожата на няколко мишки, така се получава достатъчно пепел. Повтарям, одирането и изгарянето на кожата се прави по време, когато Венера се намира в знака на Скорпион. В получената пепел, в това, което е унищожено от огъня, остава негативната сила, силата която действа против размножаването на мишките, която възпрепятства тяхното размножаване.

Така приготвена, пепелта се разпръсква по дадената полска площ - и по-неже в някои области нещата се постигат по трудно, то там дозата може да се разрежи и да се направи още по-хомеопатична. Нужна е непълна супена чиния такава пепел и ако изгарянето е направено по време на пълния съвпад на Венера със Скорпион, Вие имате средство, което ще накара полските мишки да избягват тази площ. Мишките обаче са нахални животни и ако при разпръскването на пепелта остане наблизко непопръсено място, те идват отново и отново се загнезждат там. Действието на тази пепел се разпростира надалече, но е възможно нещата да не са изпълнени докрай. Сигурно е, че действието ще бъде радикално, ако всич-

ки съседни направят същото. Мисля, че това ще се направи с голяма радост и по този начин към земеделието ще се развие такъв вкус, както към ястие, което леко е подлутено.

Виждате ли, става въпрос по този начин човек да достигне дотам, че да се съобразява с действието на звездите, без да изпада в каквото и да било суеверие. Само че много от това, което някога е било познание, покъсно се е преобразило в суеверие. Естествено суеверието не трябва да се разпадва. Отново трябва да се ръководим от знание за нещата. Но това знание трябва да се добие по духовен път, а не просто по физическо-сетивен начин. Ето така трябва да се обработва земята, когато човек иска да предприеме борба с всички полски животни-паразити, които могат да се причислят към висшите животни. Мишките са гризачи и принадлежат към висшите животни. С насекомите не може да се действа по този начин, тъй като те са под съвсем друго космично влияние. И всичко, което спада към нисшия животински свят, се намира под друго космично влияние, различно от това за висшите животни.

Сега бих желал да стъпя на тънък лед, бих желал да засегна един деликатен въпрос. Като продължение на това, което беше разяснено за полската мишка, бих желал да дам като пример цвекловата нематода, за да имаме нещо, което актуално ни засяга. Началото на заболяването се открива в познатото подуване на влакнестите корени, а така също сутрин листата остават завехнали и отпуснати. Това са външните признаци. Трябва да е ясно, че тези посредници - листата, които тук претърпяват промяна – поемат космичните сили от въздуха, докато корените поемат силите, които от Космоса навлизат в Земята и оттам се отразяват към растението. Какво става, когато се появи нематодата? Когато тя се появи, процесът на възприемане на космичните сили, което при нормални условия трябва да става в областта на листата, се сваля в областта на корените.

Схематично представено (Рис.14): ако това е нивото на земята и това е растението, космичните сили, които трябва да действат горе над земята, когато растението е нападнато от нематодата, действат долу под земята. Това е същинското явление, за което тук става дума. Определени космични сили се свличат твърде надолу, плъзват се твърде дълбоко. Това предизвиква съответната промяна на външния вид на растението. По този начин обаче на това животно се дава възможност да получава космичните сили, с които то трябва да живее. Иначе то би трябвало да живее в листата, а то не може да живее там, защото е нишковиден червей и неговата жизнена среда е почвата.

Известни живи същества, всъщност всички живи същества, имат свойството да живеят само в определени граници на съществуването. Опитайте

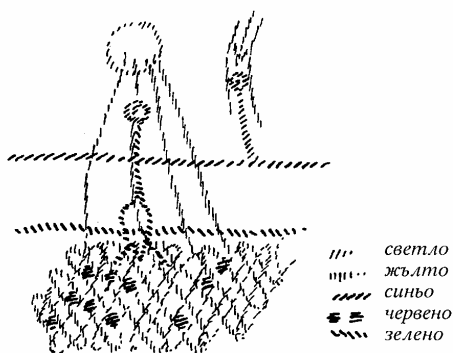

Рис. 15

се да живее във въздух, горещ 70 градуса по Целзий, или във въздух, студен минус 70 градуса по Целзий. Вие сте предопределени да живееете при определена температура. Над и под това ниво не можете да живееете; нематодата също не може. Тя не би могла да живее, ако я нямаше почвата и ако същевременно до нея не постъпваха космични сили. Иначе би умряла. Всяко живо същество живее при определени условия. Целият човешки род би умрял, ако нямаше определени условия.

Сега специално за онези същества, които се развиват по този начин, е важно космичните сили да постъпват в земята, точно тези космични сили, които иначе би трябвало да действат само в обкръжението на Земята. Въздействията на тези космични сили в действителност са четиригодишни. При нематодата имаме нещо много ненормално, което може да се изследва - при нея действат същите сили, както и при ларвите на майския бръмбар, които се явяват всеки четири години. Това са същите сили, които при дават на земята способността да развие кълновете на картофите. Чрез същите сили земята изгражда ларвите, които се появяват всеки четири години заедно с картофите. За това явление съществува четиригодишен цикъл. Този цикъл не се отнася до нематодата, а до това, което трябва да направим, за да се противопоставим на нематодата.

Трябва да вземем цялото насекомо, а не само част от него, както е при мишката. Тъй като насекомо като това, което се настанява като паразит в корена, като цяло е резултат на космичното въздействие. То се нуждае от земята, само за да има къде да съществува. Затова трябва да се изгори цялото насекомо. Най-добре е да се изгори. Би могло също да се остави да се разложи, да изгние, може би ще има по-пълноценно действие, но тогава е трудно да се съберат изгнилите продукти. Както и да се направи, съвсем сигурно е, че ще се достигне това, което се желае. Когато е възможно, насекомото може да се запази и така изсушено, да бъде изгорено. Важното е изгарянето да се извърши, когато Слънцето е в знака

на Телец, точно противоположно на констелацията, в която трябва да се намира Венера, когато се добива пепелта от кожата на мишката. Тъй като светът на насекомите е интимно свързан със силите, които се разгръщат, когато Слънцето преминава през Водолей, Риби, Телец, Близнаци чак до Рак. При Рака те са съвсем слаби, слаби са също и при Водолей. Докато Слънцето преминава през посочените знаци - от Водолей до Рак - то излъчва силите, свързани със света на насекомите.

Хората съвсем не знаят що за специализирано творение е Слънцето, че то е творение с много и разнообразни призвания. Слънцето не е същото, когато в своя годишен или дневен ход свети от Телец и когато свети от Рак и т.н.. То винаги е различно. Може да се каже даже, че е голямо безсмислие, което обаче може да се извини, да се говори за Слънцето изобщо. Всъщност трябва да се казва Слънцето на Овен, Слънцето на Телец, Слънцето на Рак, Слънцето на Лъв и пр.. Получава се комбинирано действие на Слънцето и на зодиакалните знаци, затова Слънцето винаги се явява като друго същество, като различно същество. И това се отнася както за неговия годишен, така и за неговия дневен пробег, които се определят от положението на Слънцето през пролетта. И така, ако пригответе пепел от насекомото по указания начин и го разпръснете върху посеви цвекло, нематодата постепенно ще изнемошее и след четири години това изнемощяване ще е пълно и окончателно. Тя не може повече да живее, тя се страхува от живота, ако трябва да живее в почва, която е поръсена с пепел, приготвена по този начин.

Виждате, по съвсем забележителен начин пред нас изплува това, което по-рано се е именувало Знание за звездите или Звездна наука. Звездната мъдрост, познанието за звездите обаче не е било всякога това, което е днес, а хората са виждали в звездите нещо, според което са могли да уреждат своя земен живот, своята дейност и своята работа. Тази наука напълно е загубена.

Виждате, че по този начин имаме възможност да отстраним животните-паразити и е важно да поддържаме такова отношение със земята, че да знаем, как чрез въздействието на Луната и на водата, тя да може да произвежда растенията. Това от една страна. Това обаче, което се намира в растението, което е вложено във всяко живо същество, то носи в себе си зародиша на своето собствено унищожение. Както водата, от една страна, е необходимо условие за плодородие, така, от друга страна, огънят е разрушител на плодородието, на плодовитостта. Той унищожава плодовитостта. Ако по съответния начин обработите чрез огън същото това, което носи плодородие, когато е обработено с вода, - т.е. растежното - Вие създавате в природата унищожение. Това трябва да се има предвид. Чрез напоената с лунни сили вода семето развива плодовитост. Семето

развива разрушителна сила чрез проникнатия с лунни сили огън, чрез огън, наситен с космични сили изобщо, както видяхме в последния пример.

Вижте, работата не изглежда толкова страшна, че човек трябва да се съобразява с големи разпръскващи се надалече сили и по съвсем точен начин да избира времето за това. Тъй като силата на семето се разпространява на всички посоки, тя действа надалеч. Също и силата на унищожаването. Вие виждате, че това, което лежи в семето, има разпростираща се сила. Свойствена му е способността за разпространение. Така и пепелта, която правим по този начин, във всяка своя частичка съдържа разпростираща се сила.

Сега остава да разгледаме така наречените растителни болести, болести по растенията. Стигаме до раздел, където може да се каже, че в истинския смисъл на думата всъщност не може да се говори за болести по растенията. Ненормалните природни процеси, които се явяват като растителни болести, не са болести в същия смисъл, както са те при животните. Когато разглеждаме животинското царство, ще схванем още по-точно тази разлика. Преди всичко те не са такива процеси, каквито са в болния човек. Защото без наличието на астрално тяло не е възможна същинска болест. При човека и при животното астралното тяло е свързано с физическото тяло посредством етерното тяло. И между тях съществува определена нормална връзка.

Нормална е точно определен вид връзка. Когато астралното тяло е свързано по-интензивно с физическото тяло или с някой орган на физическото тяло, отколкото е необходимата нормална връзка, когато следователно етерното тяло не е достатъчен буфер между тях, а астралното тяло прониква по-силно във физическото тяло, тогава по тази причина произлиза най-голямата част от болестите. Растението няма свое собствено астрално тяло. Оттук следва, че при растенията нямаме този специфичен начин на заболяване, както е при животните и хората. Този факт трябва напълно да бъде осъзнат.

Касае се сега за това, да разберем какво всъщност причинява заболяването на растението. От цялото мое изложение видяхте следното: намиращата се около растението почва има определен живот и заедно с този живот в почвата около растението се намират още, макар не с интензивност необходима за формирането на растението, но все пак с известна интензивност, всевъзможни сили на растежа, леко загатнати размножителни сили, а също така и всичко, което по този начин действа на Земята под влиянието на силите на пълната Луна, опосредени от водата.

Виждате ли, тук имате много значителни взаимовръзки: имате земя, имате почва, напоена с вода. Имате Луната. Като я пронизва със своите

лъчи, Луната оживотворява до известна степен почвата, събужда в нейната етерност вълни и известна раздвиженост. Постига го много лесно, когато почвата е мокра, когато почвата е проникната от вода, и много трудно, когато почвата е суха. Следователно водата тук е само посредник. Това, което трябва да се оживи е самата пръст, твърдият, минералният състав на почвата. Водата също е минерална, рязка граница естествено няма. Затова вътре в почвата трябва да имаме също и действието на Луната.

Но въздействията на Луната вътре в почвата могат да станат прекалено силни. И това може лесно да се случи. Представете си една доста влажна зима, последвана от твърде кишава пролет. Тогава лунното влияние твърде силно ще проникне в почвата и прекалено силно ще я оживи. Имаме прекалено силно оживена почва. Искам да означа това с червени чертички там, където земята е прекалено оживена (Рис.15). Ако ги нямаше червените чертички, т.е. ако тази почва не беше толкова силно оживена от Луната, ако почвата беше правилно, нормално оживена от Луната, тогава на нея растението щеше да расте и се развива нормално до образуване на семена, да кажем, житото би дало семена. Тогава тази нормална жизненост в почвата щеше да действа така, че да се получи точно това семе.

Рис. 16

Да приемем, че действието на Луната е много силно, че земята е прекалено силно оживена, тогава действието отдолу нагоре е прекалено силно и това, което трябва да настъпи едва при образуването на семена, се явява по-рано. Когато е много силно, то не изчаква съответното време и не успява да стигне нагоре в растението, а със своята интензивност действа по-долу. Тогава лунното действие не достига догоре и не дава достатъчно сила на семеобразуването. Семето отслабва, линее, в себе си получава нещо от умиращия живот и чрез този умиращ живот над нивото на почвата в известна степен се образува второ ниво. Наистина това не е земя, но там се пренасят същите въздействия. Последствието от това е, че семето на растението, неговата надземна част става един вид почва за други организми. Появяват се паразити, гъбички. Появяват се всякакви гъбични образувания. По този начин се образуват болести по растенията

като ръжда, чернилка, главня и др. Чрез едно прекалено силно действие на лунните сили се препятства да достигне необходимата височина, да се изкачи в горната част на растението това, което трябва да се издигне от почвата нагоре, за да образува семена. Плододайната сила зависи изцяло от нормалното действие на Луната, то не трябва да е много силно. Странно е, но е така, че това се получава не поради отслабване, а поради засилване на лунното действие. Ако човек се задоволи да разсъждава, да спекулира, а не да съзерцава, той би дошъл до противоположни заключения. Те обаче са неверни. Съзерцанието, духовното виждане води до резултатите, каквито ги представих.

За какво става дума сега? За това, да се разтовари земята от излишните лунни сили, които са в нея. Земята трябва да се облекчи от тях. Трябва да се отнеме посредническата сила на водата и почвата да се направи потвърда, по-земна, за да не може да възприема прекалено силното лунно въздействие чрез наличната вода. Това се постига - външно всичко си остава, както си е - като се прави силно концентриран чай от полски хвощ, *Equisetum arvense*, който след това се разрежда и като течен тор се поръсва върху площите, при които е необходимо да се води борба срещу ръждата, главнята и други подобни болести по растенията. Нужни са пак съвсем малки количества, достатъчно е пак един вид хомеопатизиране.

Тук ясно се вижда, как отделните области на живота си взаимодействат една с друга. Онзи, който разбира особеното действие на полския хвощ върху човешкия организъм посредством функцията на бъбреците, той има в това една ръководна нишка. Разбира се, не може да се спекулира и измисля, но човек има едно ръководно начало, за да може да изпробва как действа полският хвощ, ако бъде превърнат в това, което сега нарекох вид течен тор, който се разпръсква, без да са нужни апарати, и така разпръснат в малки количества той действа надалече. Получава се едно добро лекарство. То не е истинско лекарство, защото растенията не могат да боледуват. То не е същински лечебен процес, а процес, противоположен на ненормалното явление, което описах. Когато вникне в това, което действа в различните природни области, човек може да вземе в ръцете си отглеждането на растенията, а както ще видим по-късно и отглеждането на животните, техните нормални и ненормални състояния. Строго погледнато, това е истинска наука. Изпробването на нещата, както се прави днес, не е наука, а само регистриране на отделните прояви. Истинската наука се явява едва тогава, когато човек хване в ръцете си действащите сили.

Но растенията, животните, които живеят там, също паразитите по растенията, взети отделно и изолирано, сами по себе си, наистина не могат да бъдат разбрани. Спомнете си какво Ви казах в първата лекция, че наис-

тина говори нелепост онзи, който разглежда магнитната стрелка и в самата магнитна стрелка вижда причината на обстоятелството, че тя винаги се обръща на север. Това не е решение. За да се разбере това явление, трябва да се вземе цялата Земя, да се признае на Земята един северен магнитен полюс и един южен магнитен полюс, да се извика на помощ цялата Земя.

Както за да се обясни свойството на магнитната стрелка, трябва да се извика на помощ цялата Земя с нейните два полюса, също така, когато човек изучава растенията, не е достатъчно да вижда само растението, животното, човека, а трябва да извлече съвет от цялата Вселена. Защото всеобхватният живот идва от целия Универсум, а не само от това, което Земята ни предоставя.

Природата е едно цяло, отвсякъде действат сили към нас. Само този човек познава природата, който вижда очевидното действие на тези сили.

Рис. 17

А какво прави днешната наука? Поставя в малка чинийка един препарат, отстранява всичко от него и тогава го разглежда. Изключва всичко, което от всички страни би могло да действа върху препарата. Това се нарича микроскоп. Прави се противно то на това, което трябва да се направи, за да се получи познание за далечините. Човек вече не е доволен, че се е заключил в стаята, а бърза да се заключи вътре в тази малка тръбичка и да се изолира от целия прекрасен свят. Там не бива да се допуска нищо друго, освен това, което е под обектива. Така човек постепенно привиква да прибягва до микроскопа. Когато обаче човек намери пътя към Макрокосмоса, тогава ще постигне познание за природата и за много други неща.

ВЪПРОСИ И ОТГОВОРИ

14 Юни 1924

За водните плевели, зелената херния, гъбичните болести на лозата - Главня - Минералният тор

Въпрос: Може ли посоченият за нематодата метод да се приложи за други насекоми? Имам предвид паразити от всякакъв вид. Позволено ли е чрез тези методи веднага и без колебание да се унищожат растителния и животинския живот на големи площи?

Така може да произлезе голямо безчинство. Трябва да се постави граница, та да не може да се разпростре такова разрушение по целия свят.

Д-р Щайнер: Ето как стои въпросът за разрешението: да приемем, че ние оставаме на това становище, че такива неща не са разрешени - не искаме в самото начало да разглеждаме моралния, окултно-моралния въпрос. Ако това бъде забранено, тогава неминуемо ще се случи това, което вече два пъти споменах, а именно: нашето земеделие в цивилизованите области ще става все по-зле и по-зле. Навсякъде ще настъпи глад и скъпотия, не само тук или там, а те ще станат общи. Така че в недалечно бъдеще човечеството няма да има друг избор, освен или да остави да загине цивилизацията на Земята, или да се погрижи да промени и да устрои нещата така, че да ги доведе до ново плодородие. Изправен пред тази неотложност, днес човекът няма време да спори дали тези неща са позволени или не. Този въпрос обаче може все пак да се постави от друга гледна точка. Трябва да се помисли наистина да се направи нещо, да се създаде един вид клапан против злоупотреба с тези методи. Защото когато те станат общо достояние, когато се генерализират, с тях естествено може да се злоупотреби. Това е съвсем ясно, нали. Трябва да се отбележи, че на Земята винаги е имало цивилизации, в които такива неща са се знаели и са прилагани в най-големи размери и е било възможно да бъдат запазени от злоупотреби, като познанието за тях се е съхранявало от благонадеждни хора. С такива практики е била извършена голяма злоупотреба във времето, когато нещата са стояли така, че са били възможни още по-тежки злоупотреби, понеже тези сили са действали навсякъде. Така се е случило през известни късни периоди на атлантското развитие, когато е извършена голяма злоупотреба, довела до голяма катастрофа. Общо може да се каже: да се пази знанието за тези неща в тесни кръгове, да не става общо достояние, този обичай е напълно оправдан. В нашето време обаче това е почти невъзможно. В нашето време знанието не остава затворено в тесни кръгове. Даже тесните кръгове се стремят това знание веднага да излезе от тях и да се разпространи. Преди книгопечатането беше по-лесно. Когато повечето хора не можеха да пишат, беше още по-лесно. Днес почти при всяка лекция даже в тесен кръг възниква въпросът, къде да се намери стенограф. Не обичам стенографирането, но все пак трябва да се търпи. Би било по-добре, ако го нямаше. Имам предвид стенографирането, а не личността.

От друга страна, не трябва ли да се разчита на една друга необходимост, на необходимостта от морал но подобряване на целия човешки живот? Ето това ще бъде панацеята срещу безчинства, а именно издигане на по-високо ниво морала на целия човешки живот. Във всеки случай като разглежда известни съвременни явления, човек е по-склонен да бъде пессимист. Колкото до това морално подобряване на живота, то не трябва да води само до разбиране, а до проникната от волеви импулси мисъл, какво трябва да се направи за моралното издигане и подобряване на обикновеното човешко общество изобщо. Такава инициатива може да излезе от Антропософията, тъй като тя няма да има нищо против да се образува такъв кръг и той да бъде лекарство срещу злоупотребата, която би могла да се извърши. Навсякъде в природата виждаме, че доброто може да се превърне в зло, във вреда. По мислете само, ако нямаше лунните сили долу в почвата, нямаше да ги имаме също и горе, обаче те трябва да бъдат тъкмо там и там да действат. Виждаме, че всяко нещо ако в една област е полезно и необходимо, в друга област е вредно. Което е морално на едно ниво, на друго ниво е неморално. Това, което са ариманичните духове в сферата на Земята, е само затова вредно, понеже е в земната сфера. В друга, малко по-висша сфера, тяхното влияние е съвсем добро.

Що се отнася до другите въпроси, Вие правилно смятате, че това, което беше посочено за не матодата, изцяло важи за света на насекомите изобщо. То важи за всички нисши животни, които се характеризират с това, че имат коремен мозък, а нямат гръбначен мозък. При висшите животни, които имат гръбначен мозък, трябва да се одере кожата, а животните с коремен мозък се изгарят целите.

За дивата лайка ли се касае?

Лайката, чиито листа са насочени надолу:

Листата на цвета не са изправени нагоре, а са извити надолу. Растящата по пътищата *Chamomilla officinalis*.

Освен листата, вземат ли се също и цветовете на копривата?

Могат да се вземат и цветовете на копривата, взема се целият стрък, когато цъфти, но без корена.

Може ли да се вземе кучешката лайка, която се среща на полето?

Този вид е истинският роднина на официалната лайка, а не градинската лайка, която беше показана тук. Тя не се употребява. Но лайката, която се употребява за чай може да се приложи.

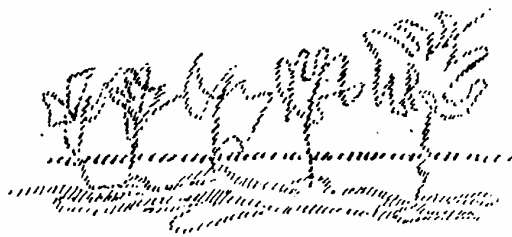

Рис 18

Лайката, която расте покрай железопътната линия, тя ли е истинската?

Да, тя вече е истинската.

Казаното относно унищожаването на плевелите важи ли и за водните плевели, например за водната чума?

Важи и за тези растения, които растат по мочурите, по блатата, също и във водата, важи за водните плевели. В този случай с пепелта трябва да се наръси брегът.

Можем ли със същото средство да се борим срещу подземните паразити, както с надземните, например срещу зелевата херния?

Съвсем сигурно.

Може ли средството срещу растителните болести да се приложи при лозата?

Аз трябва да кажа, макар че това не е истински изпробвано - също и от мен не е - окултно също не е направено особено много за това, че според моето убеждение лозата би трябвало да може да се опази по начина, който вече изложих.

Как е при болестно окапване на листата?

Борбата се води по същия начин, както при всяка главня.

Като антропософи можем ли да развиваме винарство?

В много области Антропософията днес е нужна, за да каже само как стоят нещата, какви са те днес. А какво трябва да бъде направено в най-различните области, този въпрос днес е наистина труден за разрешаване. Познавах един добър приятел антропософ, който притежаваше голям масив, засаден с лозя. Неголяма, но все пак значителна част от годишната си печалба от лозята той харчеше, да изпраща пощенски картички по целия свят, за да вербува въздържа тели. Имах и приятел строг въздържател, който, докато беше жив, винаги държеше кесията си отворена за антропософията. Но той принадлежеше към онези хора, които лепяха

навсякъде по трамваите плакати, на които се четеше: „Щернбергски кабинет"! Така практическият живот започва да изглежда своеобразен. Не може всичко да бъде променено още днес. Затова казах: кравешките рога са рогата, които вземаме от кравата и ги заравяме в земята. Рогата на бика обаче, ако бихме ги сложили на главите си и бихме започнали да се борим против всичко, подобно на бика, те според обстоятелствата биха могли да донесат големи вреди на Антропософията.

Не може ли мехурът на елен да се замени с нещо друго?

Вярно е, че може би е трудно да се намери еленов пикочен мехур. Но какво на този свят не се прави трудно! Разбира се, може да се изпробва, дали мехурът на елен може да се замести от нещо друго. Днес не мога да кажа това. Напълно е възможно да съществува друг подходящ животински вид на ограничени територии в Австралия. Възможно е, но измежду местните животни в Европа не мога да измисля нещо друго. За нещо друго освен за животински пикочен мехур не може изобщо да се мисли. Не е за препоръчване веднага да се хващате за сурогати.

При борбата с различните насекоми еднакво ли трябва да бъде положението на звездите?

Това е нещо, което трябва да се изпробва. Казах, че имам пред вид цялата редица от Водолей до Рак. И всъщност, в самото съотношение на звездите има изменения, едно вариране, което за различните нисши животни има значение. Трябва да се изпробва.

При борбата с полската мишка за астрономическата Венера ли става дума? Да, която наричаме Вечерница.

Съвпад на Венера със Скорпион?

Съвпад на Венера със Скорпион трябва да се разбира така, че се има предвид всеки съвпад на Венера, когато тя се вижда на небето и зад нея се намира съзвездие на Скорпион. Венера трябва да стои зад Слънцето.

Изгарянето стръковете на картофите подобрява ли развитието на картофите?

Въздействието е така незначително, че не се взема предвид. Когато се предприеме нещо с органически остатъци, това има влияние, даже винаги оказва влияние, и то за цялата нива, а не само за отделните растения, но то е незначително и практически без значение.

Какво се разбира под говежди вътрешности?

Това е коремната ципа, перитонеумът. Според мен, когато се говори за вътрешността на говедо, се разбира перитонеумът, коремната ципа.

Това същото ли е като „шкембето“?

Не, не е същото, употребява се перитонеумът.

Как трябва да се разпредели пепелта из полето?

Исках да кажа, че това се прави така, както се ръси пипер върху нещо. Пепелта има толкова голям радиус на действие, че е достатъчно чисто и просто човек да върви из полето и да ръси.

Препаратите действат ли също и върху овощните дървета?

Това важи изобщо, така че казаното вече е приложимо и за овощките. Трябва само да се съобразят някои подробности, които ще ви съобщя утре.

Според обичая в селското стопанство оборският тор се дава за околните култури. Динамизираният тор прилага ли се и за житните растения, или те трябва да се третират специално?

Съществуващите обичаи първоначално могат да се запазят. Става дума те само да се допълнят с това, което казах. Колкото до онези практики, които не съм засегнал, правилото е следното: не трябва всичко да се обяви за лошо и да се реформира. Според мен редно е да продължат да се извършват нещата, които са доказали положителните си страни в практиката, и само да се допълнят с това, което тук беше изложено. Бих желал да отбележа, че въздействието на това, което казах, силно се променя, ако се употребява тор, смесен с овчи и свински тор. Действието няма да е така блестящо, ако се прилага овчи и свински тор в големи количества.

Какво става, когато се употребява неорганичен тор?

Минералните, химическите торове са нещо, което с течение на времето съвсем ще трябва да престане да се прилага. Тъй като всеки химически тор действа така, че след известно време всичко произведено от полята, наторени с химикали, губи от хранителната си стойност. Това е напълно общ принцип, от него няма никакви изключения. Ако се следва това, което казах, не е необходимо да се наторява по-често от три години. Може би даже през четири или шест години. Може да се мине съвсем без изкуствени торове. Хората ще ги изоставят и заради това, че посоченият от мен метод е по-евтин. Изкуствените торове няма да са нужни и те ще изчезнат. Днес хората преценяват нещата за много кратки срокове. По повод на едно разискване относно отглеждането на пчелите, един съвременен пчелар се беше заел да съветва да се произвеждат пчелните майки

индустриално и след това да се продават, без да се отглеждат в самия отделен кошер. Трябваше да кажа: Да, имате право! Но след 30-40 години, в най-добрия случай след 40-50 години ще се види, че този начин е довел пчеларството до унищожение. Тези неща трябва да се вземат предвид. Днес всичко се механизира и минерализира, но проблемът тук е в това, че минералното вещество, приложено като тор, ще действа по същия начин, както то си действа в природата. Живата земя не трябва да бъде проникната от вещество, лишено от живот, каквото представляват минералните торове. Утре още не, но в друг ден това сигурно ще се разбере.

Как да се вземат насекомите? Могат ли да се употребяват и ларвите?

Еднакво могат да се употребяват както летящите насекоми, така и техните ларви. Известна разлика има в констелациите. Има едно преместване от Водолей към Рак, когато се преминава от насекомо към ларва. При насекомите се приближаваме повече към Водолея.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

Кобервити, 15 Юни 1924

Вътрешните взаимодействия в природата: Отношението между поле-въдство, овощарство и животновъдство

В хода на нашите обсъждания тук във времето, което ни остава, бих желал да добавя още някои неща относно животновъдството, овощарството и зеленчукопроизводството.

Не разполагаме с много време, обаче тази област на селскостопанската дейност няма да бъде разбрана напълно, ако не се вникне в съответните вътрешни отношения. Това искаме да направим днес, а утре ще преминаем към някои практически указания относно самото прилагане.

Ще Ви помоля днес, заедно с мен да се опитате да проследите нещата, които стоят далеч от Вашите занимания, защото те, макар че някога са били добре известни и широко прилагани от едно инстинктивно селскостопанско разбиране, днес са истинска тера инкогнита, съвсем непозната земя. Намиращите се в природата същества, минерали, растения, животни - сега оставяме човека настрана - често са разглеждани отделно едно от друго, без връзка помежду си. Днес хората са свикнали да разглеждат дадено растение само за себе си, по същия начин един вид растения отделен сам за себе си, друг вид растения също сам за себе си. Така класифицирани по видове и породи, ги нареждат хубавичко в кутии, т.е. в това, което после трябва да се изучава и да се знае. В природата обаче тези неща не стоят така. В природата, в света, всичко се намира във взаимодействие едно с друго. Винаги едното действа на другото. В днешното

материалистично време се проследяват само грубите взаимни въздействия. Когато едното е изядено и смляно от другото или когато торът на животното е изкаран на нивата. Проследяват се само тези груби взаимодействия.

Освен тези груби взаимодействия, непрекъснато се извършват и други взаимодействия чрез по-фини сили и по-фини субстанции - чрез топлината, чрез постоянно действащия в атмосферата химически и жизнен етер. Без да се познават и без да се съобразяват тези по-фини взаимодействия, не може да се напредва в определени области на селското стопанство. Когато в стопанството човек има работа със съвместния живот на животното и растението, трябва особено да се съобразява с тези вътрешни, интимни природни връзки. Не става дума само за тези животни, които като говеда, коне, овце и др. безспорно са близо до нас. Ние трябва с разбиране да отправим поглед и към, да кажем за пример, разнообразните насекоми, които през определена част на годината облитат растителния свят. Да, по интелигентен начин, с разбиране трябва да разгледаме и света на птиците. Днес човечеството няма никаква идея какво влияние всъщност оказва прогонването и изчезването на определени видове птици поради съвременните жизнени условия; какво влияние има това върху цялото селско и горско стопанство. Върху тези неща трябва да се хвърли светлина от едно духовно-научно, би могло също да се каже, макрокосмично разглеждане. Можем да приложим някои от добитите досега знания, за да достигнем до по-нататъшно разбиране.

Ако разгледате едно овощно дърво, едно крушово, ябълково, сливово дърво, ще видите, че то е нещо съвсем различно. Всяко дърво всъщност е нещо, най-напред външно, съвсем различно от едно тревисто или житно растение. И човек трябва съответстващо на обекта да види докъде се простира това различие, иначе никога няма да разбере функцията на дървото в домакинството на природата. Естествено, сега аз на първо място говоря за овощните дървета.

Да погледнем дървото. Какво представлява то в цялото домакинство на природата? Ако го разгледаме с разбиране, при дървото ще можем да сметнем като същинско растение само това, което израства като тънки леторасти, като зелени носители на листата, цветовете, плодовете. Те израстват от дървото, както тревистите растения израстват от земята, от почвата. За това, което расте по клоните, дървото в действителност е почва. Дървото е издигнала се в хълм земя, само че малко по-жива отколкото земята, от която израстват тревистите и житните растения.

Искаме ли да го разберем, трябва да кажем: дървото е дебелото стъбло, към което принадлежат и клоните. Оттам израства същинското растение, оттам растат листа, цветовете. Това е растението, което се вкоренява

в клоните така, както тревистите и житните растения се вкореняват в почвата, в земята. Веднага възниква въпросът: паразитните растения по дърветата също ли са така вкоренени в дърветата?

При паразитните растения не можем да открием истински корени в дървото. И ако искаме правилно да разберем това явление, трябва да си кажем: да, тези растения, които растат по дървото, които развиват свои- те цветове и листа, също своите стебла, те са загубили корените, когато са се настанили на дървото. Едно растение обаче не е цяло, ако няма корен, не може да има растение без корени. То се нуждае от корен. Следва да се запитаме: къде се намира в действителност коренът на това паразитно растение? Вижте сега, корен има, само че той е невидим за грубото външно наблюдение. В този случай човек не трябва само да иска да види корена, но трябва да го разбере. Какво значи това да го разбере? Нека да продължим, като си послужим с един конкретен пример. Представете си, че в почвата едно до друго засаждаме тревисти растения, така че при развитието си корените им се вплитат и увиват един в друг и образуват едно смесено коренище. Бихте могли да си представите, че това коренище не би искало да остане нещо разпокъсано, то би се организирано като едно единство и там долу соковете биха започнали взаимно да текат един към друг. Там би се образувала една организирана смесица от корени, в която не може да се различи къде отделните корени започват и къде свършват. Така би се създавала една обща коренова същност (Рис.18).

Такова нещо не е необходимо наистина да съществува, но то може да ни направи разбираемо това, което следва. Ето тук би била земната почва. Засадя ли сега всички мои растения така, то там долу всичките корени се вращават един в друг и се образува един плоско разстлан пласт корени. Къде завършват едните и къде започват другите, не се знае. Сега това,

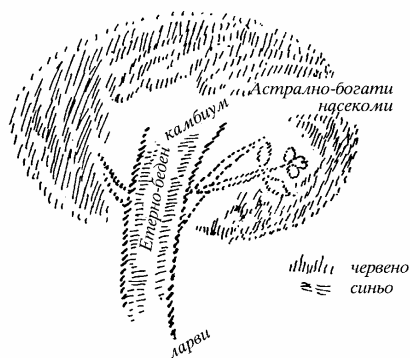

Рис. 19

което хипотетично ви начертах тук, фактически е налице вътре, в дървото. Растението, което расте на дървото, е загубило своите корени, то да-же относително се е отделило от тях и с тях има, бих искал да кажа, повече етерна връзка. И това, което тук хипотетично означих, е камбийният пласт вътре в дървото, камбиумът, така че не можем да разглеждаме корените на това растение иначе, освен че те биват заменени с камбиума.

Камбият не прилича на корените. Той е онзи пласт на дървото, който постоянно образува нови клетки и от тях се разгръща самото израстване, както от корена долу се развива нагоре едно тревисто растение. Направо можем да видим, как вътре в дървото с неговия камбиен слой, който всъщност е формирацията слой, който може да произвежда растителни клетки - другите слоеве на дървото не могат да произведат пресни клетки - как фактически земното се издига и се вращава във въздухообразното. Поради това там то има нужда от по-голямо съсредоточаване на живота навътре, от колкото обикновено самата земя, когато в себе си има още обикновените корени. Така ние започваме да разбираме дървото. На първо място разбираме дървото като особено същество, което стои там, за да разделя растящите на него „растения“: стъбла, цветове, плодове и техните корени, да ги отдалечава едно от друго и да ги свързва само чрез Духа, съответно да ги свързва чрез етерното.

Необходимо е да вникваме в растението по този начин - с макрокосмично разбиране. Това обаче отива още по-далече. Какво се случва чрез това, че се появява дървото. Случва се следното: това, което расте горе на дървото, то във въздуха и външната топлина е една друга растителност, различна от тази, която израства също във въздуха и топлината, но непосредствено от земята и тогава изгражда растящо от земята тревисто растение (Рис.19). Това е един друг растителен свят, растителен свят, който има много по-близки, много по-интимни отношения със заобикалящата го астралност, която се е отделила от въздуха и топлината, за да могат въздухът и топлината да се материализират, което пък е необходимо за хората и животните. Ако разгледаме растението, което никне от почвата, ще видим как то е обгърнато като от облак и около него витае астралното. Тук обаче, при дървото, тази астралност е много по-плътна. При него тя е по-гъста, така че нашите дървета представляват купчинки астрална субстанция. Нашите дървета безспорно са събирачи на астрална субстанция.

Всъщност в тази област човек, бих желал да кажа, най-лесно би могъл да достигне до едно по-високо развитие. Ако положи съответни усилия, той много лесно може да стане езотерик именно в тези области. Може да не стане направо ясновиждащ, но твърде лесно може да стане ясномири-

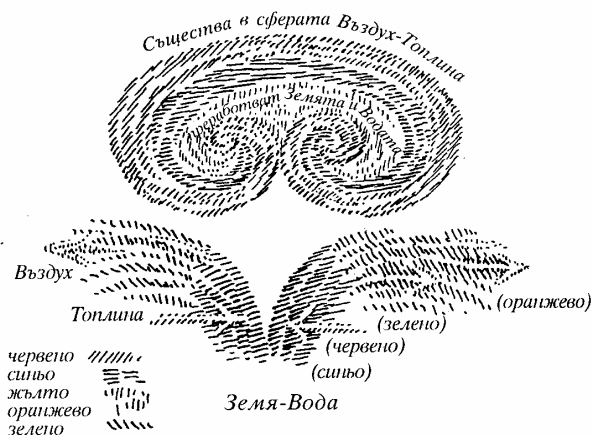

Рис. 20

шеш, именно когато придобие определено обоняние да различава различните аромати - тези, които идват от растенията, поникнали от земята, и другите, които идват от овощните дървета, когато цъфтят; също и от горите. Тогава, когато вдишва това, което така приятно ухае от короните на дърветата, човек ще може да усети разликата, как мирише една астрално по-бедна растителна атмосфера на тревистите растения, които растат на земята и как мирише един астрално богат растителен свят. Добие ли по този начин навик да различавате и определяте специфичната миризма, да индивидуализирате и различавате миризмата на земното растение от миризмата на дървото, тогава имате ясномирисане на пътека астралност в първия случай и ясномирисане на по-плътна астралност във втория случай. Виждате, че земеделецът лесно може да стане ясномиришеш. В последните епохи той не използва тази си способност така, както е било в старите ясновидски времена. Земеделецът може да стане ясно миришеш, както казах.

Ако разгледаме до какви последици може да доведе това откритие, трябва да се запитаме кое в известна степен е противоположният полюс на астралността около дървото, която предизвиква растящите на дървото паразитни растения? Какво се извършва чрез камбия, какво прави той?

Широко около себе си дървото прави духовната атмосфера астрално по-богата. Какво става, когато тревистото растение расте горе на дървото? Тогава там дървото развива определена вътрешна виталност, етерни сили. Там в себе си то разгръща известен силен живот. А малко по-надолу камбият потиска и намалява този живот, така че надолу дървото става по-минералоподобно. В случая камбият действа по следния начин: дока-

то горе около дървото, където израстват младите филизи, се създава богата астралност, камбият действа така, че вътре в самото дърво настъпва етерно обедняване, етерна бедност. Обратно на растението горе, тук долу дървото обеднява откъм етерност. Вследствие на това, че чрез действието на камбия настъпва етерно обедняване, коренът също се повлиява. Коренът на дървото става минерал, много по-минерален, отколкото са корените на тревистите растения.

Поради това, че коренът на дървото става по-минерализиран, той отнема от почвата част от нейното етерно съдържание, отнема част от живота в нея. Той прави почвата около дървото малко по-мъртва, от колкото това става с почвата около тревистите растения. Това трябва да се схване съвсем стриктно. Природните явления, всичко това, което става в природата, винаги има важно и дълбоко значение в домакинството на природата. Затова вътре в природата трябва да изследваме какво е значението на астралното богатство около дървото горе и етерната бедност в областта на неговите корени.

И тогава ще открием, какви са последиците за домакинството на природата. От астралното богатство в дървото и около дървото горе живеят и се движат насекомите, след като са завършили стадиите на своето развитие. И това, което в почвата става етерно по-бедно и се разпростира като етерна бедност, разбира се, и в цялото дърво - така както духовното винаги действа върху цялото, както изясних вчера във връзка с Кармата при човека, - това, което действа долу, действа върху ларвите, така че ако Земята нямаше дървета, на Земята изобщо нямаше да има насекоми. Дърветата създават възможност за съществуване на насекомите. Облиращите надземната част на дърветата насекоми живеят поради това, че има гора и техните ларви също живеят поради това, че съществува гора. Виждате, че това ни дава допълнително указание за едно по-интимно вътрешно отношение на кореновата същност с подземния животински свят. Защото във връзка с дървото, бих желал да кажа, може особено ясно да се изучи това, което изнесохме сега. Там всичко става ясно. Но забележителното е, че онова, което при дървото е ясно и очевидно, в разнообразния растителен свят се явява в различни нюанси, така че във всяко растение живее нещо, което се стреми да стане дърво. Всъщност във всяко растение коренът със своята околност се стреми да освобождава етера, а частта на растението, която расте нагоре, има склонност да привлича астралността и да я прави по-гъста. Това „желание за ставане дърво“ се съдържа във всяко растение. Ето защо при всяко растение се намира това сродство със света на насекомите, което характеризирах специално при дърветата. Обаче това сродство се разширява към целия животински свят. Ларвите на насекомите, които първоначално са могли

да живеят на Земята само защото съществуват корени на дървета, са еволюирали и са се развили в други видове животни подобни на тях, но които прекарват целия си живот в един вид ларвено състояние и които впоследствие се еманципират от дървесните корени, за да живеят също и в околностите на тревистите корени.

А сега пред нас се изправя един особен факт. Ние можем да видим - във всеки случай това е много отдалечено от естеството на ларвите - как подземни животни имат способността да регулират етерния живот в почвата, ако той се увеличи твърде много. Ако почвата стане, така да се каже, прекалено жива, ако жизнеността и много се увеличи, тогава тези земни животни имат грижата да освободят почвата от прекалената и виталност. По този начин те играят ролята на вентили и регулатори на наличната в почвата виталност. Тези прелестни животни, които имат особено важно значение за почвата, са дъждовните червеи. Дъждовните червеи всъщност трябва да се изучават в техния съвместен живот с почвата, тъй като тези чудесни животни оставят на земята толкова етерност, колкото е нужна на растенията.

Така под земята имаме тези все още напомнящи ларвите дъждовни червеи и други подобни животни. Би трябвало да се развъждат дъждовни червеи в почви, където те очевидно са необходими. Тогава ще се види, какво благотворно въздействие има развъждането на този подземен животински вид върху растителността и чрез нея върху животинския свят - към този въпрос ще се върнем отново.

Има още една далечна прилика между известни животни и света на насекомите, след като те са били оформени и са добили способността да летят. Това е светът на птиците. Известно е, че в течение на земното развитие между птиците и насекомите е станало едно забележително събитие. Това, което тогава е станало, може да се представи картинно. Един ден насекомите казали: Ние не се чувстваме достатъчно силни за да обработваме астралността, която се разпръсква около дърветата. Затова от наша страна ние използваме „желанието за ставане дърво“ на другите растения, които облитаме, а на вас, птиците, предоставяме предимно астралността около дърветата. Така се явява едно истинско разделение на работата в природата между птиците и пеперудите, и оттогава всичко функционира толкова прекрасно, че двата вида летящи същества по правилен начин разпространяват астралността навсякъде, където е необходима във въздуха над земната повърхност. Отстранят ли се тези летящи животни, ще изчезне действието на астралността и това ще се види в залияването и атрофията на растителността. Защото летящите животни и всичко онова, което никне от земята и расте във въздуха, взаимно си принадлежат. В последна сметка едното е немислимо без другото. Ето

защо при управляването на селското стопанство трябва да се осигури в достатъчно количество облитането на птици и насекоми. Самият земеделец трябва същевременно да разбира нещо от развъждане на птици и развъждане на насекоми, тъй като в природата всичко е свързано - на това аз трябва отново и отново да наблягам.

Тези неща са особено важни за вникването в същността на фактите, за това трябва съвсем точно да ги поставим пред душата. Летящите насекоми осигуряват правилното астрализиране на въздуха. Това астрализиране на въздуха е в постоянна обмяна с гората, която пренася по правилен начин астралността така, както в нашето тяло кръвта се пренася по правилен начин чрез определени сили. Тази задача, която гората изпълнява в съседната околност - тези неща действат на много обширни площи - тази задача трябва да се осъществява от съвсем други неща в местности, където няма гори. Трябва да се разбере, че в местности, където се редуват гора, поля и ливади, растителността е подчинена на закони, съвсем различни от законите, които действат в местности, лишени от гори.

Има области на Земята, богато обрасли с гори без заслугата на човека - тъй като, в известни неща природата все още е по-умна от човека - и в този случай трябва да се приеме, че щом като в дадена местност има естествена гора, тя е полезна за прилежащото земеделско стопанство, за съседната ниска растителност. Трябва да се проумее, че в такива местности горите не бива да се изкореняват, а за тях трябва да се полагат грижи да се поддържат. И понеже поради климатични и космични влияния Земята малко по малко се променя, когато види, че растенията линейат, човек трябва да има сърце не само да прави разни експерименти върху полето и за полето, а да увеличи горските насаждения в близките площи. И когато забележи, че растенията избуюват, а не образуват достатъчно семена, трябва да пристъпи към изсичане на част от гората, за да се открият горски поляни. Регулирането на гората в местности, определени веднъж за залесяване, за гори, е част от общото селско стопанство и в края на краищата то трябва да се разглежда откъм неговата духовна страна с цялата и обширна значимост.

За света на червеите и ларвите можем да повторим, че те се намират във взаимодействие с варовика на земята, следователно с минералното вещество, а птиците и всичко, което пърха и лети, то взаимодейства с астралното. Светът на червеите и ларвите, можем да повторим, се намира във взаимодействие с минералното вещество, по-точно с варовиковата същност, и по този начин правилно се насочва етерното, - нещо, което преди няколко дни споменах от друга гледна точка. С тази задача се занимава вярта, но тя се изпълнява във взаимодействие с ларвите и насекомите.

Ако навлезем в повече подробности на казаното до тук, ще дойдем и до други неща, които някога – иначе аз не бих се осмелил да ги изкажа пред вас с такава сигурност - в инстинктивното ясновидско време по чувство съвсем правилно са били прилагани. Но инстинктите по отношение на това са загубени. Интелектът изтреби всички инстинкти, интелектът унищожи всички инстинкти. Вината на материализма е в това, че хората са станали така умни, така интелектуални. Във времето, когато са били по-малко интелектуални, те не са били толкова умни, обаче са били много мъдри и по чувство са знаели да се от насят с нещата така, както ние трябва отново да се отнасяме, обаче вече съзнателно.

Сега, когато чрез Антропософията - Антропософията не е интелектуалност, тя се стреми повече към мъдростта - когато сме в състояние по този начин да се приближим до мъдростта за всички неща, да не се доверяваме просто с абстрактното дрънкане на изрази като „Човекът се състои от физическо тяло, етерно тяло и пр." - това човек може да го научи наизуст и да го повтаря като готварска книга. Не става дума обаче за това, думата е да се доведе познанието на тези неща наистина навсякъде, да се вникне в тях навсякъде и тогава човек ще стигне до там - особено ако стане ясновиждащ по начина, който Ви обясних - да различава как стоят нещата в природата.

И тогава той ще види, че светът на птиците става вреден, когато няма в близост иглолистна гора, която да превръща в полезен принос извършеното от тези птици. И ако изостри своя поглед още повече, пред човека ще се появи нова родствена връзка. Ако той опознае това забележително сродство на птиците точно с иглолистните гори, тогава изпъква едно друго сродство, което ясно се проявява. То първоначално е едно деликатно сродство, с такъв финес, както този, за който споменах, но който може да се промени и да се прояви даже много осезаемо. С всичко, което още не е станало дърво, но и не остава малко растение, с храстите, например с храстите на леската, вътрешно сродство имат бозайниците и затова е добре в областта на едно земеделско стопанство за подобряване на животновъдството да се засаждат храстови растения. Със самия факт, че храстите растат там, те упражняват своето благотворно влияние. В природата всичко си взаимодейства.

Но да продължим по-нататък. Животните не са така глупави както хората, те скоро забелязват това сродство. И когато забележат, че обичат храстите, че любовта им към тях е вродена, те с наслада ядат тези храсти, започват да чувстват нужда да ядат от тях това, което извънредно добре регулира усвояването на другата храна. От друга страна, когато проследява това интимно сродство в природата, оттам човек може да добие поглед за същността на вредните неща. Както иглолистната гора има

интимно отношение към птиците, както храстите имат близко отношение към бозайниците, така всички видове гъби имат вътрешно отношение към света на нисшите животни, към бактериите и подобните на тях, именно към вредните паразити. Вредните паразити са свързани с гъбите, живеят в симбиоза с тях, развиват се там, където се вдят и размножават гъбите. Точно там е произходът на онези болести по растенията, също и на по-грубите увреждания на растенията. И ако устроим нещата така, че да имаме не само гори, но и ливади, лъки в подходящо съседство със земеделското стопанство, тези лъки ще влияят на стопанството с това, че те са добра почва за гъбите. И ще трябва да се погрижим почвата на лъките да е осеяна с гъби. И тогава се получава нещо забележително: където в съседство със стопанството има ливада, богата на гъби, макар и не много голяма, там гъбите поради тяхното родство и техния афинитет към бактериите и другите паразитни животинки, отнемат тези животинки от другите растения. Гъбите задържат и здраво се сплотяват с тези животинки, с бактериите, каквото другите растения не правят. Към средствата за борба срещу такива вредители на растенията, които вече Ви дадох, Вие имате общо взето възможността чрез създаване на ливади да отстраните от стопанството вредните малки животинки.

Същността на едно успешно земеделско стопанство лежи преди всичко в правилното разпределение на гора, овощни градини, храсталак и ливади с известни естествени гъбни култури, и чрез него наистина се постига много повече за стопанството, дори и ако трябва да се намали обработваемата площ. Във всеки случай икономично стопанство не се упражнява, когато се разоре и използва цялата площ и по този начин изчезне всичко, за което говорих, като при това се мисли, че така може повече да се произведе. Това, което в повече може да се произведе, в много по-висока степен ще е по-лошо и не може да компенсира това, което ще се загуби поради увеличаване на площите за сметка на другите неща. Всъщност човек не може да се занимава с предприятие, което изцяло е природно предприятие, каквото е земеделското стопанство, без да има разбиране за взаимодействията в него.

Време е вече пред погледа на душата да поставим гледните точки, които ни разкриват отношенията изобщо на растенията към животните и обратно, на животните към растенията. Какво представлява в действителност едно животно и какво е всъщност растението?

За растителния свят трябва да се говори преди всичко общо, за растителен свят като цяло. Какво е всъщност едно животно и какво е растение? Ако трябва да се потърси връзката, която ги обединява, тя не може да се намери, без да се разбере в какво се състои храненето на животни-

те. Човек не може да храни едно животно правилно, без да се съобразява с истинската връзка на растението с животното. Какво е животното?

Да, сега разглеждат животното по определен начин, сецират го, разрязват трупа му, при което се разкрива костният скелет, на чиито форми човек може да се радва, които може да изучава, както посочих. Без съмнение изучава се мускулната и нервната система, обаче какво са в действителност животните вътре в стопанството на природата, такива сведения не могат да се получат по този начин. Такива данни се получават само когато се вникне в това, с което животното постига едно непосредствено вътрешно взаимодействие със заобикалящата го среда. Ето как става това в своята нервно-сетивна система и с част от своята дихателна система на първо място животното непосредствено преработва всичко това от своето обкръжение, което най-напред преминава през въздуха и топлината. Доколкото е обособено същество, чрез своята нервно-сетивна система животното се явява непосредствен преработвач на въздух и топлина.

Така че ние означаваме животното схематично така (Рис.20). Всичко, което съставлява неговата периферия, неговата повърхност и обкръжение, неговата нервно-сетивна система и част от дихателната му система, с всичко това животното е обособено същество, което живее във въздух и топлина. Спрямо въздуха и топлината животното има непосредствено отношение и всъщност от топлината изкрystalизира и се формира неговата костна система. Топлината става посредник за действията на Луната и Слънцето. От въздуха пък се формира неговата мускулна система, в която действат пак силите на Слънцето и Луната, но посредством въздуха.

Такова непосредствено отношение, такова непосредствено преработване на земния и водния елемент животното не може да поддържа. То не мо-

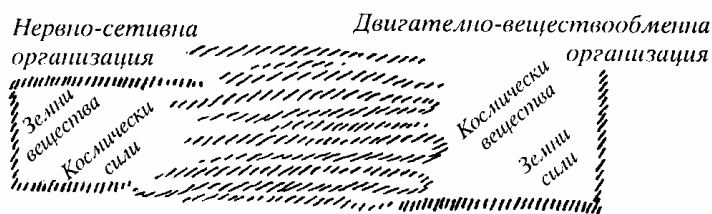

Рис. 21

же пряко да преработва земята и водата. Животното трябва да поема земното и водното вещество в своята вътрешност, следователно трябва да има храносмилателен канал ориентиран отвън навътре и тогава то преработва поетото вещество вътре в себе си чрез това, което се е фор-

мирало от въздуха и топлината. То преработва земния и водния елемент със своята веществообменна система и с част от дихателната система. С тази си част дихателната система преминава във веществообменната система. То преработва земята и водата с част от своята веществообменна система и с част от своята дихателна система. Животното трябва вече да е формирано чрез въздух и топлина, преди да преработва земята и водата. По този начин то живее в областта на земята и в областта на водата. Преработването, както го представих, съвсем естествено става повече в силов, отколкото във веществен смисъл. С оглед на това да се запитаме сега, какво е растението?

Растението има такава непосредствена връзка със земята и водата, каквато животното има с въздуха и топлината. При растението става обратното. Чрез един вид дишане и чрез нещо, което е далечно подобие на сетивна система, растението непосредствено поема земя и вода, както животното непосредствено поема въздух и топлина. Следователно растението живее непосредствено със земя и вода.

Вие ще кажете: добре, ние вече знаем как нещата ще продължат по-нататък, а именно, щом като знаем, че растението живее непосредствено със земя и вода, така както животното с въздух и топлина, тогава би трябвало сега пък растението да преработва въздух и топлина, както животното преработва земя и вода.

Да, но случаят не е такъв. Не може от това, което веднъж се знае, да се прави заключение по аналогия, когато човек иска да постигне духовната истина; духовната истина не се постига по този път. И в случая нещата стоят така: докато животното поема земен и воден елемент и ги преработва в себе си, растението не поема, а обратно - то отделя въздух и топлина, като заедно с почвата то ги изживява. Следователно въздухът и топлината не проникват в растението и ако проникнат, те не се поемат дълбоко от него, а напротив, излизат навън и вместо да бъдат консумирани от растението, то ги отделя.

И сега нас ни интересува именно този отделителен процес. По отношение на органичната материя растението във всяко отношение е обратно на животното, то е истинска негова противоположност. Докато при животното важното е поемането на храна, то при растението важното е отделянето на въздух и топлина. Както животното живее от поемането и абсорбирането на храната, така в същия смисъл растението живее от отделянето на въздух и топлина. Девственото при растението е това, че то нищо не желае да вземе за себе си, а всъщност дава това, което животното взема от света, за да живее. Растението дава и от даването живее.

Ако напълно обхванете с поглед това даване и вземане, тогава ще осъзнаете нещо, което е играло голяма роля в едно древно инстинктивно

познание за тези неща. Изречението, което извличам от антропософското разглеждане, а именно: „В стопанството на природата растението дава, животното взема“, е било широко разпространено при инстинктивния ясновидски възглед за природата. И при хора, особено сензитивни за тези неща, е останало нещо от това ясновидство и до по-късни времена. И точно при Гьоте ще намерите честата употреба на това изречение: „В природата всичко живее чрез даване и вземане“*16. Ако прелистите Гьотевите съчинения, ще го намерите. Той не е разбирал вече неговото истинско значение, а го е възприел от древната употреба и традицията, като е чувствал, че това изречение характеризира една природна истина. Хората след него вече нищо не са разбирали от това и сега също не разбират какво има предвид Гьоте, когато говори за даване и вземане. Той говори също за дишането като даване и вземане, доколкото дишането взаимодейства с обмяната на веществата. Начинът, по който той употребява този израз, е същевременно и ясен и неясен.

Виждате в заключение, че горите, овощните градини и храстите по Земята по определен начин са регулатори, за да може развитието на растенията да протича по правилен начин. Под земята също има подобен регулатор, който действа заедно с варовика. Това са ларвите, червеите и подобните на тях животинки. Ето как човек би трябвало да разгледа отношението между полеводство, овощарство и животновъдство и тогава въз основа на това да навлезе в практиката. В последния час, който ни остава, ще се опитаме да направим каквото е възможно, за да могат нещата по-нататък да се изпитат и приложат от създадения опитен земеделски кръг.

ОСМА ЛЕКЦИЯ

Кобервитц, 16 Юни 1924

Същност на храненето на животните

В тази последна лекция, която може да бъде допълнена според вашите потребности в предстоящото след това разискване, бих желал, доколкото е възможно в краткото време, да направя някои допълнения и да дам още няколко практически указания. Става дума за такива практически въпроси, които много мъчно могат да бъдат дадени в общи формули и общи правила, по-скоро в практическата им употреба в голяма степен те трябва да бъдат индивидуализирани и да придобият личен характер. И точно по тази причина особено в тази област е необходимо да се добият духовно-научни познания, които биха могли да доведат до разумно индивидуализиране на практическите мерки, на практическите инициативи.

Помислете само, колко малко разбиране има днес в една от най-важните области, в областта на храненето на нашите селскостопански животни. Положението не може и много да се подобри, въпреки че се дават толкова много указания в тази насока. Как трябва да се хранят животните? Според моето убеждение съществено подобрене ще има, когато селскостопанското обучение си постави за цел да развие разбиране, в какво се състои същността на храненето на животните. В тази насока бих желал днес да кажа някои неща.

Споменах вече, че значението на храната за животните, а също и за човека, винаги се схваща напълно погрешно. Не се касае за това хранителните вещества да бъдат поети отвън и след това, както си го представят, да бъдат подложени на най-разнообразни промени и в края на краищата да бъдат отложени в организма. Грубо този процес си го представят така: Хранителните вещества се намират там навън, животното ги поема, складира, напластява в себе си това, което му е нужно, отделя това, от което няма нужда. И оттук се прави изводът, че човек трябва да бди за много неща, да внимава например животното да не се претоварва, да получава пълноценна храна, богата на различни хранителни вещества, за да може да използва по-голямата част от това, което се съдържа в храната. И в тази област е обичайно материалистично да се прави разлика между същински хранителни вещества и такива вещества, които поддържат горивните процеси в организма, както се казва, и на тази основа се създават най-различни теории, които се прилагат на практика, при което естествено се установява, че нещо потвърждава теорията, друго съвсем не я потвърждава, или след известно време я отрича, или пък я модифицира в една или друга насока. И как може да се очаква да бъде другояче! Говори се за горивни процеси в организма. Естествено, в организма няма същински горивен процес, а свързването на някои вещества с кислорода в организма означава нещо съвсем различно от един горивен процес. Горенето е процес в минералната нежива природа. Освен това, както един организъм е нещо различно от един кристал, така също това, което се означава като горивен процес в организма, не е мъртвият горивен процес, който протича навън, а е нещо живо, даже нещо от рода на усещанията.

Самият факт, че се говори така и че на мисълта се дава определена насока, с това се причиняват големи вреди. Този, който само неправилно говори за горене в организма, но действа макар и наполовина правилно според инстинкта и традицията, с това той няма да навреди. Но когато малко по малко въз основа на това небрежно говорене професорската психопатия - този израз вече многократно съм употребявал - навлезе в тези неща, тогава с тези празни приказки тя създава остроумни - казвам

го без ирония – наистина остроумни теории. Тогава настъпва стадият, когато тези теории служат за ръководство на дейността в тази област и така се причиняват големи вреди. Защото това, за което се говори в тези теории, е съвсем различно от това, което става в растенията и животните. Характерно явление за днешното време е да не се прави това, което е в съгласие с природата. Ето защо става необходимо да хвърлим поглед върху разисквания въпрос в тази област.

Вчера споменахме, че растението има физическо и етерно тяло, и в горната си част е обгърнато от астралност, от астрална субстанция и астрални сили. Растението няма астрално тяло, но то е обгърнато от витае още около него астралност. Влезе ли в съвсем определена връзка с астралната субстанция, както е при формирането на плодовете, растението произвежда за храна нещо, което подкрепя астралността в животинския и в човешкия организъм. Вникне ли се по-дълбоко в процеса на храненето, тогава всяко растение или каквото и да било друго вещество ще се преценява с оглед на това, дали то подкрепя по някакъв начин някакъв елемент в животинския организъм. Смятам, че трябва да се разгледа и противоположния полюс. Там именно се намира нещо извънредно важно. Аз вече го засегнах, но тук, където ще трябва да бъдат създадени основите за изхранването на животните, то трябва още веднъж особено да бъде изтъкнато.

При животното нямаме такова рязко тройно разчленяване на организма, както е при човека. При животното има ясно очертани нервно-сетивен организъм и веществообменен-двигателен организъм. Те са ясно отделени един от друг, но средната част, ритмичният организъм при различните животни не е ясно диференциран. В ритмичния организъм прониква нещо, което произлиза от сетивния организъм и нещо, което произлиза от веществообменния организъм, така че за животното би трябвало да се говори по-различно, отколкото за човека. При човека се говори съвсем определено за тричленност на организма. Но за животното трябва да се говори за локализираната предимно в главата нервно-сетивна организация и за организираната в долната част на тялото и крайниците, но също проникваща целия организъм веществообменна организация. И в средата при животното обмяната на веществата е по-ритмична, отколкото при човека, също и нервно-сетивната организация става по-ритмична, двете противоположности плуват една в друга, така че при животното нямаме самостоятелен ритмичен организъм. То е едно неясно взаимопроникване на двата крайни полюса /Рис.21/. При животното би трябвало да се говори за двучленен организъм, като двете системи се смесват в средата и така се формира неговият организъм.

Субстанцията, която се намира в главата - при човека е също така, но да останем при животното – субстанцията, която се намира в организма на главата е от земна материя. Материята в главата е земно вещество, земна материя. В организацията на главата още в ембрионалния период се отвежда земна материя. Организацията на зародиша трябва да е нагласена така, че главата да получи вещества от земята. Следователно в нея имаме земна материя, земно вещество. И обратно, всичко веществено във веществообменно-двигателната система - нашите черва, крайници, мускули, кости и пр., идва не от земята, а произлиза от това, което се поема от въздуха и топлината над земята. Това е космическа субстанция. Важно е да не смятате, че копитата са образувани от физическата материя, която животното изяжда, че тя идва до тях и там се отлага. Това не е вярно, истината е, че от сетивата и дишането се поема космическа материя.

Това, което животното яде, служи да се развият двигателни сили в него, които позволяват да бъде пренесена космическата субстанция във веществообменната система и крайниците чак до копитата, така че тук навсякъде се намира космическо вещество. Със силите е точно обратното. В главата имаме работа с космически сили, защото предимно в нея са разположени сетивата, които получават свои те възприятия от космоса. Във веществообменната система и крайниците имаме работа със земни сили, следователно с космически вещества и земни сили - помислете само за това, че когато ходи, човекът или животното постоянно се включват в земното притегляне и всичко, което се прави с крайниците, е свързано със земята.

Храната на животното следва да се определя с оглед на това. Ако дадена крава или даден вол се употребяват за работа, те трябва да бъдат хранени така, че да приемат в себе си колкото е възможно повече космическа субстанция, а храната, която преминава през стомаха, трябва да е подбрана така, че да развие много сили, за да бъде отведена тази космическа субстанция навсякъде в организма, във всички негови членове, в мускулите, в костите. Трябва също така да се знае, че необходимата за главата субстанция трябва да се получи от храната, и че в главата трябва да постъпят преработените, прекараните през стомаха хранителни вещества. В това отношение на стомаха разчита именно главата, а не копитото, не пръстите на краката. Трябва да сме наясно, че главата може да преработи храната, която получава от тялото, само ако по съответен начин получава силите от Космоса. Затова животните да не бъдат затваряни в душните обори, където към тях не могат да текат космични сили, а да бъдат извеждани на пасищата и да им се предоставя благоприятната въз-

можност изобщо да влизат в отношение с околния свят чрез своите сетива. Трябва да се има предвид следното:

Представете си сега едно животно, което стои в душния обор пред яслата с храна и получава това, което човешката мъдрост е отмерила в яслата. Да, това животно, което няма разнообразие - такова то може да има само когато е на свобода, - се различава от друго животно, което може да използва сетивата си, например обонянието, само да търси храната си във въздуха, като следва своето обоняние, според чието устройство то приема космическите сили. То намира храната си и отскубва това, което му е необходимо и при това свободно хранене разгръща цялата своя активност.

Животното, отглеждано на ясла, няма веднага да даде признаци, че не притежава в себе си космически сили; такива то наследява, но с течение на времето създава потомци, в които няма вродени космически сили, те нямат вече такива сили. Такова животно отслабва от главата, което значи, че то вече не може да храни тялото си, защото не може да поема космическите субстанции, които трябва да навлизат в тялото. Тези факти вече Ви показват, че не трябва да се казва така общо: „В този случай хранете с това, в онзи случай хранете с онова“, а човек е длъжен да добие представа, колко е важен определен метод на хранене за същността на цялата животинска организация.

Минаваме по-нататък. Какво се съдържа в главата? Земно вещество. Когато се изреже най-благородният орган на животното, неговият мозък, в него се открива земно вещество. В мозъка на човека също има земно вещество, само силите са космически, веществото е земно. За какво служи този мозък? Той служи за опора на Аза. Животното още не притежава Аз. Да запомним добре това: мозъкът служи за опора на Аза, животното още няма Аз, неговият мозък е на път към изграждане на Аза. При човека изграждането на Аза върви винаги по-далече. Животното следователно има мозък. По какъв начин се е формирал той?

Вземете органичния процес в неговата цялост. Всичко, което се извършва там, всичко, което се появява в мозъка като земно-материално, е просто отделено от органичните процеси, отделени продукти на тези процеси. Там бива отделена земна материя, за да служи като основа на Аза. Определено количество земна материя, въз основа на процеса, който се извършва от поемането на храната през храносмилането и разпределянето във веществообменната система и крайниците, е способна да отведе земното хранително вещество в главата и мозъка. Там се намира определено количество земно вещество, което минава по този път и се отделя, наслоява се в мозъка. Но тези вещества от храната се наслояват не само в мозъка, а отделянето започва още в началото на пътя - в червата. Това,

което не може повече да се преработи, се отделя в червата и тук откриваме едно сродство, което ще ви се стори парадоксално, но което не бива да се пренебрегва, ако искаме да разберем организацията на животното и на човека. Какво представлява мозъчната маса? Мозъчното вещество е чисто и просто доведена докрай, преработена чревна маса. Неузряла, недоведена докрай мозъчна маса е това, което преминава през червата. Това, което не достига до тази крайна преработка, се изхвърля през червата. С оглед на процесите, на които са подчинени, съдържанието на червата и съдържанието на мозъка са сродни.

Бих казал, че наслоеното в мозъка е купчина тор, достигнал своя краен стадий. Звучи гротескно, но фактически е напълно вярно. Торът е това, което чрез присъщия си органичен процес се превръща в благородното вещество на мозъка и там става основа за развитието на Аза. При човека възможно повече от коремния тор се превръща в мозъчен тор, защото на земята човекът носи своя Аз; при животното се превръща по-малко и затова в коремния му тор остава повече вещество, което тогава се употребява като истински тор, за истинското наторяване. В него остава повече Аз като заложба, като зачатък. Затова животинският тор и човешкият тор са две съвсем различни неща. Животинският тор съдържа още зародиша на Аза. И когато наторяваме с животински тор когато откън слагаме до корена животински тор, с това ние донасяме Аза до корена, до растението. Ако нарисуваме цялото растение, /Рис.22 / тук долу имаме корена, горе - развиващите се листа и цветове и около тях астралното, което прониква в тях чрез контакта с въздуха. Тук, долу, чрез взаимодействие с тора се развива потенциалното азово устройство при растението.

Такова земеделско стопанство действително е един организъм. Този организъм развива своята астралност в горната си част и наличието на гори и овощни градини стимулират тази астралност. Когато животните се хранят правилно с това, което расте над земята, те развиват в отделения от тях тор истински азови сили, които от своя страна подпомагат развитието на растението по правилен начин от корена нагоре по оста на земното притегляне. Това взаимодействие е чудесно. Но то трябва да се разбере в неговата последователност.

Поради това, че тези неща стават по описания начин, земеделското стопанство се явява един вид индивидуалност. Оттук следва разбирането, че в тази система на взаимодействие трябва да участват както животните, така и растенията, всяко от тях на съответното място. Затова в известен смисъл природата се спъва и уврежда, когато торът не се взема от животните, които принадлежат на стопанството, а тези животни се пре-

махват и торов материал се докарва от Чили. С това се пренебрегва фактът, че в стопанството действително имаме затворен кръговрат, че то

Рис. 22

трябва да се поддържа от самото себе си. Би трябвало всичко така да се организира, че да може да се поддържа от само себе си. В стопанството трябва да има толкова и такива животни, че да се получи достатъчен и подходящ тор от тях. И обратно, трябва да се отглеждат такива растения, които отглежданите животни търсят според своя инстинкт и обичат да ги ядат.

Опитите се усложняват от това, че те са индивидуални и варират при отделните случаи. Касае се обаче за това, да се дадат насоките, по които да се правят тези опити. Много неща ще трябва да бъдат изпробвани. В резултат ще последват приложни правила, но тези правила не трябва да се отклоняват от принципите, че земеделското стопанство трябва да е затворено в себе си, да зависи само от себе си. Обаче не съвсем. Защо? Едно обективно разглеждане в духовно-научен смисъл никога не прави човека фанатик. При днешния икономически ред не може да се постигне напълно затворено в себе си земеделско стопанство. Човек обаче трябва да прави всичко възможно и да търси да го постигне.

Обогатени с тези познания, ще можем във всеки конкретен случай да намерим отношението на животинския организъм към растителния организъм сиреч към хранителния организъм. Нека най-напред да го разгледаме в общи линии.

Да разгледаме корена на растението: По принцип той се развива в земята и посредством тора се прониква от азота сила, намираща се в процес на формиране. Коренът абсорбира формиращата се азота сила и в абсорбирането на тази азота сила растението бива подкрепено, само ако в почвата се намират съответното правилно количество соли.

Да приемем, че разгледаме корена от позициите на направените тук разсъждения. Ние трябва да си обясним корена като съдържание на такива хранителни вещества, които, когато постъпят в човешкия организъм, най-лесно намират пътя към главата чрез храносмилането. От това следва, че ще прилагаме хранене с корени, когато искаме да дадем на

главата материални вещества, за да могат космическите сили, които действат през главата, да намерят подходящото вещество, което да могат да моделират.

Когато чуете някого да казва: Искам да дам корени за храна на животно, което има нужда да пренесе в главата си субстанция, за да може да встъпи в по-активно сетивно отношение, тоест в по-космическо отношение към космичното обкръжение, тогава не си ли помисляте веднага за телето и морковите? Ако телето яде моркови, тогава имате този процес завършен отначало докрай. В мига в който казвате това и знаете как изглеждат тези неща, и как те стават действителност в живота, Вие имате поглед за това, което трябва да стане. Нужно е само да знаете как протича този обменен процес.

Да минем по-нататък. Когато действително е доставена субстанцията в главата, като сме хранили телето с моркови, за да могат космическите сили да действат, сега трябва да може да започне обратният процес – главата трябва да може да работи волево, за да произведе сили в организма, които от своя страна да могат да втъкат и обработят в организма тези космични сили. Не е достатъчно само морковеният тор да бъде отложен в главата, а от това, което е отложено там и е обхванато от процес на разпадане, трябва да постъпят силови лъчения в организма, което ще рече, че трябва да имате второ хранително вещество, което да задейства главата, та тя от своя страна да работи правилно в останалия организъм, след като вече си е изпълнила едното задължение.

Ето, аз дадох моркови. Сега искам тялото по правилен начин да бъде проникнато от силите, които могат да се развият от главата. За тази цел ми трябва нещо, което в природата има лъчевидна форма или което правилно съсредоточава тази лъчевидна форма, да кажем, в една концентрирана структура. И какво трябва да направя тогава? Към морковите трябва да прибавя като втора храна нещо, което в растението преминава в лъчи и концентрира отново тази облъчваща сила. Сега погледът се насочва към лененото семе и негови подобни. И ако храните младо добиче с моркови и ленено семе или нещо, което се допълва помежду си както, да кажем, прясно сено и моркови, тогава постигате чудесни процеси в цялото тяло на животното, към които то е предразположено. Така че трябва да опитаме да даваме на младото животно такава храна, която, от една страна, подпомага азовата сила и от друга страна, съдейства на това, което преминава отгоре надолу, съдейства за изпълване с астрална субстанция и астрална сила. Такъв е случаят при дългостеблените растения (Рис.23), развитието на които се състои в образуването на дълго стъбло и от които става сеното. Така трябва да се разглежда храненето на животните, а също и земеделското стопанство като цяло. Трябва да се

знае какво става с всяко нещо по неговия път от животното към почвата и от растението към животното.

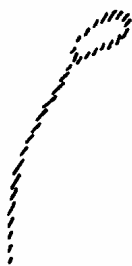

Рис. 23

По този въпрос да продължим по-нататък. Да вземем едно животно, което трябва да се засили точно в средната област, областта, където нервно-сетивната организация се развива предимно в посока на дишането и обратно, и където веществообменната организация клони повече към ритмичната област - където тези две организации взаимно се проникват. На кои животни трябва да се засили средната област? Това са животните, които произвеждат мляко. Те трябва да бъдат силни в тази област. Изискването, което трябва да се изпълни относно млекодобива, се състои в засилване на тази област на животното. Тогава на какво трябва да се обръща внимание? Тук трябва да се осъществява правилно взаимодействие между двете насрещни течения, течението от главата назад към опашката, което е предимно силово течение, и течението отзад напред, което преимуществено е течение на вещества. Ако това взаимодействие става по правилен начин и това вещество, което върви отзад напред, се преработва най-добре от силите, които текат отпред назад, тогава се добива добро и обилно мляко. В доброто мляко се съдържа това, което се образува по особен начин в обмяната на веществата. В него се съдържа такава комбинация от вещества, която още не е преминала през половата система, но която в храносмилателния процес е станала много подобна на веществата, преминали през сексуалния процес. Млякото е просто преобразен секрет на половите жлези. И тази трансформация става, когато ставащото сексуален секрет вещество бъде посрещнато и проникнато от силите, които идват от главата. Човек може да вникне в този процес, напълно да го разбере и да се съобразява с него.

Сега за тези процеси, които протичат по този начин, трябва да търсим такава храна, която действа върху главата по-слабо, отколкото корените, за които знаем, че са поели азовите сили. Но понеже процесът трябва да остане сроден на половата сила, в храната не трябва да има много астра-

лност, тя не трябва да съдържа твърде много цветове и плодове. Затова, когато става въпрос за производство на мляко, трябва да насочим поглед към хранене с тази част на растенията, която се намира между цветовете и корените, а именно към листата и зелените стръкове, към листата и тревата (Рис.24). В частност, когато смятаме, че можем да подобрим млекодобива от дадено животно, това може да се постигне, като се направи следното.

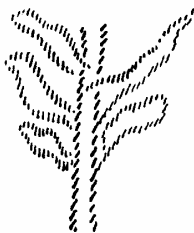

Рис. 24

Приемете, че храня дадена крава с билкоподобни и листоподобни растения, защото искам и си представям, че така подобрявам добива от мляко. Какво всъщност правя тогава? Тогава аз употребявам растения, които довеждат процеса на плодообразуването - това, което се извършва в цъфтенето и образуването на плодове - до образуването на листата и стеблата. Такива са например шушулковите растения и особено детелиновите растения. Във веществото на детелината се развиват елементи, сродни на плодообразуването, точно както при една билка. Ако кравата се храни така, при самата нея няма да се види още особен резултат, но когато тя се отели - защото резултатите от тази реформа на хранене обикновено преминават през едно поколение - тогава телето ще стане добра млечна крава. На едно нещо обаче трябва да се обърне особено внимание.

Когато древните традиции на инстинктивната мъдрост в тази област са изчезнали, хората са запазили нещо от тях най-вече по същия начин, по който лекарите са запазили и прилагат някои лекарства, макар да не знаят защо; запазили са ги обаче затова, защото те винаги са помагали. Дадже когато знаят нещо от древните традиции, хората наистина не съзнават защо го прилагат, а в останалите случаи опитват. Дава се толкова количество храна на угояваните животни, на животните за мляко и пр., което вече е било изпробвано. И наистина при тези неща става това, което често се случва при човешки те пипнешком направени проверки, особено когато тези проверки са оставени на случайността. Помислете какво ще стане, ако някого го заболи гърлото и той получи от всеки един от тези хора, които го обичат и му желаят здраве, някакво лекарство. За

половин час той ще събере цяла аптека. Ако употреби тези лекарства, тогава едното ще анулира действието на другото и в резултат стомахът му сигурно ще бъде тежко увреден, а гърлото му няма да се подобри. Ето пример за това, когато по силата на обстоятелствата едно просто нещо може да доведе до такова усложнение.

Подобно е положението, когато въпросите относно храненето на животните се решават по емпиричен начин. Ще се съгласите, че тогава се избира храна, която се оказва подходяща в едно отношение, а в друго отношение не е подходяща. Затова храната се сменя отново и отново, получават се много видове храни, всяка от които има известно значение за младия добитък или за угодяваните животни; но нещата така се усложняват, че човек не може да ги прозре, защото не познава съотношението на силите, които действат в тях. Или тогава тяхното действие взаимно се обезсилва. Това се случва многократно особено при хора, които упражняват земеделие, без да са запознати напълно с този занаят. Те четат в книгите или си спомнят това, което са учили: „Младите животни трябва да се хранят така, угодяваните животни иначе.“ И се ръководят от това. По този начин не може да се постигне много, понеже според обстоятелствата книжните данни може съвсем да противоречат на това, което се прави и без тях на помощ. Този проблем може да се обхване рационално само от такъв начин на мислене, който аз засегнах и когато в основата се постави този начин на мислене, то многостранно ще се опрости храненето на животните, така че човек ще може да го обхване с разума си.

Например човек може да разбере: цвеклото или морковите и лененото семе действат по този начин. Това може да се обгърне с духовен поглед. Сега всичко това не се смесва безразборно. Човек разбира как действа това, което дава. Представете си положението на такъв земеделец, който действа съзнателно, разумно. Той добива познания не за усложняване, а за опростяване начина на хранене на животните. От това, което постепенно е открито чрез различни изпробвания, има и много добри резултати, но тези резултати са несистематизирани и неточни. Тъкмо този метод на точност, който се прилага днес, в действителност се оказва неточен, защото нещата се разбъркват и смесват, и не може да се проникне в тяхната същност, докато това, което аз представих в неговата опростеност и прост начин на взаимодействие на нещата едно с друго, може лесно да се проследи даже и в животинския организъм. Да вземем нещо друго.

Да разгледаме веднъж цъфтенето, да погледнем това, което действа плодообразуващо в цвета.

Трябва обаче да отидем още по-далече и да видим този плодообразуващ елемент в останалата част на растението. Растението притежава нещо, заради което Гьоте така много го харесва. В цялото си тяло растението

има залогба за това, което другаде се явява специализирано. При повечето растения поставяме в земята това, което се явява в цвета като залогба за плод, за да получим ново растение. При картофите не правим това. При тях употребяваме очичките, пъпките на грудките. При много растения не постъпваме така, защото плодният елемент си е в тях. И сега тенденцията за плодообразуване, която не е достигнала своя краен стадий в природата - защото в природата не всичко успява да до стигне последната си фаза - ние можем да повишим чрез процеси, които в известна степен външно са подобни на горенето вън.

Това, което от свежо растение преминава в сух фураж, повишава своето действие, ако бъде изсушено за известно време на слънце. Тогава зложеният в него процес се насочва в посока на плодообразуването. В основата на това явление наистина лежи един чудесен инстинкт. Ако човек разглежда света с разбиране, навярно ще се запита: Защо хората са възприели готвенето на храната? Важен въпрос. Само че човек обикновено не задава въпроси за неща, които вижда всеки ден. А този въпрос е важен. Защо хората си готвят храната? Те са пристъпили към готвене на храната, защото постепенно са открили, че процесите лежащи в готвенето играят определена роля във всичко, което действа плодообразуващо. А именно процесите на горене, на затопляне, на изсушаване, на изпаряване, всички тези процеси въздействат предимно върху елементите на цъфтене и образуване на семената, но също непряко и върху останалите части на растението, особено върху горните негови части, и ги докарват до състояние да развият по особено силен начин силите, които трябва да бъдат развити във веществообменната система на животното. Да вземем цветовете, да вземем семената, те действат върху веществообменната система, върху ханосмилателната система на животното предимно чрез развитието на своите сили, а не чрез своите вещества. Ето защо веществообменната система и крайниците се нуждаят от земни сили и трябва да ги получат толкова, колкото са им необходими.

Да вземем животните, които пасат по планински пасища. Те живеят при по-трудни условия от животните в равнината, оставени са на открито и трябва да се движат по неравен терен. Има разлика дали се движат по равнина или по планински склонове. Планинските животни трябва да получават в себе си това, което в областта на крайниците развива импулси, породени от усилието на волята. Иначе те няма да бъдат добри нито за работа, нито за мляко, нито за угояване. Трябва да се погрижим те да получават в достатъчно количество храна от планински ароматни билки, които самата природа чрез слънчевия готварски процес е активизирала в областта на цветовете, в елементите на цъфтене и плододаване. В крайниците обаче може да се внесе сила и чрез изкуствено готвене, особено

когато тази изкуствена преработка почива на печене, варене и пр. Най-добре е да се взема цъфтящата и плодовата част на растението, особено когато се обработват растения по начало склонни към цъфтене и плододаване, които развиват малко стъбла и листа, които малко залягат да развиват стъбла и листа, а буйно цъфтят и дават обилен плод.

И хората ще направят много добре също за самите себе си, ако от време на време обръщат внимание на тези неща, иначе тези, които стоят на наклонената плоскост на инертността и леността, никога няма да достигнат целите, които са си поставили. Застанал на тази хлъзгава плоскост, човек може съвсем логично да си каже: Ако цял ден се занимавам със задълженията си, не мога да стана истински мистик. Истински мистик мога да стана само когато съм напълно спокоен, когато не съм изложен на постоянни подтици отвътре и от моето обкръжение да работя и да действам. Когато стана такъв, че да мога да кажа на моите близки: Нямам сили да работя, ставам вече истински мистик. Нещо повече, аз се опитвам да уредя моето хранене така, че да стана истински мистик. И тогава той става суровоядец, нищо вече не си готви, става пълен суровоядец. Но ето какво: Всички неща са свързани вътрешно и не излизат наяве по обикновения начин. И в случая, ако човек стане суровоядец, с това той решително застава на наклонената плоскост на мистицизма и ако поначало е физически слаба натура, той с бързи крачки пристъпва по-нататък, става все по-инертен и ленив, тоест все по-мистичен. Това, което настъпва при човека, ние можем да приложим напълно и при животното, следователно ще знаем как трябва да направим животното подвижно, активно.

При човека може да имаме и обратния случай. Даден човек може да е силна физическа натура и по-късно да му хрумне странната идея да става мистик. Може да носи в себе си мощни физически сили. В този случай освен процесите, които протичат естествено в него, той ще развие свръх това и силите, които преработват поетата от него сурова храна.

Това няма да му на вреди. И ако той призове силите, които - в случай че не се използват - причиняват ревматизма и подаграта, ако той употреби тези сили за преработка на суровата храна, той ще стане още по-силен.

Всички неща имат две страни, както везната има две блюда. Затова човек трябва да разбере как да ги различава във всеки индивидуален случай. Не може да се дадат общи правила. И предимството на вегетарианския начин на живот е, че прави човека по-силен, защото така той извлича от организма си силите, които иначе остават неизползвани и които са същите онези сили, които причиняват ревматизма, подаграта, диабета и пр. И когато човек яде само растителна храна, тези сили трябва да направят поетите растения зрели, подходящи за човека. Но ако той употре-

бява също и животинска храна, тези сили се отлагат в организма, остават неизползвани и тогава самите те намират приложение като отлагат на различни места продукти от обмяната на веществата или вземат от органите необходими за човека субстанции и ги ангажират за себе си, какъвто е случаят при диабета и при други подобни болести. Тези неща могат да се разберат само като се вникне в същността на явлението. Въпросът е, как да се угояват животните. За да си отговори, човек си казва: това трябва да стане така, както се пълни един чувал с колкото се може повече космическа субстанция. Ах, свинете, угоените, тлъстите, какви небесни животни! В своите тлъсти тела те носят - освен нервно-сетивната система - само космическа субстанция, нищо земно. Те употребяват храната, която изяждат, само за да разпределят космическата субстанция, която трябва да поемат от всички страни от Космоса. Свинята трябва да яде тази храна, за да има сили да може да разпредели и да наслои тази субстанция, която поема от Космоса. Тя трябва да има сили в се бе си, за да се постигне това напълване и разпределяне. Така е също и при другите угоявани животни. Оттук ще видите, че животните се угояват, когато им дават храна, която е в процес на плодообразуване, и възможно в по-нататъшно обработено състояние чрез готвене или задушаване, и когато им дават такива храни, които вече имат в себе си плодovie элемент, разширен и засилен, по възможност да кажем цвекло, което е станало по-едро, отколкото е било някога, цвекло, което чрез по-нататъшно култивиране е станало по-едро, отколкото е било в диво състояние. Да поставим отново нашия въпрос: Каква храна да даваме на угояваното животно? Храна, която съдейства за наслояването и разпределянето на космическата субстанция; в която е силен процесът на плодообразуването или семеобразуването и освен това е обработвана по правилен начин. Това условие се изпълнява най-вече при кюспето и други подобни. При такова животно обаче не трябва да се пренебрегва съвсем главата. По време на режима за угояване трябва да се дава и малко земна субстанция, която да отива в главата. Трябва да противопоставим нещо на гореописаната храна, нужно е малко количество, тъй като в случая нуждата от нея за главата не е голяма. Затова на угояваното животно трябва все пак, макар и в малка доза, към храната да се прибавят и корени. Има едно вещество - употребява се като чисто вещество, което няма специална насоченост и специална задача. Общо погледнато, може да се каже: Предназначението на веществата в корените се отнася към главата; на цветовете - към веществообменната и двигателната система; на тревите, стръковете и листата - към ритмичната система на човешкия организъм. Храненето трябва да се подпомогне с прибавяне в храната на сол, защото тя има отношение към всички части на животинския организъм.

Както при човека, така и при животното самата храна не се състои от сол и прибавянето на сол не увеличава количеството на храната, а нейното качество, и че също и малки количества при истински добро качество изпълняват поставената цел.

Сега трябва да насочим нашето внимание към особено важно нещо, при което бих Ви помолил да на правите точни опити, които могат да се разширят и върху наблюдения на човека, когато е склонен към тази храна. Знаете, че домати бяха въведени като храна в по-ново време, сравнително отскоро. Много хора ги обичат. Те са обаче също извънредно важен обект за проучване. От производството и консумацията на домати може много да се научи. Хората – такива безспорно има - които разсъждават върху това, намират и то с пълно право, че яденето на домати има голямо значение за човека. Това може да се разпростре и върху животните, те също биха могли да привикнат към домати. Доматите имат голямо значение за всичко онова, което обикновено се отделя от организма и образува собствена организация вътре в самия организъм. От това следват две неща: Първото е потвърждение на твърдението на един американец, че при определени условия яденето на домати помага като диетично средство, ако съществува склонност към заболяване на човешкия черен дроб, тъй като черният дроб е органът, който действа най-самостоятелно в човешкия организъм, така че чернодробните заболявания, които са повече заболявания на животинския черен дроб, биха могли да бъдат повлияни чрез домати.

Виждате, че тук се прониква до връзката между растението и животното. Оттук следва вторият извод: трябва - това искам да кажа в скоби - на човек, страдащ от карцином, който карцином поначало образува известна самостоятелна област в човешкия организъм или в животинския организъм, на такъв човек, който страда от карцином, веднага трябва да се забрани яденето на домати. Но сега се поставя въпросът: В каква връзка домати действат съвсем особено на това, което е самостоятелно в организма, което се е обособило в организма?

Свързано е с това, от което се нуждаят домати още при тяхното поникване. Още от този момент те се чувстват най-добре, когато разполагат по възможност с такъв тор, който е в своя първичен вид, както е отделен от животното, както е отделен от нещо друго. Когато торът не е дълго преработван в природата, когато е още пресен и непроменен, когато хвърляте някъде отпадъци и там се получава неподредена купчина боклук от животински или растителни отпадъци, в която всичко се намира в своето първично състояние, без да е претърпяло някаква преработка и препариране, ако там засадите домати, ще видите, че ще станат най-хубавите домати. И ако употребите куп компост от домати стръкове и поса-

дите домите да растат на собствения си тор, тогава те се развиват блестящо. Доматите никак не искат да излязат вън от себе си, отказват да излязат от своята силна виталност, те искат да останат вътре в нея. Доматите са най-саможивото, най-необщителното същество в растителното царство. По ни какъв начин не искат да приемат нищо чуждо. Те отблъскват от себе си всичко, което като тор е претъпяло някакъв процес, те не го искат. Това е свързано с факта, че могат да въздействат върху самостоятелната организация, върху самостоятелните образувания в човешкия и в животинския организъм.

В известно отношение в споменатия смисъл сродни на домите са картофите. Те също действат силно самостоятелно, но така самостоятелно, че много лесно преминават през целия храносмилателен процес, проникват в мозъка, правят мозъка самостоятелен и независим дори от действието на останалите човешки органи. И след пренасяне на картофите в Европа между факторите, които направиха хората и животните материалистични, се намира тъкмо яденето на много картофи. Картофи може да се ядат само за възбуждане на мозъка, на главата. С яденето на картофи не трябва да се прекалява. В светлината на посочените факти се разкрива вътрешната връзка между земеделието и социалния живот. Без крайно важно е, че земеделието е свързано с целия социален живот.

За тези проблеми аз естествено можах да дам само отделни насоки, които обаче за дълго време могат да бъдат основа за разнообразни опити в тази област. Ако човек ги приложи във форма на опити, ще получи блестящи резултати. Начинът, по който беше проведен този курс, може да ни служи за ръководна нишка. Напълно съм съгласен с решението на присъстващите в този курс земеделци, с тяхното твърдо решение, получените от участниците в курса сведения да останат на първо време в кръга на тези земеделци, да ги приложат и опитат на практика и когато създадената Общност на земеделците сметне, че е достатъчно напреднала в своите опити, да установи момента, в който тези неща могат да бъдат направени публично достойно.

Заслужено трябва да бъде поздравена проявената толерантност в този курс да участват и лица, които само се интересуват от земеделие, без да са земеделци. Моля тези лица да си спомнят познатата приказка, да сложат катинар на устата си и да не изпадат в общата антропософска грешка да разгласяват тези неща всеки по своему. Точно чрез това често са ни били причинявани разнообразни вреди, понеже някои личности имат импулса да разнасят неща, които частично са узнали.

Голяма е разликата дали за тези неща говори един земеделец или човек, който се намира съвсем далече от земеделието. Има разлика и това може веднага да се познае. Какво би се случило, ако всичко казано тук бъде

разгласено не от земеделци, а като интересна глава на антропософското учение. Би се случило както и при различните цикли. Хората, включително и земеделци, биха чули това от други гледни точки. Земеделците, които чуват това от земеделци, ще си кажат: „Жалко, че този се е побъркал.“ Но те ще кажат това първия път, може би и втори път. Когато един земеделец види нещо със собствените си очи, то няма да е така лесно да го отрича. Но когато се чуе от човек, който не познава дейността за която говори, а само се интересува от нея, то неговите изказвания ще бъдат отхвърлени. Нещата няма да въздействат и влезнат в практиката, защото са дискредитирани. Затова приятелите, които участваха само от интерес и не влизат в оформения тук земеделски кръг, нека се въздържат, нека запазят нещата за себе си и да не ги разпространяват навсякъде, както обикновено много охотно се прави с Антропософията. Това е решението на Земеделския кръг, съобщено днес от многоуважавания граф Кайзерлинг, с което напълно съм съгласен.

Впрочем бих желал сега, понеже сме в края на лекциите, - като изключим часа за разисквания, който ще последва, - да изразя своето задоволство, че пожелаете да дойдете и да участвате в това, което можа да се каже тук, както и в това, което трябва да последва и да се развива понататък. От друга страна искам да изразя съгласието си с Вас, като казвам, че работата, която беше извършена тук, е полезна и има интензивна вътрешна стойност. Не трябва да се забравят обаче две неща: колко енергия беше необходима от страна на граф Кайзерлинг, на графиня Кайзерлинг, на членовете на дома Кайзерлинг, за да се създадат условията за провеждането на този курс. Освен енергия, към това принадлежи и осъзнаване на преследваната цел, антропософско съзнание за действителността, познаване същността на Антропософията, всеотдайност, пожертвователност и какво ли не още. Ето как се стигна дотам, че за всички Вас вероятно онова, за което положихме толкова усилия, насочени към големите и плодотворни цели, засягащи цялото човечество, протече в рамките на един истински празник. Само след пет минути ще имате доказателство за това. И всичко друго, което се присъедини към това, не на последно място изключителни сърдечната любезност на всички домакини, включи нашата работа в рамките на един чудно хубав празник и с един селскостопански семинар ние празнувахме тук един истински селскостопански празник, и сега изказваме нашата сърдечна дълбока благодарност на граф и графиня Кайзерлинг и на целия дом Кайзерлинг за всичко онова, което в служба към идеята те направиха през тези десет дни за нас, както и за приятелския любвеобилен начин, с който те организираха престоя ни тук.

ВЪПРОСИ И ОТГОВОРИ

16 Юни 1924

Твърд и течен оборски тор - Към въпроса за констелациите на Зодиака – Ролята на електричеството в природата – Подквасване на храната - Зелено торене - Употреба на човешки тор - Моралност и начин на мислене

Въпрос: Течният оборски тор същата азвоорганизираща сила ли има както твърдия оборски тор?

Д-р Щайнер: Важното при този въпрос, разбира се, е, че течният и твърдият оборски тор се смесват в определено съотношение и се употребяват така, че двата съвместно, съдействат за организиращата сила на почвата. Тази връзка с Аза е напълно валидна за твърдия оборски тор, но не и за течния оборски тор. Всеки Аз, също и в потенциално състояние, трябва да действа свързан с астрална субстанция и твърдият оборски тор не би имал астрална субстанция, ако не е примесен с течен оборски тор. Течният оборски тор го подкрепя, защото има силна астрална сила. Твърдият оборски тор има по-силна азова сила. Твърдият оборски тор е повече мозък, а течният оборски тор е повече мозъчен секрет, повече астрална сила; той е повече това, което е течно в мозъка, той е повече мозъчна течност.

Може ли да се дадат тук указания за констелациите, при които чрез изгаряне се приготвят препаратите?

Д-р Вреде: Точни указания тук не могат да се дадат. Необходими са още изчисления, които не могат да се направят в този момент. Времето за изгаряне на насекомите обикновено е от началото на февруари до Август. За изстребване на полските мишки за тази (1924) година е подходящо времето от втората половина на Ноември до първата половина на Декември, като се знае, че от година на година периодите се изместват.

Д-р Щайнер: Принципите на антропософския календар, както за сега са установени, трябва да се изпълняват и така човек може съвсем точно да се ръководи от този календар.

Когато се говори за пълнолуние и новолуние, какво се има предвид, само денят на пълнолунието и новолунието или известно кратко време преди и след това?

Новолунието се изчислява от момента, когато се появи тази картина. Тя се явява и постепенно изчезва. Пълнолунието се изчислява от времето, когато се явява тази картина (Рис.25), когато Луната е като тънък сърп, след което нараства и се изпълва целият кръг. Всеки период трае приблизително от 12 до 14 дни.

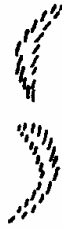

Рис. 25

Може ли насекомите, с които не разполагаме по време на посочените констелации, да ги за пазим до момента на изгарянето?

Трябва да се установи най-точно времето, кога да се произведе препаратът, а дотогава отделните видове насекоми могат да се съхранят.

Трябва ли изгарянето на семето на плевелите да се прави през лятото или това може да стане по всяко време?

Не много време след като семето е добито.

Как стои въпросът с разпръскването на пепелта от насекоми, които нямат досег със земята?

Пепелта трябва да прониква в земята, както и при другите насекоми. При насекомите не е важна физическата връзка, а свойството, което се придава на тази хомеопатична доза. Насекомото има съвсем друг вид сетивност и то избягва въздействието на разпръснатата по земята въпросна пепел. Не е пречка за това обстоятелството, че насекомото няма допир със земята.

Как да се отнасяме към вредата от студа за земеделците и по-специално относно доматиите? И в каква космическа връзка да разбираме студа?

Ако искате доматиите да станат големи и хубави, трябва да се държат на топло. Те страдат много от студа. Що се отнася до студа, до мраза изобщо, трябва само да си изясните какво намира израз в действието на студа. Действията при замръзването са винаги съществено засилване на космическото влияние върху Земята. Това космическо влияние се поддържа посредством определена температура. При определена температура имаме влиянието, от което растението се нуждае. И когато имаме трайно и интензивно застудяване, въздействието на небето върху Земята е прекалено силно, растението добива склонност да се превръща в стъбло, да образува нишки, да изтънява и понякога, понеже е станало тънко, студът го обзема отвън и го унищожава, така че в прекалено силния студ имаме явление, което може да бъде извънредно вредно за живота на растението, именно защото в почвата навлиза твърде много небе.

Къде трябва да се разпръсква пепелта от изгорените стършелци, по тялото на животните или по ливадите и пасищата?

Където животните ядат. Пепелта се разпръсква по полето. На нея трябва да се гледа като добавка към тора.

Как най-добре да се борим срещу пирея?

Много е трудно да се получат семена от пирея.

Щом пиреят, както казвате, се увеличава по такъв начин, че не дава семена, с това той сам се премахва. Щом като не се добиват семена, тогава в действителност го няма и самия него. Щом като това растение прониква в почвата и израства оттам, тогава човек може да се бори с него. Колкото до семената, такива винаги могат да се намерят достатъчно, защото количеството, необходимо за това, е съвсем малко. Нали се намира и четирилистна детелина.

Позволено ли е хранителни вещества да се консервират с електрически ток?

Какво бихте желали да постигнете с това? Вашият въпрос естествено задължава да се разгледа цялата роля на електричеството в природата изобщо. Утешително е все пак, че сега от Америка, където способността за наблюдение се проявява по-добре отколкото в Европа, та от Америка вече идват гласове, че в атмосфера, проникната отвсякъде с електрически течения и лъчения, хората не могат да се развиват по нормален начин, че всичко това влияе върху цялостното развитие на хората. Душевият живот се променя, той ще става друг, ако тези неща бъдат по-нататък развивани, както всъщност се проектира. Има значение дали снабдявате една област с парни локомотиви за железниците или ги електрифицирате. Парата въздейства по-съзнателно, електричеството въздейства страшно несъзнателно и хората съвсем не знаят откъде идват известни неща. Няма никакво съмнение, че развитието се движи в тази посока, като имам предвид, че електричеството се употребява като излъчено без проводници, а също и проведе но чрез проводници, за възможно най-бързо пренасяне на съобщения от едно място на друго. Този живот на човека, особено когато е потопен в излъченото без проводник електричество, ще въздейства така, че хората вече няма да могат да схващат съобщенията, които така бързо получават. Този живот унищожава способността за разбиране. Тези въздействия вече се долавят. Може да ви прави впечатление днес, че хората много по-трудно разбират това, което идва до тях, отколкото преди няколко десетилетия. Утешително е все пак, че от Америка се разпространява осъзнаване на тези неща. Знаем от друга страна, че когато се появи нещо ново, то на първо време обикновено се явява като лекарство. След това с него си служат прорицателите. Странното е, че при появата на някаква новост ясновидството се реду-

цира и приспособява към човешките работи. Има такъв ясновидец, който по примитивен начин пророкува на хората за лечебната сила на електричеството, докато преди това не би му хрумвало такова нещо. И така се раждат модите. Докато нямаше електричество, никой не би могъл да мисли за лекуване чрез него. Не само поради това, че е налице, но понеже вече е станало мода, то изведнъж се обявява за лекарство. Често облъчването с електричество няма по-голяма лечебна стойност, отколкото убождането с тънка игла. Не е електричеството, което лекува, а шоковото въздействие е това, което действа лечебно. Не бива да се забравя, че електричеството действа специално върху по-висшата организация, върху организацията на главата на човека и на животното, а при растенията действа извънредно силно върху организацията на корените. Ако дадено хранително вещество бъде облъчено с електричество, произвежда се храна, която води до постепенното склерозиране на животното, което я яде. Това е бавен процес - не се забелязва веднага - но най-напред се забелязва, че тези животни умират по-рано от нормалното. Човек няма да види причината в електричеството, а ще я припише на всевъзможни други фактори. Електричеството обаче не е нещо, предназначено да действа в живото, то не подпомага жизнените процеси; то не е способно на това. Живото същество, колкото е по-еволюирало, толкова повече се стреми да отблъсне електричеството - това наистина е отблъскване - и когато, от друга страна, живото същество е заставено да се отбранява, да прилага излишно защитни средства, тогава то постепенно става нервно, неспокойно и склеротично.

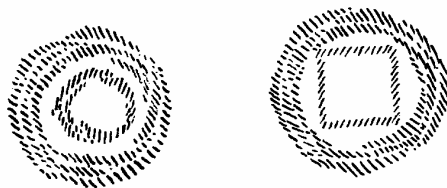
Какво казва Духовната наука за консервирането на фуражите чрез подквасване и изобщо за процеса на ферментираме?

Ако в този процес, взет в неговия широк смисъл, се прилагат соли изобщо, няма голяма разлика дали осоляването се прави при непосредственото хранене или солта се слага предварително във фуража. Ако фуражът има съвсем малко съдържание на соли, за да бъде доставен на различни места в организма, където трябва да действа, тогава неговото подквасване е правилно. Да кажем, че в дадена област имаме цвекло, видяхме също, че на него му е присъщо да действа точно на организацията на главата; за определени животни, за младия добитък например, то е предпочитаната храна. Ако в някоя област бъде забелязано, че животните, хранени с цвекло линейат, космите им опадват твърде рано и твърде много, тогава към фуража трябва да се прибави сол, като се знае, че храната не се отлага достатъчно в организма, където трябва да отиде, тя не достига там. Солта е веществото, което действа необикновено силно, така че храната да стигне до местата в организма, където е нужно.

На какво становище е Духовната наука относно подквасването на цвекловите листа и друга зеленина?

В случая трябва да се внимава да се достига оптималното, да не се прекрива границата по отношение на подквасващото вещество. Подквасването и киселата ферментация изобщо няма вредно действие, ако се спазва мярката и ако не се въздейства с твърде много прибавка, защото тъкмо солите са тази съставка на храната, която в организма остава такава, каквато е, без да се променя. Изобщо организъмът – животинският организъм също, а човешкият организъм още повече - е устроен така, че по най-разнообразни начини променя това, което е поел в себе си. Предразсъдък е вярването, че белтъкът например, който се поема в стомаха, се употребява по-нататък в същия вид, в който е приет. Този белтък трябва напълно да бъде превърнат в мъртва субстанция и тогава тя трябва да бъде преобразена от етерното тяло на човека отново на белтък, който сега е специфично човешки, специфично животински белтък. Всичко, което прониква в организма, трябва да бъде променено. Това, което казвам сега, важи даже за обикновената топлина. Ако трябва да го представя схематично (Рис.26), то приемете, че тук имаме един организъм, а тук топлината около него. Допускаме, че тук имаме мъртво дърво, което наистина има органичен произход, но вече е мъртво; имаме също топлина около него. Ако това е даден организъм, в него не проникването частичка от тази топлина, тя изобщо не прониква в него, а ако топлината навлезе в областта на организма, тя веднага се преработва от самия организъм, превръща се в преработена от него топлина - другояче не може да бъде, докато в мъртвото дърво топлината прониква направо и там си остава същата топлина, каквато е навън в минералното царство.

В мига, в който топлината прониква непроменена в самите нас, когато прониква в нас както в едно сухо дърво, в същия миг ние настиваме. Нищо, което прониква отвън в организма, не бива да остава каквото е, а веднага трябва да бъде преобразено. За солите този процес не се отнася, за солта той важи най-малко. Ето защо със солите за консервиране на

■ червено
■ оранжево

Рис. 26

фуражи, както Вие току що казахте, не може да се навреди, но това трябва да се прави разумно и да не се слага твърде много сол, тъй като по вкус няма да хареса на животното. Процесът е правилен дотогава, докато наблюдението показва, че е необходим за консервиране на храната.

За препоръчване ли е да се подквасва фуражът без сол?

Това е един процес напреднал твърде далече. В този случай става дума за свръхорганически процес. Когато е отишъл много далече, този процес е страшно вреден.

Вредна ли е употребата на креда за потискане на киселата ферментация?

Някои животни не понасят кредата, разболяват се. Отделни животни я понасят, но в момента не мога да кажа кои животни я понасят. Общо взето обаче на много животни тя не принася полза, напротив, те се разболяват.

Кредата не неутрализира ли стомашния сок?

Тя го прави неизползваем.

Бих желал да попитам, не е ли от голямо значение с какви намерения се пристъпва към отделните неща?

Има голяма разлика дали човек засява жито или разпръсква прах за унищожаване. Трябва да се има предвид отношението. Ако човек действа срещу насекомите с дадените тук средства, това няма ли извънредно силно въздействие върху кармата, отколкото ако в отделни случаи премахва животни с механични средства?

Колкото до намерението, същественото тук е дали то е добро или е лошо намерение. Какво имате пред вид като казвате: „когато се унищожават, когато се разрушава“? Вземете в неговата цялост начина, по който трябва да се разсъждава за тези неща. Ако си помислите по този начин за днешната лекция например, в която обърнах внимание, че когато човек познава една работа и вижда как тя се осъществява, вижда например през какъв процес преминава в животното лененото семе и морковите, как всичко това става действителност, тогава човек не може да не бъде обзет от известно смирение. С това Вие придобивате възможността да работите за благото на човечеството, за благото на Вселената. Вредна работа е тази, която се върши пряко с лошо намерение, би трябвало да е налице вече лошо намерение. Така че аз не мога добре да си представя, че може да се действа зле, ако същевременно това служи на морала. Мислите ли, че е по-малко лошо да преследвате животното и да го убиете?

Имах предвид начина, по който се унищожават, дали има разлика между унищожаването с механични средства или когато се действа космически?

Да, тук влизат в действие много комплицирани съображения, чието разбиране зависи пак от това дали ги разглеждаме в по-големите, по-мощните връзки. Представете си, че изтегляте от морето една риба и я убивате. Вие сте убили едно същество, извършили сте действие на определено ниво. Да приемем сега, че с една или друга цел вземате в един съд морска вода, пълна с много яйца на риби, с това сте унищожили цяла армия от живот. Сега извършвате нещо съвсем различно от убиването на рибата, това е случка на съвсем друго ниво. Когато един организъм в природата е достигнал завършения вид на риба, той е изминал определен път на развитие. Ако анулирате този път и се върнете назад, Вие докарвате нещо неподредено, намиращо се в безпорядък. Ако прекъснат процеса преждевременно, преди да се е достигнало до завършен организъм, тогава не извършвам същото като това, когато убивам един формиран организъм. Така аз свеждам поставения от Вас въпрос до следното: какво несправедливо върша като приготвям пепелта? Защото това, което унищожавам не влиза в сметката, то се намира в една друга зона. Касае се само за това, от което се нуждаем, за да приготвя пепелта. Вижда се, че унищожавам много по-малко животни, отколкото ако трябва да събера тези видове животни и да ги убия по някакъв начин. Мисля, че ако внимаете във въпроса практически, а не абстрактно, тогава той няма да Ви се струва чудовищен.

Могат ли да се използват човешките изпращания и на каква предварителна подготовка трябва да бъдат приложени?

Естествено, колкото е възможно по-малко. Защото те действат извънредно малко като тор и са много по-вече вредни, отколкото може да бъде вреден който и да било тор. Ако искате да ги използвате, напълно е достатъчно това, което попада от само себе си в едно нормално земеделско стопанство. Ако искате да спазите мярката, трябва да се знае колко хора са в дадено стопанство и към животинския и друг вид тор да се смеси това, което идва от хората; това е максимумът, който може да се употреби, който няма да навреди. Големи вреди биха се получили, ако се употребява човешкият тор от големите градове в техните околности, тъй като от големите градове се получава такова количество, което може да залее огромни площи. Помислете само какво би станало, ако на някого му хрумне налудничавата идея да употреби на малка територия човешкият тор от големия град, например от Берлин? Нужно е само да опитате да консумирате зеленчуците, които растат там, за да се убедите в това. Опитайте това с аспержи или други продукти и ще видите какво е поло-

жението. Ако наторявате с такъв тор растения, с които се хранят животните, за тях това е особено вредно. В човешките изпражнения има много неразградени субстанции. Аспержата ги задържа в същото състояние, когато преминава през човешкия организъм. В това отношение абсолютното невежество доведе до ужасни увреждания в тази област.

Как може да се води борба против червенката по свинете?

Всъщност този въпрос е за ветеринарен лекар. Не съм си го поставял, тъй като още никой не ме е питал за съвет, но мисля, че това заболяване ще се повлияе добре, ако се предприеме намазване, натриване със сива антимонова бленда, с антимонов окис. Това принадлежи към областта на лечението, тъй като се касае за истинска болест.

С този прах може ли да се води борба против дивата ратица, която е хибрид?

Тези прахове, за които говорих, имат специфично действие само за видовете растения, от които са получени. Следователно растенията, добити чрез кръстоска с други видове, не биха могли да бъдат засегнати. Праховете не влияят на симбиозите.

Какво ще кажете за зеления тор?

Той има добрите си страни, особено ако се прилага за овощните култури. Тези неща не могат да се приложат генерално. Зеленото торене е полезно за известни растения. Трябва да се прилага при растенията, при които е нужно да се окаже силно въздействие за образуване на листа, на филизи. Ако човек иска да въздейства в тази насока, може да прибавя малко зелен тор.

ПРИВЕТСТВИЕ

Кобервитц, 11 Юни 1924

Позволете ми да изразя моето най-дълбоко задоволство, че по инициатива на граф Кайзерлинг се създаде този изследователски кръг и че той се разшири, като включи и лица, които се интересуват от земеделие и които за пръв път присъстват на такова събрание. С оглед на времето основането на този кръг започна най-напред с това, че г-н Щегеман откликна на молбите от различни страни да сподели някои неща, за които сме разговаряли през последните няколко години относно различни области на земеделието и които той със своето усърдие изпробваше от една или друга страна в своето земеделско стопанство. От това последва обсъждане между граф Кайзерлинг и г-н Щегеман, което доведе първо до един разговор, при който се взе решението, което беше прочетено днес, както и до това, че днес отново сме събрани тук.

Радвам се, че много от присъстващите със своите опити се заеха да потвърдят указанията, които ще бъдат дадени в този курс - на първо време могат да се дадат само указания, - както и да посочат как тези указания практически могат да се използват. Само че днес в момента, в който толкова задоволителен начин се създава такова нещо, трябва да осъзнаваме, че е необходимо да използваме опитностите, които постигнахме в практическите области на Антропософското движение благодарение на нашите стремежи, като избягваме грешките, които станаха очевидни едва в течение на времето, когато от антропософската, бих желал да кажа, централна дейност те се разпространиха върху периферната дейност, върху въвеждането на това, което Антропософията трябва и може да бъде в различните области на живота. За работата на това земеделско общество, естествено, ще представлява интерес нашият опит относно въвеждането, да кажем, на Антропософията в общата научна мисъл.

В тази област от една страна имаме тези, които досега по свой начин, с вътрешна вяност и отдаденост съхраняваха същността на антропософската мисъл, от друга страна лицата, които стоят в периферията и искат да работят в отделни области на живота; общо взето между едните и другите не съществуваше единство на дейността, основано на пълно и цялостно разбиране. В това се убедихме особено при общата работа с нашите научни институти. От една страна се намират антропософите като такива, антропософите, които са направили Антропософията център на своя живот, свой мироглед, съдържание на живота, което човек може би всяка минута с вътрешна сигурност носи през света. Това са антропософите, които работят в Антропософията, обичат я, правят я съдържание на собствения си живот и по правило - не винаги - мислят, че е направено нещо важно, ако са спечелени тук една, там много личности за Антропософията. При своята външна дейност те искат само едно, да печелят хора за Антропософията и си представят, че хората трябва да се оставят да бъдат спечелени - извинете за израза - от главата до петите, например един университетски професор по някаква природонаучна дисциплина, така както е поставен в природонаучното поприще, в което работи. Със своето добродушие и обич те си мислят, че без проблеми, от днес до утре, могат напълно да преобразят земеделеца и да го направят от главата да петите антропософ заедно с почвата, с всичко свързано с нея, както и със земеделските произведения, които той изнася в света.

Това си мислят „централните“ антропософи. Естествено, те грешат. И ако много от тях казват, че са мои верни привърженици - да, често става така, че те наистина по чувство са мои верни привърженици - те пропускат да чуят това, което трябва да важи в решителни моменти. Те не чуват, че например казвам: наивно е да се вярва, че един професор или

друг учен може изведнъж да бъде спечелен за антропософията. Това не става. Човекът трябва да скъса с едно двадесет-тридесетгодишно минало, с което би изкопал пропаст зад себе си; нещата трябва да се приемат такива, както стават в живота.

Антропософите често мислят, че животът се състои в мисленето. Той се състои не само в мисленето. Тези неща трябва да бъдат казани, за да се поставят на правилна основа. Онези, които съвсем доброжелателно искат да съчетаят с Антропософията една или друга област на живота, включително и области на науката, не си дават сметка за това, когато са започнали да работят в Антропософията, и затова те продължават да се ръководят от погрешното мнение, че човек трябва да работи така, както е работил дотогава в науката. Например някои от работещите при нас в медицинската област - мили, наистина добри антропософи - смятат, че медицинският работник трябва да прилага по неговия досегашен медицински начин това, което идва от антропософската медицина. В това отношение единствено г-жа д-р Вегман*¹⁷ прави изключение; тя видя специфичните изисквания в нашето общество.

Какво ни показва досегашният опит? - Че сега се касае не толкова за развитието и разпространението на „централната Антропософия“, а се касае за разпростирането и проникването на Антропософията в света. Чуваме хората да говорят: това ние също сме го правили досега, ние сме специалисти в тази работа, това ние го владеем с нашите методи и без съмнение можем да даваме преценка за него. Само че резултатът, до който те стигат, противоречи на това, което ние сме открили с приложението на нашите методи. Тогава те казват, че ние грешим; и ние от опит знаем, че когато искаме само да подражаваме на учените, тогава те ни казват, че могат същото да го приложат по-добре. В тези случаи съвсем не трябва да се отрича, че те могат по-добре да го приложат, даже и поради това, че в последните години в научната област методите погълнаха самата наука, методите изядоха самата наука. Науките се сведоха до методи, те вече имат само методи. Те повече не се залавят с фактите, не се занимават с конкретни обекти, те са погълнати от своите методи, така че днес може да се правят изследвания, обаче в тях няма нищо повече от методи. Виждали сме, как тези учени, които имат своите превъзходни точни методи се разгневяват, когато антропософите идват и нищо друго не правят, освен да боравят със същите тези методи. Какво доказва това? Оказва се, че при хубавите неща, които можем да направим така, при отличните изследвания и проучвания, които са направени в Биологичния институт, че всичко това няма никакъв друг резултат, освен да разгневява хората, когато в своите доклади нашите учени говорят за същите методи. Хората се разяряват, когато чуват да се изразяват в друга

форма нещата, които те са свикнали да затварят в определени мисловни схеми.

Преживели сме и друго, което е много важно. А то е: някои от нашите учени, за удобство, за да не подражават на методите на другите, правеха половината така, половината иначе, само че по такъв начин, че в първата половина бяха напълно научни, истински прилагаха в дискусиите методите на науката. Тогава слушателите се вбесяваха: как, навлезли са в нашата специална област; това са нахалници, дръзки язовци, дилетантски нахлули в нашата наука! Тогава нашите оратори преминаваха към втората част, към същинския живот, който е подреден не по стария начин, а е схванат по антропософски от свръх-земните области. И тогава разгневените изведнъж ставаха страшно внимателни, жадни да чуят, даже започваха да се ентусиазират. Хората искат Антропософията, но те не могат да понесат, - и то с право, както посочих - да се смесват в една неясна амалгама елементи от Антропософията и от обикновената наука. С това не може да се върви напред.

Ето защо поздравявам с голяма радост, че по инициатива на граф Кайзерлинг. Земеделското професионално общество иска да се прикрепи към основаната в Дорнах Природонаучна секция. Тази Природонаучна секция както и другите, които сега се формират, води своето начало от Коледното събрание. Следователно от Дорнах ще произлиза вече това, което трябва да възниква и да се осъществява. Вече от самата Антропософия ще откриваме различни най-точни научни методи и направления. Само че не мога да се съглася с граф Кайзерлинг, че посоченото професионално общество трябва да бъде само изпълни телен орган. Вие ще се убедите, че от Дорнах се дават само един вид насоки, указания, които изискват от всеки човек на съответното свое място, ако иска да сътрудничи, да бъде сътрудник в пълния смисъл на думата. Даже ние трябва да получим от Вас основните положения на първоначалната работа, която трябва да извършим в Дорнах, и това ще се установи в края на моите лекции, в края на лекциите аз ще дам първите насоки. Насоките трябва да дадем въз основа на Вашите отговори, които ще получим. Следователно от самото начало имаме нужда от активни, от най-активни сътрудници, а не само от изпълнителни органи. Тъй като - тези дни този въпрос беше многократно разискван с граф Кайзерлинг - едно имение винаги е една индивидуалност и никога не е напълно еднакво с друго имение.

Климатът, почвата и други условия дават най-дълбоките основи за индивидуалността на един имот. Един имот в Силезия не е като имот в Тюрингия или в Южна Германия. Те са наистина отделни индивидуалности. Тъкмо от антропософския възглед обобщенията, абстракциите нямат абсолютно никаква стойност и те имат най-малка стойност, когато

се навлезе в практиката. Какъв смисъл има да говорим само общо по такъв практически въпрос, какъвто е въпросът за стопанствата.

Общо взето човек трябва да обръща внимание на това, което е конкретно; от него се вижда какво трябва да се приложи. Както от тридесет и двете букви могат да се съставят най-различни комбинации, също така трябва да се постъпва с това, което ще бъде изнесено в тези лекции, понеже от всички тях постепенно ще се сглоби това, което се очаква. Ако човек иска да говори за практическите въпроси на основата на 60 сътрудници, тогава наистина се касае за това, да се намерят практическите указания и практическите данни за тези конкретни земеделски стопани. И първото нещо, което трябва да се направи, е да се събере всичко, което знаем в това направление. Едва след това ще се наложат първоначалните опитни серии и ще се касае наистина да се работи практически. Затова има нужда от най-активни членове. Това, от което се нуждаем са истинските практики в Антропософското Общество, които не пренебрегват принципа, че именно практиката изисква неща, които не могат да се постигнат от днес за утре. Когато тези, които нарекох централни антропософи, вярват, че един професор или земеделец, или пък лекар, след като в продължение на десетилетия е бил поставен в определена среда, може да възприеме антропософските убеждения от днес до утре, това е едно заблуждение. Това ще се види съвсем ясно при земеделието. Земеделецът-антропософ, ако си постави такъв идеал, би могъл с преминаването от двадесет и деветата в тридесетата си година изцяло да премине в антропософския поток и по отношение на земеделието. Обаче нивите, устройството на предприятието, уредбите, в които се осъществяват отношенията между него и консуматорите, всичко това ще последва ли това придвижване? Тях човек не може да направи веднага антропософи от една година до друга. И когато види, че това не върви, човек често загубва кураж.

Касае се обаче тъкмо за това, да не се губи кураж, а да се знае, че се разчита не на мигновен успех, а на работа и отново на работа. Човек прави толкова, колкото е възможно. Един може повече, друг по-малко. Най-после, колкото и парадоксално да звучи, човек ще постигне повече, колкото по-ограничен размер земя обработва по нашия метод. При малка площ се разрушава не толкова много, колкото при голяма площ. И тогава подобрието вследствие на антропософските насоки проличава по-бързо, понеже не трябва да се променят толкова много неща. И полезното действие ще се прояви по-лесно, отколкото при голям имот. Обаче нещата би трябвало наистина да се съгласуват, особено в такава област като земеделието, ако това общество иска действително да има успех. Много се говори, но благовъзпитано и без ирония, за различните възгле-

ди на граф Кайзерлинг и г-н Щегеман при първото събрание. Появиха се някои отделни нюанси и аз почти мислех дали в онази вечер не трябваше да се помоли Антропософското Председателство или някой друг да съгласува спорещите духове. Постепенно обаче се убедих в нещо съвсем друго: че това, което се проявява, всъщност е основа за развитие на една интимна толерантност между селските стопани, на едно интимно зачитане на колегите между земеделците, само че има известна груба външна страна.

В действителност се касае за това, че земеделецът повече от всеки друг трябва да се отбранява и че много лесно му се натрапват неща, които единствено той самият може да разбира. Във всеки случай факт е, че в основата всъщност се открива определена толерантност. Всичко това трябва действително да се усети в това общество и тук аз правя тази бележка, само защото наистина мисля, че е необходимо да започнем правилно от самото начало. Смятам, че още веднъж трябва да изразя моето дълбоко задоволство от това, което става тук благодарение на Вас. Мисля, че вземем предвид житейския опит на Антропософското общество и че това, което беше започнато, ще бъде от голяма благодат, и че в Дорнах няма да пропуснат да работят с тези, които искат да бъдат активни сътрудници в това дело. Трябва вече да се радваме, че беше сложено началото на това, което става тук в Кобервитц. И ако граф Кайзерлинг така често твърди, че аз съм се наказал, като съм дошъл тук, искам веднага да възразя, без да предизвиквам разногласие: какви усилия ми струва това? Трябваше да пътувам насам и тук съм при най-хубави и най-добри условия. Всичко трудно и неприятно го правят други, а аз трябва само всеки ден да говоря във всеки случай на теми, пред които изпитвам определен респект, понеже те съставляват една нова област. Усилията ми не са толкова големи. Ако погледна всичките усилия на граф Кайзерлинг и на целия този дом, всичко непредвидено, което ги затрупва, трябва да кажа, че усилията за цялата организация, благодарение на които сме се събрали тук, са много по-големи, отколкото това, че аз съм дошъл тук наготово. Тъкмо по този въпрос не мога да се съглася с господин графа. Затова бих желал настоятелно да Ви помоля, на него да изразите цялата Ваша признателност и нему да благодарите за провеждането на този селскостопански курс и преди всичко да напомня, че без неговата желязна воля, с която той довежда докрай своите намерения, без неговия пратеник в Дорнах и без неговата неотслабваща енергия, без всичко това при разнообразните задачи, които трябва да вършим в Дорнах, този курс в крайния източен ъгъл на страната може би нямаше да се състои. Не съм съгласен чувството на благодарност да бъде стоварено върху мене,

защото то в най-висока степен принадлежи на граф Кайзерлинг и на целия негов дом.

Не виждам какво повече мога да кажа предварително, освен това, че ние в Дорнах трябва да получим от всеки, който иска да участва в съвместната работа на създадения Земеделски кръг описание на това, което той има над почвата и под почвата, и как тези две области си взаимодействат. Нали е естествено, когато се използва информация, съвсем точно да се знаят какви са нещата за които се отнася тази информация. Става дума за това, което Вие от Вашата практика знаете по-добре отколкото ние в Дорнах; характера и състоянието на почвата в дадения имот, наличието на гора и храсти, каква част от имота се обработва през последните години, какви са били добивите; накратко, ние трябва да знаем основно това, което всеки отделен земеделец трябва да знае, ако иска да управлява своето имение с разбиране, с разбирането на земеделец. Това са първите данни, от които се нуждаем; работите, които се извършват в имота, и опитностите, които земеделецът е получил. Това е основното, казано набързо. В течение на това събиране ще бъде посочено как трябва да се състави всичко това, откъде се разкриват още гледни точки за земеделието, които ще посочат връзката между естеството на почвата и околната среда, както и какво произвежда почвата.

Вярвам, че с тези думи вече е характеризирано това, което граф Кайзерлинг предлага да се осъществи от членовете на Земеделския кръг. Приятелските и доброжелателните думи, отправени от господин графа към всички нас, прокарват тънка разлика между селяните-земеделци и учените, при която в Земеделския кръг трябва да участват всички земеделци, а учените да останат в Дорнах; тази нагласа, това положение не трябва да остава занаят. Ние трябва, така да се каже, да растем заедно. В Дорнах трябва толкова да цари духът на земеделието, колкото е възможно въпреки науката. И това, което произлиза от Дорнах като наука, трябва да е от естество да просветли главата и на най-консервативния селянин. Надявам се, че като казва, че не ме разбира, граф Кайзерлинг проявява учтивост, това е особен вид учтивост. Защото аз мисля, че ние, Дорнах и Земеделският кръг, ще растем заедно като близнаци. Той завърши, като ме нарече едър земеделец. Това вече означава, че в своето чувство той приема, че може да се расте заедно. Но аз не мога да оставя да се обръщат към мен с такива думи само поради малкия начален опит на бъркане на тора, което по необходимост трябваше да направя преди да отпътувам за насам – това бъркане на тора трябваше да продължи, тъй като аз не можах така дълго да го върша, торът трябва дълго да се бърка, аз можах само да започна и тогава друг трябваше да продължи.

Но това са истински дреболии. Моят произход не е селски, но аз растях в селска, в земеделска среда и по дух, по начин на мислене си оставам там. Аз съм садил картофи - това съм отбелязал в моята автобиография - макар и не в такъв голям имот като този тук, а на по-малка площ, помагах и в отглеждането не точно на коне, а на свине, участвах също в отглеждането на крави в едно съседно стопанство. Дълго време в моя живот тези неща ми оставаха близки, помагах и най-малкото бях привързан към земеделието, обичам го и може да се каже, че съм израснал от земеделска среда. Това ме привързва много повече към земеделието, отколкото сегашното кратко бъркане на тора. И в този смисъл не искам съвсем да се съглася и с другото. Когато гледам назад в моя живот, бих желал да кажа: по-голямо значение има не едрият земеделец, а дребният земеделец, който като селско момче е работил в селското стопанство. Ако тази дейност сега трябва да се върши в големи размери и научно, то това действително ще произлезе от – казано на долноавстрийско наречие - здрава селска кратуна. Колкото до мен, моят произход, моето израстване ще ми бъде много по-полезно, колкото някога съм предполагал. Затова разглеждайте ме като придобилия любовта към земеделието малък селянин, който си спомня за своята малка земеделска дейност и тъкмо поради тази причина може да разбира това, което живее днес в така нареченото селячество, в тъй наречения селски дух на земеделието. Това ще бъде разбрано в Дорнах, можете да бъдете сигурни в това. Винаги съм смятал - далеч съм от иронията, с която изглежда някои схващат това - винаги съм смятал, че тази селска глуповатост, тази щурост е мъдрост в очите на Бога, мъдрост дадена от Духа. Винаги съм намирал това, което селяните са мислили относно своите работи, за страшно по-умно и по-смислено отколкото това, което учените са измислили за същите неща. Винаги съм намирал и сега също намирам това за по-умно. При всеки удобен случай предпочитам да слушам как някой разказва за своя опит непосредствено от нивата, отколкото всички ариманически статистики, които идват от науката, и винаги съм се радвал когато съм могъл да чуя нещо такова, защото винаги съм го намирал извънредно умно. И тъкмо в областта на практическото изпълнение и на последиците винаги съм намирал науката извънредно глупава. Сега всичко, което трябва да направи точно тази наука разумна, я прави разумна тъкмо чрез „глуповатостта“ на селячеството. Да се внесе в науката малко „глуповатост“ от селячеството, за това полагаме усилия в Дорнах. Тогава тази глуповатост ще стане мъдрост пред Бога. Искаме ли по този начин да действваме заедно, това ще бъде една истински консервативна, но същевременно и извънредно радикално напредничава предпоставка. Ще ми остане за винаги един хубав спомен, ако този курс постави началната точка, дейст-

вителино да се внесе истинско и мъдро селячество в станалата не непременно глупава - това би я обидило, - но в станалата, бих казал, мъртва методика на науката; доктор Вахсмут*18 също отхвърли тази наука, която всъщност е станала мъртва и пожела появата на живата наука, която трябва да бъде оплодена от селската мъдрост. Ние, Дорнах и Земеделският кръг, искаме заедно да растем като Сиамските близнаци. За близнаците казват, че те всъщност еднакво чувстват, еднакво мислят, и ако ние имаме това еднакво чувстване и еднакво мислене, най-добре ще вървим напред в нашата област.

УКАЗАНИЯ НА НЕМСКИТЕ ИЗДАТЕЛИ

Как да се подемe работата според указанията на Селскостопанския курс Осъществяването на идеите и указанията, съобщени от Рудолф Щайнер в Селскостопанския курс, беше предприето от членовете на учредения в Кобервитц Изследователски кръг на антропософските земеделци веднага след курса. Препаратите бяха произведени и приложени според указанията за приготвяне на тора и компоста и съобразно грижите за полетата и културните растения. Първите наблюдения отбелязаха положителни резултати в подобряване качеството на зеленчуците, а също така и на вкуса и хранителността на фуражите. Скоро след това дойде и полезното въздействие върху здравето на домашните животни. Така от едно наблюдение към друго растеше обсега на опитностите. Скоро беше установено, че за преустройството на едно земеделско стопанство по дадените в Кобервитц указания, на първо място е необходимо да се осъществят подходящи мерки за развитие на живота на почвата и да се изгради цялостният стопански организъм. При стопанства, където тези грижи са полагани от поколения, такова преустройство протече без каквито и да било трудности. Имаше обаче недостатъчно раз вити почви и орна земя, а също стопанства при неблагоприятни почвени и климатични условия; за тях трябваше да се обърне особено внимание за предварително преобразуване хумуса на почвата.

Успоредно на това от съществена помощ се оказа, че чрез дадените от Рудолф Щайнер идеи се даде ново разбиране за дълбокия смисъл на много мероприятия в земеделието и градинарството, прилагани по традиция. Иначе много от тези мероприятия като приготвяне на компост, запазване на храстите по синорите, хранене на животните с листа и ароматни билки и пр. бяха от поколения насам обречени на изчезване и на забравя. По-младите поколения, които са възприели мисловния начин на земеделската химия, не бяха повече в състояние да схващат значението на тези мероприятия. Биологично-динамичният стопански метод, както

сега беше наречен, все повече влезе в контакт с отделните практики на земеделско-градинарските традиции, така че вече от 1930 година нарастващо число земеделци и едри собственици, търсейки пътища за оздравяване на своите стопанства, се присъединяваха към работата на Изследователския кръг и самите те се включваха в него. Тези лица още от своята младост, прекарана на село и в земеделското стопанство, са могли да възприемат много от тези традиции, които като спомени и опит могат в променен вид да бъдат плодородни в развитието на това ново земеделско движение.

С дадените в Кобервитц указания, в центъра на тежестта на поставените цели бяха задачите за развитие живота на почвата - тя да се направи трайно плодородна и да се изгради един хармонично устроен стопански организъм. Затова земеделците с особено голямо старание трябваше да се заемат с мероприятията за осъществяване на тези задачи и биодинамичното движение много скоро беше признато като пионер за осъществяването на тези цели и на тези съдействащи методи. Към тези методи спадаха на пример третиране на почвата с грижливо приготвените органични торове; наторяване на ливадите с компост; засяване на тежки, неплодородни почви с бобови растения като главна или междинна култура; покриване на почвата с пръст, слама, зелен тор; смесване на тревата и детелината с билки; усиляване здравето на домашните животни с прибавяне в храната им на шума и билки; оздравяване на местността с развъждане на храсти; подпомагане развитието на естествена гора и други подобни. Всичко това трябваше да бъде съобразено, за да се осъществят посочените в Кобервитц цели, а именно: заздравяване на растениевъдството и произвеждане на храни с възможно най-добро качество. Присъстващите в Кобервитц земеделци и градинари задаваха на д-р Рудолф Щайнер въпроси, като се опираха на своите познания от Духовната наука и на опитностите си от често изненадващите нови пътища, по които посредством тези си знания са получавали решения на важни проблеми в областта на живота, като например в лечебното изкуство и в изкуството на възпитанието. За тях пътят, от който те очакват по-дълбоко разбиране на задачите и тяхното решаване в областта на земеделието, е гьотевско-антропософското разширяване на природната наука. За да си осигурят предпоставките за разбиране лекциите на селскостопанския курс, тези земеделци и градинари бяха посъветвани от Рудолф Щайнер да проучат преди всичко двете основни съчинения на антропософската духовна наука: „Теософия“ и „Тайната наука“. Много от присъединилите се по-късно търсеха правилните начини за оздравяване на увредените в техните стопанства, като наблюдаваха директно организацията на работата и достигнатите резултати в стопанствата, които вече работеха

по новите указания. Също и при събранията на „Изследователския кръг“ се даваше информация за тези земеделски опитности. Тяхното изострено чувство по въпросите на земеделието и градинарството им позволяваше и по този път също да проникнат в ръководните мисли на биодинамичната работа и начините за тяхното прилагане.

Нарастващото число земеделци и градинари се обединяваха в местни работни групи, които прерастваха в по-големи: във федерални или районни обединени работни общества. Понеже стопанските сведения, поискани от присъединяващите се по-късно земеделци, с течение на времето не можеха да бъдат давани само от натоварените с отговорността за собствените си биодинамични стопанства, стопани, скоро в различните страни и провинции бяха създадени центрове за информация и съвети. При това организиране на работата можеше да се оказва съществена помощ от по-големите земеделски стопанства и от техните ръководители, посветили се на напредъка на земеделието. Оттам получи съществено съдействие също и създаването на организация със задачата да запознава заинтересованите консуматори и да им доставя произведените висококачествени храни. За тези произведения беше избрана запазена та марка „Деметер“. Представител на тази дейност беше „Деметер - стопански съюз“. Освен този „Деметер-съюз“ в Западна Германия, в много други страни също съществуват вече такива Деметер организации.

Тяхна задача е да обхванат и контролират произведените хранителни произведения в работещите по биодинамичен начин стопанства, да посредничат между тях и преработващите предприятия, да сключват договори за защита на качеството с производителите, с преработващите фирми и с търговците разпространители. Задачата им следователно е да посредничат.

Само няколко години след курса в Кобервитц биодинамичното движение прекрачи границите на Германия, разпространи се в Швейцария, Холандия, Англия, Скандинавските страни, Франция и САЩ. Отделни стопанства се появиха също в Южна Америка, Южна Африка, Австралия и Нова Зеландия. В тези страни също се основаха изследователски кръгове и земеделско-градинарски работни общества. На много места по Земята се провеждаха местни събрания, както и посещения на стопанства през лятото, събрания в края на седмицата и начални курсове през зимата, на които ставаха оживени разисквания и непосредствено общуване с обмяна на опитности. В Холандия се основа училище по градинарство и земеделие за изучаване на биодинамичните методи в продължение на тригодишен курс. От повече от три десетилетия всяка зима в Свободната Висша школа в Дорнах се срещат биодинамично работещите земеделци и градинари, за да работят общо за задълбочаване разбира-

нията на методите, които Рудолф Щайнер беше дал в селскостопанския курс през 1924 година.

При разпространение на движението в различни страни и краища на Земята беше необходимо работата в стопанствата да се съобразява със съответните климатични условия и със съответните социални и стопански отношения. Този процес на постоянна промяна трябваше да се осъществява съобразно стопанската структура. Ако през 1924 година преди всичко в източните провинции на Германия можеше да се намери почти неограничено работна сила при поносимо за стопанството заплащане, то най-вече в последните две десетилетия, които бележат нарастващото жизнено равнище, машините все повече бяха привлечени за извършване на земеделските работи. В много страни днес не е възможно да се обработват биодинамично стопанствата без разпръсквачки на тор и компост, без машини за товарене и разтоварване на тора, без разпръсквачки на препаратите, наред с неотменните трактори, сеялки и жътварки.

В овощарството към това са нужни още косачки и копачки, при градинарството машина за посажда не и някои други. При променените стопански отношения само такава целесъобразна употреба на машини даваше възможност да се извършват в пълен обем и в подходящото време мероприятията за разгръщане живота на почвата.

Така приспособимостта към даденостите на мястото и времето се доказва като предпоставка за успешна работа според дадените в Кобер-витц указания. В съзвучие с указанието на Рудолф Щайнер: „Дадено стопанство винаги е една индивидуалност, в която нещата не са същите както в друго стопанство. Климатът, естеството на почвата дават най-дълбоките основи на индивидуалността на един имот. Имотът в Силезия не е такъв, какъвто е имотът в Тюрингия или Южна Германия. Това наистина са индивидуалности.“ Според антропософския възглед общите положения, абстракциите нямат никаква стойност и те са без всякаква стойност, когато трябва да се навлезе в практиката."

Тъй като поради смъртта си на 30 Март 1925 Рудолф Щайнер не можеше да съдейства на развитието на биодинамичната дейност, управлението на стопанствата съобразно индивидуалните местни дадености не беше лека задача. Важна помощ тук беше наблюдението на въздействията от предприетите в стопанството мероприятия относно здравето и плодородието на домашните животни и на земеделските култури. Щом като не се прилагат предпазни отрови при растенията и средства за спонтанно отстраняване недъзите на животните, то реакцията от здраве, устойчивост и плодородие е безпогрешно указание за преценка на мероприятията. Този метод често осигурява на земеделеца и градинаря по-дълбо-

ко разбиране на връзките между нещата, отколкото може да се достигне чрез аналитичните изследвания на съвременната наука.

Освен основаната през 1924 биохимическа лаборатория при Гьотеанума в Дорнах, в хода на развитието на биодинамичната работа бяха основани още изследователски институти за биодинамична дейност в САЩ, Швеция и Германия. За доказване на особеното качество на биодинамичното производство важно значение има методът на чувствителните кристализации, открит от д-р Е. Пфайфер въз основа на съветите и помощта на д-р Рудолф Щайнер. В тези институти се работи в тесен контакт със стопанствата и там се занимават с въпросите относно плодородието на почвата, постигане и контрол на качеството, здравето на растенията, предпазване от гъбни и насекомни нападения, а също така и с проблемите за отглеждане на растенията и отглеждане и хранене на животните.

И в това сътрудничество между развитието в стопанствата и изследователската работа в институтите можах да бъдат потвърдени и утвърдени много от дадените от Рудолф Щайнер указания. Доказа се преди всичко, че с регулиране на мероприятията за наторяване и за развитие на общия живот на почвата и растителния свят в стопанството, а също и в интензивното стимулиране на овощарството и зеленчукопроизводството, могат да се създадат основите на здраво растениевъдство и производство на растителна храна с най-високо за здравето качество. Задачи, чието значение след времето на Курса нарастваше от десетилетие на десетилетие.

Разшириха се също знанията за подобряване живота на растенията и животните чрез грижливо спазване на космическите ритми. Тези познания сега се влагат в годишния астрономически календар и годишния календар за засяване и засаждане.

За тези, които се интересуват от практическото осъществяване на дадените в Кобервитц указания или искат да организират своите предприятия съгласно биодинамичния стопански метод, опитът показва, че е добре да търсят връзка със стопанствата и организациите в различните страни, които представляват биодинамичната работа, издават списания, дават съвети и устройват курсове.

Списъкът на тези стопанства и организации в различните държави както и повече сведения, също и въвеждаща литература може във всяко време да бъде поискана, да бъде поръчана при издателя. Книги на Рудолф Щайнер, които особено много могат да допринесат за разбиране на селскостопанския курс, са: „Основи на теорията на Гьотевия мироглед“, „Гьотевите природонаучни книги“, „Теософия“, „Введе ние в свръхсезивното познание и предназначението на човека“, „Тайната наука“. Ос-

вен това посочваме: Герберт Гросман, „Растенията“; Еренфрийд Пфайфер, „Плодородието на Земята“; Волфганг Шауман „Въведение в биологично-динамичното селско стопанство“

ПОСЛЕСЛОВ

Създател на биодинамичното земеделие е Рудолф Щайнер - доктор по философия, създател на Духовната наука в различните и направления: антропософска медицина, фармация, педагогика, химия, физика, биология, художествена и лечебна евритмия; разкриване духовните основи и същността на храненето, на видовете изкуства, на националната и глобална икономика, на правно-политическите и социалните отношения, на религията, на историята, на кармичните отношения; осъществил нова архитектура и дал принос в инженерството.

Тези всеобемни познания във всички области на човешкия живот са резултат от неговите духовно-научни изследвания, - при които Рудолф Щайнер със своето интуитивно познание разкрива хармоничните духовни причини на противоречивите и хаотични сетивни явления. Дадените от него знания не са теория, не са плод на разсъждения - те са преки възприятия на свръхсетивните явления и на тяхната проява в материалния свят. И Рудолф Щайнер посочва пътя, по който днешният човек може да развие заложените в него духовно-душевни органи, та сам да постигне тези възприятия и да провежда духовно-научни изследвания.

Сведенията относно селското стопанство Рудолф Щайнер установява чрез духовно-научни изследвания и ги поднася на света в публикуваните в тази книга лекции, изнесени през 1924. Явленията и процесите в селското стопанство той разглежда също и откъм скритата за сетивата духовна страна, разкрива участието на земните и космическите сили, на Слънцето, планетите и звездите в развитието на растенията и животните. Пред нас земеделското стопанство застава като един жив организъм, в който всеки орган - почва, атмосфера, растения, животни - се намира под постоянното въздействие на цялата Вселена. И ние изживяваме земеделското стопанство като определена индивидуалност, като частичка от Макрокосмоса, поставена под управлението на Човека-Микрокосмос. Ето защо биодинамично земеделие в пълния смисъл на тази професия може да упражнява само онзи, който наистина чувства себе си като Микрокосмос и като земеделец управлява едно земеделско стопанство, което е част от Макрокосмоса; а самата работа в такова стопанство усилва това усещане и човек все повече до бива усет за космическите сили, които действат в земеделието.

В тези невидими явления няма никаква мистика - всичко е научно установено. Дадени са физическите носители на духовните космически сили

и субстанции, както и средствата, чрез които Духът се въплътява, свързва се с материята и се освобождава от нея. В тези процеси точно е посочена ролята на химическите елементи - на кислорода, азота, въглерода, водорода, сярата.

На този общ фон същността на биодинамичното земеделие се очертава като дейност за създаване на най-благоприятни условия за действието на земните и космическите сили и субстанции в развитието на растенията и животните. Това се постига чрез специален начин на наторяване, а именно животинските и растителните торове се обработват така, че да уловят в себе си и да предадат на почвата и на растенията максимално количество космически енергии и субстанции, от които всъщност зависи развитието на растенията и животните, а също и хранителното съдържание на земеделските произведения. Даден е съвършено нов начин за справяне с вредителите и болестите по растенията: вредителите не се убиват, не се тровят и унищожават, а се премахва тяхната способност за размножаване, като се отблъскват космическите сили, на първо място - лунните сили, които управляват процеса на размножаване.

Неправилно е да се преразказват описаните в книгата невидими процеси, както и приготвянето на препаратите за торене и за премахване на вредителите, защото такъв преразказ може да даде само сухо интелектуално знание, докато живата реч на Рудолф Щайнер засяга цялото ни душевно устройство - и ума, и чувството, и волята. Тогава пред духовния поглед се редят картини и образи, които Рудолф Щайнер непосредствено вижда и описва; всичко това разширява и извисява съзнанието, преобразява човека, той става друг, друго е вече неговото отношение към земеделието. Човек разбира, че земеделието е най-проникновената, най-човешката, най-благородната, най-духовната професия, че тук той по най-естествен начин може да напредва в своето духовно развитие. И тогава работата в земеделското стопанство се върши с любов и възхищение пред тези истински чудеса, които стават там. Ето защо, който възнамерява да прави биодинамично земеделие, трябва да започне от тези лекции, а излязлата след това литература може да се използва като допълнително помагало за споделяне на практически и организационен опит. Ако се разчита само на външно показване и подражаване, без да се изживеят откровенията в тези лекции, не е възможно истинско биодинамично земеделие; така то може да бъде само компрометирано.

Лекциите на Рудолф Щайнер за тези на пръв поглед материални и прозаични неща звучат като вълшебна приказка, с тази особеност обаче, че всичко казано в тях вече е многократно потвърдено в практиката през изминалите близо осемдесет години. Сега биодинамични земеделски

стопанства, съюзи, центрове, списания и издателства има в целия свят, по всички континенти.

Отпечатването на настоящата книга ще постави истинското начало на биодинамичното земеделие в България. С основание можем да очакваме неговото бързо развитие, още повече че според самия Рудолф Щайнер нашият географски район има най-благоприятните почвени, климатични и космически условия за земеделие. С оглед на това обстоятелство нашата страна и по тази линия е необходима част от Европа.

Рудолф Щайнер уверява и досегашната практика доказва, че биодинамичното земеделие е по-изгодно икономически, защото не изисква големи предварителни инвестиции, може да се започне с малки площи и постепенно да се разширява, докато се стигне до съвършеното негово устройство от ниви, ливади, гори, птици, пчели, домашни животни... В едно развито гражданско общество такова стопанство най-лесно може да се осъществи по пътя на частното коопериране.

Главното предимство обаче се състои в това, че в противовес на умъртвените от изкуствените торове и поразените от третиране с химикали продукти на машинизираното и химизирано земеделие, биодинамичното земеделие доставя на хората здравословна, вкусна и питателна храна. Въпреки голямото си разпространение, биодинамичните земеделски стопанства не са в състояние да задоволят бързонарастващото търсене на потребителите. А това разкрива необятни пазари и богати перспективи пред биодинамичните земеделски стопанства; винаги могат да се намират пазари за техните произведения. И Рудолф Щайнер предсказва, че биодинамичното земеделие е земеделие на бъдещето. В неговите лекции от 1924 е вложен огромният духовен заряд на това развитие.

От преводача

БЕЛЕЖКИ

Лекциите от този курс бяха официално стенографирани от Курт Валтер от Берлин. Неговият текст беше в основата на първото издание от 1925. За второто издание от 1929 за сравнения бяха използвани допълнително и стенограмите на госпожа д-р. Л. Колиско и бяха направени поправки на текста. До колко са използвани бележки и на други участници в курса не може да се каже.

Изнесенят в Дорнах на 20 Юни отчет е поместен и в том 260-а от Събраните Съчинения „Конституцията на Антропософско общество и на Свободната висша школа за Духовна наука. Възстановяване на Гьотеанума 1924-1925 г.“.

- *1. Време на прехода от епохата на Кали Юга към Светлата епоха: Кали Юга (мрачната епоха), която започва от 3101 преди Христос, достига своята кулминация, когато Христос се възплътява. Тя приключва с 1899 година. За сравнение - изложенията в 3 и 4. Лекция от поредицата „Христовият импулс и развитието на Азовото съзнание“, Събр. Съч. 116 и „Събитието на появата на Христос в етерния свят“, Събр. Съч. 118.
- *2. Девет лекции по въпросите за Кармата: „Карма - съдбовно протичане на човешкия живот“, в „Езотерично разглеждане на кармичните взаимовръзки“ Том 5, от Събр. Съч. 239.
- *3. Съобщения за членове на Обществото: виж „Към членовете на Обществото. Мероприятията в Кобервитц и в Бреслау“ в „Какво се случва в Антропософското общество“, „Новини за неговите членове“ година 1, номер от 22 Юни 1924; преиздадено в „Конституцията на общото Антропософско общество и свободната школа за Духовна наука“, Събр. Съч. 260-а.
- *4. Какво е произлязло от Коледното събрание: виж Рудолф Щайнер „Коледното събрание за основаване на общото Антропософско общество 1923-1924“, Събр. Съч. 260, както и „Конституцията на...“, Събр. Съч. 260-а (виж горе).
- *5. „Идващият ден“: Акционерно дружество за подкрепа на стопански и духовни ценности, седалище - Щутгарт, към което са принадлежали мелниците Дишинген с имението, мелниците и дъскорезницата, както и рафинерията в Унтерхубе, Лахен, Доренвайд и Канценберг във Вюртемберг и в Алгой.
- *6. Густав Теодор Фехнер, 1801 - 1887, Изследовател - Естествознание, Основател на психофизиката. Виж произведението му „Професор Шлайден и Луната“, Лайпциг 1856, стр. 153.
- *7. Матиас Якоб Шлайден, 1804 - 1881, естествоизпитател.
- *8. Еквизетум, 9.0% силициева киселина: в пепелта!
- *9. Силиций, 28% са: В литературата въз основа на духовните изследвания съдържанието на силиция (силициев окис) съответно - на кварца в земната кора се определя около 45 - 50%.
- *10. Сатурн може да се наблюдава само 15 години: Имат се предвид вероятно тези 15 години от тридесетте години, през които Сатурн обикала около Земята, през които той се намира над хоризонта на дадено географско място. Освен това за да може да се вижда, през това време Слънцето не трябва да се намира над хоризонта.
- *11. В тяхната минерална маса: В първото издание тези думи липсват.
- *12. Образуване на киселина: Смеслова промяна вместо „образуване на кислорода“.

*13. По правилен начин да облъчат: смислово би трябвало да се каже „да се оставят да облъчат" или да бъдат възприети.

*14. Изследвания от г-жа Колиско: Виж Лили Колиско „физически доказателства за действието на най-малки те величини", Щутгарт 1923.

*15. Пепелна субстанция: Смислова промяна; в по-ранни издания е употребено „растителна субстанция".

*16. Гьотевото изречение: „В природата всичко съществува чрез вземане и даване": буквално „Метаморфоза във висш смисъл чрез вземане и даване, печелене и губене сполучливо описва още Данте."

Spreche in Proza, № 461, том 5, Goethes Naturwissenschaftliche Schriften", Kbrschners „Deutsche National-Literatur", 1884 до 1897, 5 тома Nachdruck Dornach 1975, издадени и коментирани от Рудолф Щайнер Събр. Съч. 1a - e.

*17. Д-р Ита Вегман, 1876 - 1943; лекар, сътрудник на Рудолф Щайнер, основава Клинично-терапевтичния институт в Арлесхайм Швейцария; от Коледа 1923 до 1935 протоколчик на председателството на Общото антропософско общество и ръководител на Медицинската секция на Свободната висша школа за духовна наука (Goetheanum). Виж Рудолф Щайнер / Ита Вегман „Основи за разширяване на изкуството на лекуване въз основа на духовно-научни познания" 1925, Събр. Съч. 27

*18. Д-р. Гюнтер Вахсмут, 1893 - 1963; от Коледа 1923 до 1963 е секретар и касиер в председателството на Общото антропософско общество и ръководител на Природонаучната секция.

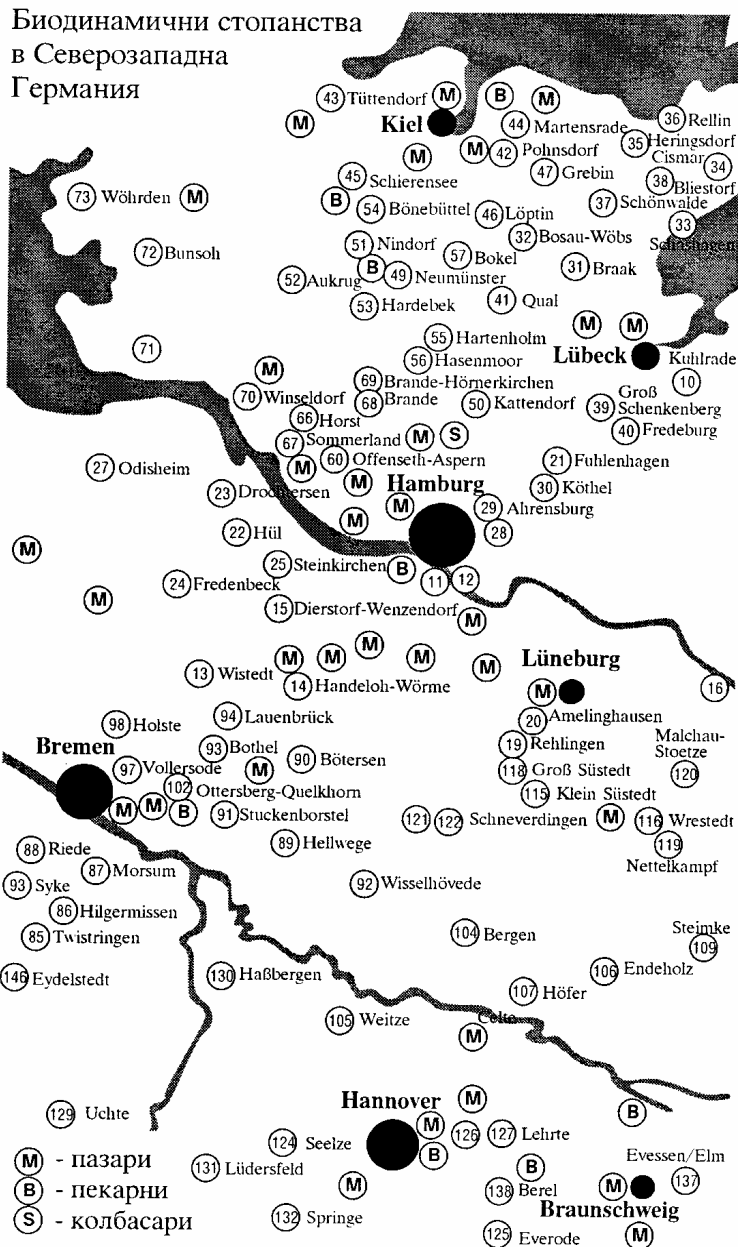
Продукти ДЕТЕТЕР на биодинамичното земеделие

Под защитения знак *Деметер* ще намерите световно признатите продукти на биодинамичното земеделие, чиито производители са членове на отделни регионални общности. Всеки месец те провеждат групови срещи за обмяна на опит, които винаги довеждат до стимулиране на този вид земеделско производство. Всеки член на такава общност има договор *Деметер*, чрез който се задължава да работи за по-нататъшното усъвършенстване на качеството *Деметер*. От 1992 нашите предприятия се контролират допълнително според наредбата на ЕС. По този начин се гарантират такива продукти на екологичното земеделие из цяла Европа, които са произведени според изискванията на строго определени стандарти.

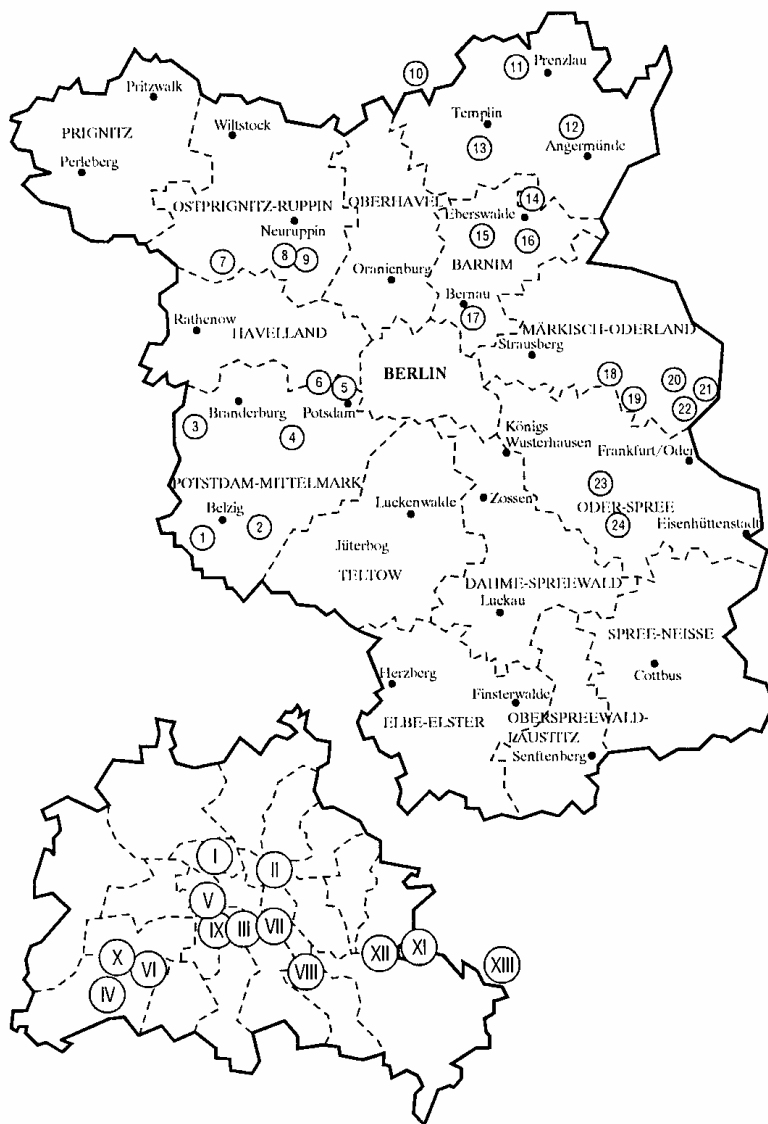
ПРИЛОЖЕНИЯ

1. Места за производство и продажба на биодинамични продукти в отделните провинции на Германия.

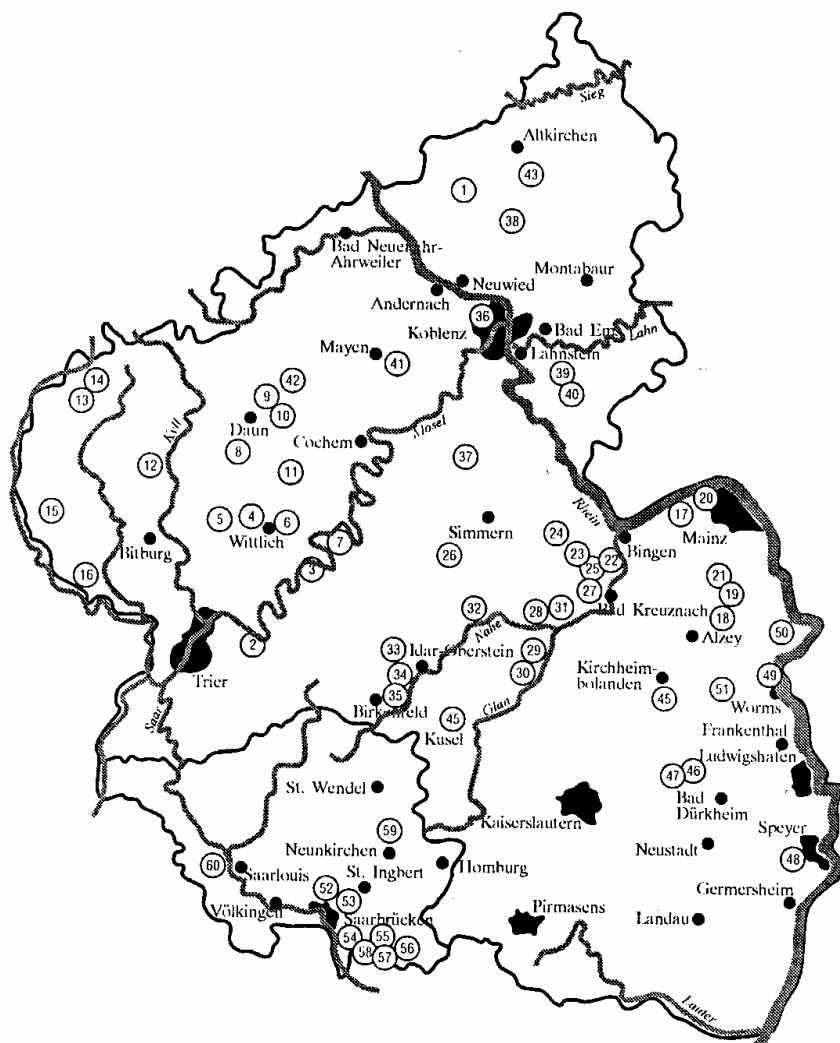
2. Международни адреси на Институти *Деметер*.
3. Адреси на регионални Институти *Деметер* в Германия.

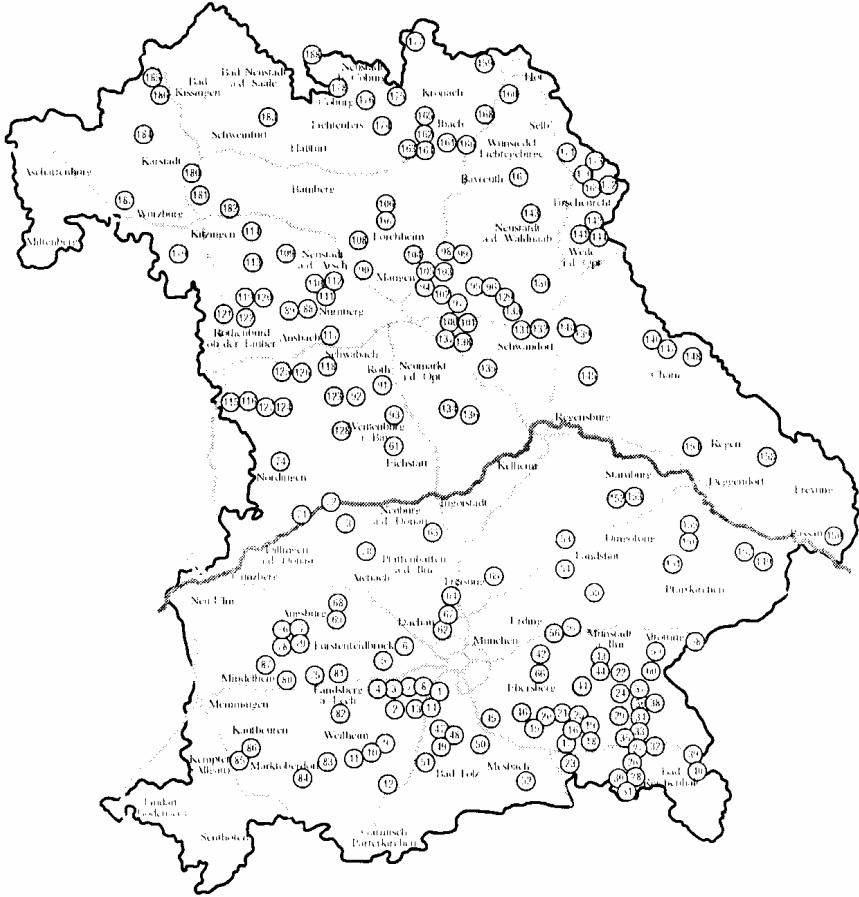
Биодинамични стопанства в провинция Берлин и Бранденбург

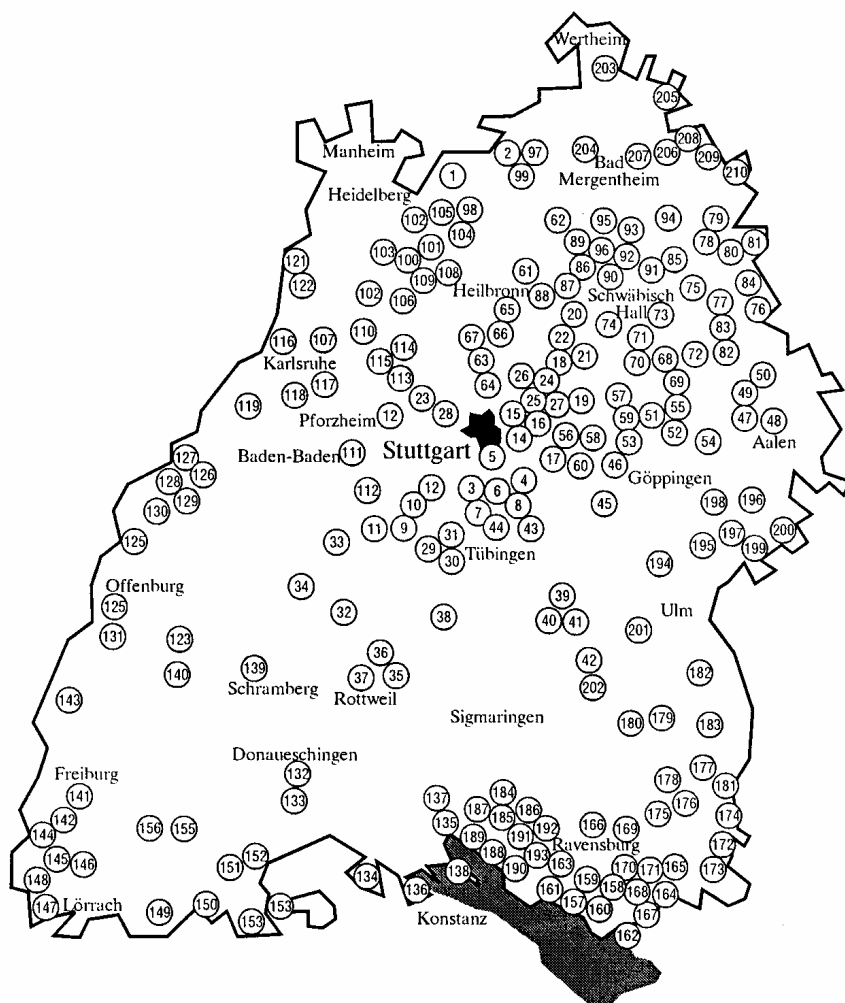
Биодинамични стопанства в провинция Рейнланд-Пфалц и Заарланд

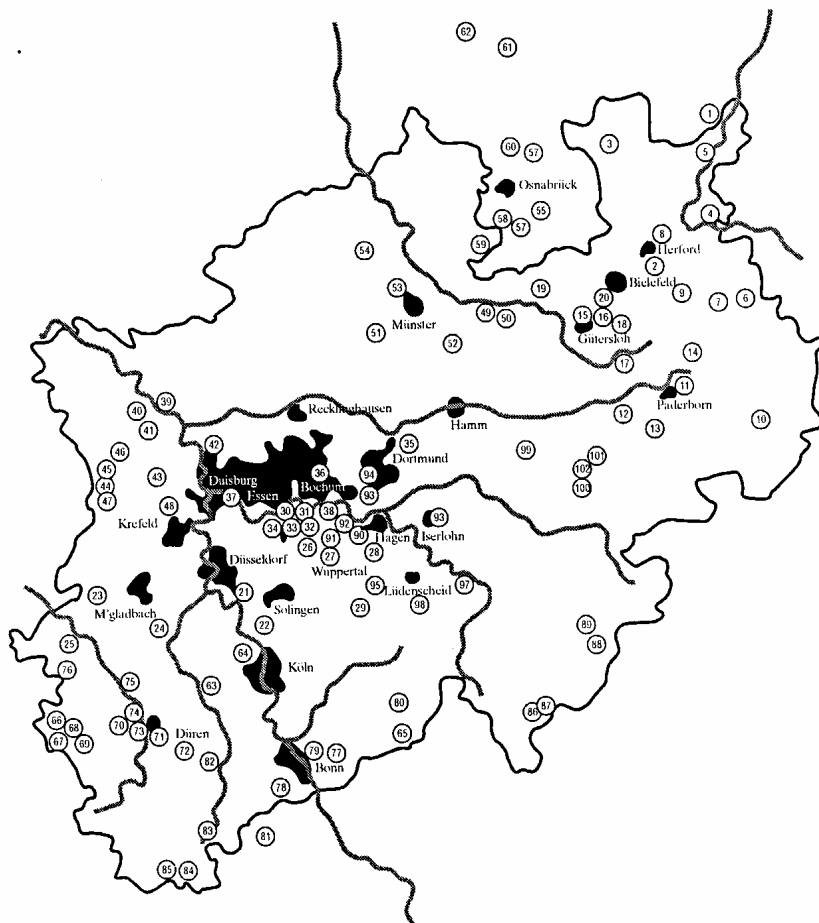
Биодинамични стопанства в Бавария

Биодинамични стопанства в Баден Вюртенберг

Биодинамични стопанства в
провинция Северен Рейн - Вестфалия

Международни адреси на Институти Деметер

Demeter-International e.V.

Sekretariat Kraaybeekerhof, Postbus 17 NL-3970 AA Driebergen Fön + + 31-343-51 29 25 Fax -533 865 kraayhof@wxs.nl

CDN-Canadian Biodynamic Alliance

General Delivery, Lake Cowichan, BC VOR 2G0, Canada Fön + +1-250-749 41 99 Fax -7 49 47 88

Demeter-International e.V.

Prüfstelle für Internationale Demeter-Projekte Brandschneise 2 D-64295 Darmstadt Fön ++49-61 55-84 69-0 Fax -84 69-11 conny. Hauenschild @demeter, de www.demeter.net

A-Demeter-Bund Österreich

Hietzinger Kai 127/2/31 A-1130 Wien Fön ++43-1-8 79 47 01 Fax -8 79 47 22

CH-Schweizer Demeter-Verband

Grabenacker 15 CH-4142 Münchenstein I Fön ++41-61-4 16 06 43 Fax -4 16 06 44

DK-Demeterforbundet i Danmark

Birkum Bygade 20, DK-5220 Odense S Fön ++45-65-97 30 50 Fax -97 30 50

AUS- Biodynamik and Gardening Assoc. Inc.

P.O.Box 54 AUS-2454 NSW Bellingen Fön ++61-266-55 85 51 Fax -55 85 51 poss@midcoast.com.au

BR-Instituto Biodinamico

C.P. 321 BR-18603-970 Botucatu SP. Fön ++55-148-22 50 66 Fax -8 22 50 66 u. + +55-148-22 36 48 ibd@ibd.com.br

F-Association Demeter-France

Heliopolis, El Horrya P.O.Box 28 34, ET-Kairo Fön ++20-2-2 80 79 94 Fax -2 80 69 59 ebda@sekem.com

ET-Egyptian Bio-Dinamis Association

Heliopolis, El Horrya P.O.Box 28 34, ET-Kairo Fon + + 20-2-2 80 79 94 Fax -2 80 69 59 abda@sekem.com

GB-Byodynamic Agricultural Association

Rudolf Steiner House, 35, Park Rd. GB-London NW1 6XT Fön, Fax ++44-1562 664 933 bdaa@biodynamic.freemove.co.uk

I-Demeter Associazione Italia

Via Fornello 4 I-43030 Basilicanova/PR Fön ++39-05 21-68 20 00 Fax -68 20 16 demeter.italia@tin.it

IRL-Demeter Standards Ltd.

BDAAI, The Watergarden Thomastown, Co. Kilkenny Fön + +353-56-5 42 14 Fax -508-7 34 24 bdaai@indigo.ie

L-Veräin für biologisch dinamesch Landwirtschaft Letzeburg a.s.b.l.
13, Rue de la Gare L-5353 Oetrange Fön + + 352-35 59 61 Fax -35 02 45
NL-Vereniging voor Biologisch Dynamische Landbouw
Postbus 17, Diederichsllaan 25 NL-A Driebergen Fön ++31-34 35-3 17 40
Fax -34 35-1 69 43 bd.vereniging@ecomarkt.nl
NZ-Bio Dynamic Farming and Gardening
Assoc. Inc. P.O.Box 39045, NZ-Wellington Mail Centre Fön ++64-4-589 53
66 Fax -4-589 53»45 biodynamics@clear.net.nz
S-Svenska-Demeterförbundet
Skillebyholm, S-15391 Järna Fön ++46-85 51-5 79 88 Fax -5 79 76
N-Biologisk-Dynamisk Forening
Kirkegata 64 N-2609 Lillehammer Fön ++47-61-22 39 10 Fax -61 25 46 00
biodynfo@frisurf.no
SF-Demeter-Biodynaminen Yhdistys, Biodynamiska Föreningen r.y.
Uudenmaankatu 25 A4 SF-00120 Helsinki 12 Fön ++35-89-64 41 60 Fax -6
80 25 91
USA-Demeter-Association Inc.
Britt Road Aurora USA-13026 NY Fön + + 1-315-3 64 56 17 Fax – 3 64 52
24 demeter@baldcom.net

Адреси на регионални институти Деметер в Германия

Demeter Baden-Württemberg

Vereinigung der Landesarbeitsgemeinschaften für Biologisch-Dynamische
Wirtschaftsweise Baden-Württemberg e.V. Hauptstraße 82 D-70771 Leinfel-
den Echterdingen Fön 07 11/90 25-40 Fax 07 11/90 254-54 demeter.
bawue@t-online.de

Demeter Bayern

Biologisch-Dynamische Vereinigung Demeter-Bayern e.V. Hohenbercha 23
D-85402 Kranzberg -Fön 0 81 66/62 04 Fax 0 81 66/62 74 demeter.
bayern@t-online.de

Demeter Berlin-Brandenburg

Arbeitsgemeinschaft für Biologisch-Dynamischen Landbau e.V. Hauptstraße
41 D-15518 Eggersdorf Fön 03 34 32/7 22 14 Fax 03 34 32/7 22 13
demeterbb@t-online.de

Demeter Nordwestdeutschland

Bäuerliche Gesellschaft Nordwestdeutschland e.V. Bauckhof D-21385 Amel-
inghausen Fön 0 41 32/91 20-0 Fax 0 41 32/91 20-24

Demeter- Marktforum e.V.

Brandschneise 2 D-64295 Darmstadt Fön 0 61 55/84 69-0 Fax 0 61 55/84 69-
11 info@demeter.de www.demeter.de

Demeter Sachsen

Sächsischer Ring für Biologisch-Dynamische Landkultur Veilchenweg 52 D-01326 Dresden Fön 03 51/2 68 53 91 Fax 03 51/ 68 23 58
 Demeter Sachsen Anhalt e.V.
 Arbeitsgemeinschaft für Biologisch-Dynamische Wirtschaftsweise Sachsen-Anhalt e.V. Hauptstraße 19 D-39164 Schleibnitz Fön 03 92 09/5 37 98 03 92 09/5 37 99 Fax 03 92 09/5 37 97
 Demeter Thüringen
 Arbeitsgemeinschaft für Biologisch-Dynamische Wirtschaftsweise hüringen e.V. Hauptstraße 1 D-06577 Hauteroda Fön, Fax 0 3 46/7 39 72 01
 Demeter Bund e.V.
 Brandschneise 2 D-64295 Darmstadt Fön 0 61 55/84 69-0 Fax 0 61 55/84 69-11 info@demeter.de www.demeter.de
 Demeter-Dienste GmbH
 Brandschneise 2 D-64295 Darmstadt Fön 0 61 55/84 69-0 Fax 0 61 55/84 69-11 dienste@demeter.de Demeter Sachsen
 Sächsischer Ring für Biologisch-Dynamische Landkultur Veilchenweg 52 D-01326 Dresden Fön 03 51/2 68 53 91 Fax 03 51/ 68 23 58
 Demeter Sachsen Anhalt e.V.
 Arbeitsgemeinschaft für Biologisch-Dynamische Wirtschaftsweise Sachsen-Anhalt e.V. Hauptstraße 19 D-39164 Schleibnitz Fön 03 92 09/5 37 98 03 92 09/5 37 99 Fax 03 92 09/5 37 97
 Demeter Thüringen
 Arbeitsgemeinschaft für Biologisch-Dynamische Wirtschaftsweise Thüringen e.V. Hauptstraße 1 D-06577 Hauteroda Fön, Fax 0 3 46/7 39 72 01
 Demeter Bund e.V.
 Brandschneise 2 D-64295 Darmstadt Fön 0 61 55/84 69-0 Fax 0 61 55/84 69-11 info@demeter.de www.demeter.de
 Demeter-Dienste GmbH
 Brandschneise 2 D-64295 Darmstadt Fön 0 61 55/84 69-0 Fax 0 61 55/84 69-11 dienste@demeter.de
 Forschungsring für -Biologisch-Dynamische Wirtschaftsweise
 e. V. Brandschneise 2 D-64295 Darmstadt Fön 0 61 55/8*4 12-3 Fax 0 61 55/84 69-11 info@forschungsring.de www.forschungsring.de
 Institut for biologischdynamische Forschung
 Brandschneise 5 D-64295 Darmstadt Fön 0 61 55/84 21-0 Fax 0 61 55/84 21-25 info@ibdf.de; www.ibdf.de
 Auskunfts- und Beratungsstelle
 Vermittlung von Ausbildungsud Praktikaplätzen bzw. Tätigkeiten auf biol.-dyn. Betrieben weltweit Brandschneise 2 D-64295 Darmstadt Fön 0 61 55/84 12-3 Fax 0 61 55/84 69-11 info@forschungsring.de Demeter Hessen e.V.

Arbeitsgemeinschaft für Biologisch-Dynamischen Landbau Brandauer Weg 3
D-64397 Modautal-Webern Fön 0 61 67/15 65 Fax 0 61 67/73 41 Hgengenb
@aol.com

Demeter Mecklenburg-Vorpommern

Arbeitsgemeinschaft für Biologisch-Dynamische Landkultur Dorfstraße 14
D-17139 Retzow/Malchin Fön 0 39 94/21 07 05

Demeter NRW

Arbeitsgemeinschaft für Biologisch-Dynamische Wirtschaftsweise Nordr-
hein-Westfalen e.V. Annener Berg 15 D-58454 Witten Fön 0 23 02/69 61-10
Fax 0 23 02/69 61-11

Demeter Rheinland-Pfalz und Saarland

Arbeitsgemeinschaft für Biologisch-Dynamische Wirtschaftsweise
Rheinland-Pfalz und Saarland e.V. Deckenhardter Straße 25 D-66649 Ober-
thal Fön 0 68 52/80 23 93 Fax 0 68 52/80 23 94